

NEMZETGAZDASÁGI
MINISZTERIUM

A Közép-magyarországi régió
esetleges kettéválasztásának lehetőségéről szóló
vizsgálat

Budapest, 2015. november

A vizsgálati jelentés a *Közép-magyarországi régió esetleges kettéválasztásának lehetőségéről* szóló 1011/2013. (I. 16.) Kormányhatározat alapján, a Nemzetgazdasági Minisztérium Területfejlesztési Tervezési Főosztályán készült, Tipold Ferenc főosztályvezető szakmai irányítása mellett, Jusztin Valéria, Pikler Katalin, Kelenné Török Lívia, Magyar Judit, Kohán Zoltán, Takács Péter, Chikán Márton és Tafferner Bálint közreműködésével. A vizsgálati jelentés tartalmának kialakításában közreműködtek a Nemzetgazdasági Minisztérium által összehívott szakértői munkacsoport tagjai: Novotny Gábor és Szabó Zoltán (Nemzetgazdasági Minisztérium, EU Költségvetési Kapcsolatok Főosztálya), Hartyánszky Dorottya (Miniszterelnökség), Vida Judit és Kezán András (Központi Statisztikai Hivatal), dr. Popovics Gábor, Kuszák Miklós és Kánai Gergely (Pest Megye Önkormányzata) és dr. Szegvári Péter (Budapest Főváros Önkormányzata).

Tartalomjegyzék

BEVEZETŐ	5
1. Az EU területi statisztikai rendszere (NUTS)	7
1.1 A NUTS-rendszer kialakulásának történeti áttekintése, sajátosságai	7
1.2 A NUTS-lehatárolás módosítására vonatkozó előírások	10
1.3 A NUTS 2 – tervezési statisztikai – régiók szerepe az EU kohéziós politikában	12
1.4 Az európai NUTS módosítások áttekintése, EU tagországi példák	13
1.5 Az EU tagországok fővárosi régióinak NUTS-besorolása	16
2. A hazai NUTS-rendszer bemutatása	20
2.1 A hazai NUTS-rendszer kialakulása és sajátosságai	20
2.2 A KMR NUTS-besorolásának megváltoztatására irányuló eddigi kezdeményezések	20
2.2.1. Az EU csatlakozást megelőző felvetések (2001-2004).....	23
2.2.2. A csatlakozást követő kísérletek (2004-2008).....	24
2.2.3. A 2009/2010 évi NUTS-felülvizsgálat.....	27
2.2.4. A NUTS-rendszer 2013. évi felülvizsgálata	28
3. Területi egyenlőtlenségek dimenziói a Közép-magyarországi régióban	29
3.1 A KMR a nemzetközi és nagytérségi térben	30
3.2 A KMR-en belüli területi egyenlőtlenségek demográfiai, társadalmi sajátosságai	31
3.2.1. A KMR főbb demográfiai jellemzői	31
3.2.2. Népeségprognózis	33
3.3 A KMR-en belüli területi egyenlőtlenségek gazdasági sajátosságai	34
3.3.1. A KMR gazdasági fejlettsége	35
3.3.2. A KMR gazdasági szerkezete	41
3.3.3. A vállalati szektor legfontosabb jellemzői- Befektetés ösztönzés	45
3.4 A KMR munkaerő-piaci helyzetképe	49
3.4.1. Foglalkoztatás.....	49
3.4.2. Munkanélküliség	50
3.5 A KMR-en belüli területi egyenlőtlenségek elérhetőségi sajátosságai	53
3.5.1. KMR – kapuszerepe	53
3.5.2. A közlekedési hálózat jellegzetességei	54

3.5.3. Területi különbségek a régió közlekedésében	56
3.6 A KMR humán infrastruktúrájának területi elhelyezkedése, szerkezete	58
3.7 A KMR kommunális infrastruktúrájának területi elhelyezkedése, szerkezete	62
3.7.1. Víz-, szennyvízkezelés	62
3.7.2. Energiaközmű infrastruktúra-ellátás helyzete	63
3.7.3. Hulladéklerakók, hulladékgazdálkodás	64
3.7.4. Lakásviszonyok	64
3.7.5. Infokommunikáció.....	66
3.8 A KMR-en belüli területi egyenlőtlenségek térszerkezeti sajátosságai	67
3.8.1. Településhálózat jellemzői.....	67
3.8.2. A szuburbanizáció területi egyenlőtlenségekre gyakorolt hatása.....	70
3.8.3. Járási és települési szintű fejlettségi különbségek	72
3.9 Pest megye versenyképességi, társadalmi haladási és általános fejlettségi szintjének alakulás 2007-2013 között*.....	75
3.10 Pest megye fejlettségi szintjének alakulása 2013-ban	85
3.11 A régión belüli területei egyenlőtlenségek összefoglaló értékelése	87
4. Az Európai Unió fejlesztési forrásainak felhasználása 2004-2020 között.....	89
4.1 A 2004-2006 programozási időszak fejlesztési kereteinek felhasználása	89
4.2 A 2007-2013 programozási időszak fejlesztési kereteinek felhasználása	93
4.3 A 2014-2020 időszak fejlesztési keretei	100
4.4 A versenyjogi értelemben vett regionális állami támogatási mértékek alakulása	104
4.5 Fejlesztési források felhasználása 2004-2020 között.....	108
5. A Közép-magyarországi régió NUTS-besorolás módosításnak perspektívái.....	109
5.1 Az Európai Unió fejlesztéspolitikai és pénzügyi perspektívái 2020 után	109
5.2 A KMR, mint NUTS2 egység területi lehatárolására vonatkozó forгатókönyvek	112
5.2.1 A KMR, mint NUTS2 egység módosításának támogatáspolitikai, fejlesztéspolitikai, területfejlesztési és jogi dimenziói	112
5.2.2 A KMR NUTS besorolására vonatkozó alternatívák összefoglaló értékelése	131
5.3 Az együttes tervezés lehetőségei a különválás után	133
MELLÉKLETEK.....	139

BEVEZETŐ

A NUTS-rendszert (Területi statisztikai rendszer nómenklatúrája - Nomenclature des unités territoriales statistiques) az Európai Unió Statisztikai Hivatala (EUROSTAT) annak érdekében hozta létre, hogy megteremtse a regionális statisztikák számára a területi szintek egységesített osztályozási rendszerét. A NUTS-rendszeren belüli NUTS 2 szinten kerül megállapításra az egy főre eső GDP EU átlaghoz viszonyított aránya, ami meghatározó szerepet tölt be a kohéziós politika keretében a régióknak nyújtható uniós támogatások kereteinek és mértékének megállapításában. Egy régió akkor minősíthető „kevésbé fejlett” (korábban: konvergencia) régióknak és részesülhet magasabb támogatásban, ha az egy főre jutó GDP nem éri el az EU átlag 75%-át. Az ennél fejlettebb NUTS 2 régiók sokkal kevésbé, vagy alig részesülhetnek támogatásban.

Az Európai Parlament és a Tanács 2003. május 26-án kihirdetett, a statisztikai célú területi egységek nómenklatúrájának (NUTS) létrehozásáról szóló 1059/2003 (EK) rendeletben kerültek meghatározásra a különböző területi egységek, a lehatárolás módja és módosításának szabályai. Magyarország NUTS-besorolását, azon belül a NUTS 2 – tervezési-statisztikai – régiók lehatárolását az Európai Parlament és Tanács 1888/2005/EK (2005. október 26.) rendelete rögzíti.

Magyarország területi statisztikai rendszere három NUTS 1 egységből (Közép-Magyarország, Dunántúl, Alföld és Észak nagyrégiók), hét NUTS 2 egységből (Közép-Magyarország, Közép-Dunántúl, Nyugat-Dunántúl, Dél-Dunántúl, Észak-Magyarország, Észak-Alföld, Dél-Alföld tervezési-statisztikai régiók) és 20 NUTS 3 egységből (19 megye és a főváros) áll.

Az érvényben lévő szabályozás alapján a NUTS 2 tervezési-statisztikai régiók lehatárolásának módosítása kizárólag az Európai Bizottság egyetértésével és az EUROSTAT jóváhagyásával, az Európai Parlament és Tanács által közzé tett rendelet útján történhet. Az ezzel kapcsolatos eljárásrend betartása a tagállamokra nézve kötelező.

A régiók statisztikai lehatárolását háromévente (legközelebb 2016-ban, utána előreláthatóan 2019-ban) vizsgálja felül az Európai Unió, a tagországok ennek keretében kezdeményezhetik saját rendszerük módosítását.

Magyarország részéről a Közép-magyarországi régió (KMR) kettéválasztásának igénye merül fel legmarkánsabban. Budapest gazdasági potenciáljából eredően, regionális szinten is magas fajlagos GDP értéke miatt a KMR a legfejlettebb régiók közé tartozik az Európai Unión belül. Mindeközben a régióon belül jelentős, folyamatosan növekvő a fejlettségbeli különbség Budapest és a kevésbé fejlett megyék között is csak a 6. helyet elfoglaló Pest megye vonatkozásában.

E jelentős fejlettségbeli különbség miatt Pest megye 2002 óta folyamatosan törekszik arra, hogy kiváljon a Közép-magyarországi régióból annak érdekében, hogy önálló régióként ún. kevésbé fejlett besorolást kaphasson, és több uniós támogatásban részesülhessen. A KMR esetleges kettéválasztása, a kohéziós politikára vonatkozó teljes tagállami allokációt érintő ún.

plafon-szabály miatt nem jelentene többlet-forrást Magyarország számára, csupán az egyes régiókra jutó allokációs mértékek közötti átrendeződést, ebben az esetben Pest megye javára.

A Kormány az **1011/2013. (I. 16.) Kormányhatározatában** felkérte a feladatkörükben érintett minisztereket, hogy 2015. december 15-i határidővel „a 2016. évben esedékes NUTS-rendszer felülvizsgálatot megelőzően vizsgálják meg a Közép-magyarországi régió kettéválasztásának lehetőségét”. A KMR kettéválasztására irányuló kormányzati döntés esetén azonnal meg kell kezdeni az egyeztetéseket az Európai Bizottság illetékeseivel (DG Regional and Urban Policy, EUROSTAT) még a kezdeményezés hivatalos benyújtását megelőzően, 2016. február 1. előtt.

A Közép-magyarországi régió esetleges kettéválasztásának lehetőségéről szóló vizsgálat az alábbi tématerületek kapcsán ad áttekintést:

1. Az EU területi statisztikai rendszere (NUTS);
2. A hazai NUTS-rendszer;
3. A területi egyenlőtlenségek dimenziói a Közép-magyarországi régióban;
4. Az Európai Unió fejlesztési forrásainak felhasználása 2004-2020 között;
5. A Közép-magyarországi régió NUTS besorolás módosításának perspektívái.

A vizsgálat lefolytatásának legfőbb célja egy olyan döntés-előkészítő anyag elkészítése, amely áttekintést ad a KMR egyben tartásából vagy kettéválasztásából eredő következményekről, a szükséges kormányzati döntéshozatal megalapozása érdekében.

1. Az EU területi statisztikai rendszere (NUTS)

Az Európai Unió Statisztikai Hivatala (EUROSTAT), az Európai Bizottság főigazgatóságával együttműködésben az 1970-es évek elején hozta létre a statisztikai területi egységek osztályozási rendszerét (**NUTS – Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques**). A NUTS kialakításának célja az volt, hogy egyetlen, egységes terület beosztási rendszer álljon rendelkezésre az Európai Unió (EU) területi statisztikai adatainak az előállításához az egységek azonosítása, az eltérő fejlettségű térségek területi szinten történő elemzése céljából. A területi statisztikai rendszer az EU tagországok mellett kiterjed a tagjelölt államokra és az Európai Szabadkereskedelmi Társulás (European Free Trade Association –EFTA) tagországaira is.

A területi statisztikák rendszerét az Európai Parlament és Tanács 2003. május 26-án elfogadott, *a területi statisztikai egységek közös osztályozási rendszerének (NUTS) kialakításáról szóló 1059/2003 (EK) rendelet* (NUTS-rendelet) szabályozza. A NUTS-rendszer egymásra épülő három, NUTS 1, NUTS 2 és NUTS 3 egységből áll, az egységek átfedés- és hézagmentesen fedik le az egyes országok területét (EU tagországokban a NUTS 1-2 szintek számát és átlag-népességét az 1. melléklet tartalmazza). A NUTS-rendszer hierarchikus felépítésű, azonban ha ez indokolt, egy adott területi egységet több NUTS-szintre is be lehet sorolni (NUTS-rendelet 2. cikk (2-3) bekezdés). A NUTS-rendszer kiindulási egysége a tagország egy „közigazgatási egysége”, mely olyan földrajzi területet jelent, amely a tagállam törvényi és intézményi keretein belül a terület közigazgatási és politikai döntéseinek meghozatalára jogosult és közigazgatási hatósággal rendelkezik (NUTS-rendelet 3. cikk (1) bekezdés). A további – nem közigazgatási – területi egységek a közigazgatási egységek összevonásával vagy felosztásával hozhatók létre.

A formális NUTS-egységek mellett további – adminisztratív (local administrative units – LAU) – egységek is meghatározásra kerültek, ezek azonban nem részei az EU területi statisztikai rendszerének, elsősorban egyes tagországok hozzájárulásának hiánya miatt. A települési (LAU 2) egységek és a település-csoportokat jelentő (LAU 1) egységek, mely utóbbiak a magyar járásoknak felelnek meg, és informális megegyezések ún. „gentleman agreement” alapján regisztrálásra kerülnek EU szinten, de velük kapcsolatosan adatgyűjtés, elemzés, értékelés nem készül.

Az alábbiakban bemutatásra kerül a NUTS-rendszer szabályozásának kialakulása, összefüggései az EU kohéziós politikájával, a NUTS-rendszer felülvizsgálatának eljárása és sajátos előírásai, továbbá áttekintés készült a NUTS-felülvizsgálati eljárásokból eredő NUTS 2 szinten történt módosításokról.

1.1 A NUTS-rendszer kialakulásának történeti áttekintése, sajátosságai

A NUTS-rendszer létrehozása eredetileg az egyes tagállamok döntésén alapult, a területek lehatárolása és az egyes NUTS-szintek meghatározása tagállami döntések eredménye volt. Az

egyres NUTS-szintek területi egységeinek népességszáma és területnagysága között – mind uniós vonatkozásban, mind az egyes tagországokon belül – jelentős szórás mutatkozott.

Az Európai Unióba 1995-ben belépő országok (Ausztria, Svédország, Finnország) esetében a NUTS-szintek lehatárolása a gyakorlatban már nem tagországi kompetencia volt, hanem az Európai Bizottság, az EUROSTAT és a tagállamok között folytatott tárgyalások eredményeként került meghatározásra. Az EUROSTAT arra törekedett, hogy az egyes szintek közötti szóródás – elsősorban a népességszám tekintetében – mérséklődjön.

A területi besorolás stabilitásával szemben a tagországok a NUTS-besorolás módosításán keresztül mind a mai napig a kohéziós támogatások jobb elérhetőségére is törekednek (ld. ír, szlovén, német példák). A tagországok ilyen irányú kezdeményezéseinek korlátozása érdekében az 1990-es évek második felében indult meg a NUTS-rendszer szabályozási keretének meghatározása, a rendelet-alkotásról bizottsági döntés 2001. február 14-én született.

Az Európai Parlament és Tanács 2003. május 26-án fogadta el a **NUTS-rendelet**, amely 2003 júliusában lépett hatályba. A rendelet egységesítette a szinteket, keretszámokat határozva meg az adott adminisztratív szint lakosság számára, egyúttal részletes eljárási szabályokat írt elő a NUTS-beosztás meghatározásához és esetleges módosításához.

A NUTS-rendeletben megállapított osztályozás az addig érvényes, az EUROSTAT és a nemzeti statisztikai hivatalok együttműködése révén kialakított területi statisztikai egységek nomenklatúrája (NUTS) helyébe lépett, de a hatályban lévő NUTS-besorolást elfogadta, visszamenőleges hatállyal nem változtatta meg és nem írt elő kötelezettséget módosításuk végrehajtására.

A NUTS-rendelet 3. cikke rögzíti az **egyres szintek „osztályozási ismérveit”**. Ennek alapján a tagállamokon belül **meglevő közigazgatási egységek** képezik a területi egységek meghatározására felhasznált első ismérvet. A rendelet a „közigazgatási egység” fogalmát olyan közigazgatási hatósággal rendelkező földrajzi területként definiálja, amely a tagállam törvényi és intézményi keretein belül a terület tekintetében közigazgatási és politikai döntések meghozatalára jogosult közigazgatási hatósággal rendelkezik.

Annak meghatározása érdekében, hogy az egyes területi egységek melyik NUTS-szintre tartoznak, a közigazgatási egységek ezen osztálya átlagos méretének a következő népesség-küszöbértékeken belül kell lennie (NUTS-rendelet 3. cikk (2) bekezdés):

1/1. táblázat: A különböző régiószintekre vonatkozó népességhatárok

Szint	Minimum (fő)	Maximum (fő)
NUTS 1	3 millió	7 millió
NUTS 2	800 000	3 millió
NUTS 3	150 000	800 000

Amíg a közigazgatási egységek átlagos méretének kell a küszöbértékek közé esnie, addig az összevonással vagy megosztással létrehozott, nem közigazgatási egységek méretének egyenként kell a fent említett népesség-küszöbértékeknek megfelelni.

A **további** – nem közigazgatási – **területi egységek a közigazgatási egységek összevonásával vagy felosztásával hozhatók létre.** A Rendelet 3. cikk (5) bekezdése szerint, „*ha egy adott NUTS-szinthez egy tagállamban – a (2) bekezdésben említett ismérvek megfelelően – nincs megfelelő méretű közigazgatási egység, e NUTS-szintet megfelelő számú, egymással határos, meglévő kisebb közigazgatási egység összevonásával kell képezni. Az ilyen összevonás olyan ismérveket vesz figyelembe, mint a földrajzi, társadalmi-gazdasági, történelmi, kulturális vagy környezeti körülmények*”. Az így keletkeztetett egységek az úgynevezett nem-közigazgatási egységek. Amíg a közigazgatási egységek *átlagos* méretének kell a küszöbértékek közé esnie, addig **a nem-közigazgatási egységek méretének egyenként is meg kell felelni a fent említett népesség-küszöbértékeknek.**¹

A figyelembevétel alapjául szolgáló népesség nagyságát a jogszabály a következőképpen állapítja meg: „egy területi egység népessége azokból a személyekből áll, akiknek szokásos lakóhelye a fenti területen található” (NUTS-rendelet 3. cikk (3) bekezdés). Ez a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) lakónépesség definíciójával feleltethető meg.

Mivel Magyarország esetében a megyék összevonásával létrehozott NUTS-2 szintű tervezési-statisztikai régiók nem rendelkeznek közigazgatási funkcióval, hanem a közigazgatási egységként kezelt megyék aggregálásával jöttek létre, **a magyarországi NUTS-2 régióknak egyenként is teljesíteniük kell a népességeküszöbre vonatkozó előírásokat** (és jelenleg teljesítik is).

A regionális statisztikák összehasonlíthatósága érdekében követelmény, hogy a régiók a népességszám tekintetében összehasonlítható méretűek legyenek. Ebből a szempontból a NUTS-osztályozás *módosítása* során az a legfontosabb elvárás, hogy a népességszám tekintetében – a Rendelet 5. cikk (3) bekezdése alapján – **a nem közigazgatási egységekre** (így a magyar NUTS-2 régiókra) **vonatkozóan a NUTS csak úgy módosítható, hogy a módosítás az érintett NUTS-szinten a népesség tekintetében csökkentse területi egységek méretének a szórását.**²

A régióhatárok módosítására vonatkozó **eljárásrend** kereteit a NUTS-rendelet 5. cikke rögzíti:

- a NUTS-osztályozás módosításait **legfeljebb háromévenként**, a naptári év második felében fogadják el (de amennyiben egy tagállamban a vonatkozó közigazgatási szerkezetet *jelentősen* átszervezik, a NUTS-osztályozás módosításait három évesnél kisebb időközönként is el lehet fogadni);

amennyiben a NUTS-osztályozást módosítják, az érintett tagállam a korábban szolgáltatott területi statisztikai adatok helyettesítése céljából **az új regionális bontás statisztikai idősorait a módosítás elfogadásától számított két éven belül** továbbítja a Bizottsághoz.

¹ Egyes nem-közigazgatási egységek – sajátos földrajzi, társadalmi-gazdasági, történelmi, kulturális vagy környezeti körülmények miatt – eltérhetnek a fenti küszöbértékektől, különösen a szigeteken és a legtávolabbi régiókban.

² Szórás – átlagtól való eltérés

1.2 A NUTS-lehatárolás módosítására vonatkozó előírások

A NUTS 2 tervezési-statisztikai régiók lehatárolásának módosítása a NUTS-rendelet előírásai értelmében kizárólag az Európai Bizottság egyetértésével, és az EUROSTAT jóváhagyásával, európai bizottsági rendelet útján történik.

A régióhatárok módosítására vonatkozó eljárásrend kereteit a NUTS-rendelet 5. cikke rögzíti:

- a tagállam köteles értesíteni a Bizottságot minden olyan nemzeti szintű, a közigazgatási egységekben létrejött változásról, amely érintheti a rendelet által megállapított NUTS-besorolást;
- a NUTS-osztályozás módosításait legfeljebb háromévenként, a naptári év második felében fogadják el;
- amennyiben egy tagállam a vonatkozó közigazgatási szerkezetet jelentősen átszervezi, a NUTS-osztályozás módosításait három évesnél kisebb időközönként is el lehet fogadni;
- amennyiben a NUTS-osztályozás módosításra kerül, az érintett tagállam a korábban továbbított adatok helyettesítése céljából az új regionális bontás idősorait a módosítás elfogadásától számított két éven belül továbbítja a Bizottsághoz. A NUTS-rendszer módosítására irányuló kezdeményezés elfogadása esetén az EUROSTAT felé adatszolgáltatási kötelezettség hárul a Központi Statisztikai Hivatalra, aminek kisebb mértékű intézményi költségvetési kihatásai is vannak.

Az előírás értelmében minden tagállam központi statisztikai hivatala az EUROSTAT által meghatározott határidőig jogosult benyújtani NUTS-rendszerének módosítására vonatkozó javaslatát. A NUTS-felülvizsgálat eredménye végül bizottsági végrehajtási rendelet formájában kerül közzétételre, az 1059/2003/EK rendelet mellékletének módosításaként. Az új NUTS-rendszer a közzétételt követő második év január elsejével lép hatályba.

A jelenleg hatályos régió-lehatárolást **a 2014–2020 közötti időszakban az Európai Regionális Fejlesztési Alapból és az Európai Szociális Alapból finanszírozásra jogosult régiók, valamint a Kohéziós Alapból finanszírozásra jogosult tagállamok jegyzékének megállapításáról szóló, a Bizottság 2014/99/EU végrehajtási határozata** tartalmazza, mely 2015. január 1-jével lépett hatályba és 2017. december 31-ig érvényes. Egy új NUTS-lehatárolás legközelebb 2018. január 1-én léphet hatályba. A NUTS-módosítási szándék érvényesülése esetén a NUTS-besorolás módosítása átvezetésre kerül, azonban ez az átsorolás csak más tagországokkal való együttes fellépés útján érvényesíthető a 2021-2028 közötti időszak költségvetésének és támogatási rendszer tervezése során.

A NUTS-lehatárolás felülvizsgálati eljárás részleteit 2015 októberében, a Regionális és Városi Statisztikák munkacsoport luxemburgi ülésén hirdetik ki. A tagországok a NUTS-rendszerükre vonatkozó módosítási kérelmeiket legkésőbb 2016. február 1-ig nyújthatják be az Európai Bizottság Főtitkárságának és másolatban az EUROSTAT illetékes részlegének. Már a kérelem benyújtását megelőzően meg kell kezdeni a folyamatos konzultációt az EUROSTAT illetékeseivel.

Egy országban a nem-közigazgatási határok módosítása esetén (NUTS-rendelet 5. cikk (3) bekezdés): „Egy tagállamnak a 3. cikk (5) bekezdésében említett nem közigazgatási egységeire vonatkozó NUTS akkor módosítható, ha a módosítás az érintett NUTS-szinten a népesség tekintetében csökkenti minden EU területi egység méretének a szórását”.

Egy NUTS-módosításról szóló kérelem esetén nem várható vita, amennyiben:

- a kialakítandó új terület egység népességszáma a jogszabályban meghatározott népességszűb-értékeknek megfelel,
- a módosítás a népesség tekintetében csökkenti minden EU területi egység méretének a szórását,
- a létrejövő új régió egyben adminisztratív egység is (ennek megfelelően szempont az, hogy hogyan illeszkedik, tagozódik az adott terület egység a közigazgatás struktúrájába),
- amennyiben a második kritérium nem teljesül, úgy a Bizottság – összhangban a jogszabály 3. cikkének (5) bekezdésével – megvizsgálja azt is, hogy a létrejött új terület egységek földrajzi határai, története, gazdasági és társadalmi összetétele révén környezetétől elkülönülve önálló egységet képeznek-e.

A módosítási kérelmek elbírálása hosszú egyeztetési folyamatot igényel, melynek végső eredménye a NUTS-rendelet új mellékletének, a NUTS-régiók új listájának közzététele. A jogszabályalkotás folyamatáról, az eljárás rendjéről, a tervezett határidőről a 2015. október 19-20-án Luxemburgban tartott regionális, városi és vidéki statisztikákkal foglalkozó munkacsoport ülésén tájékoztatják a nemzeti statisztikai hivatalokat.

A belső egyeztetések és felhatalmazások alapján benyújtott tagországi módosító javaslatokat a DIMESA³ konzultációs testület elé tárják, mely az előterjesztett módosítási javaslatot véleményezi. A fent leírt egyeztetések eredményeképpen létrejött jogszabály-módosítási javaslatot az EUROSTAT az Európai Statisztikai Rendszerbizottság (ESRB) elé terjeszti, amely dönt annak szakmai elfogadásáról.

A javaslatot az ESRB bizottsági rendelet tervezet formájában eljuttatja az Európai Parlamenthez és Tanácshoz, összhangban azok ellenőrzési jogkörével. Egyetértés esetén az Európai Bizottság az új NUTS-besorolást a NUTS-rendelet mellékletének módosításáról szóló bizottsági végrehajtási rendelet formájában kihirdeti. A bizottsági rendelet a kihirdetését követő második év január elsején lép hatályba.

A NUTS-besorolás felülvizsgálatának menetrendjét és a tervezett határidőket az alábbi táblázat tartalmazza:

³ A DIMESA konzultációs testület, melynek tagjai a Bizottság részéről a DG ESTAT, a Nemzeti Statisztikai Hivatalok részéről pedig a környezeti és területi statisztikákért felelős szervezeti egységek vezetői.

1/2. táblázat: A NUTS-rendelet felülvizsgálatának tervezett menetrendje

Lépések	Határidő
Tagországi módosítási javaslatok benyújtásának határideje	2016.február 1.
Előterjesztés összeállítása és véleményezésre a DIMESA elé terjesztése	2016. március
Az Európai Bizottságon belüli egyeztetés	2016. március-április
Az Európai Statisztikai Rendszerbizottság szakmailag elfogadja a tervezetet	2016. május/június
Európai Parlament és Tanács egyetértési szakasz	2016. május/június-szeptember
Új jogszabály-tervezet összeállítása	2016.szeptember közepe
A bizottsági végrehajtási rendelet jóváhagyása	2016.október
A bizottsági végrehajtási rendelet kihirdetése	2016. november
Az új NUTS-rendelet hatályba lépése	2018. január 1.

A 2016. évi NUTS-felülvizsgálatot követő újabb felülvizsgálati eljárás 2019. második félévére prognosztizálható, az annak keretében születő döntések azonban a 2021-től induló támogatási periódus rendelkezéseire, így a térségek támogathatóságára már nem lehetnek hatással. A 2019. évi NUTS-felülvizsgálat módosításai ugyanis 2021-től lépnek hatályba, amit a 2021-2028 időszakra való felkészülés, valamint az EU jogszabályok kidolgozása és véglegesítése során, azaz 2019-2020 folyamán nem lehet figyelembe venni.

1.3 A NUTS 2 – tervezési statisztikai – régiók szerepe az EU kohéziós politikában

A NUTS-rendszer az EU támogatáspolitikájának bázisát képezi, segítségével válnak beazonosíthatóvá a kohéziós források által támogatható térségek és a támogatások mértéke.

Az EU tagállamokban a NUTS-rendszeren belül a NUTS 2 szinten kerül meghatározásra többek között a régiók támogathatósága, továbbá a versenyszabályok alá tartozó tevékenységek esetén az állami/közösségi támogatásban való részesülés mértéke (maximális támogatás-intenzitás). A kohéziós politikai támogatásokra vonatkozó EK rendeletek⁴

⁴ 2007-2013-ra vonatkozóan a Tanács 1084/2006/EK rendelete.

2014-2020-ra vonatkozóan az Európai Parlament és a Tanács 1303/2013/EU rendelete (2013. december 17.) az Európai Regionális Fejlesztési Alapra, az Európai Szociális Alapra, a Kohéziós Alapra, az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapra és az Európai Tengerügyi és Halászati Alapra vonatkozó közös rendelkezések megállapításáról, az Európai Regionális Fejlesztési Alapra, az Európai Szociális Alapra és a Kohéziós Alapra és az Európai Tengerügyi és Halászati Alapra vonatkozó általános rendelkezések megállapításáról és az 1083/2006/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről

kimondják, hogy a konvergencia, valamint a regionális versenyképesség és foglalkoztatás célkitűzés (2007-2013), vagy a beruházás a növekedésbe és munkahelyteremtésbe célkitűzés (2014-2020) forrásai a 1059/2003/EK rendelet szerinti NUTS 2 szintre sorolt területi egységek között kerülnek felosztásra.

A NUTS 2 régiók EU27(28) átlagának százalékában kifejezett, az egy főre jutó vásárlóerő paritáson mért bruttó hazai termék (GDP/fő) értéke szerint kerül megállapításra:

- az EU kohéziós és vidékfejlesztési támogatásainak mértéke,
- a támogatható tevékenységek köre és a társfinanszírozás aránya,
- a támogatásokhoz kapcsolódó forráskoncentrációs megkötések,
- a jövedelemtermelő beruházásokra nyújtható támogatások mértéke (maximális támogatási intenzitás).

Az EU költségvetési ciklusokhoz kötődő strukturális/kohéziós támogatásokat szabályozó EU rendeletek elfogadását követően az Európai Bizottság végrehajtási határozatában azonnal közzé teszi az Európai Regionális Fejlesztési Alapból (ERFA) és az Európai Szociális Alapból (ESZA) finanszírozásra jogosult régiók, valamint a Kohéziós Alapból finanszírozásra jogosult tagállamok jegyzékét. A legutoljára közzétett jegyzék tartalmazza a kevésbé fejlett, az átmeneti és a fejlettebb régiók kategóriájába tartozó, az ERFA és az ESZA forrásból finanszírozásra jogosult régiók jegyzékét. A jegyzék a támogatási periódus egészére, legutoljára az Európai Parlament és a Tanács 1303/2013/EU rendelete 90. cikk (4) bekezdése értelmében 2014. január 1-től 2020. december 31-ig érvényes.

A NUTS-rendszer módosítása az 1059/2003/EK rendelet értelmében a döntéshozatalt követő második év január 1-től lép hatályba, azonban a kohéziós támogatások vonatkozásában **a módosítás csak a hatályba lépést követő új EU költségvetési ciklusban érvényesíthető.**

1.4 Az európai NUTS módosítások áttekintése, EU tagországi példák

A régiós lehatárolások felülvizsgálata során a tagállamok által kezdeményezett módosításoknak alapvetően négy típusa különböztethető meg:

- átnevezés: a régiós lehatárolás nem változik érdemben, mindössze a területi egység elnevezése változik. Ez a módosítás relatíve gyakori;
- határmódosítás: az adott tagállamban a régiók száma és elnevezése nem változik, mindössze a régiók határainak apróbb kiigazítására kerül sor. A módosítási kérelmek közül ez a típus teszi ki a legnagyobb részarányt;
- összeolvasztás: több régióból egyetlen régió létrehozása;
- szétbontás: egyetlen régióból kettő vagy több területi egység kialakítása.

A NUTS-felülvizsgálatok legutóbbi két típusára – a teljesség igénye nélkül – több példa adható⁵.

Az „új tagországok” 2004-es csatlakozását megelőző időszakban a 15 EU-tagállam közül hét, Ausztria, Belgium, Görögország, Hollandia, Luxemburg, Olaszország és Spanyolország nem élt érdemben a NUTS 2 szint módosításának lehetőségével. A többi tagország tervezési-statisztikai régióinak módosítása azonban meglehetősen színes képet mutat.

A 10+3 új tagország érdemben nem változtatott NUTS-besorolásán, kivéve Szlovéniát, amelyik a 2004-es csatlakozását megelőzően, már 1998-tól kezdődően kezdeményezte egyetlen NUTS 2 régiójának szétbontását.

Régiók szétbontása

Az eredetileg egyetlen NUTS 2 régióból álló Írország 1999-ben került szétbontásra két NUTS 2 egységre, egy fejlettebb és egy kevésbé fejlett régióra (a NUTS-lehatárolás rendeleti szabályozásának kidolgozása többek között ennek a nagy vitákat kiváltó kezdeményezésnek köszönhető). A szétbontás eredményeként az északi Border, Midland and Western régió, mint elmaradott térség az 1. célkitűzés alá került, majd a 2007-2013 közötti időszakban phasing-in kategóriában élvezhette a támogatásokat (2014-2020 között már a fejlettebb kategóriába került). Ezzel párhuzamosan a fejlettebb Southern and Eastern régió a szétszétást követően már fejlettebb régióként került elbírálásra (2011-ben az egy főre jutó GDP az EU27 átlagában a két régióban 85,9%, ill. 144,8%, 2011-es népesség 4.570.881 fő, a két régió 1.237.715, ill. 3.333.166 fő).

Finnország 1995-ös csatlakozását megelőzően egyetlen NUTS 2 régióból állt. A csatlakozást követően 1999-ben történt meg NUTS-rendszerének felülvizsgálata, melynek keretében öt új NUTS 2 egység került kialakításra. Ez az ország támogathatóságát nagymértékben segítette: a fejlettebb régiókra vonatkozó támogatási keretek mellett a távoli területekre vonatkozó akkori, 6. célkitűzés szerinti támogatások is elérhetővé váltak Finnország számára.

A 2010-es felülvizsgálat során a fővárosi régió (Etelä-Suomi) szétbontása történt meg oly módon, hogy korábbi területéből kimetszették a főváros és közvetlen környéke területeit (Helsinki-Uusimaa). Azonban az így létrehozott új régiók egyike sem vált támogathatóvá a 2014-2020 időszakra.

Dánia egyetlen NUTS 2 régióból állt, amelyet a 2006-os felülvizsgálat során öt régióra (és azokon belül új NUTS 3 egységekre) bontottak fel. Az új beosztás 2008. január 1-jén lépett hatályba, így a 2014-2020 periódusra Dánia egy régiója támogatható – átmeneti – kategóriába kerülhetett (Sjælland régió 2011-es népességszáma 819.763 fő).

Portugália egész területe elmaradott térségként támogatható volt, csak Lisboa e Vale de Tejo (Lisszabon és Tejo Völgye) régió egy főre jutó GDP-je érte el az EU átlagának 75%-át. Ez a régió 2000-re átmeneti kategóriába került. Portugáliában 2003-ban változtattak a NUTS-beosztáson, Lisszabon régió (Area Metropolitana de Lisboa) önálló NUTS 2 régióvá vált, a

⁵ EUROSTAT web-oldal: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/nuts/history>

korábban a régióhoz tartozó Oeste, Lezíria do Tejo, Medio Tejo NUTS 3 területeket pedig más, magasabb támogatottságot élvező konvergencia régiókhoz csatolták. A szétbontás eredményeként Lisszabon a „Regionális versenyképesség és foglalkoztatás” kategóriába került, az átcsatolt NUTS 3 egységek pedig konvergencia régió kategóriában élvezhettek támogatást a 2007-2013 időszakban.

Nagy-Britanniában 1999-ben a Cornwall-Devon régió került szétbontásra. A régió kettéválasztása révén a 2000-2006 és a 2007-2013 periódusban a fejletlenebb „Cornwall and Isles of Scilly” régió (534.024 fő – itt még nincs NUTS-rendelet!) a konvergencia, míg Devon (1.132.530 fő) a versenyképességi kategóriába kerülhetett. A 2014-2020-as támogatási időszakban Cornwall kevésbé fejlett régióként (64,5%), míg Devon régió átmeneti régióként élvezheti a támogatásokat (80,4%).

Szintén 1999-ben a South-East (UK) NUTS 1 régiót felosztották két új (London és South-East) NUTS 1 régióra, valamint a korábbi Greater-London NUTS 2 régió szétbontásra került két új (Inner- és Outer-London) NUTS 2 régióra.

A 2013. évi felülvizsgálat során a korábban két NUTS 2 egységre szétbontott Londont tovább darabolták, öt új NUTS 2 régió került kialakításra (*Inner London-East, Inner London-West, és Outer London-East and North East, Outer London-South, Outer London-West and North West*), illetve ezeken a régiókon belül új NUTS 3 egységeket is létrehozottak. Ezek a módosítások 2015. január 1-től léptek hatályba, így az átsorolások majd csak a 2020 utáni költségvetési ciklusban lehetnek hatással a kohéziós források elosztását és felhasználására. (Inner London NUTS 2 egységét osztottak fel két új NUTS 2 egységre és azokat osztották fel új NUTS 3 egységekre; Outer Londonnál pedig a korábbi három NUTS 3 egységet emelték NUTS 2 szintre és azokat bontották fel négy, három, illetve öt új NUTS 3 egységre. 2011-es népesség: Inner-London 3.210.472 fő, Outer-London 4.923.053 fő)

Szlovénia a 2004-es csatlakozását megelőzően, már 1998-tól kezdődően kezdeményezte egyetlen NUTS 2 régiójának szétbontását. A csatlakozási eljárás keretében a Bizottság a szétválasztáshoz nem járult hozzá, Szlovénia azt csak a NUTS-rendszer 2006-os felülvizsgálata során tudta elérni. Az így létrejött két régió (Kelet- és Nyugat-Szlovénia) 2008. január 1-jével léphetett hatályba, ami érdemi hatást a strukturális támogatások igénybevételére csak a 2014-2020-as ciklusban gyakorolt: a nyugati régió fejlettebb régió kategóriába került, a keleti régió pedig kevésbé fejlett kategória státusszal jelentős támogatásokat élvezhet (2011-es népességszám 2.050.189 fő, a két új régió 966.546 és 1.083.643 fő).

Szlovénia a 2013-as felülvizsgálat során határmódosítást kezdeményezett, melynek keretében a kevésbé fejlett régióba területeket sorolt át a fejlettebb régióból. Az így létrejött új konvergencia régió nagyobb területen és nagyobb népesség számára biztosít támogatást a 2020 utáni periódusban.

Régiók összevonása

A 2010-es felülvizsgálat során Finnországban a másik módosítás a keleti (Itä-Suomi) és az északi (Pohjois-Suomi) régiók összeolvasztására irányult. A 2007-2013 periódusban az

elmaradottabb Itä-Suomi már phasing-in, míg a Pohjois-Suomi a fejlettebb régiók kategóriájába került (az összeolvasztás előtt Itä-Suomi régió GDP-je az EU átlagához képest 88,7%, míg Pohjois-Suomi régióé 100,7% volt). A két régió összevonásával az új „Pohjois- ja Itä-Suomi” régió GDP-je az EU átlaghoz képest 95,2% lett, így fejlettebb régióként csak minimálisan támogatásban részesülhetett. Az új NUTS 2 régió népsűrűsége 6,4 fő/km²-re csökkent, ezzel a korábbi, az északi régióban élő 640.000 lakos helyett az összeolvasztott északi és keleti régióban már 1.300.000 lakos részesülhetett a 2014-2020 időszakban a „távoli és ritkán lakott térség” támogatásaiban.

Németország új tartományai közül három besorolása „rugalmasan” változott, szétválasztás és összevonás is történt.

- Sachsen-Anhalt tartomány az egyesítéskor egyetlen NUTS 2 régiót alkotott, melyet már 1994-ben három NUTS 2 régióra (Dessau, Halle, Magdeburg) osztottak fel. Az eredetileg elmaradott térségek közül a 2007-2013 időszakban Halle régió már átmeneti – phasing-out – kategóriába került, ezt a fejlettségi szintet a másik két régió a 2014-2020 időszakra érte el. A régiókat a 2006-os felülvizsgálat során újra összeolvasztották, így a NUTS 1 besorolású tartományon belül a továbbiakban már NUTS 2 egység csak egy van (2011-ben az egy főre jutó GDP az EU27 átlagában 85,9%).

- Sachsen tartományt 1999-ben osztották fel három NUTS 2 régióra (Lipcse, Chemnitz és Drezda NUTS 2 régiók), melyek 2013-ig az elmaradott régiók kategóriájába tartoztak, kivéve Lipcsét, amelyik már a 2007-2013 periódusban phasing-out kategóriába került. A 2014-2020-as támogatási időszakra a tartományból Lipcse régiója fejlettebb, Chemnitz és Drezda régiók átmeneti kategóriába kerültek. A NUTS 2 régiók összeolvasztása (még) nem történt meg, azonban a 2013-as felülvizsgálat során mindegyik régióban jelentősen átszabták a NUTS 3 egységeket (2011-ben az egy főre jutó GDP az EU27 átlagában Lipcse 94,7%, Chemnitz 86%, Drezda 89,3%).

- Brandenburg tartomány 2003-ban került felosztásra egy északkeleti és egy délnyugati régióra, így a 2007-2013-as időszakban előbbi konvergencia kategóriában maradhatott, míg utóbbi a phasing-out kategóriába került. A két régiót 2010-ben újra összevonták, így a 2014-2020 időszakra átmeneti kategóriába került az egész tartomány (2011-ben az egy főre jutó GDP az EU27 átlagában 87,7%).

1.5 Az EU tagországok fővárosi régióinak NUTS-besorolása

Az EU tagországok fővárosainak NUTS-besorolása igen változatos képet mutat, népesség-számuktól gyakran függetlenül. Mivel 1995-ig a NUTS-beosztás meghatározása eredendően tagországi kompetencia volt, ezért a fővárosok besorolása is tagországi döntésen múlt. A fővárosok besorolása 1995-öt követően, majd a NUTS-rendelet elfogadása (2003) után is az egyes tagállamok döntése maradt.

1/3. táblázat: Az EU-tagországok fővárosának NUTS-besorolása és népességszáma

Ország	Főváros	NUTS-besorolás	Megjegyzés	Népesség (ezer fő)
UK	London	NUTS 1	2 db Belső- és 3 db Külső-Londoni NUTS 2 régió	8.417
DE	Berlin	NUTS 1/2/3		3.562
AT	Bécs	NUTS 2		1.806
CZ	Prága	NUTS 2		1.259
ES	Madrid	NUTS 3		3.165
IT	Róma	NUTS 3		2.869
FR	Párizs	NUTS 3		2.241
RO	Bukarest	NUTS 3		1.883
HU	Budapest	NUTS 3		1.745
PL	Varsó	NUTS 3	Miasto Warszawa – Varsó városa	1.740
BG	Szófia	NUTS 3		1.294
BE	Brüsszel	NUTS 3		1.139
LV	Riga	NUTS 3		702
DK	Koppenhága	NUTS 3	Byen København – Koppenhága városa	583
LT	Vilnius	NUTS 3	Vilniaus apskritis – Vilnius kerület	543
IE	Dublin	NUTS 3		528
FI	Helsinki	LAU	NUTS 2/3: Helsinki-Uusimaa	622
PT	Lisszabon	LAU	NUTS 2/3: Area Metropolitana Lisboa	545
SK	Pozsony	LAU	NUTS 2/3: Bratislavský kraj	425
SE	Stockholm	LAU	NUTS 3: Stockholms län	915
NL	Amszterdam	LAU	NUTS 3: Groot-Amsterdam	825
HR	Zágráb	LAU	NUTS 3: Grad Zagreb	795
EL	Athén	LAU	NUTS 3: Central Athens	664
SI	Ljubljana	LAU	NUTS 3: Osrednjeslovenska	283
EE	Tallinn	LAU	(az ország egy NUTS 2/3 egységből áll)	435
CY	Nicosia	LAU	(az ország egy NUTS 2/3 egységből áll)	116
LU	Luxemburg	LAU	(az ország egy NUTS 2/3 egységből áll)	107
MT	Valletta	LAU	(az ország egy NUTS 2/3 egységből áll)	7

Forrás: EUROSTAT adatok, 2013

Mindössze *London* és *Berlin* tartozik a **NUTS 1 szinten is nevesített fővárosok** csoportjába.

- A 8 millió fős London statisztikai felosztása több lépésben történt: az eredeti Greater-London NUTS 2 régió előbb 1999-ben Külső- és Belső-London NUTS 2 egységekre, majd 2013-ban újabb szétbontással két Belső-, és három Külső-London NUTS 2 régióra került szétválasztásra.

Azok a fővárosok, amelyek **önálló NUTS 2 egységet (is) alkotnak**: *Berlin, Bécs és Prága*. Körülöttük rendre „lyukas” régiók helyezkednek el, a fővárosok szűkebb-tágabb vonzáskörzetére kiterjedően.

A legtöbb főváros vagy NUTS 3 besorolású (13 főváros), mint jelenleg Budapest, **vagy LAU⁶ szintű**, azaz térségi /települési besorolású (12 főváros).

Ugyanakkor ez utóbbi két csoport sem egységes. **Vannak olyan fővárosról elnevezett NUTS 2 régiók, amelyek a LAU besorolású főváros mellett a szűkebb agglomeráció településeivel együtt alkotnak NUTS 2 egységet.** Ilyen többek között:

- *Szlovákiában Pozsony régiója*: amely 8 LAU szintű egységből áll (Bratislava I, II, III, IV, V, Malacky, Pezinok, Senec), a 8 „járás” együtt alkotja a NUTS 2 és egyben NUTS 3 szinten is nevesített egységet. Pozsony népessége 425.000 fő, ezért a főváros csak környező agglomeráció településeivel alkothat NUTS 2/3 besorolású egységet (Bratislavský kraj). A 73 településből, azon belül 7 városból (Pozsony, Malacky, Modra, Pezinok, Senec, Stupava, Sväty) álló megye-régió népessége azonban így is csak 600.000 fő.
- *Portugáliában Lisszabon régiója* (Area Metropolitana Lisboa): 18 településből áll. A dinamikusan fejlődő Lisszabon esetében a főváros tágabb térségét alkotó NUTS 2 régióból NUTS 3 egységek kerültek leválasztásra és más, elmaradott régiókba átcsatolásra. Az így megmaradt NUTS 2/3 fővárosi térséget – Area Metropolitana Lisboa – Lisszabon és szűkebb agglomerációja alkotja (Lisszabon főváros az átalakulástól függetlenül is települési besorolású maradt).
- *Finnországban a Helsinki-Uusimaa régió*: 4 „járásból” (azon belül 26 településből) áll. A Helsinkit magában foglaló nagyobb térség kettéválasztásával Helsinki és agglomerációjának szintén szűkebb régiója vált önálló, NUTS 3 egységgé, a régió-megosztásának indokai azonban nem ismertek.

A fővárosok NUTS-besorolásának szintén jelentős csoportját alkotják azok az országok, ahol **a fővárosok szűkebb agglomerációjukkal együtt alkotnak NUTS 3 besorolású (jellemzően közigazgatási funkciót is betöltő) területi egységet.** Ide tartozik Stockholm, Zágráb vagy Athén.

Végül vannak azok a jellemzően kisebb tagországok, ahol az ország egésze egyetlen NUTS 2 és NUTS 3 egység. Ezekben belül a fővárosok rendre LAU szinten jelennek meg.

⁶ LAU: Local Administrative Units / Helyi közigazgatási egységek

A NUTS rendszert egészíti ki a LAU két szintje (a korábbi NUTS 4 és NUTS 5 szintek helyett), amelyek a további, helyi adminisztratív egységek azonosítására szolgálnak. (Például LAU1-es szinten található Magyarország járásai a NUTS 3-as szintű megyéken belül). A LAU1 szintet a legtöbb EU-tagországban definiálták, de nem mindenhol. A LAU2 szint mindenhol meghatározásra került – az önkormányzatokat vagy azzal egyenértékű egységeket jelenti (Magyarországon ennek megfelelően pl. a településeket).

Szűkebben, a 2004 után csatlakozott országok fővárosainak NUTS-besorolását nézve is változatos a kép. A legtöbb új tagország fővárosa vagy NUTS 3, vagy LAU besorolású, ebben az esetben gyakran maga a tagország is csak egy NUTS 2/3 régiót alkot. Egyedül Csehország fővárosa, Prága (Hlavní město Praha) került kiemelésre térségéből és önálló NUTS 2 besorolást kapott, még a csatlakozási tárgyalások lezárását megelőzően. Szlovákiában Pozsony már nem önállóan, hanem az agglomeráció településeivel alkot NUTS 2 és egyben NUTS 3 szinten is nevesített egységet.

Lengyelország fővárosát is magában foglaló Mazowieckie NUTS 2 régióval kapcsolatban hasonló a helyzet, mint Budapesttel: a gyorsan fejlődő Varsó és környező, fejletlenebb területeinek egy régióban kezelése feszültségeket teremthet. A 2014-2020 közötti periódusra átmeneti kategóriába került a régió, ezért felmerülhet itt is, hogy a 2016-os NUTS-felülvizsgálat során kezdeményezik a régió szétbontását.

2. A hazai NUTS-rendszer bemutatása

2.1 A hazai NUTS-rendszer kialakulása és sajátosságai

Az Európai Unióhoz való csatlakozás előkészítése érdekében kötött Európai Megállapodás végrehajtásáról szóló 10/1993. (III. 5.) Országgyűlési (OGY) határozat szerint a statisztikai együttműködés területén az a feladat hárul a magyar Kormányra, hogy "... olyan hatékony statisztikai rendszert fejlesszen ki, amely ... szolgáltatja azokat a statisztikai adatokat, amelyek szükségesek Magyarországon a strukturális reform folyamatának tervezéséhez és figyelemmel kíséréséhez ..." (Európai Megállapodás 93. cikk 1. bekezdés). Egy ilyen statisztikai rendszer felállításának közvetlen célja olyan előírt adatok biztosítása, melyek előfeltételei a területi problémák kezelésének, Magyarország számára a Kohéziós és Strukturális Alapok hozzáférhetőségének.

A hazai NUTS-rendszer a KSH és a területfejlesztésért felelős minisztérium együttműködése keretében, a helyi (területi és települési) önkormányzatokkal, kamarákkal, érdekképviselői szervekkel, valamint tudományos, társadalmi és gazdasági szervezetekkel folytatott egyeztetések révén került kialakításra. Hazánkban egy NUTS 1 nagyrégió, hét NUTS 2 tervezési-statisztikai régió, valamint 20 NUTS 3 egység (megyék és főváros) kerültek meghatározásra. A NUTS 2 szintű régiók az *Országos Területfejlesztési Konceptióról (OTK) szóló 35/1998. (III. 20.) OGY határozatban* is nevesítésre kerültek, a lehatárolásra a *területfejlesztésről és a területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény* is utal.

Az EUROSTAT 2003. májusi megkeresésre a KSH, más tárcákkal együttműködve javaslatot készített a NUTS 1 beosztás felülvizsgálatára. Az akkor még nem hatályos NUTS-rendelet népszámszámra vonatkozó előírásai szerint Magyarországon belül, a korábbi egy NUTS 1 régióval szemben több NUTS 1 egységet kellett lehatárolni. Az EUROSTAT által elfogadott javaslat NUTS 1 szintként a Nyugat (Dunántúl), a Közép, valamint az Alföld és Észak nagyrégiókat nevesítette.

A régió-beosztás a korábbi OTK helyébe lépő 97/2005. (XII.25.) OGY határozatban került rögzítésre, illetve az 1059/2003/EK rendelet I. mellékletét módosító, az Európai Parlament és Tanács 1888/2005/EK (2005. október 26.) rendeletében. Ennek értelmében Magyarország három NUTS 1 nagy-régióból, hét NUTS 2 tervezési-statisztikai régióból és 20 NUTS 3 egységből (megyék és a főváros) áll.

2.2 A KMR NUTS-besorolásának megváltoztatására irányuló eddigi kezdeményezések

A Közép-magyarországi régió (KMR) NUTS-besorolásának módosítására irányuló kezdeményezések 2001 óta folyamatosan napirenden vannak. Számos kormányzati és önkormányzati kezdeményezés irányult a KMR egyben tartásának felülvizsgálatára. Javaslatok, interpellációk, előterjesztések, megyei népszavazási kísérletek és háttér-tanulmányok tárgyalták a kérdést, különböző szempontok szerint.

Hazánk EU csatlakozása óta négy alkalommal (a csatlakozási tárgyalások során, 2006-ban, 2010-ben és 2013-ban) kezdeményezhette volna a NUTS-besorolás módosítását az EUROSTAT és a Bizottság felé, azonban ezek különböző okok miatt, sorra elmaradtak.

Jelen fejezet kitér a KMR-t érintő, a hazai NUTS-rendszer módosítására irányuló kísérletek történeti áttekintésére, bemutatva a csatlakozást megelőző, illetve az egyes NUTS felülvizsgálati eljárásokhoz köthető próbálkozásokat. Az alábbiakban látható összefoglaló táblázat időrendben ismerteti az eddigi kezdeményezéseket, piros színnel a kormányzati, zöld színnel jelölve a megyei és önkormányzati indítványokat.

2/1. táblázat: A NUTS felülvizsgálat korábbi hazai kezdeményezései

Sorszám	Időpont	Módosítási kezdemény	Kezdeményező	Eredmény
Magyarország EU csatlakozása előtti kezdeményezések				
1.	2001. december	A KMR regionális besorolásának felülvizsgálati javaslata	brüsszeli magyar Állandó Képviselő	Nem járt eredménnyel
2.	2001.	Budapest és Pest megye kettéválasztásának javaslata	Az európai integrációs ügyek koordinációjáért felelős tárca nélküli miniszter	Nem járt eredménnyel
3.	2002. október	140/2002. (08. 30.) sz. KGY. határozata kezdeményezte, megyei népszavazás kiírását az alábbi kérdésben: „Támogatja-e Ön, hogy Pest megye új, önálló régióvá válása érdekében Pest Megye Önkormányzatának Közgyűlése kezdeményezze az Országgyűlés ezzel kapcsolatos döntésének megváltoztatását?”	Pest Megye Közgyűlése	A Pest megyei Bíróság 1. Kpk. 26.827/2002/5. sz. végzésével a határozatot megsemmisítette.
4.	2003. szeptember	Előterjesztés tervezet készült két új régió-lehatárolási javaslattal. „A” változat: a Közép-magyarországi régióból a főváros, Budapest kiemelése, önálló NUTS 2 szintű régióvá történő besorolása, ezzel párhuzamosan Nógrád megye átsorolásra kerül és Pest megyével közösen alkotja a Közép-magyarországi régiót. „B” változat: az „A” változat szerinti módosítások mellett a Dunántúlon a jelenlegi három tervezési-statisztikai régió helyett két régió kerül lehatárolásra (Észak-dunántúli régió és Dél-dunántúli régió).		Az előterjesztés egyeztetésre került (2003. október/november), azonban megtárgyalását a Kormány nem tűzte napirendre.
A csatlakozási megállapodás aláírása során az eredeti NUTS-lehatárolás került megerősítésre.				
5.	2004 nyár	„A Pest Megyét érintő regionális átalakulások, átalakítási szándékok” tárgyú, 266/2004. (06.18.) KGYH számú határozata kéri a régió-lehatárolás felülvizsgálatát.	Pest Megye Képviselőtestülete	A kezdeményezést az Nemzeti Fejlesztési Terv (NFT 2004-06) az egész ország 1. célkitűzés szerinti régióként történő kezelésével

				átmenetileg feloldotta, de a megye törekvései ezzel nem valósultak meg.
6.	2004. szeptember	1687-1689/2004. (IX. 30.) határozat született, mely a statisztikai-tervezési régióként meghatározott Közép-magyarországi régió megmaradása mellett foglal állást, mindaddig, amíg Budapest és agglomerációja régióvá válhat.	Budapest Főváros Közgyűlése	A régió egyben tartását támogató határozat született.
7.	2004. november	Közép-Magyarországi Régió lehatárolásának kérdéseiről szóló előterjesztés	európai ügyekért felelős tárca nélküli miniszter	Az előterjesztést a Kormány nem tárgyalta.
Magyarország a NUTS-rendszer 2006. évi felülvizsgálatához nem nyújtott be módosítási javaslatot.				
8.	2007. május	Belügyminiszterhez címzett levél születik, melyben javaslat fogalmazódik meg Pest megye, mint önálló, az Európai Unió által elfogadott régióvá válásának megteremtésére.	Pest Megyei Kereskedelmi és Iparkamara	
9.	2007. október	Pest Megyei Közgyűlés 408/2007. (10.26.) sz. KGy. határozatában rögzítette, hogy kezdeményezni kívánja Pest megye, mint önálló tervezési, területfejlesztési-statisztikai régió kialakítását és a kérdéssel helyi népszavazás kiírását.	Pest Megyei Közgyűlés	A helyi népszavazás elmaradt.
10	2008.	Tekintettel az eredetileg 2009 első felére várható NUTS-felülvizsgálati eljárásra, valamint a KMR átmeneti támogatási kategóriába kerülésének kilátásai újra felvetették a régió kettéválasztásának kérdését. Ennek okából újabb vizsgálatok készültek, melyek egyik opcióként felvetették a KMR kettéválasztását, másik opcióként pedig a KMR különböző bővítési lehetőségeit.		
11.	2009.	NUTS-felülvizsgálat hivatalosan 2010 elejére történő átütemezése révén újabb anyag került összeállításra, mely már csak a KMR egyben tartását vagy kettéválasztását vizsgálta.		Az előterjesztés megtárgyalását a Kormány – az országgyűlési választásokra hivatkozással – átadta a következő Kormánynak.
Magyarország a NUTS-rendszer 2010. évi felülvizsgálatához végül nem nyújtott be módosítási javaslatot.				
12.	2012.	A NUTS-rendszer 2013-ban esedékes felülvizsgálatára hivatkozással előterjesztés készült a Közép-magyarországi régió és Pest megye 2013 utáni fejlesztési lehetőségeiről, mely alternatívaként felvetette a régió kettéválasztásának, vagy egyben tartásának lehetőségét is.		A 2013. évi felülvizsgálattal kapcsolatban a Kormány nem élt felülvizsgálati lehetőségével, azonban határozat keretében elrendelte, hogy "a Közép-magyarországi régió kettéválasztásának lehetőségét a 2016. évben esedékes NUTS-rendszer

				felülvizsgálatot megelőzően vizsgálják meg".
Magyarország a NUTS-rendszer 2013. évi felülvizsgálatához nem nyújtott be módosítási javaslatot.				
13.	2015. június	2016. évben esedékes NUTS-rendszer felülvizsgálatára való felkészülés keretében előterjesztés és ezt megalapozó döntés-előkészítő vizsgálat készül a Budapest és Pest megye esetleges kettéválasztásával kapcsolatban		

2.2.1. Az EU csatlakozást megelőző felvetések (2001-2004)

(1) Első alkalommal, a brüsszeli magyar Állandó Képviselőlet, már 2001 végén javasolta a KMR egyben tartásának felülvizsgálatát. A szlovák és cseh fővárosok példájából kiindulva, felvetették a főváros várható gyors fejlődése miatt, a régió elmaradott régiók kategóriájából való kikerülésének és ezáltal Pest megye kedvezőtlen helyzetbe kerülésének problémáját.

(2) A Kormányon belül az európai integrációs ügyek koordinációjáért felelős tárca nélküli miniszter, Budapest gyors fejlődését feltételezve, szintén 2001-ben kezdeményezte Budapest és Pest megye kettéválasztását.

(3) A hazai NUTS-rendszer kialakítását követően, 2002-ben Pest Megye Közgyűlése 140/2002. (08. 30.) sz. KGy. határozatával kezdeményezte, hogy 2002. október 20-án megyei népszavazás legyen az alábbi kérdésben:

„Támogatja-e Ön, hogy Pest megye új, önálló régióvá válása érdekében Pest Megye Önkormányzatának Közgyűlése kezdeményezze az Országgyűlés ezzel kapcsolatos döntésének megváltoztatását?”

Az elképzelés alapja az volt, hogy Pest Megye Önkormányzata önálló operatív programot megvalósítva több forrásra lenne jogosult, mint Budapesttel együtt. 2002-ben a népszavazás megtartására mégsem kerülhetett sor, mert a Pest megyei Bíróság 1. Kpk. 26.827/2002/5. sz. végzésével a határozatot megsemmisítette.

(4) A közigazgatási rendszer korszerűsítésével kapcsolatos feladatokról szóló 2198/2003. (IX. 1.) Korm. határozat 2. pontja értelmében el kellett készíteni a területfejlesztési kistérségek és régiók földrajzi lehatárolásáról szóló jogszabály tervezetét a KSH által elvégzett felülvizsgálat alapján. A kormányhatározat régió-lehatárolásra vonatkozó feladata nem került teljesítésre, azonban végrehajtásának előkészítése során, 2003 őszén előterjesztés tervezet készült két új régió-lehatárolási javaslattal.

„A” változat: a Közép-magyarországi régióból a főváros, Budapest kiemelése, önálló NUTS 2 szintű régióvá történő besorolása, ezzel párhuzamosan Nógrád megye átsorolásra kerül és Pest megyével közösen alkotja a Közép-magyarországi régiót.

„B” változat: az „A” változat szerinti módosítások mellett a Dunántúlon a jelenlegi három tervezési-statisztikai régió helyett két régió kerül lehatárolásra (Észak-dunántúli régió és Dél-dunántúli régió).

Az előterjesztés egyeztetésre került (2003. október/november), azonban megtárgyalását a Kormány nem tűzte napirendre. A csatlakozási megállapodás aláírása során az eredeti NUTS-lehatárolás került megerősítésre.

2.2.2. A csatlakozást követő kísérletek (2004-2008)

A csatlakozást követően azonnal folytatódtak a KMR kettéválasztására irányuló kezdeményezések.

(5) 2004 nyarán Pest Megye Képviselőtestülete „A Pest Megyét érintő regionális átalakulások, átalakítási szándékok” tárgyú, 266/2004. (06.18.) KGYH számú határozata kéri a régió-lehatárolás felülvizsgálatát. A közgyűlési határozatban kinyilvánításra került, hogy:

„Pest Megye Önkormányzatának Közgyűlése

- szükségesnek tartja a 35/1998. OGY határozatban lehatárolt régiók felülvizsgálatát;
- a Budapesttel való együttműködést, párbeszédét nem egy régióban, hanem más módon intézményesítve, a Budapesti Agglomeráció Fejlesztési Tanács keretei között kívánja folytatni;
- a megyét körülvevő térségekkel együtt kívánja megalakítani a Közép-Dunavölgyi Régiót;
- felkéri Elnökét, hogy minden lehetséges fórumon képviselje a Közgyűlés álláspontját.”

A Pest Megyei Önkormányzat fenti határozatának egyik legfontosabb célja az volt, hogy továbbra is jogosult maradjon az 1. célkitűzés szerinti támogatásra. Ezt a kezdeményezést az NFT (2004-2006) az egész ország 1. célkitűzés szerinti régióként történő kezelésével átmenetileg feloldotta, de a megye törekvése érdemi választ nem adott.

(6) Pest megye határozatának közzétételét követő pár hónappal később a Fővárosi Közgyűlés, 2004. szeptember 30-án pedig a következő, 1687-1689/2004. (IX. 30.) határozatokat hozta és felelősként az akkori főpolgármestert jelölte:

- sem területfejlesztési-szakmai szempontból, sem egy közigazgatási reform szempontjából nem tartja kívánatosnak az olyan elképzelések megvalósítását, amelyek a fővárost és környezetét különálló régióba helyezik;
- a statisztikai-tervezési régióként meghatározott Közép-magyarországi régió megmaradása mellett foglal állást, mindaddig, amíg Budapest és agglomerációja régióvá válhat;
- felkéri a Főpolgármestert, hogy a Pest Megyei Közgyűlés elnökével egyeztetve tegyen javaslatot a Kormánynak arra, hogy az országosan felszabaduló forrásokat fordítsák Budapest és Pest megye közös fejlesztési programjainak finanszírozására.”

(7) 2004 kora nyarán elfogadásra került **az Európa Terv (2007-2013) kidolgozásának tartalmi és szervezeti kereteiről szóló 1076/2004. (VII. 22.) Korm. határozat**, melynek keretében „Előterjesztést kell készíteni a Kormány számára a kohéziós stratégia alapján

Budapest és a Közép-magyarországi régió jövőbeni szerepéről, valamint a régiókban meglévő intézményrendszer továbbfejlesztésének lehetőségeiről és szükségességéről.”

Az 1076/2004-es Korm. határozattal összefüggésben a Közép-magyarországi régió lehatárolásának kérdéséről is készült előterjesztés, amit a Pest Megyei Közgyűlés 2003. évi határozata is sürgetett. A 2004. szeptemberi előterjesztésben két megközelítés került kidolgozásra:

- megnövelni további területek hozzácsatolásával a Közép-magyarországi régió lakosságszámát közel 3,5-4 millióra; vagy
- kivenni a régióból Budapestet, mely intézkedés következtében Pest megye számára az 1. célkitűzés szerinti jogosultság megőrizhető.

Az elkészült számítások több megye KMR-hez csatolásának lehetőségéből indultak ki és arra az eredményre jutottak, hogy csak egy jelentősen megnövelt népességszámú – legalább további 2-3 megyével bővített – központi régió kialakítása tenné lehetővé, hogy a régió időlegesen támogatható maradjon. A főváros és környékének rohamos fejlődése azonban már akkor előrevetítette, hogy a régió bővítése révén az egy főre jutó GDP érték „visszatartása” csak rövidtávon lehet eredményes.

Emellett a régió területének növelése a NUTS-rendelet előírásával sem koherens, ugyanis más megyék csatolásával a KMR meghaladja a NUTS 2 szintre vonatkozó 3 millió fős maximális népességszámot. A KMR más megyékkel való bővítése, ezen keresztül régió-besorolásának módosítása semmilyen szempontból sem megvalósítható.

2/2. táblázat: Alternatívák a KMR bővítésére

Változatok a Közép-magyarországi régióra								Terület (km ²)	Népesség (fő, 2002.12.31.)	Egy főre jutó GDP, PPS (1998-2000 évek átlaga) az	
Pest	Fejér	Komárom- Esztergom	Nógrád	Heves	Jász-Nagykum- Szolnok	Bács-Kiskun	EU-15			EU-25	
							átlagának %-ában				
•							6 919	2 824 754	73,1	81,0	
•	•						11 278	3 253 163	71,0	78,7	
•		•					9 184	3 140 269	69,9	77,4	
•			•				9 463	3 044 201	69,8	77,3	
•				•			10 556	3 149 783	69,2	76,6	
•					•		12 501	3 240 901	68,0	75,3	
•						•	15 364	3 368 870	66,8	74,0	
•			•	•			13 100	3 369 230	66,5	73,6	
•			•	•	•		18 682	3 785 377	62,8	69,6	
•			•	•	•	•	27 127	4 329 493	59,2	65,5	
•	•	•	•	•	•	•	33 751	5 073 417	57,8	64,0	
Magyarország								93 030	10 142 362	48,0	53,2

A régió-lehatárolás bővítésének kérdése mellett az előterjesztéshez készített vizsgálatban további szempontok is rögzítésre kerültek, melyek a régió kettéválasztásával szembeni érveként szerepeltek.

„Területfejlesztési szakmai szempontból a KMR kettéválasztása kedvezőtlen hatásúnak minősül, és a régió egyben maradását kell előtérbe helyezni. Megállapítható ugyanakkor, hogy a kedvezőtlen területfejlesztési hatások enyhíthetők az agglomerációnak egy tervezési egységként való kezelésével. A Budapest határában fekvő kistérségek együttműködési lehetőségei a szomszédos fővárosi kerületekkel tompíthatják a NUTS-beosztás esetleg jelentkező elválasztó hatását, Pest Megye Önkormányzat képviselőtestületének határozata éppen ezt hangsúlyozta.

Pénzügyi szempontból Magyarország viszonylag kis veszteséggel számolhatott volna a régió kettéválasztása esetén. A Konvergencia célkitűzés keretében a GDP 4% által determinált támogatási keret változatlanul marad, a Regionális versenyképesség és foglalkoztatás célkitűzés keretében kapható támogatás viszont nem népességarányosan csökkenne, hiszen egy ország támogatható népesség-maximuma ezen a területen eleve meghatározott (2006-ig 18% volt). A régió kettéválasztása esetén tehát Pest megye a többi régió „rovására” részesülne mind horizontális, mind regionális támogatásokból. Budapest esetén valószínűleg az átmeneti (phasing-in) támogatás elmaradna⁷, viszont alacsonyabb támogatási keretből indulva az EU Pénzügyi Perspektívája szerint 2013-ig folyamatosan emelkedne. A régió kettéválasztása esetén Pest megye számára a sokkal magasabb regionális támogatások mellett a támogatás-intenzitás változatlan maradna (vagy csak kismértékben csökkenne), azaz a beruházások támogathatósága 20% helyett 45-50% maradna. Ez a jogosultság a 2013 utáni időszakra is áthúzódik, tehát a beruházások szempontjából legalább olyan jelentős mérlegelési szempont, mint a 2007-2013 között elérhető EU támogatási keret.”

Az 1076/2004-es Korm. határozathoz kapcsolódó előterjesztés javaslatként a fent ismertetett két megközelítést tartalmazta, amit az Fejlesztéspolitikai Koordinációs Tárcaközi Bizottság 2004. szeptemberi ülésén megtárgyalt, de kormányzati döntés ezzel összefüggésben nem született.

2004 novemberében az európai ügyekért felelős tárca nélküli miniszter által került benyújtásra a Közép-magyarországi régió lehatárolásának kérdéseiről szóló előterjesztés, melynek határozat-tervezete szerint a Kormány „megtárgyalta és elfogadta a Közép-magyarországi régió lehatárolásának kérdéseiről szóló előterjesztést és döntött a Közép-magyarországi régió és Budapest főváros szétválasztásának szükségességéről”. Az előterjesztést azonban a Kormány nem tárgyalta, illetve ezzel kapcsolatban hivatalos állásfoglalás nem készült.

Ebben az időszakban a KMR kettéválasztását célzó megkeresésekre a Nemzeti Területfejlesztési Hivatal Magyarország területi statisztikai besorolását szakmailag megfelelőnek tartotta, a rendszer módosításával kapcsolatban intézkedéseket nem tartott indokoltnak. Felhívta a figyelmet arra, hogy a besorolás hivatalos részét képezi a Csatlakozási Szerződésnek.

Magyarország a NUTS-rendszer 2006. évi felülvizsgálatához nem nyújtott be módosítási javaslatot. A NUTS-rendszer változatlanul hagyása lehetővé tette, hogy a KMR – és azon

⁷ Más EU-tagországokban egy régió kettéválasztásánál ez a megállapítás nem látszik igazolhatónak.

belül Budapest – támogatható maradjon a 2007-2013 közötti periódusra, mint ún. átmeneti – phasing-in – kategóriába tartozó régió.

2.2.3. A 2009/2010 évi NUTS-felülvizsgálat

A KMR átmeneti támogatási kategóriába kerülésének kilátásai újra felvetették a régió kettéválasztásának kérdését.

(8) A Pest Megyei Kereskedelmi és Iparkamara 2007. május 22-én a belügyminiszterhez címzett levelében javasolta Pest megye, mint önálló, az Európai Unió által elfogadott régióvá válásának megteremtését.

(9) A Pest Megyei Közgyűlés 408/2007. (10.26.) sz. KGy. határozatában rögzítette, hogy kezdeményezni kívánja Pest megye, mint önálló tervezési, területfejlesztési-statisztikai régió kialakítását. Egyben döntött arról, hogy minden Pest megyei településnél kezdeményezi a törekvés támogatását és helyi népszavazásról való döntést. Ezért a Pest Megyei Közgyűlés elnöke levélben fordult 187 település polgármesteréhez, amelyben kérte, hogy támogassák az önálló régióvá válás ügyét. A helyi népszavazás időpontjának az országos népszavazás időpontját javasolta, ami azonban elmaradt. Ennek ellenére Pest megye önkormányzatainak közel nyolcvan százaléka támogatta, hogy településükön népszavazás döntse el, kiváljon-e a megye a Budapesttel közös régióból.

(10) 2008 folyamán, tekintettel az eredetileg 2009 első felére várható NUTS-felülvizsgálati eljárásra, újra napirendre került a KMR kettéválasztásának kérdése. A vizsgálat során megállapításra került, hogy a 2007-2013 közötti időszakban Pest megye a Budapesttel közös Közép-magyarországi régióban kedvező elbánásban részesült, de a NUTS-besorolás módosításának elmaradása esetén a 2013 utáni új – 2014-2020 közötti – ciklus vitathatatlanul legnagyobb vesztesévé válhat. A vizsgálatok egyik opcióként felvetették a KMR kettéválasztását, másik opcióként pedig a KMR különböző bővítési lehetőségeit. Felmerült továbbá a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet területére önálló NUTS 2 régió kialakításának lehetősége is.

(11) A NUTS-felülvizsgálat hivatalosan 2010 elejére történő átütemezése révén újabb anyag került összeállításra, mely már csak a KMR egyben tartását vagy kettéválasztását vizsgálta. Az elkészült számítások a Közép-Magyarország Operatív Program és a Közép-magyarországi régióban igénybe vehető más, ágazati operatív programok forrásait vették figyelembe, összevetve a konvergencia régiók Regionális Operatív Program (ROP) keretében felhasználható forrásaival. Ezzel kimutatásra került, hogy a KMR a konvergencia régiókkal szemben nem szenved hátrányt, mivel a vizsgálat a 2007-2013 közötti periódus 2011-ig terjedő időszakának adataiból indult ki, tehát a 2011 utáni időszak igen drasztikus támogatás-csökkenését nem vette figyelembe.

A fenti következtetések ellenére az előterjesztés fenntartotta döntéshozatali lehetőségként a KMR egyben tartásának vagy különválasztásának lehetőségét. Az előterjesztés megtárgyalását a Kormány – az országgyűlési választásokra hivatkozással – átadta a következő Kormányának, de érdemi megtárgyalása a témának az új Kormány részéről sem

történt meg. A NUTS-rendszer felülvizsgálatának 2010. évi lehetőségével Magyarország végül nem élt.

2.2.4. A NUTS-rendszer 2013. évi felülvizsgálata

(12) A NUTS-rendszer 2013-ban esedékes felülvizsgálatára hivatkozással, előterjesztés készült a Közép-magyarországi régió és Pest megye 2013 utáni fejlesztési lehetőségeiről. A Nemzeti Fejlesztési Kormánybizottságnak benyújtott előterjesztés alternatívaként felvetette a régió kettéválasztásának, vagy egyben tartásának lehetőségét. A régió kettéválasztási folyamatának 2013-as elindítása ellen szólt, hogy a lehatárolás esetleges módosítása legkorábban 2015. január 1-jétől léphetett volna hatályba, ami a 2014-2020 közötti uniós támogatások felhasználási feltételeire már nem lett volna hatással. Megállapításra került továbbá, hogy a döntés 2020 utáni folyamatokra (pl. a fejlesztéspolitikai és költségvetési) gyakorolt hatása még nem látható, egy esetleges 2016-os vizsgálat már pontosabb képet adhatna a 2020 utáni kohéziós politika kereteiről.

A 2013. évi felülvizsgálattal kapcsolatban a Kormány nem élt felülvizsgálati lehetőségével, azonban határozat keretében elrendelte, hogy "a Közép-magyarországi régió kettéválasztásának lehetőségét a 2016. évben esedékes NUTS-rendszer felülvizsgálatot megelőzően vizsgálják meg".

(13) A Kormány az 1011/2013. (I. 16.) Korm. határozatában felkérte a feladatkörükben érintett minisztereket, hogy „a 2016. évben esedékes NUTS-rendszer felülvizsgálatot megelőzően vizsgálják meg a Közép-magyarországi régió kettéválasztásának lehetőségét”.

A NUTS-felülvizsgálat lefolytatására a tagországoknak 2016. február 1-ig van lehetőségük benyújtani a NUTS-besorolás módosítása iránti indítványukat az Európai Bizottság Főtitkárságának és az EUROSTAT illetékes osztályának.

3. Területi egyenlőtlenségek dimenziói a Közép-magyarországi régióban

A Közép-magyarországi régiót két NUTS 3 szintű közigazgatási egység alkotja: Budapest valamint a fővárost körülölelő Pest megye. **Budapesttel szemben Pest megye átlagos fejlettsége jóval alacsonyabb, emellett magát Pest megyét is markáns belső egyenlőtlenségek tagolják.** Utóbbiak elsősorban a szuburbanizáció által érintett és a fővárossal intenzív, napi szintű kapcsolatot fenntartó budapesti agglomeráció települései és a megye agglomeráción kívüli térségei között jelentkeznek: **az agglomeráción kívüli zóna, sőt, az agglomeráció bizonyos részei is, gyakorlatilag valamennyi társadalmi-gazdasági fejlettségi mutatóját tekintve lemaradásban vannak Pest megye fejlett agglomerációs-térségéhez képest,** így Pest megye perifériatérségei fejlettségi szempontból a kevésbé fejlett régiók szomszédos területeivel mérhetők össze.

A régióban megvalósuló beruházások döntő hatással vannak a teljes hazai beruházás- és gazdasági növekedés ütemére. A KMR közszolgáltatások terén betöltött szerepe jelentős: az itt található országos intézmények fejlesztéseinek hozadékából a KMR lakossága mellett közvetlenül részesül a kevésbé fejlett régiók népessége is. Ezen túlmenően, **a Magyarország által vállalt EU2020-as célok teljesítésében a KMR-re meghatározó szerep hárul.** A KMR fejlettebb európai régiók közé való besorolásának hatására az állami és közösségi támogatások jelentősen **lecsökkentek, ami nem csak a KMR központi szerepéből következő, ún. tovagyrúzó hatásokat veti vissza,** hanem a belső fejlettségbeli egyenlőtlenségek révén **a régió belüli kiegyenlítődést sem segíti.** A térség fejlettebb területi egységei emellett – kedvezőbb abszorpciós kapacitásaik révén –elszívhatják a rendelkezésre álló, szűkösebb források jelentős részét a kevésbé fejlett területek elől. Így a korábbi időszakok negatív tendenciái folytatódhatnak, **tovább mélyülhetnek a régióban már jelenleg is meglévő, markáns társadalmi, gazdasági és infrastrukturális vonatkozású belső területi egyenlőtlenségek.**

Jelen fejezetben fontosnak tartjuk bemutatni a régió belüli tapasztalható főbb területi egyenlőtlenségi tényezőket, tendenciákat

A fejezet tartalma alapvetően ún. másodelemzés módszertanával készült, vagyis Pest megye és Budapest aktuális fejlesztési, tervezési dokumentumai alapján, adatfrissítéssel. Budapest és Pest megye jelenlegi közigazgatási határaiból kiindulva, **a fejezet nem tér ki külön a fővároson belül tapasztalható területi egyenlőtlenségek összetett kérdésére,** hiszen ez nem releváns a téma szempontjából. Ez az oka annak, hogy a fejezet tartalma a Pest megyén belüli demográfiai, gazdasági, elérhetőségi, infrastrukturális és térszerkezeti egyenlőtlenségeket, valamint a főváros és Pest megye közötti kapcsolatok elemzését kezeli hangsúlyosan.

3.1 A KMR a nemzetközi és nagytárségi térben

A KMR Európán belüli földrajzi helyzete egyedülálló adottságokat hordoz. A **térség az európai kontinens egyetlen minden irányból jól átjárható keresztezésében helyezkedik el.** Kis túlzással úgy is mondhatnánk, hogy itt találkozik a London – Budapest – Isztambul - Bagdad (M1-M5) autópálya és a Moszkva – Kijev – Budapest – Trieszt (M3-M7) autópálya. Előbbi az **Európai Unió tagállamai és a Közel-Kelet több százmilliós népességű piacai között teremt kapcsolatot**, míg az utóbbi a volt Szovjetunió utódállamai és az Adriaticum ugyancsak jelentős piacait köti össze, e két hatalmas piac esetében, Budapest csomóponti szerepet tölt be. München, Bécs, Pozsony, Kijev vagy Lvov „csak” megállóhelyek, a valódi találkozási pont Budapest. **Ez a geográfiai helyzet nem változtatható meg, de egykönnyen még csak nem is gyengíthető. Budapest nem önállóan lebeg az európai regionális térben, hanem a környezetével együtt.** Ez a környezet egy igen tág környezet, mely az ország fővárosa szerep miatt, sok tekintetben kiterjed Magyarország teljes területére, a régióközpontokra, de szűkebb értelemben a régióra illetve az agglomerációs térségre is.

Budapest és Pest megye jó adottságokkal rendelkezik a gazdasági növekedéshez, valamint az emberek igényeinek megfelelő életminőség biztosításához. Budapest és Pest megye, mint európai metropolisztérség, valamint a metropoliszhoz gravitáló („csapágy”) városok együttes gazdasági ereje, fejlettsége, társadalmi és kulturális sokszínűsége, és mindenekelőtt a hazai K+F és innováció rendkívüli koncentrációja következtében a térség képes arra, hogy részt vegyen az európai központok (HUB) versenyében. Elsősorban földrajzi fekvési energiáinak köszönhetően – a Duna mentén a **fejlett európai magterületekhez közel helyezkedik el, s több európai szintű közlekedési folyosó keresztezi** –, a Kárpát-medence kitüntetett helyén foglal el központi pozíciót. Versenyhelyzetét tovább erősíti az a specifikus előny, amit számára európai integrációjának mélysége jelent, a **sokrétű – kulturális és történelmi – kapcsolódás**; a térségben **kedvezőnek mondható demográfiai folyamat (növekedés), a viszonylag magas népsűrűség, a képzett munkaerő, az erőteljes vállalkozási dinamika, az átlagon felüli jövedelmi viszonyok és a magas hozzáadott érték, az oktatás és a felsőoktatás; és további számos „puha” versenyképességi faktor. A lehetséges pozíciószerezés azonban nem garantált, a közép-európai térségben, különösen a Bécs-Pozsony várospár által fémjelzett CENTROPA, illetve a feltörekvő balkáni tengelyen Belgrád és Bukarest jelenthetnek versenytársakat.**

A KMR-ben élő emberek magas képzettsége a régió legfontosabb megkülönböztető erővel bíró tulajdonságai közé tartozik; a kultúra helyi, sajátos jellemzői kimutathatóak a települések, a gazdaság és a közintézmények működésében. Egyes kulturális centrumok, például Szentendre jelentősége a kulturális ágazatban (vagy éppen a turizmusban) vitathatatlan. **Magyarország számára a metropolisztérség fejlődése szorosan összefügg a nemzetgazdaság versenyképességének kérdésével. A régió értékteremtő képessége ugyanakkor jelentősen túlmutat a gazdasági teljesítményben megmutatkozó tényezők körén.**

3.2 A KMR-en belüli területi egyenlőtlenségek demográfiai, társadalmi sajátosságai

A Közép-Magyarország régió területe 6 916 km², amivel hazánk területének 7,4%-át teszi ki, mellyel területileg Magyarország legkisebb NUTS 2 besorolású régiója. 2015-ben a régió lakosainak száma 2,98 millió fő volt, mely a hazai lakosság 30%-a. A régióra magas népsűrűség jellemző, a népesség túlnyomó része (kb. 85%-a) Budapesten és annak agglomerációjában koncentrálódik. A fővárosból való kiköltözéssel jellemezhető szuburbanizációs folyamat 2007-re lezárult, azóta mind Pest megye, mind Budapest lakónépességének lélekszáma kisebb-nagyobb ingadozással ugyan, de növekvő tendenciát mutat. Ennek ellenére a természetes szaporodás ebben a régióban is negatív. A KMR vonzó vándorlási célpont, a belföldi és a nemzetközi migráció egyenlege pozitív, mely kiegyenlíti az alacsony születésszám és magas halálozási arányok közötti különbségeket. A régió társadalma rendkívül heterogén, az országon belül itt találhatóak a legszélsőségesebb különbségek a társadalom különböző státuszú rétegei között.

3.2.1. A KMR főbb demográfiai jellemzői

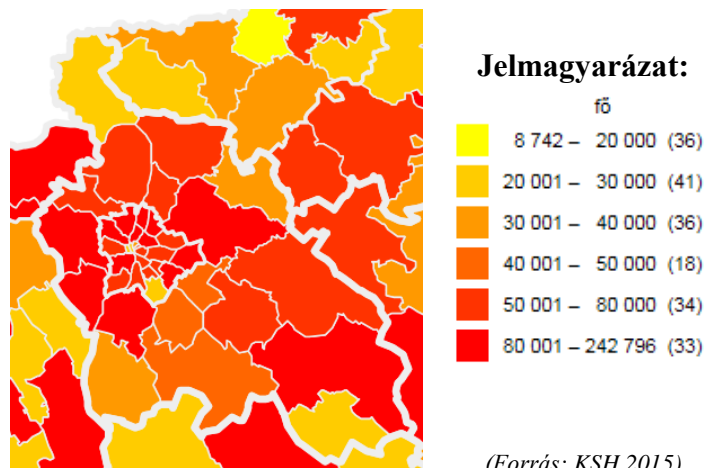
3/1. táblázat: A KMR egyes területeinek népességváltozása

Lakónépesség, január 1. (fő)	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Magyarország	10045401	10030975	10014324	9985722	9931925	9908798	9877365	9855571
KMR	2897317	2925500	2951436	2971246	2940818	2953883	2965413	2983733
Budapest	1702297	1712210	1721556	1733685	1727495	1735711	1744665	1757618
Pest megye	1195020	1213290	1229880	1237561	1213323	1218172	1220748	1226115

(Forrás: KSH)

Miközben az ország lélekszáma évről-évre csökken, a KMR népességszáma növekedést mutat. 2015 januárjában a régió népességszáma 2.983.733 fő. A főváros népessége az ország egészének közel ötödét (18%) jelenti, míg Pest megye lakossága az országos érték 12%-a (KSH, 2015). A hazai NUTS 2 régiók között egyedülálló módon, 2003 és 2015 között eltérő dinamikájú, de folyamatos népességszám növekedés tapasztalható a régióban. Ez a pozitív vándorlási egyenlegnek köszönhető jelenség a régióon belül az alábbiak szerint alakult: a főváros lakosságszáma 2006-ig – vélhetően elsősorban a szuburbanizációs folyamatok miatt – kismértékben csökkent, Pest megyéé ugyanakkor 2011-ig folyamatosan emelkedett. A megye népességnövekedésének üteme tehát megduplázódott egy évtized leforgása alatt. 2012 után a növekedés tovább folytatódott, azonban dinamikája némileg lelassult. Pest megye népességnövekedése részben köszönhető a Budapestről kiköltözőknek: ezen felül a konvergencia régiókból a KMR-be vándorlók egy része is a fővároson kívül, feltételezhetően az agglomerációban lelt új otthonra. 2008-tól érzékelhető vissza- és beáramlás indult Budapestre, vélhetőleg a világ-válsággal is összefüggésben. A főváros részesedése a KMR népességéből 2010-től 58-59% körül stagnált (KSH, 2015).

3/1. ábra: KMR különböző területeinek népessége

Pest megye településeinek népességszáma tekintetében jelentős különbségek tapasztalhatók. A legnépesebb települések elsősorban a Budapestet körülvevő gyűrűben, továbbá a megye délkeleti területein alakultak ki. A népességnövekedés (10 év alatt évente egy kisvárosnyi népesség letelepedése) egyfelől erőteljesen megterhelte az agglomerációs övezet településeinek intézményhálózatát, amelynek kapacitásbővülése a legtöbb helyen nem tudott lépést tartani a népességnövekedés dinamizmusával, másfelelő a betelepülők sok esetben nem is akarták igénybe venni a helyi intézményhálózat kínálta lehetőségeket (pl. a fővárosi iskolákba ingáztatják gyerekeiket, mivel a szülők amúgy is ingáznak a munkahelyükre), mely gyakran sajátos főváros-agglomeráció közti konfliktust generál. Pest megyében (Budapesten kívül) Érd városa 64.000 fős (KSH, 2015) lakosságával a legnépesebb város. Kisméretű települések Szob és Vác térségében találhatók a legnagyobb számban. E két térségben található a régió 1.000 főnél kisebb népességű községeinek 58%-a (KSH 2012).

3/2. táblázat: Magyarország egyes területeinek népességfogyása 2007-2014

Természetes szaporodás, ill. fogyás ezer lakosra, [fő]								
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Magyarország	-3,5	-3,1	-3,4	-4,0	-4,1	-3,9	-3,8	-3,5
KMR	-2,4	-1,7	-1,9	-2,3	-2,6	-2,5	-2,6	-2,2
Budapest	-3,4	-2,7	-2,9	-3,2	-3,4	-3,0	-3,1	-2,7
Pest megye	-1,0	-0,2	-0,5	-1,0	-1,5	-1,8	-1,8	-1,5

(Forrás: KSH,2015)

A KMR-ben mérhető természetes szaporodás (az élve születések és a halálozások számának különbsége) az elmúlt évtized során negatív tendenciát mutatott, mivel a halálozások száma évről-évre magasabb a születéseknél, ezért a régió népességének természetes fogyásáról beszélhetünk. A természetes fogyás azonban területileg ingadozik. Jellemzően Pest megyén belül az agglomerációs térségekben, illetve Budapest magasabb státuszú, fiatalabb népességgel rendelkező kerületeiben valamivel kedvezőbben alakul. A halálozások száma Pest megyében 13.500 – 14.000 fő körül stabilizálódott 2005-től egészen 2014-ig. Budapesten ugyanebben az időszakban a halálozások száma folyamatos, azonban mérsékelt ütemű csökkenést mutat. Budapest esetében a természetes fogyás lelassult az

évtized első felében tapasztalható képest. **Pest megye természetes fogyásának statisztikai adatai** ugyanebben az időszakban vizsgálva szintén **kedvezőbb képet mutatnak.**

3/3. táblázat: Magyarország egyes területeinek népsűrűsége 2008-2015

Népsűrűség, január 1. [fő/km ²]	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Magyarország	108	108	108	107	107	107	106	106
KMR	419	423	427	430	425	427	429	431
Budapest	3 242	3 261	3 278	3 301	3 290	3 305	3 322	3 347
Pest megye	187	190	192	194	190	191	191	192

(Forrás: KSH, 2015)

A régió népsűrűsége meghaladja az országos átlag négyszeresét, 2015-re elérte a 431 fő/km²-t. Pest megye esetében a népességkoncentráció az agglomerációban a legnagyobb, míg a megye egyéb területein a népsűrűség átlagos, vagy az alatti. Budapest népsűrűsége több mind 17-szerese a Pest megyei értéknek.

A belföldi népességmozgás egyenlegét tekintve Budapest és Pest megye mellett Fejér, Győr-Moson-Sopron és Vas megye a legvonzóbb vándorlási célpont és leginkább az Észak-magyarországi régió és az Észak-alföldi régió megyéinek népességmegtartó ereje gyengül. Ugyanakkor ez a vándorlás leginkább a fiatalokat, pályakezdőket érinti, de a munkahelyváltással járó költözések az idősebbek és a családostok számára továbbra is komoly nehézségeket jelentenek. A fiatalok elvándorlása pedig tovább rontja az amúgy is kedvezőtlenebb helyzetben levő térségek kitörési esélyeit. Pest megye a migrációs folyamatok terén megosztott, mivel a negatív elköltözési aránnyal leginkább sújtott települések többsége a megye északi, börzsönyi és Ipoly-menti térségében, illetve délkeleti térségében, valamint a Galga felső folyása mentén helyezkednek el. Az agglomeráció határán kívül csak elszórtan találni tartósan pozitív vándorlási egyenlegű településeket.

3.2.2. Népeségprognózis

A Pest megyei Területfejlesztési Konceptió helyzetfeltáró kötetében, a 2013 végén megjelent, 2030-ig prognosztizált demográfiai tendenciák szerint a természetes fogyás további növekedése nem várható, mert a csökkenő születésszámokkal párhuzamosan tovább növekszik a régió lakosságának várható élettartama. Ez egyben az idősek számának és arányának egyidejű növekedését is jelenti. Az európai trendeknek megfelelően a munkaképes korúak számának és arányának is az elkövetkező időszakban további csökkenése várható. A 2011–2031 közötti időszakban a főváros területén a 0–14 évesek száma 4%-kal csökken, a fiatal felnőttek (15–24 évesek) száma 11%-kal esik vissza az összlakosságon belül, ugyanakkor 3,6%-kal nő az idősebb felnőttek (25–64 évesek) aránya, és 12%-kal nő a 65–X évesek aránya. Mindez azt jelenti, hogy a lakosság kismértékű növekedése számottevő korcsoportos változással jár együtt. A prognosztizált trendek együttesen növekvő eltartási terhet jelentenek a jelen gazdasága számára, és befolyásolják a jövőbeli folyamatokba történő beavatkozást is, melynek gazdasági hatásait hatékony, rugalmas és készsége-növelő eljárásokkal szükséges kiegyenlíteni. Fel kell készülni az

alkonygazdaság (angolul **silver economy**) **kiteljesedésére**. A fiatalok számának visszaesése mind az oktatási intézmények hasznosítására, mind a munkaerő piacra belépő és onnan kilépő korosztályok cseréjére hatással lesz. Az **egy-személyes háztartások** jelenlegi 35%-os **aránya tovább nő**, mert az induló fiatalok és az egyedül maradó idősök száma egyre nagyobb lesz. A lakás-struktúrának célszerű követni a családepülési szakaszokat, melynek vetülete megmutatkozik a különböző korosztályok térbeli koncentrációjában is. Míg Budapest belső kerületeiben tovább növekszik az egyedülálló fiatalok és idősök aránya, a külső kerületek és az agglomerációs területek esetében fiatalabb korstruktúra lesz jellemző, tovább nőhet az aktív korú, családosok aránya. A **lakhatás és munkahelyvállalás esetében** mindezzel párhuzamosan **nagyobb mobilitási rugalmasság várható**, mely szükségessé teszi az ingázás infrastrukturális feltételeinek további fejlesztését (elővárosi vasúthálózat, P+R lehetőségek, stb.). **A szuburbiából a városba történő visszaáramlás mérsékelt lesz, és a fővárosnak az országon belül nem növekszik népességvonzó ereje.** A **nemzetközi migráció**, a korábbit meghaladó mértékben irányul Budapestre és környékére, ami **fiatalító hatással lesz a lakosságra**. A legtöbb fővárosi kerületben a lakosság természetes fogyásával kell számolni, és a **nemzetközi migráció lakosságpótló szerepének érvényesülése nélkül a tényleges fogyás még nagyobb mértékű lehet.** Várhatóan Budapest lakossága **kisebb arányban fogy, mint az ország lakossága, ami a fokozott nemzetközi vándorlásnak köszönhető.** A népesség növekedését elsődlegesen okozó bevándorlás fogadására való felkészülés hiánya társadalmi feszültségeket idéz elő.

3.3 A KMR-en belüli területi egyenlőtlenségek gazdasági sajátosságai

Budapest a kelet-közép-európai térségi vezető szerepért folyó nemzetközi verseny résztvevője. Közvetlen versenytársai Bécs, Pozsony, Prága és Varsó, de egyes területeken Moszkva és a szomszédos déli országok fővárosai is. **A fejlesztési tényezőket a világból a térségbe vonzó, és az ország más területei felé továbbító transzfer szerep** napjaink regionalizált gazdasági rendszerében Budapest és tágabb térsége – mint metropolisz térség – sajátos, ország-szervezési legitimitását biztosító **új szerepköre.** A **Közép-magyarországi régió Magyarország legfejlettebb régiója, melynek egy főre eső GDP-je már 2004 óta meghaladja az uniós átlagot.** Közép-Magyarország gazdasági fölénye a többi régióhoz képest – 2 évi mérséklődést követően – tovább nőtt, és az egy lakosra jutó GDP-je továbbra is messze a legmagasabb, az országos átlag 1,6-szerese.

Annak ellenére, hogy a KMR az ország területének mindössze 7,4 %-át adja, a hazai foglalkoztatottak közel egyharmada, 1,3 millió fő (Eurostat, 2013) **Közép-Magyarországon dolgozik, és itt állítják elő a teljes hazai GDP értékének csaknem felét (47,8%),** 48 milliárd euró összegben (Eurostat, 2011).

A régió gazdasági súlyát az is jelzi, hogy **itt található Magyarországon a külföldi működő tőke több mint 40%-a,** valamint, hogy 2013-ban **a legnagyobb árbevétel elerő vállalkozások 58%-a a régióban koncentrált.** A fentiekén túl meghatározó az a tény, hogy **a főváros adja a megye legfontosabb piacát,** ezáltal Pest megye rendelkezik egy olyan exportbázissal, ami példátlanul kedvező helyzetet jelent az országon belül. A **KKV-k 84%-ának fő piacai a megyehatáron belül vannak,** mert földrajzi értelemben korlátozott a piaci

hatókörük (alapvetően a relatív tranzakciós költségek miatt). A Pest megyei KKV-k számára nagyon kedvező, hogy a közelükben van egy viszonylag nagy felvevő-képességű, koncentrált piac: Budapest.

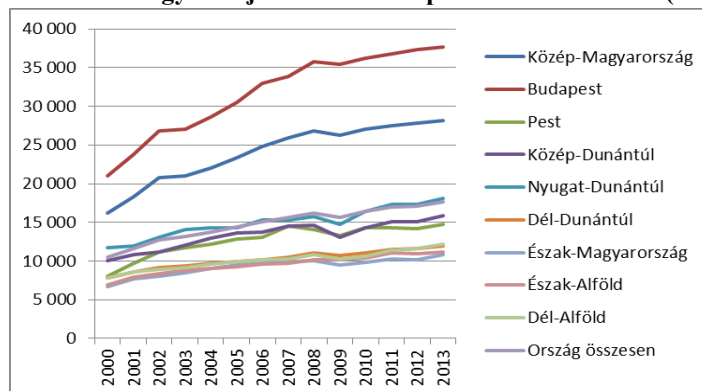
A térség gazdaságának ágazatai specifikációját vizsgálva megállapítható, hogy a gyógyszeripar, informatikai szolgáltatások, egyéb csúcstechnológiai és tudásintenzív szolgáltatások dominálnak, ezen ágazatok jelentik egyben a régió gazdaságának jövőjét. Kutatás-fejlesztés és innováció területén a Közép-magyarországi régió egyértelműen első helyet foglal el az országban. A régión belül azonban **Budapest és Pest megye bruttó hozzáadott értéke jelentős különbséget mutat**, a fővárosi érték közel négyszerese a Pest megyeinek. Az innovációs potenciál szempontjából Pest megye fejlettebb agglomerációs térségei (pl. Budaörs, Dunakeszi, Vác, Érd, stb.) kiemelkedő fontosságú, azonban a megye fejletlenebb agglomerációs és periférikus térségeiben jelentős mértékű elmaradottság tapasztalható, majdnem minden gazdasági mutató tekintetében. Alacsony a vállalkozási sűrűség, magas a tradicionális ágazatok súlya és az országos átlaghoz viszonyítva például kevés az ipari park. Pest megye periférikus térségeinek versenyképességét tovább rontja a megye kedvezőtlen elérhetősége, rossz minőségű úthálózata, mely évről-évre csökkenő beruházási arányszámokat és a fiatal, képzett lakosság elvándorlását eredményezik.

3.3.1. A KMR gazdasági fejlettsége

Egy ország és régióinak fejlődését, gazdasági potenciálját legjobban a nemzeti számlák rendszerével (GDP – Gross Domestic Product) lehet mérni. A nemzetközileg elfogadott, az OECD és az EU által is folyamatosan alkalmazott összetett mérőszámok lehetővé teszik a fejlődés nyomon követését, fejlettségi pozíciójának figyelemmel kísérését vagy más országokhoz és régiókhoz viszonyítását. Az összehasonlíthatóság érdekében megteremtették a vásárló-erő paritás fogalmát (PPS – Purchasing Power Standard), mely mesterséges valutaként kiküszöböli az átváltási árfolyamoknak a nemzeti valuták szintjére gyakorolt hatását.

Magyarországon és régióiban az egy főre jutó GDP (PPS) értékek rendre kifejezik a fejlődés ütemét és fejlődésük egymáshoz viszonyított mértékét. Az ország és régiói, azon belül Pest megye és a főváros fejlődésének alakulását az 4. melléklet, illetve az alábbi ábra mutatja.

3/4. táblázat: Egy főre jutó vásárlóerő paritáson mért GDP (euro)

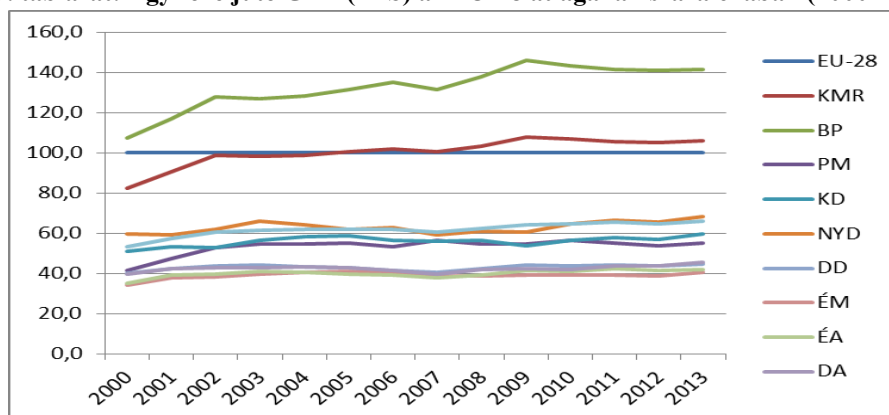
(Forrás: Eurostat, 2014)

Az ország és régióinak fejlődése, kis megtorpanásokkal együtt folyamatosnak tekinthető. Az egy főre jutó vásárlóerő paritáson mért GDP 2000 és 2013 között egyenletesen emelkedett, bár a régióknál bekövetkezett fejlődés eltérő ütemű. A máig kevésbé fejlett régiók kategóriájába tartozó Észak-magyarországi, Észak-alföldi, Dél-alföldi valamint Dél-dunántúli régiók fejlődési üteme alatta marad az ország és a további régiók fejlődésének. Az előbbi régióknál kicsit fejlettebb Nyugat-dunántúli és Közép-Dunántúli régiók lassú ütemben, de kezdenek emelkedő pályára állni. Az utóbbi régiókkal korábban hasonló helyzetű **Pest megyénél** azonban a **fejlődés üteme lelassult, a megye mutatószámai évről-évre egyre nagyobb lemaradásról tanúskodnak.**

Budapest fejlődése ezzel szemben látványos, a fővárosban az egy főre eső GDP (PPS) értékek emelkedése, nemcsak a többi megyével szemben kimagasló, de a vele egy támogatási-kategóriába tartozó Pest megyével szemben is.

A hazai régiók fejlődési trendjeinek összevetése az EU28 régióinak átlagával szintén megfelelő viszonyítási alapot teremt Pest megye és Budapest nagytérségi pozicionálását illetően. Az egy főre jutó GDP (PPS) értékek EU-átlaghoz viszonyított arányát a mellékelt 5. táblázat, illetve az alábbi ábra szemlélteti.

3/5. táblázat: Egy főre jutó GDP (PPS) az EU-28 átlagának százalékában (2000-2013)

(Forrás: Eurostat, 2014)

Az EU 28 ország régiója fejlődésének átlagát minden évben 100 százaléknak tekintve megállapítható, hogy az **uniós trendnél erősebb a főváros fejlődési üteme**, míg a megyék – a kevésbé fejlett régiók és Pest megye – bőven elmaradnak ettől.

Budapesten az egy főre jutó GDP az országos átlag 2,1-szerese, Pest megyében ez az arány alig éri el a 0,8-at. A kiugró teljesítménnyel rendelkező főváros egy lakosra jutó GDP-je 2 és félszerese a vele egy régiót alkotó Pest megyeinek (KSH, 2013.) Ha az uniós átlagot 100,0 %-nak vesszük, akkor Budapesten az egy főre jutó GDP 41 %-kal (141,4%) haladja meg az EU átlagos szintjét, míg Pest megye 44,7 %-kal az alatt van.

A hazai régiók fejlődésének összehasonlítása Európa más régióival úgy is kifejező, ha a vásárlóerő paritáson mért GDP egy főre eső értékeit hasonlítjuk össze, ezen keresztül megállapítjuk az unió 272 NUTS 2 régiójának rangsorában a hazai régiók elhelyezkedését. Ebben a vonatkozásban azonban fel kell hívni a figyelmet a GDP (PPS) számítás

metodikájának 2014 évi változására.⁸ Az új módszertan követi a gazdasági környezetben lezajlott változásokat, figyelembe veszi az új kutatási eredményeket és a felhasználók új igényeit, ugyanakkor érintetlenül hagyja a nemzeti számlák rendszerének legfontosabb jellemzőit, alapvető vonásait, ebből eredően tükrözi a gazdasági életben az utóbbi húsz év folyamán végbement változásokat. Figyelembe veszi az információs és kommunikációs technológiák térnyerését a termelési folyamatokban, az immateriális javak, a szellemi tulajdonú termékek bővülő szerepét és a globalizáció felerősödését⁹.”

Az eddig közölt GDP adatok már az új metódus szerint kerültek kialakításra, azonban a régiók vonatkozásában elérhető GDP adatok még a régi módszertan szerint készültek. Ezzel együtt az EUROSTAT web-oldalán hozzáférhetők a 2000 és 2011 közötti időszakra vonatkozó GDP/fő adatok, melyek évente csökkenő rendbe állítása megmutatják, hogy a hazai régiók milyen helyet foglalnak el. A régiók rangsorában az értékek összevetésével Budapest és Pest megye helyét is be lehet azonosítani.

Az alábbi táblázat a magyar régiók, azon belül Budapest és Pest megye 2004-2011 közötti helyét mutatja a régiók rangsorában, a régebbi GDP számítási metódus alapján, azonban a 2012 és 2013 évi adatok már az új módszerrel kerültek kiszámításra. Ennek értelmében az országok új módszerrel számított adatai elkészültek, azonban még nem hozzáférhetők és más országok vagy régiók közötti összehasonlításra nem állnak rendelkezésre. Az évente készülő EUROSTAT jelentések közül a 2015 évi jelentés már az új számítási metódus szerinti adatokat tette közzé. Az EUROSTAT jelentés azonban csak a legfejlettebb és a legkevésbé fejlett 20-20 EU-régiót nevesíti, ezért a táblázat utolsó oszlopa csak a legfejletlenebb régiókon belül elhelyezkedő magyar régiókról ad információt.

Az alábbi táblázatok a magyar régióknak a NUTS 2 régiók rangsorában betöltött helyét mutatja, mely jól tükrözi fejlődési trendjüket is, európai viszonylatban.

3/6. táblázat: Egy főre jutó vásárlóerő paritáson mért GDP-rangsor az EU28 régiók átlagában, csökkenő sorrendben

Régiók	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Közép-Magyarország	122	118	111	103	112	87	86	81
Budapest	38	32	29	24	28	21	21	20
Pest megye	236	237	240	243	242	242	243	243
Nyugat-Dunántúl	224	228	235	235	235	237	227	217
Közép-Dunántúl	231	232	239	241	240	244	242	240
Dél-Dunántúl	249	249	253	254	254	255	257	257
Dél-Alföld	250	250	256	256	256	258	258	258
Észak-Alföld	254	254	261	261	261	260	261	261
Észak-Magyarország	255	255	260	260	260	263	263	263

(Forrás: EUROSTAT, 2015. május)

⁸ „Az Európai Unió tagállamai 2014 szeptemberétől megváltozott módszertan szerint állítják össze a nemzeti számlákat. A Központi Statisztikai Hivatal (KSH) a 2013 májusában elfogadott EU parlamenti és tanácsi jogszabálynak megfelelően elvégezte az új módszertan szerinti számításokat. Az ESA2010 (European System of Accounts - A nemzeti számlák európai rendszere) módszertani előírás váltja fel a korábbiakban alkalmazott, ESA95 rendszert.

⁹ Az új rendszer konzisztens az IMF Fizetési mérleg statisztikájával (BPM6) és összhangban van az ENSZ által kiadott, világszerte elfogadott és alkalmazott nemzeti számla metodikájával, az SNA2008-cal, így biztosítva a makrostatisztikai mutatók világszintű összehasonlíthatóságát. (KSH)

Az egy lakosra eső vásárlóerő paritáson mért GDP értékek szerint a Közép-magyarországi régió rangsorban elfoglalt helye folyamatosan javul, miközben a kevésbé fejlett régiók többsége változatlan, illetve romló tendenciát mutat, kivéve a Nyugat-dunántúli és részben a Közép-dunántúli régióké, melyek pozíciója az utóbbi években kissé javult.

Budapest és Pest megye az EU-régiók rangsorában elfoglalt helyük alapján évről-évre jelentősebb fejlettségbeli különbség figyelhető meg. **Budapest** pozíciója látványosan javul, a 2004-ben a 36. helyen lévő Düsseldorf értékeitől 2011-re **felzárkózott Európa legjobb húsz régiójához**, a 20. helyet elfoglaló Salzburg régióhoz. **Budapest fejlődése révén a Közép-magyarországi régió is nagy ütemben fejlődik**, a rangsor 2004 évi 122. helyéről 2011-re a 81. helyre lépett előre. **Ezzel szemben Pest megye a NUTS 2, azaz a 272 régió rangsorában a legutolsó 30 között helyezkedik el**, 2004-ben a rangsorban a 235. helyet foglalná el, 2011-re értékei pedig már a 242. helyre csúsznak vissza. Pest megye fejlettsége elmarad a hazai kevésbé fejlett két régiótól is, 3 hellyel lemarad a Közép-dunántúli régiótól és 25 hellyel a Nyugat-dunántúli régiótól.

A következő táblázat a fordított rangsort mutatja be, ahol az első a legalacsonyabb értékkel rendelkező régió. Ez talán még látványosabban szemlélteti a hat kevésbé fejlett magyar régió rangsorban betöltött pozícióját, illetve annak változását, de szemlélteti Pest megye rangsorban elfoglalt pozíciójának alakulását is.

A táblázatban megjelenik a kevésbé fejlett (volt konvergencia) régióink többségének folyamatos pozíció-vesztése. Ezek a régiók az EU28 régióhoz viszonyítottan folyamatosan az utolsó 20 között mozognak, 2013-ra az Észak-magyarországi régió az utolsó 10 közé csúszott.

Pest megye helyzetének romlása is megfigyelhető, a 2004. évi 40. helyről az elmaradott térségek csoportjában előre lépett a 31. helyre. A már az új módszerrel készült 2012 és 2013 évi számítások még nem megjeleníthetők, de további pozíció-vesztést mutatnak.

3/7. táblázat: Egy főre jutó vásárlóerő paritáson mért GDP-rangsor az EU28 régiók átlagában, növekvő sorrendben

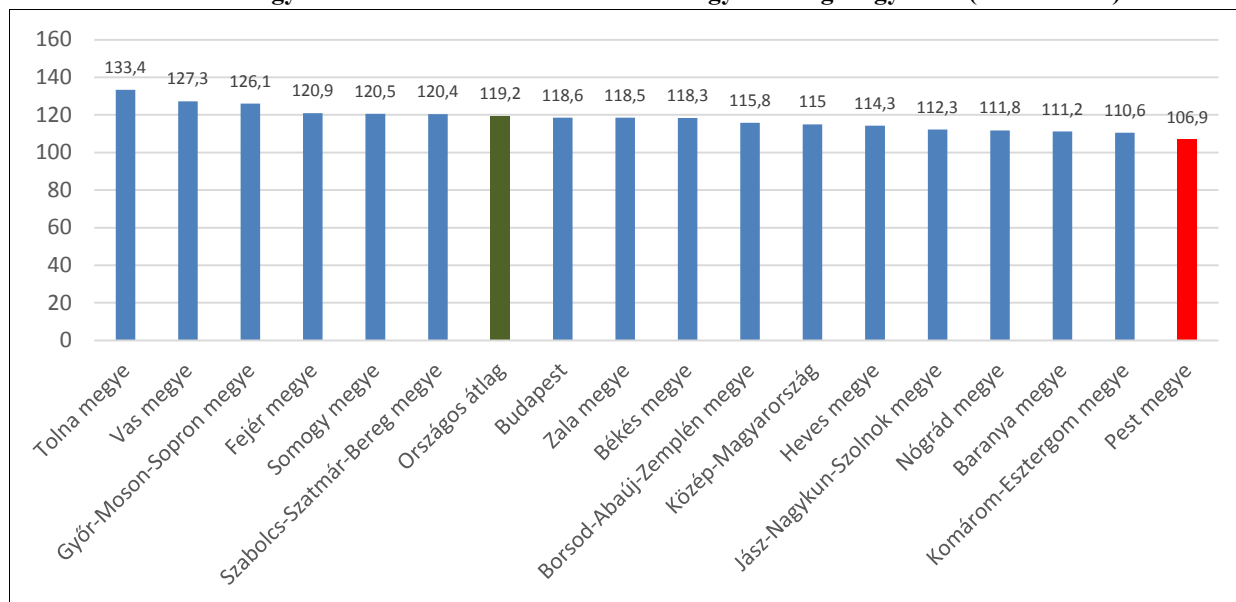
Régiók	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2013*
Közép-Magyarország	150	242	158	246	170	186	187	192	
Budapest	237	155	248	161	250	253	253	254	
Pest megye	40	38	33	33	31	32	31	31	
Nyugat-Dunántúl	48	45	44	38	38	36	46	56	
Közép-Dunántúl	42	41	37	34	32	29	31	33	
Dél-Dunántúl	26	24	22	20	19	18	16	16	12
Dél-Alföld	23	23	20	17	17	15	15	15	12
Észak-Alföld	18	18	17	12	12	13	12	12	11
Észak-Magyarország	19	19	18	13	13	10	10	10	8

(Forrás: EUROSTAT, 2015. május)

* 2014-ben az EU statisztikai rendszerének metodikája megváltozott, a régiók értékei azonban még nem kerültek teljes körűen átvezetésre. A régiók értékeinek összehasonlítása 2011-ig lehetséges, a 2013-as adatok csak tájékoztatásul kerültek megjelenítésre abból a kiadványból, amelyik a fejletlenebb és a fejlettebb régiók 2013 évi rangsorának első 20 és utolsó 20 régióját jeleníti meg.

Az előzőekben Pest megye és Budapest egy főre jutó GDP-jét az EU28 régiók átlagában elemeztük. *Pest megye – mint a Közép-Magyarországi Régió része – gazdasági-társadalmi helyzetének alakulása 2007-2013 között, Pest megye önálló NUTS 2 régióvá válásának indokai és lehetőségei* (Dr. Csath Magdolna tanulmánya alapján) c. vizsgálat is kitér a GDP alakulásának kérdésre, azonban a tanulmány a 2007-2013 közötti időszakot elemzi, és a KMR két fő területegység értékeinek változását nézi országos összehasonlításban.

3/2. ábra: Az egy főre eső GDP növekedési üteme Magyarország megyéiben (2007=100%)

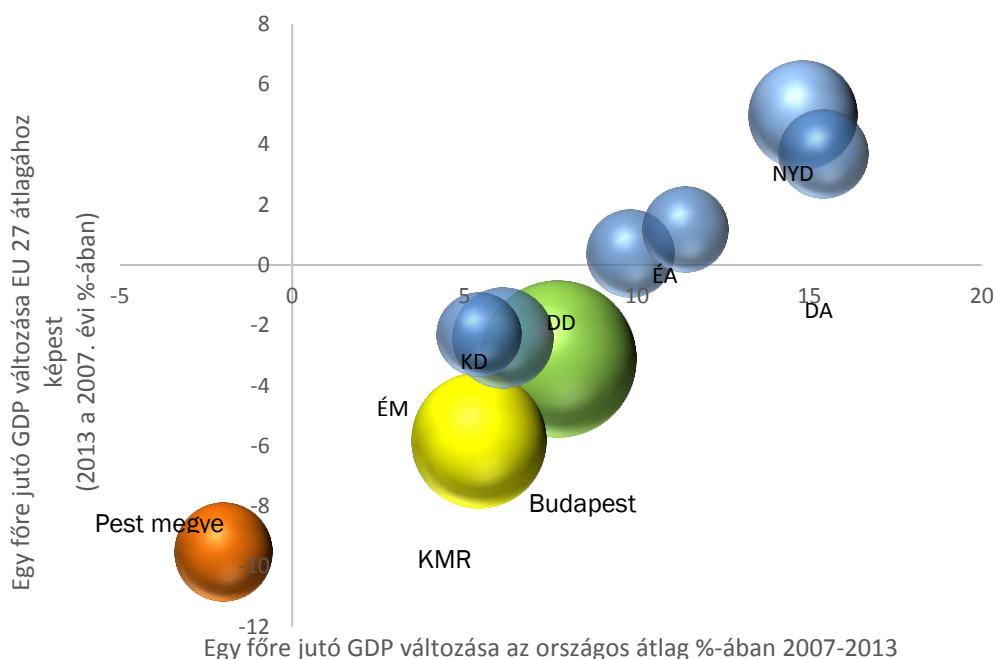

(Forrás: KSH adatok alapján dr. Csath Magdolna szerkesztése)

Az ábra szerint megállapítható, hogy országos viszonylatban, 2007-2013 között a **kohéziós politika valóban hozzájárult a konvergencia régiók felzárkózásához, azonban Pest megye esetén, javulás helyett, 2 százalékpontos romlás következett be.** Az országos átlagérték is felfelé mozdult el, mégpedig 9,2 százalékponttal. A táblázat utolsó oszlopa ugyanakkor azt is megmutatja, hogy az országos átlaghoz képest is Pest megye értéke romlott a legszembetűnőbben, 9,5 százalékponttal.

Az **előző programozási időszak növekedési tendenciáit vizsgálva megállapítható, hogy a 2007-ről 2013-ra mért GDP növekedési ütem alakulása tekintetében, Pest megye szintén jelentősen, 12,3 százalékponttal marad el az országos átlagtól,** és ez az érték valamennyi vizsgált megyéhez képest szignifikáns lemaradást mutat.

3/3. ábra: Egy főre jutó GDP változása az EU27 átlagának, illetve az országos átlag %-ában a régiókban, Budapesten és Pest megyében (a gömbök mérete a régió/megye GDP EU27 átlagának %-ban kifejezett volumenét jelenti)

(Forrás: KSH adatok alapján dr. Csath Magdolna számítása)

A Pest megyén belüli gazdasági teljesítmény is rendkívül heterogén képet mutat. A megyében a gazdasági szereplők régió belüli súlya az agglomerációra koncentrálódik, a munkavállalók közel 80 %-át itt foglalkoztatják. A régióban a társadalmi-gazdasági leszakadás veszélyével leginkább érintett célcsoportok által lakott összefüggő terület a Ceglédi, a Dabasi, Monori, Nagykátai valamint a Szobi járásokban találhatóak.

3/8. táblázat: Az egy főre jutó GDP növekedési üteme (2007=100)

Területi egység	2013/2007 (%)
Budapest	118,6
Pest megye	106,9
Közép-Magyarország	115,0
Fejér megye	120,9
Komárom-Esztergom megye	110,6
Győr-Moson-Sopron megye	126,1
Vas megye	127,3
Baranya megye	111,2
Somogy megye	120,5

Zala megye	118,5
Tolna megye	133,4
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	115,8
Heves megye	114,3
Nógrád megye	111,8
Jász-Nagykun-Szolnok megye	112,3
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	120,4
Békés megye	118,3
Országos átlag	119,2

(Forrás: KSH adatok alapján dr. Csath Magdolna számítása)

3/9. táblázat: Egy főre jutó GDP értéke az adott év országos átlagértékének százalékában

Területi egység	2007	2013
Jász-Nagykun-Szolnok megye	63,8	65,8
Somogy megye	62,0	62,2
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	53,3	53,8
Pest megye	93,0	83,5

(Forrás: KSH adatok alapján dr. Csath Magdolna számítása)

A lakossági jövedelmek tekintetében szintén megmutatkozik a fenti kettősség. Budapest magasabb státuszú kerületeiben és az agglomerációban települési szinten akár duplája is lehet az egy főre jutó összevont adóalap összege, mint Pest megye külső részén. A legalacsonyabb jövedelmű települések a régió délkeleti és északi periferiájában helyezkednek el.

3.3.2. A KMR gazdasági szerkezete

A régió belül a gazdasági szerkezet tekintetében is jelentős területi egyenlőtlenségek figyelhetők meg. Míg az **agglomerációban a szolgáltatások vannak túlsúlyban, addig a peremvidékeken a tradicionális ágazatok (papír-, nyomda-, vegyipar, mezőgazdaság, műanyag-, csomagolóipar, textil-, ruhaipar, stb.) részaránya még mindig jelentős.** Közép-Magyarországon **kiugróan nagy (77%) a szolgáltatást nyújtó ágazatok részesedése.** A többi régióhoz viszonyítva **különösen az információ és kommunikáció, a pénzügyi szolgáltatás, valamint a tudományos és műszaki tevékenység** bruttó hozzáadott értékhez való hozzájárulása magas. A GDP közel 80%-át ezekben az ágazatokban működő vállalatok termelik. Ezzel párhuzamosan a központi régióban **átlag alatti a termelő ágazatok súlya:** az ipar és az építőipar együttes részaránya 22%-ot tett ki, a mezőgazdaságé az 1%-ot sem érte el. Mindazonáltal értékét tekintve – a mezőgazdaság kivételével – 2012-ben is minden nemzetgazdasági ágban a központi régióból származott a legnagyobb hozzáadott érték.

Kutatás-fejlesztési és innovációs területen is sajátos a központi régió helyzete. A régióban a GDP közel 1,6%-át fordítják kutatás-fejlesztésre. A **teljes kutatói létszám közel 60%-a Közép- Magyarországon összpontosul**. 2011-ben az ország teljes K+F ráfordításának kétharmada koncentrált a központi régióba és a teljes kutatói létszám 60%-a a régióban összpontosult. A Közép-magyarországi régióban jelentős számú vállalkozás működik az innovatív ágazatokban. Az elmúlt évek innovációs eredményei alapján kiemelkedő iparágnak számít az egészségipar (ezen belül a gyógyszergyártás és biotechnológia), valamint információs és kommunikációs technológiák (IKT). Az ipari parkok aránya a régióban a legmagasabb. A KMR-ben továbbá összesen hét akkreditált klaszter működik, főként az egészségipar, az informatika és az építőipar területén, azonban ezek székhelye is mind Budapesten található.

A régió belül tehát a K+F+I szektoron belül is kitüntetett Budapest szerepe. Minden releváns értékben sokszorosa a fővárosi érték a Pest megyeinek. A főváros hatásának köszönhetően Pest megye több térségére kiterjedően megfigyelhető, hogy kialakulóban van egy Budapesthez szorosan kapcsolódó innovációs hálózat, amely képes átlépni a térségi határokat. Ezek a területek elsősorban az **agglomerációs térségekben** található (Budaörs, Pilisvörösvár és Szentendre), de jelentős kapacitásokkal rendelkezik többek között Gödöllő (agrártudományok) és Százhalombatta (kőolajszármazékokkal kapcsolatos kutatás-fejlesztés) is.

3/9. táblázat: **Kutatás & fejlesztés KMR területén, 2013**

Megye, régió	Kutató-fejlesztő hely	Kutató-fejlesztő helyek	Ebből: kutató, fejlesztő	K+F-tevékenység ráfordításai		Ebből:	
		számított létszáma, fő	millió forint	egy lakosra, ezer forint	K+F költség, millió forint	beruházás, millió forint	
Budapest	1 351	21 529	15 106	240 977,2	138,5	203 172,7	37 804,5
Pest megye	232	1 939	1 156	15 351,8	12,6	12 837,5	2 514,3
Közép-Magyarország	1 583	23 468	16 262	256 329,0	86,6	216 010,2	40 318,8

(Forrás: KSH, 2015)

A régió innovációs gazdaságának összképét jól szemlélteti a Közép-Magyarország intelligens innovációs szakosodási stratégiája 2014-2020 keretében készült SWOT elemzése, melyben egyebek mellett, a gyengeségek és a veszélyek között megjelenik a KMR besorolásából adódó problémakör. **Gyengeségként jelenik meg** ugyanis, hogy „a kohéziós politika tekintetében a fejlettebb Budapest és a kevésbé fejlett Pest megye egy régiót képez, így az **egész régió „phasing-in”** (a 2014-2020 időszakról kezdve „fejlettebb”) **régióként számít, mely Pest megye alulfinanszírozottságát eredményezi**”. Illetve **veszélyként jelenik meg**, hogy „a centralizált budapesti K+F+I tevékenység elveszi a forrásokat a Pest megyei innovátor KKV-k elől, amennyiben a kohéziós politika továbbra is egy térségként kezeli a megyét Budapesttel”.

A régió és kiemelten Pest megye földrajzi elhelyezkedése és az üzleti infrastruktúra kifejezetten kedvez a logisztikai szolgáltatások fejlődésének – európai léptékű KAPU szerep betöltésének. Pest megye megfelelő helyszíneket kínál olyan szolgáltató vállalkozásoknak, illetve telephelyeknek, amelyek az országon belüli (vagy közel-külföld méretekben) termelő komplexumok működését támogatják. Az értékesítés jelentős része a budapesti agglomeráció keresletét elégíti ki – kiskereskedelem „city logisztika” –, ugyanakkor megállapítható az is, hogy a nagykereskedelem, a szállítmányozás, az ellátási lánc logisztika vagy a hazai gazdaság igényeit szolgálja ki, vagy kifejezetten exportorientációban működik. A legnagyobb tőkeértékű cégek az ipar és a logisztika területén tevékenykednek. Az ipar egészében Pest megye az országos átlagnál kisebb arányban részesedik a beruházásokból, a szállítás, raktározás ágazat beruházásainak aránya viszont Pest megyében jóval magasabb, mint az országos átlag. Annak ellenére, hogy a logisztika terén sokat javultak a régió illetve Pest megye adottságai, a makroregionális KAPU szerep betöltéséhez, a Budapest körüli logisztikai gyűrű további fejlesztése szükséges. **A régió természeti adottságai különleges minőségű és értékes termények előállítását teszik lehetővé.** Rendelkezésre áll a termeléshez szükséges munkaerő, valamint a jelentős szellemi és innovációs kapacitást hordozó, világviszonylatban is elismert Gödöllői Szent István Egyetem (SZIE) kutató- fejlesztő-oktatási bázisa is. A pozitív adottságok ellenére a **magasabb hozzáadott értékű zöldség- és gyümölcsstermelés, valamint az élelmiszer feldolgozás drasztikusan visszaesett** az elmúlt évtized során. Az **élelmiszeripar kibocsátása trendszerűen nő**, sajátos növekedési szegmenseknek köszönhetően (**üdítőital, állati takarmány és állatgyógyászat**), amelyek telepítése a kelet-közép európai elhelyezkedéssel, logisztikai központi szereppel áll összefüggésben; e kedvező **folyamatok** azonban **nem érintik** a vidéki élet alapját képező **agrártermelést és szolgáltatásokat.**

A régió számára a **turizmus stratégiai ágazat**, fontos addicionális beruházási és jövedelemtermelési lehetőséget biztosít a vállalkozások és a munkavállalók számára. Azonban a turisztikai ágazat súlya sem kiegyenlített a régióban. Az **ágazat jövedelemtermelő képessége** jelentős mértékben **koncentrált** a legfontosabb turisztikai célterületeken: elsősorban Budapesten, a Dunakanyarban, Gödöllő és térségében valamint a Ráckevei Duna-ágban). **Budapest kiváló turisztikai adottságaival és fejlett idegenforgalmi infrastruktúrájával** nem csak hazánk idegenforgalmában játszik jelentős szerepet, de európai, sőt világviszonylatban is egyre kedveltebb turisztikai célpont. Történelmi értékeivel, kulturális eseményeivel, termál- és gyógyfürdőivel a lehetőségek széles skáláját kínálja mind a szakmai (rendezvény- és konferencia-), mind a szabadidős (pl. egészség-, kulturális, vallási, bor- és gasztronómiai, valamint a városnéző) turizmus hazai és nemzetközi szervezőinek és résztvevőinek egyaránt. Elsősorban a legfontosabb turisztikai célterületeknek köszönhetően azonban, a KMR turisztikai forgalma növekszik, relatív részesedése (pozíciója) is javul. A jelentős részesedéssel rendelkező küldő országok köre bővül, beleértve Európán kívüli országokat is. A turisták részéről erősödik a környezet- és egészségtudatosság, illetve eleve nehezebbé vált a gyengébb ár-érték arányú termékek értékesítése. Egyre meghatározóbb az idős korosztály jelenléte az utazási piacon (silver segment). **A Pest megyei turizmus szorosan összekapcsolódik Budapesttel**, mint desztináció (nemzetközi) és az érkező vendégek tekintetében. **A megyében a kultúrára, az aktív szabadidő-eltöltésre és az**

egészségmegőrzésre épülő vonzerők teljes tárháza megtalálható. Pest megye turizmusa szempontjából az egyik legfontosabb vonzerőt a településeinek épített öröksége jelenti. A kulturális rendezvények is egyre jelentősebb szerepet játszanak turisztikai kínálatában (Szentendrei Nyár, Dunakanyar Művészeti Hetek, Gödöllői Kastélynapok, Visegrádi Nemzetközi Palotajátékok, Váci Világi Vigalom, stb.). Az aktív turizmus több fajtája szempontjából - elsősorban a kerékpározás, a vízi turizmus, a lovaglás, a természetjárás, horgászat, vadászat jó adottságokkal rendelkezik. A lehetőségek jobb kihasználása jól haladt az elmúlt években, azonban **jelenleg is még sok helyen egyáltalán nem, vagy nem az optimális mértékben vannak kihasználva az adottságok az infrastrukturális kiépítettség hiányosságai miatt.** A meglévő kerékpárutak nem képeznek egybefüggő rendszert és nem csatlakoznak a nemzetközi kerékpárút hálózatokhoz. A megye turizmusának **nagy fejlődési lehetőséggel** rendelkező területe az **egészségturizmus.** Nemzetközi összehasonlításban is nagyszámú, bővizű, magas hőfokú termálvizet kínáló fürdőekkel rendelkezik, azonban az adottságok jelenleg elsősorban szezonálisan és alacsony színvonalon vannak kihasználva. A megye Budapesthez való közelsége ellenére is alkalmas arra, hogy a falusi turizmus normáinak és elvárásainak megfelelő vendéglátást nyújtson. A bor és gasztronómia a turizmus szinte valamennyi formájához kapcsolható. A **kedvező adottságok ellenére még mindig jelentős a kontraszt a főváros, illetve a Budapesten kívüli területek vonzerői, illetve azok kiépítettsége tekintetében.** Pest megye turizmusának fontos jellemzője, hogy a **turisztikai kínálati elemek területenként nagy szóródást mutatnak.** Figyelembe véve azt a trendet, miszerint az emberek egyre többször és egyre rövidebb időre utaznak el, ami az egy-egy utazásra vetített átlagos tartózkodási idő csökkenését eredményezi, **Pest megye Budapeستől jelenleg is jelentősen kisebb turisztikai népszerűsége tovább csökkenhet.** A megye idegenforgalmi fejlődését rendkívül **szűk a turisztikai szálláshely kínálata és a turisztikai marketing tevékenység hiánya** tovább nehezíti. A turizmus kiegyensúlyozottabb fejlődése érdekében fontos lenne a jelenlegi **koncentráció oldása, az ismertebb, népszerű turisztikai célterületek tudatos bővítése, meglévő, felfedezésre váró látványosságok, lehetőségek márkásításával és tematikus hálózatokba szervezésével,** melyek a kevésbé erős vonzerők összekapcsolásával segítenék azok piacra jutását.

A **feldolgozóipari beruházások** aránya elmaradt az országos átlagtól. Az ipar egészében Pest megye magasabb arányban részesedik a beruházásokból, mint az országos átlag, azonban ez az energetikai beruházások magas szintje miatt van így. A szállítás, raktározás ágazat beruházásainak aránya Pest megyében jóval magasabb, mint az országos átlag. A **feldolgozóipar komoly szerepet játszott korábban elmaradott térségek felzárkóztatásában,** ugyanakkor a nemzetközi verseny, a költségek emelkedése, és más hazai régiók felzárkóztatásához nyújtott kedvezmények miatt **megtört a növekedés lendülete,** majd **erőteljes leszakadáshoz vezet a termelési telephelyek sorozatos felszámolása, az érintett térségekben (Vác, Aszód, Nagykáta, Cegléd).** Az **ágazatban zajló szerkezetváltás** (különösen járműgyártás beszállítói és az elektronika tekintetében) jelentős **kockázatot jelent,** elsősorban **Pest megye növekedése szempontjából.** Egyes járásokban igen komoly leépítés ment végbe – Vác és Aszód a korábban települt költségérzékeny feldolgozóipari kapacitások felszámolása azonban megyeszerte jellemző. A hazai piaci értékesítés folyamatosan csökken.

3.3.3. A vállalati szektor legfontosabb jellemzői- Befektetés ösztönzés

A vállalkozói szféra és azon belül a **társas vállalkozások száma Közép-Magyarországon** (és Közép-Dunántúlon) **bővült a legnagyobb mértékben 2000–2013 között**. A 2013 végén országosan nyilvántartott 1 millió 688 ezer regisztrált vállalkozás **34%-ának a központi régióban – ezen belül 23%-ának Budapesten –** volt a székhelye. A társas vállalkozások koncentrációja az előbbinél is nagyobb fokú, 56%-uk székhelye Közép-Magyarország, ezen belül 41%-uké Budapest. Az ezer lakosra jutó társas vállalkozások száma kiugróan magas a fővárosban (140) és a vele egy régiót alkotó Pest megyében (75). Közép-Magyarország gazdasági erejét jelzi, hogy 2013-ban a **legnagyobb árbevételt elérő 500 magyarországi vállalkozás közül 218 budapesti, további 72 Pest megyei székhelyű** volt.

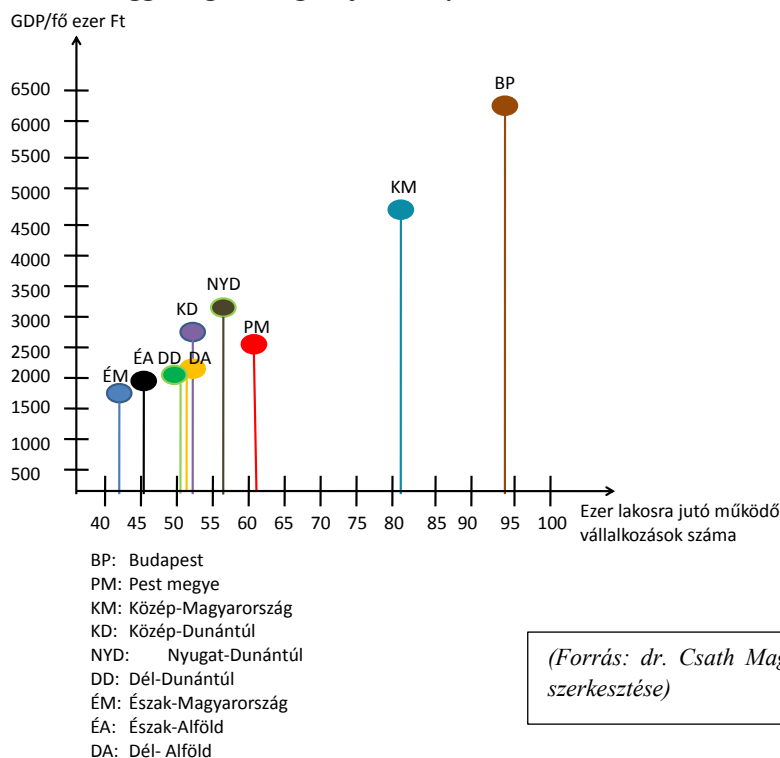
3/11. táblázat: Regisztrált gazdasági szervezetek Közép-Magyarországon, 2013 végén

Megye, régió	Gazdasági szervezet		Társas	Önálló	Nonprofit szervezetek	Ezer lakosra jutó vállalkozás
	összesen	az előző év végi %-ában	vállalkozások			
			aránya, %			
Budapest	431 685	101,8	56,5	34,6	8,6	225
Pest megye	199 573	102,2	45,9	48,3	5,1	154
Közép-Magyarország	631 258	101,9	53,2	38,9	7,5	196

(Forrás: KSH, 2015)

A KSH adatai alapján 2013-ban a valóban működő vállalkozások száma Pest megyében 76.364, ami az országos 579.579-es érték 13,18%-a. Még érdekesebb adat az újonnan alakult cégek számának alakulása. Ez 2013-ban Pest megyében 6.186 volt, ami az országos érték – 48.614 – csupán 12,7%-a.

3/ 4. ábra: Összefüggés a gazdasági teljesítmény és a vállalkozások száma között (2013)

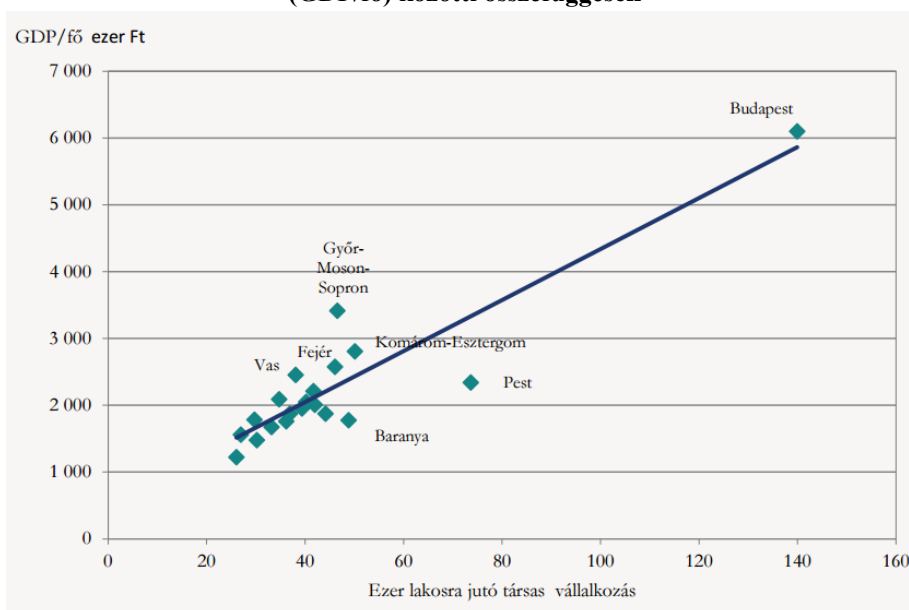

(Forrás: dr. Csath Magdolna szerkesztése)

Magyarországon a **relatív vállalkozássűrűség** (amit az ezer főre jutó vállalkozások számával jellemzünk) **szoros összefüggést mutat a gazdasági fejlettséggel**. Egy KSH tanulmány 2011. évi adatokra támaszkodva megyei szinten elemezte a GDP/fő és az ezer lakosra jutó társas vállalkozások számának kapcsolatát. Azt találta, hogy a két mutató között összefüggés mutatható ki: az ezer lakosra jutó társas vállalkozások számának növekedése növekvő GDP/fő értékkel jár együtt. Kivétel Győr-Moson-Sopron megye, amely alacsonyabb vállalkozás sűrűség mellett is a nagy GDP/fő értékkel rendelkezik. Ennek nyilvánvaló oka az ebben a megyében lévő nagyvállalatok hatása. A másik kivétel Pest megye, amelyben a vállalkozás sűrűség Budapest után a legnagyobb, viszont a GDP/fő érték tekintetében 4 megye is megelőzi (Vas, Fejér, Komárom-Esztergom és Győr-Moson-Sopron megye). Ez valószínűleg az e megyékben működő vállalkozások jellemzőinek köszönhető. A legvalószínűbb ok az, hogy nagyon sok a mikro vállalkozás Pest megyében, amelyek nem végeznek jelentős hozzáadott értéket teremtő tevékenységet, így nem tudnak nagy hatást gyakorolni a GDP növekedésére. Budapest kirívóan magas értékeit sajátos helyzete okozza. Egyrészt a legnagyobb létszámot foglalkoztató 100 magyarországi székhelyű szervezet közül 2011-ben 52-nek Budapesten volt a központja. Másrészt Budapest a központja sok nagy hozzáadott értéket előállító termelő- és szolgáltató cégnek. Az összefüggéseket a következő ábrán láthatjuk. Az összefüggés 2013-ban is kimutatható. Kisebb eltérés Nyugat- és Közép-Dunántúl, valamint Közép-Magyarország esetén tapasztalható. Nyugat-Dunántúlon és Közép-Dunántúlon a kisebb vállalkozássűrűség mellett a nagyobb egy főre jutó GDP értéket továbbra is a nagyvállalatok hatása okozhatja. Közép-Magyarország esetén pedig a jelentős eltérés továbbra is Budapest kimagaslóan jó adatainak köszönhető, hiszen Pest megye magában csak a harmadik helyen van az egy főre jutó GDP tekintetében annak ellenére, hogy a cégsűrűség tekintetében jobb helyzetben van, mint az egy főre jutó GDP tekintetében nála jobb helyezést elérő Közép- és Nyugat-Dunántúl. Ebből ismét le kell vonni azt a következtetést, hogy Pest megye valós adatait elrejtí, illetve jobbnak tűnési fel az, hogy Budapesttel együtt a KMR része. A vállalkozásokkal kapcsolatban összefoglalásként azt mondhatjuk, hogy Pest megyében nem azok számával, hanem inkább a végzett tevékenységgel van a probléma. Növelni kellene a nagy hozzáadott értéket előállító, tudás-és innováció-gazdag tevékenységeket végző cégek arányát. Szükség lenne továbbá új cégekre, „kreatív start-up-okra”. Ehhez jelentős források, elsősorban célzott pályázati lehetőségek szükségesek 2014-2020-ban. De fontos lenne az innovatív klaszterek létrejöttének, ill. a meglévők továbbfejlesztésének erőteljes támogatására is.

Magyarországon a **fejlett piacgazdaságokhoz képest kicsi az átlagos vállalatméret**, ami azt jelenti, hogy egy vállalkozásra kevés alkalmazott jut. Az utóbbi évek tendenciáit vizsgálva megállapítható, hogy **Pest megyében több KKV működik, mint bármelyik konvergencia régióban** és, hogy **ezek részaránya, míg Budapesten csökkent, Pest megyében nőtt az elmúlt években. A vállalkozások több mint 90 %-a mikrovállalkozás, alig van közepes és nagy. A vállalkozás-sűrűség rendkívül egyenetlen a megyén belül, például Budaörsön többszöröse Szobihoz képest**. Különösen gyorsan nőtt Pest megyében az általában jobb gazdasági teljesítményt nyújtó társas vállalkozások száma, és ezek aránya is magasabb a megyében, mint az összes vállalkozásé.

3/5. ábra: A relatív vállalkozássűrűség (ezer lakosra jutó társas vállalkozás) és a gazdasági fejlettség (GDP/fő) közötti összefüggések

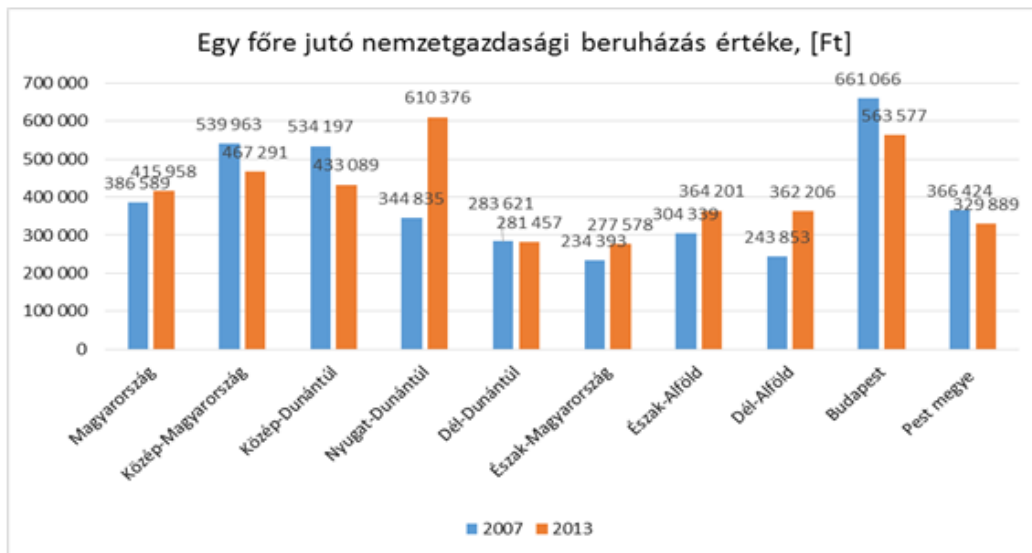
(Forrás: KSH 2013)

Ezek alapján levonható az a következtetés, hogy **Pest megye egyre erőteljesebben tölti be a vállalkozói régió szerepét**, a viszonylag **nagy teljesítményű KKV-k** súlya egyre **jelentősebbé vált**. **Pest megye gazdasági szerkezete ugyanakkor a konvergencia-régiókra jellemző strukturális gyengeséggel és ellentmondásokkal terhelt**. A termelékenységben tapasztalható, kézzelfogható **elmaradás** elsősorban a duális gazdaságnak „köszönhető”, amely általánosan, tehát valamennyi járásban jelen van. Az elmúlt évtizedben **hiába volt tapasztalható az innováció és a vállalkozási kedv**, valamint a **nemzetközi versenyképesség és teljesítmény erősödése** – a vállalkozások döntő többségéről nem mondható el, hogy áttörés következett volna be teljesítményükben, K+F+I aktivitásukban, kapcsolatrendszerükben, piaci orientációjukban. A nemzetközi és a hazai piacra termelő, szolgáltató, és különösen a hazai és a külföldi tulajdonban álló vállalkozások teljesítménye között fennálló, igen jelentős különbség továbbra is létezik.

A beruházások volumenindexeit vizsgálva jól látható, hogy a **feldolgozóipari beruházások** 2009-ben és 2010-ben jelentősen **visszaestek**, még az országos átlagnál is jobban. Ennek a jelenségnek az egyik **magyarázata** az lehet, hogy a Nemzeti Fejlesztési Terv keretében a **Közép-magyarországi régió jóval kevesebb beruházás-ösztönzési fejlesztési forráshoz jutott, mint az ország többi része**, de feltehetőleg a **nagyvállalati beruházások visszaesése** is szerepet játszott a folyamatban. A beruházásokat gazdálkodási forma szerint vizsgálva azt látjuk, hogy a vállalati és a költségvetési szféra teljesítménye ellentétesen mozgott. A **költségvetési beruházások a válság évéig csökkentek, majd növekedni kezdtek** (feltehetőleg az uniós források felhasználásával összefüggésben), **miközben a vállalati beruházások a válságig növekedtek, majd utána jelentősen visszaestek**. Tekintettel arra, hogy a vállalati beruházások összege egy nagyságrenddel nagyobb, mint a költségvetési beruházásoké, **a két trendből a vállalati beruházások határozták meg az összteljesítmény változását**. **Beruházások tekintetében Pest megye a középmezőnytől kis mértékben leszakadva helyezkedik el, az átlagtól elmaradva**, ami figyelembe véve az **összességében is**

alacsony hazai beruházási szintet, nem tekinthető kedvezőnek. A jelentős **viSSzaesés kihatással lesz a megye jövőbeni jövedelemtermelő képességére és versenyképességére**, ezért – bár a beruházások visszaesése sajnos országos jelenség – alapvető **feladat ennek a trendnek a megfordítása**. Fontos figyelembe venni azt is, hogy ugyan a **költségvetési szféra beruházásaira** is nagy szükség van, ezek **nem pótolhatják** vagy helyettesíthetik a **vállalati beruházásokat**. A beruházások visszaesésének oka részben a válság, részben az elmaradó uniós és hazai források.

3/6. ábra: Az egy főre eső nemzetgazdasági beruházás értéke az egyes régiókban, Ft

(Forrás: KSH adatok alapján dr. Csath Magdolna szerkesztése)

A **nemzetgazdasági beruházások** jelentős hatással vannak a termelékenységre, az új érték teremtésre és ezáltal a gazdasági teljesítményre. Pontosabb képet kapunk hatásukról akkor, ha nagyságukat a lakosság számához mérjük. Az előző programozási időszak első (2007) és utolsó évét (2013) vizsgálva több régió esetében is eltérő képet kaptunk. Nyugat-Dunántúlon jelentősen nőtt a beruházások volumene, mérsékeltbb növekedés az alföldi régiókban figyelhető meg. **Pest megye beruházásai 2013-ra visszaestek, így ebben az évben már csak Dél-Dunántúlt és Észak-Magyarországot előzi meg az egy főre jutó nemzetgazdasági beruházások értéke tekintetében.** Ebből a már korábban is említettek szerint arra a következtetésre lehet jutni, hogy **Pest megye gyengébb GDP-termelő képessége kapcsolatba hozható az alacsonyabb beruházási értékekkel.**

A Pest megyei beruházási mutatók visszaesésnek egyik oka, hogy nagyságrendekkel kevesebb forrás állt rendelkezésre a vállalkozások részére, ezáltal érdemi gazdaságfejlesztés épp abban központi régióban nem tudott megvalósulni, ahol a vállalkozások száma különösen indokolttá tette volna források erre a területre történő allokálását.

A KMR-ben megvalósuló gazdaságfejlesztés, illetve a beruházások visszaesése ráadásul az egész ország gazdaságára tovagyrűző hatása van: átlagosan 1 millió forint egy főre jutó KMR reál-beruházás növekedés 0,07%-os (1,007-szeres) 1 főre jutó reál-GDP növekedéssel jár együtt a konvergencia régiókban. Tekintve, hogy a regionális növekedést sokkal inkább más, lokális tényezők határozzák meg, ez a hatás rendkívül nagyknak mondható. A KMR

beruházásainak multiplikátor hatását jelzi az is, hogy 1%-os beruházási volumen-emelkedés átlagosan az országos GDP változásának kb. 50%-át megmagyarazza, miközben teljes volumene az országos GDP kb. 10-15%-át teszi ki.

A fejlődésben kimutatható lemaradás mértéke miatt a gyorsabb felzárkózáshoz elengedhetetlen a régió kedvezőbb támogathatósági feltételeinek megteremtése (erre irányul a vizsgálat alapvető célját meghatározó NUTS felülvizsgálat), a tudás és a tőke további importja, az alkalmazkodási és abszorpciós képességek javítása, valamint a külföldi működő tőkén alapuló beruházások aktív ösztönzése. A **befektetés-ösztönzés szempontjából** kiemelten fontos feladatnak tekinthető az **IKT (Információs és Kommunikációs Technikák) szektor növelése, az e-üzlet platformjainak és alkalmazásainak további terjedése** – a marketing csatornák fejlesztése, a szolgáltatástartalom bővítése, a **rétegzettebb szolgáltatások kialakítása**, adott esetben **új üzleti modellek bevezetése**, melyek fogadtatása relatíve kedvező a térség adott gazdasági és társadalmi viszonyai között.

3.4 A KMR munkaerő-piaci helyzetképe

3.4.1. Foglalkoztatás

A 2014-es 15-64 évesek foglalkoztatási rátája vizsgálva megállapítható, hogy a KMR foglalkoztatási rátája (66,0%) meghaladja az országos átlagot (61,8 %), megyei szinten vizsgálva az adatokat elmondható, hogy bár **a foglalkoztatottság Budapesten a legmagasabb (67,5%) az országban, Pest megye (63,9%) foglalkoztatási rátája már elmarad ettől az értéktől, de még mindig az országos átlag feletti. A lakosság és a foglalkoztatottak aránya tekintetében Pest megye a megyék között az első helyen van, csak Budapest előzi meg.** Bár ezek a számok azt jelzik, hogy a relatív munkaerő-piaci helyzet a KMR-ben valamivel kedvezőbb az ország többi részénél, **a térség gazdasági fejlettségéhez és súlyához képest alulteljesít munkaerő-piaci szempontból** (az ország GDP-jének 49%-át a KMR adja, Eurostat 2011).

Az **egy állandó lakosra jutó személyi jövedelemadó alap megoszlása sokkal kisebb szóródást mutat**, mint a GDP megoszlása. Ebben a tekintetben Pest a megyék között a negyedik helyet foglalja el, de hátránya Budapesthez képest sokkal kisebb. Regionális szempontból fontos, hogy **az ország négy legmagasabb jövedelmű megyéje, Fejér, Komárom-Esztergom és Győr-Moson-Sopron valamint Budapest egy tömbben található.** Az **egy főre jutó jövedelem termelésében Pest a megyék között az ötödik helyet foglalja el**, csak a nagy ipari kapacitásokkal, és magas külföldi tőke-állománnyal rendelkező megyék, és Budapest előzik meg. **A megyén belül a személyes jövedelmek megoszlása viszonylag nagy szóródást mutat.** Az **agglomeráció térségeiben meglevő magas vásárlóerő** fontos jellemzője a megyének, mert **lehetőséget ad** a lakosság által vásárolt termékekre és szolgáltatásokra épülő **gazdasági növekedésre.**

3/11. táblázat: Alkalmazásban állók száma és keresete a KMR régióban, 2013

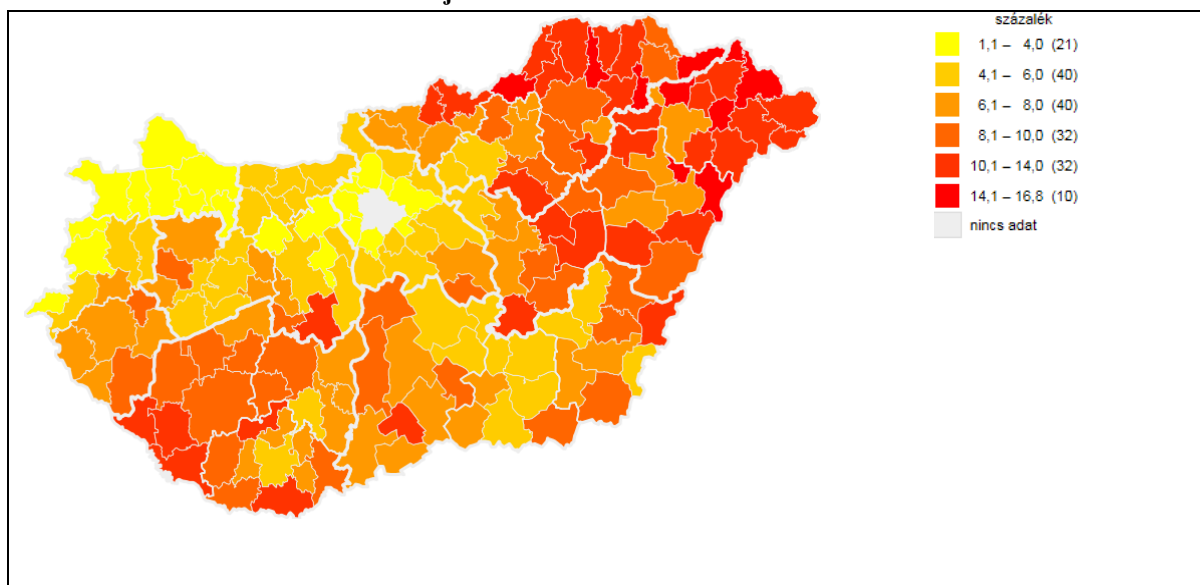
Megye, régió	Alkalmazásban állók		Havi bruttó átlagkereset		Havi nettó átlagkereset	
	ezer fő	az előző évi %-ában	forint	az előző évi %-ában	forint	az előző évi %-ában
Budapest	929,5	98,0	298 769	103,9	195 694	103,8
Pest megye	319,2	98,4	225 121	104,8	147 454	104,6
Közép-Magyarország	1 248,7	98,1	281 121	104,1	184 135	104,0

(Forrás: Éves munkaiügyi adatgyűjtés, KSH 2015)

A teljes munkaidőben alkalmazásban állók havi bruttó átlagkeresete Budapesten 2013-ban kiemelkedően magas, 299 ezer forint volt. **Közép-Magyarország átlagkeresetei** valamennyi gazdasági ágban **megaladták az ágazati országos átlagot a mezőgazdaság kivételével.** Ezen magas havi bruttó átlagkereset kialakulásához több tényező is hozzájárul: a fővárosban képviseli a legnagyobb súlyt a két legmagasabb kereseti színvonalú nemzetgazdasági ág, a pénzügyi szolgáltatás, valamint az információ és kommunikáció, másrészt a helyi közigazgatásnál lényegesen nagyobb átlagkeresetet nyújtó központi közigazgatás is Budapesten koncentrálódik. Emellett a **fővárosban a legmagasabb a szellemi foglalkozásúak aránya** is, ami szintén nagymértékben befolyásolja a kereseti átlagot. Fel kell figyelni arra a tényre is, hogy a válság évei alatt (2008-2010) **Közép- és Nyugat-Dunántúl után a KMR-ben és azon belül is Pest megyében volt a legnagyobb mértékű a gazdasági és ezzel együtt foglalkoztatási visszaesés.** Ennek egyik oka valószínűsíthetően az uniós források csekély mértéke volt.

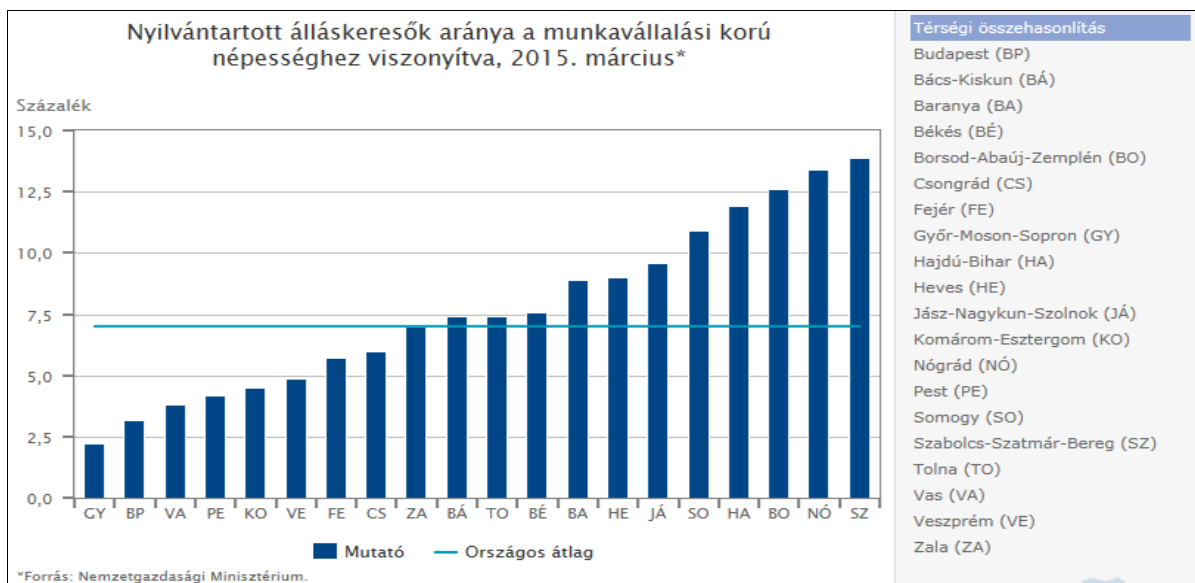
3.4.2. Munkanélküliség

3/7. és 3/8. ábrák: Nyilvántartott álláskeresők aránya, a munkavállalási korú népességből, a vidéki járásokban 2013.december¹⁰

(Forrás: KSH, Nemzetgazdasági Minisztériumtól átvett adat)

¹⁰ A térképen a nyilvántartott álláskeresők lakóhely szerinti csoportosítása látható.

(Forrás, KSH 2015.I. negyedév)¹¹

Országos viszonylatban a KMR munkaügyi adatai kedvezőek. A 2015. I. negyedévében **Budapest** a nyilvántartott álláskeresők munkavállalási korú népességhez viszonyított aránya **3,2%** volt, mely az országosnak kevesebb. Hasonló időszakot vizsgálva **Pest megye** esetében a nyilvántartott álláskeresők **15–64 éves népességhez viszonyított aránya 4,2%** volt, ennél csak Győr-Moson-Sopron megye, Budapest és Vas megye mutatója volt alacsonyabb. A bejelentett betöltetlen álláshelyek száma Pest megyében is növekvő tendenciát mutat.

Az országos viszonylatban kedvező munkaügyi adatok ellenére, a 2014-2020 közötti Foglalkoztatási Stratégia szerint **az elmúlt 5 évben a KMR-ben volt a legnagyobb mértékű a munkanélküliek létszámának emelkedése**. 2008 és 2013 között csaknem a duplájára, 59 ezerről közel 120 ezerre (Eurostat 2008, 2013) emelkedett a régióban az állástalanok száma. Mindehhez hozzájárult, hogy a pénzügyi válságban valamint a magyar makrogazdasági intézkedéseket kísérő keresletcsökkenésben érintett ágazatok nagyobb arányban koncentrálnak a fővárosra. **A munkanélküliségi ráta az agglomeráció településein alacsony**, a zónán belül mindössze három olyan település van, amely a településállomány legkedvezőtlenebb helyzetű negyedébe tartozik.

Magas munkanélküliséggel sújtott települések főként Pest megye külső részén, a keleti, délkeleti területeken találhatók.

A munkavállalási korú 15-64 éves népesség 29,8 %-a, a munkanélküliek 27,1 %-a, a fiatal munkanélküliek 23,7 %-a él a régióban, valamint a regisztrált gazdasági szervezetek 35%-a is itt működik (Eurostat, 2013). **Az abszolút számok szerint a munkanélküliek és a fiatal állástalanok létszáma ebben a régióban a legmagasabb**. A fiatalok munkanélküliségi rátája 2013-ban már 25,2% volt a régióban (EU átlag 23,7%; országos átlag 26,6%) (Eurostat,

¹¹ A Fókuszban a megyék interaktív alkalmazásból kimásolt kép, melyen a lokalizáltság alapja a nyilvántartás helye. (A munkavállalási kor évről évre változik, az évközi adatoknál az egyszerűsített megközelítéssel a 15-64 éves népesség a viszonyítási alap.)

2013). A 2014-es adatok is jelentős arányú fiatal állástalant mutatnak a régióban, azonban némi javulás megfigyelhető. (Ebben az évben régiós szinten az Észak-Alföldi régió volt a legkedvezőtlenebb helyzetben a fiatal állástalanok létszámát illetően.)

A KMR munkaerőpiaca, mind a munkanélküliségi adatok, mind a foglalkoztatottság terén eltér az országos átlagtól. Győr-Moson-Sopron megye után, országos viszonylatban itt a legalacsonyabb a munkakeresők száma, valamint összességében kedvezőek a foglalkoztatottsági adatok. A lakosság gazdasági aktivitása az átlagosnál jobb, a régióban található a legtöbb egyéni és társas vállalkozás, a népsűrűséghez igazodóan itt a legnagyobb a vállalkozások sűrűsége is. A munkaügyi adatok változásait vizsgálva azonban megállapítható, hogy munkanélküliség tekintetében a KMR-ben a legnagyobb mértékű a munkanélküliek létszámának emelkedése az elmúlt években.

A Közép-magyarországi régió gazdasági pozíciója mögött vélelmezhetően iparszerkezeti, felsőoktatási és migrációs magyarázó adatok komplex rendszere áll, melyekre jelentős hatást gyakorolhat a régió esetleges kettéválasztása.

3.5 A KMR-en belüli területi egyenlőtlenségek elérhetőségi sajátosságai

A régió közlekedési rendszereiről általánosságban elmondható, hogy a mennyiségi elvárásokat teljesíti, inkább minőségi problémák merülnek fel. Pest megye esetében jellemző közlekedési kapu-szerep és az ebből fakadó tranzitforgalom, vagyis a főleg Budapestre tartó és/vagy Budapestről kiáramló forgalom, melynek jelentős része átutazó forgalom. A megyében hiányosak a haránt irányú kapcsolatok, bár éppen az M0 autópálya megépült szakaszai azok, melyek jelentősen tehermentesítik a főváros útjait, azonban a vasúti kapcsolatok esetében a tervezett V0 Budapest elkerülő vasútvonal hiánya erősen érezhető. Közúti kapcsolatok sűrűségében kevésbé, viszont a vasúti kapcsolatokban érezhető területi különbség a megye egyes járásaiban. A közutak állapota a megye térségeinek többségében rendkívül rossz műszaki állapotú, melynek oka, hogy azok felújítására nincsenek megfelelő források, erre az előző és jelenlegi támogatási időszakban is kevés forrás jutott. Mindez jelentős mértékben visszaveti a megyei gazdaságfejlesztési célú beruházások megvalósítását is, hiszen, különösen a periféria térségekben a nem megfelelő minőségű közúti közlekedés miatt is gyenge a tőkevonzó képesség.

A kerékpáros infrastruktúra bizonyos hálózati elemei is további fejlesztésekre szorulnak. Budapest és Pest megye között a mind szorosabb együttműködés kiépítése alapvető fontosságú, hiszen a belső, helyi kapcsolatoknak a részeként a városi / várostérségi közlekedés integrációja, valamint az intermodális szolgáltatások intézményi- és infrastrukturális feltételeinek megteremtése is hozzájárul Budapest európai csomóponti szerepkörének (HUB) kiteljesítéséhez.

3.5.1. KMR – kapuszerepe

Pest megye térségi, hazai és nemzetközi helyzetét alapvetően az határozza meg, hogy mint – Budapesttel együtt – központi szerepű nagyvárosi régió, saját lokális térség szervező és adminisztratív feladatai mellett egyfelől országos felelősségű funkcióknak is meg kell, hogy feleljen, másfelől sajátos szerepkörével az európai nagyvárosi régiók hálózatának is potens kapcsolati pontja kell, hogy legyen. A régió e háromrétgű feladatköréhez geopolitikai, gazdaságföldrajzi pozíciói kiválóak.

Alapozva a kitüntetett adottságokra, a térség egyedi és legfontosabb feladata a **kapu pozíciójára alapozott híd szerep betöltése** a térség szerveződés két horizontális szintje, az európai (globális) és a hazai (regionális) szintek között. E szerepkör igényli, hogy adottságainak jobb hasznosításával alkalmassága növekedjék a tágabb – globális – szintből merített erőforrások fogadására és továbbítására az ország más térségei felé, azok fejlődése érdekében. A struktúrák megújítása, pólusok, policentrumok kialakítása, belső elérhetőségek, illetve külső versenyképesség javítása csupán kismértékben, részlegesen és területileg lokalizálva valósult meg, holott a KMR-ben a magisztrális közlekedési elemek országon belüli koncentrációja egyedülálló. A 2013-al végződő fejlesztési ciklus pozíciókra és célokra vonatkozó, a közlekedést érintő vezérszavai: centrális helyzet; kapu és híd szerep; magisztrális tengelyek; négyzethálós szerkezet; megújuló struktúrák; pólusok és policentrumok; mikrotérségi elérhetőségek; településközi hozzáférések; élhetőség; belső kohézió; külső versenyképesség; kívülről érkező impulzusok befogadására való felkészülés;

tőkemozgások területgazdák általi motiválása; vonzerő és életminőség javítása; kiemelt földrajzi helyből fontos stratégiai helyé válás.

3.5.2. A közlekedési hálózat jellegzetességei

Nagyterületi közlekedési kapcsolatok

A KMR-t Európa közlekedési tengelyei, az ún. "Helsinki-folyosók" közül három fő, és két mellék korridor érinti: IV. Berlin/Nürnberg – Prága - Pozsony/Bécs – Budapest - Konstanca/Szaloniki /Isztambul; V. Velence-Trieszt/Koper – Ljubljana – Budapest – Ungvár - Lvov; VII. Duna; V/C. Ploce – Szarajevó – Eszék - Budapest; X/B. Budapest – Újvidék - Belgrád folyosók. **A térség Észak- és Dél-Európa, valamint Nyugat- és Kelet-Európa közötti áramlási irányok gyűjtő és elosztó központja**, ezért meghatározó szerepet tölt be Közép-Európában.

A régió egyetlen nemzetközi kapcsolódása északi irányú. Szlovákiához kapcsolódó Pest megyei járás az elérhetőségben és gazdasági dinamikában egyaránt hátrányos helyzetű Szobi járás, amelynek lehetőségeit a határon túli területekkel való szorosabb kapcsolat jelentősen javíthatná. E kapcsolat akadályai a ma még nem helyreállított térségi vasúti és közúti összeköttetések, kiemelten az Ipoly hidak.

A régió közlekedését befolyásoló közlekedési kapcsolatok, áramlási, forgalmi helyzet

A közlekedési rendszer infrastruktúráját és teljesítményeit leíró mutatók a KMR-t majd minden vonatkozásában országos átlag fölé emelik, azonban ezeket az adatokat egyfelől a régió sajátos szerepe, másfelől a markáns területi különbségek árnyékában kell értelmezni. **Pest megyén belül az országos közutak teljes hossza 2.707 km (KSH, 2010), ebből 233 km gyorsforgalmi út, 257 km elsőrendű, 270 km pedig másodrendű főút.** A megye valamennyi felsorolt adatával első helyen áll a megyék között országos szinten, gyorsforgalmi hálózathossza nagyobb, mint a GDP-ben öt megelőző, három megyét egyesítő Nyugat-Dunántúli régió megyéié. A 100 km²-re eső országos közúti hossz fajlagos értékében (42 km) viszont a megye csak harmadik, Zala megye és Vas megye megelőzi (46 km). **A megyei közforgalmú vasútvonalak hossza 576 km, mely a legnagyobb a megyék rangsorában.** A motorizációs szint (2010-ben az ezer lakosra jutó személygépkocsik száma) nagyságában Pest megye a fővárost is megelőzve (331) áll az első helyen (338), míg a legkisebb ellátottságú Borsod-Abaúj-Zemplén megyében ez az érték csupán 240 szgk/1000 lakos.

A közúthálózat kapacitív, kedvező szolgáltatást nyújtó elemei **sugár irányúak** (M1, M3, M5, M6, M7 autópályák; M2 autóút; 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 10., 11., 31., 51. sz. főutak). Közöttük a **haránt irányú kapcsolatok hiányosak**. Harántoló kapcsolatot biztosít az M0 autópálya, amelynek térségi forgalomelosztó szerepét korlátozza a helsinki IV. és V. transzeurópai folyosó jelentős tranzitforgalma. A környéken a napi ingázó forgalom keveredik a tranzitforgalommal, jelentősen túlterhelve és balesetveszélyessé téve az érintett útszakaszokat. **A forgalom munkanapokon a sugár irányú elővárosi közlekedési pályákon torlódik, nagysága a motorizáció növekedésével évről-évre emelkedik.** Az alternatív kapcsolatot biztosító utakon az eljutási idő egyensúlya kialakult, az ún. menekülő utak, mint lehetőségek, megszűntek.

Az elmúlt évek régiót érintő legjelentősebb fejlesztéseként elkészült az M0 autópálya keleti szektora és az M3-al kedvező kapcsolatot jelentő M31 autópálya, 2013-ban pedig végleges keresztmetszetére bővült az M0 déli szektora, de a térségi és távolsági kapcsolatok megfelelő biztosításához ma még komoly akadályt jelent az M0 autópálya északi, nyugati szektorának, a Tápió-menti feltárási útnak és az M4 továbbépítésének hiánya.

Pest megye vándorlási mozgásait, ehhez kötve települési szerkezetének alakulását elsősorban az **autós közlekedésre alapozott szuburbanizáció** alakította, amelynek következményeként a települések szerkezete a vasútvonalaktól egyre jobban elfordult. E koordinálatlan folyamatok következménye egyfelől a napi utazások mennyiségének és hosszának növekedése, másfelől az utazások összetételében a **modal-split arány kedvezőtlen alakulása, az autóhasználat előtérbe kerülése**. A foglalkoztatottak területi mozgása esetében megállapítható, hogy a megye helyzete egészen sajátos, hiszen például az **ingázási különbözete (eljáró és odajáró dolgozók) -30 százalékpont**, ezzel Nógrád megyével együtt a legrosszabb az országban, miközben a megyén belül foglalkoztatottak 43%-a máshonnan jár a megyébe dolgozni és csak 57% lakik is, dolgozik is a megyében. A fenti adatok Pest megye kiemelt mobilitási aktivitását, közlekedési rendszerének kiemelt terhelését igazolják.

Az ország sugaras szerkezetű vasúthálózatának 11 vonala Budapesten fut össze. Az elővárosi és helyközi közösségi kötőtpályás közlekedést e 11 vasútvonal és további 4 HÉV-vonal biztosítja, közúton néhol párhuzamos, máshol kiegészítő szolgáltatást nyújtva a VOLÁN társaságok autóbuszai közlekednek. A városi, elővárosi kötőtpályás vonalak közötti integráció ma még hiányzik. A környéki forgalom lehetőségeit nagymértékben korlátozza, hogy az elővárosi- városközi- és nemzetközi személyforgalom, valamint a belföldi- és nemzetközi áruforgalom ugyanazon az általában rossz műszaki feltételekkel rendelkező pályatesten halad. A külső szakaszokon mutatkozó esetleges kapacitástartalék a **budapesti fejpályaudvarok kapacitáskorlátai** miatt elvész.

A KMR közúti és kötőtpályás személyforgalmának jelentős része, áruforgalmának nagyobb része Pest megye közlekedési pályáin csupán áthaladó, a térség számára inkább terhelést, mint hasznot jelentő tranzitforgalom, amely vagy a fővárosba irányul, vagy a teljes térség szempontjából idegen átmenő forgalom.

Az agglomerációs térség településein – a fővárosba irányuló személygépjármű közlekedés alternatívájaként – a **módváltás** lehetőségét biztosító P+R és B+R parkolók kiépítése hiányos, csakúgy, mint a közösségi közlekedés integrációja (intézményi, szabályozási háttér, egységes jegy-, tarifa- és információs rendszer, menetrendi harmonizáció megteremtése) és a kapcsolati pontok (pályaudvarok, állomások) városi terekbe, szolgáltatásokba való integrálása.

Összességében és fent említett szerkezeti hiányok ellenére is megállapítható, hogy **a megye közlekedésének legfőbb hiányosságai nem mennyiségi, hanem inkább minőségi hiányosságok**, bár az északnyugati térségben a sugárirányú 10. számú főút hiánya mennyiségi hiányt képez, illetve **működtetési, együttműködési, intézményi, szabályozási hiányosságok tapasztalhatók**. Ezek megszüntetése jelenti Pest megye közlekedési rendszerének legnagyobb tartalékát. A nemzetközi forgalomban betöltött szerepén túlmenően, az ország egyes részei, Pest megye és a főváros közötti kapcsolatok szempontjából is a

közúthálózat és a vasúthálózat a domináns, melyek fejlesztése által tovább kell javítani a megye térségeit, illetve Budapest elérhetőségét, de ugyanakkor biztosítani kell a jelenleg főváros centrikus kapcsolati rendszer oldását is. **A régió, és azon belül kiemelten Pest megye közlekedésfejlesztését jelentősen gátolja a közutak állapotának javítását célzó források hiánya.**

3.5.3. Területi különbségek a régió közlekedésében

A budapesti közösségi közlekedési rendszer európai összehasonlításban is kedvező hálózati lefedettségű. A budapesti agglomerációból és a Pest megyéből érkező (továbbá a nagyobb léptékű átutazók) forgalom a városszövetbe ágyazott budapesti buszállomásokra, pályaudvarokra (továbbá pl. a Liszt Ferenc Repülőtérre, vagy a Nemzetközi Hajóállomásra) érkezik, melyek **intermodális kapcsolatai elfogadható szinten megoldottak.** A térségi közlekedés fenntarthatóságának és minőségjavításának kiemelten fontos feltétele **az elővárosi vasúti közlekedés színvonalának, vonzerejének növelése.** Ez a vasúti pályák, állomások, technikai berendezések és a járműpark korszerűsítését igényli, kapacitásának – egyes esetekben vágánybővítéssel járó – növelését, megbízhatóságának és szolgáltatásainak lényeges javítását teszi szükségessé. A közúthálózat adottságait – különösen ott, ahol kötőtpályás kapcsolat nem áll rendelkezésre – ki kell használni az autóbusz közlekedés működtetésére. A vasúti és autóbusz közlekedés versenyhelyzete következtében az együttműködés megteremtése a feladat.

A régió egyes területeinek – topográfiától is függő – közlekedési feltártsága heterogén. Pest megye főváros környéki, a budapesti agglomeráció részét képező térségeinek kapcsolati, gazdasági feltételei kedvezőbbek, míg a délkeleti, távolabbi zónák és a hegyvidék által elzárt területek közlekedési ellátottsága eszközt, mennyiséget és minőséget tekintve kedvezőtlen.

Nagyok a közlekedési különbségek az egyes járások között is. Legkedvezőtlenebbek a Szobi járás viszonyai, de komoly közlekedési szerkezethiánnyal terhelt a Duna és az M1 autópálya által határolt északnyugati zóna, valamint az M3 autópálya és a 4-es sz. főút által határolt keleti zóna fővárostól távolabbi térsége is (Ceglédi járás, Nagykátai járás). A Csepel-sziget településeinek elérhetőségét a Duna átjárhatóságának problémája (Duna híd hiánya) akadályozza. **Az egyes járásközpontok egymás közötti, és a saját járási településekről való elérhetőségét** a legtöbb esetben csak **rossz minőségű mellékutak biztosítják,** ezek fejlesztése a következő uniós tervezési ciklus legfontosabb feladata lehet. A harántoló autóbusz vonalak fejletlenek, a viszonylatok útvonalai hiányosak, több esetben a járási központ elérése is nehézkes.

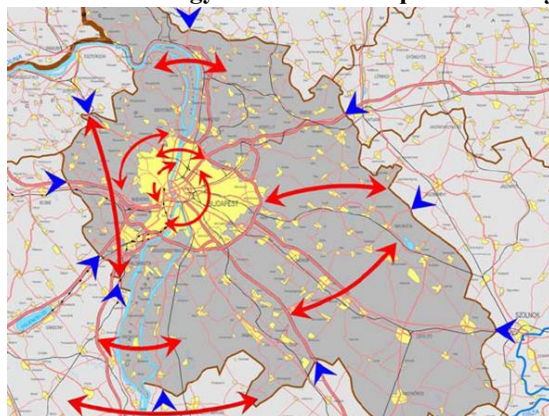
Budapest és a várostérség települései közötti forgalom esetében a városhatár közeli települések generálják a legnagyobb utazási igényt. A többi közlekedési ággal 5–8 km távolságig versenyképes kerékpáros közlekedésnek érdemi szerepet lehet és kell biztosítani a városhatár menti közlekedésben. Az utazási láncban nagy a jelentősége a kötőtpályás eszközökre való kerékpáros ráhordásnak, ezért indokolt megteremteni ennek feltételeit.

A KMR sajátos feladatköréből következően a térség kapcsolati, közlekedési viszonyainak alakulása kiemelt jelentőséggel bír. **A kapcsolati alkalmasság javítása érdekében történt**

beavatkozások eredményessége három közlekedési szegmens folyamatai alapján ítélhető meg. Ezek:

- **a nemzetközi és országos kapcsolatok (elérhetőség) alakulása – a KMR, mint jó földrajzi hely,**
 - A nemzetközi repülőtér és a kapcsolódó infrastruktúra fejlesztésének elmaradása;
 - Pest megyei vasúthálózat alacsony színvonala, fejlesztések elmaradása;
 - A térségbe érkező autópályák, nemzetközi főutak érintett útpályái a Pest megyei úthálózat legzsúfoltabb, legkritikusabb forgalmú elemei, amelyek mentén nem épült ki a forgalmat egy fenntartható térségi közlekedésbe illesztő eszközváltási infrastruktúra sem;
 - A Duna lehetőségei kihasználatlanok, nemzetközi személyforgalma alacsony, az áruszállítás gazdasági hatásaiból a térség a kapcsolódó logisztika hiányosságai miatt minimálisan részesedik.
- **a főváros és Pest megye kapcsolatának alakulása –együtműködő térség szerep,**
 - A megye és a főváros integrált közlekedési rendszerének hálózati adottságai jók, de hiányoznak mind a kapcsolati, mind az intézményi feltételei;
 - A közlekedési szolgáltatók között nincs menetrendi harmonizáció, nincs egységes jegy- és tarifa rendszer, közös információs rendszer és marketing tevékenység;
 - Az intézményi feltételek megteremtésére hivatott Budapesti Közlekedési Szövetség megszűnt, a MÁV, a VOLÁN és a BKV együtműködése elégtelen.
- **a belső térségi kapcsolatok alakulása, erős kohéziós tér kialakítása**
 - A KMR közlekedési szerkezete alapvetően sugaras szerkezetű és főváros irányú, hiányosak a haránt irányú kapcsolatok;
 - A haránt irányú kapcsolatokat jellemzően gyenge minőségű mellékutak biztosítják;
 - A közösségi közlekedés kötőtpályás hálózata (MÁV, HÉV) fejlett, de kizárólagosan főváros irányú, a haránt irányban szinte csak autóbusz-közlekedés elérhető;
 - A Duna megyén belüli közösségi szolgáltatásokat csak kereszt irányban bonyolít (kompközlekedés), ugyanakkor komoly akadályt is jelent, mivel az M0 autópályán kívül nincs Duna híd;
 - A Pest megyén belüli kerékpáros közlekedés elsősorban szabadidős célú, mert a közösségi közlekedésre ráhordó kerékpár-hálózati elemek nem épültek ki.

3/9. ábra: Pest megye közlekedési kapcsolati hiányai

(Forrás: Pest megyei Területfejlesztési Konceptió, 2013.december)

Összefoglalva a Közép-magyarországi régió, így Pest megye és Budapest közlekedési kapcsolatait, megállapítható, hogy a megye és a főváros integrált közlekedési rendszerének hálózati adottságai jók, azonban a megye belső térségi kapcsolatai, mind a főutak, mind a haránt irányú gyenge minőségű mellékutak fejlesztése elengedhetetlen a megye, azon belül is számos térség versenyképességének javításához. A közösségi közlekedés kötőtpályás hálózata (MÁV, HÉV) fejlett, de kizárólagosan főváros irányú, a haránt irányban szinte csak autóbusz-közlekedés elérhető, továbbá a Duna megyén belüli közösségi szolgáltatásokat csak kereszt irányban bonyolít (kompközlekedés), ugyanakkor komoly akadályt is jelent, mivel az M0 autópályán kívül nincs Duna híd. Pest megye közlekedése tehát a Budapestre tartó és a haránt irányú hálózati elemek fejlesztései nélkül továbbra is a jelenlegi alacsony szinten maradna, közvetlen akadályát jelentve ezzel a térben kiegyensúlyozott gazdaságfejlesztésnek és a régió egészének európai léptékben is történő jobb pozicionálásának.

3.6 A KMR humán infrastruktúrájának területi elhelyezkedése, szerkezete

Egy térség vagy település versenyképességében a környezet minősége vagy a foglalkoztatási lehetőségek mellett kiemelt szerepe van a helyi szinten elérhető, megfizethető, fenntartható és magas színvonalú humán közszolgáltatásoknak.

Az **egészségügy ellátórendszere** magába foglalja az alapellátást, mely a felnőtt háziiorvosi, a gyermek háziiorvosi, a fogorvosi és a védőnői ellátásból áll, valamint a járóbeteg ellátást (szakrendelők, gondozók) és a fekvőbeteg ellátást (kórházak). Az egészségügyi statisztikai adatokat elemezve megállapítható, hogy az ellátáshoz szükséges intézményhálózat a főváros és a fejlettebb agglomerációs települések lakosai számára az egészségügy valamennyi területén elérhető. Bizonyos szempontból csak a progresszivitási szintek jelenthetnek kötöttséget. Ezzel szemben Pest megye jelenlegi ellátórendszerére kettősség jellemző. Az **alapellátásban** a helyzet pozitívabb összképet mutat, **azonban az egy háziiorvosra jutó lakosság szám még mindig jelentősen magasabb, mint az országos, és főként a budapesti átlag.** (Egy háziiorvosra és házi gyermekorvosra Budapesten 1.377 lakos, míg Pest megyében átlagosan ettől lényegesen több, (még az országos átlagot is meghaladó) 1.833 lakos jutott.) A **járóbeteg ellátás** területén a kialakult ellátórendszer képes kielégíteni a megyei lakosság igényét a legtöbb alapterületen. A speciális igényeket döntően a fekvőbeteg ellátó intézmények szakambulanciái látják el, azonban néhány szakmában (pl. ortopédia, érsebészet, hematológia, kardiológia, illetve a gyermekszakellátás: gyermekkardiológia, gyermektüdőgyógyászat stb.) a Pest megyei lakosság számára is a főváros intézményei nyújtanak ellátást. A **fekvőbeteg ellátás** már közel sem mutat ilyen pozitív képet. Az elmúlt 20 évben kapacitáscsökkentések történtek a fekvőbeteg ellátás területén emellett folyamatos volt a forráskivonás is, melynek következtében **a 10 ezer lakosra jutó 28 kórházi ágy száma rendkívül alacsony Pest megyében,** (Budapesten 10 ezer lakosra jutó 105 kórházi ágy majd a négyszerese a Pest megyei értéknek¹²). Az 1970-es években épült megyei kórház, a Pest

¹² A fővárosi kórházakra vonatkozó adatok országos hatáskörű intézményeket, klinikákat is magukban foglalnak.

megyei Flór Ferenc Kórház az egyetlen megyei kórház az országban, amely nem lett felújítva, bővítve. A pest megyeiek ezért az egészségügyi ellátásokért is sok esetben ingázni kényszerülnek, ez óriási teher és sokak (idősek, kisgyermekesek) számára elfogadhatatlan. A beteg utak folyamatosan változnak és szinte követhetetlenek. Tovább nehezíti a helyzetet a jelentős orvos fluktuáció a megyei kórházakban¹³.

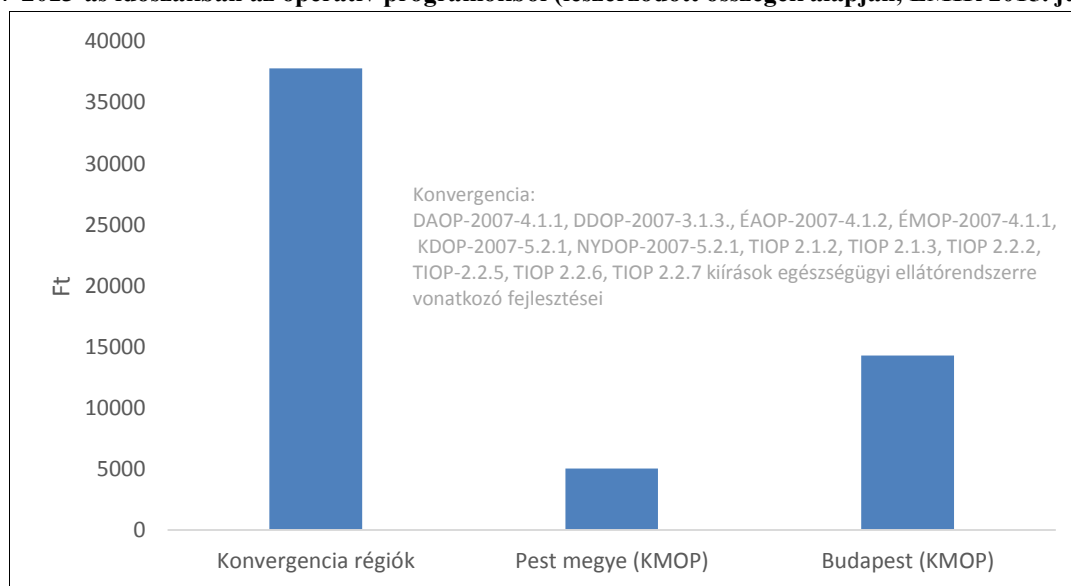
3/13. táblázat: A 10 ezer lakosra jutó dolgozó orvosok száma

Terület	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Budapest	70,5	78,0	75,2	66,5	60,7	63,3	69,2
Pest megye	15,2	17,1	16,8	15,5	26,0	28,3	26,6
Győr-Moson-Sopron megye	31,6	34,2	33,1	28,0	32,0	34,2	35,3
Baranya megye	45,5	52,2	48,9	47,9	45,3	49,1	55,3
Hajdú-Bihar megye	30,5	35,8	37,5	40,3	42,2	44,4	46,2
Csongrád megye	48,8	54,6	52,9	50,5	48,5	51,8	52,6
Ország összesen	32,1	36,0	35,1	34,0	34,9	36,6	38,2

(Forrás: KSH adatok alapján dr. Csath Magdolna számítása)

Az egészségügyi infrastruktúra jelentős mértékű romlásához hozzájárult, hogy a 2007-2013-as uniós ciklusban rendkívül mértékben korlátozott mértékben voltak elérhetőek az egészségügyi infrastruktúra fejlesztését biztosító pályázati kiírások.

3/10. ábra: Egy főre jutó egészségügyi infrastrukturális fejlesztések (fekvőbeteg és járóbeteg ellátás) a 2007-2013-as időszakban az operatív programokból (leszerződött összegek alapján, EMIR 2015. június)

(Forrás: EMIR adatbázis)

¹³ Pest megyében a következő fekvőbeteg ellátó intézmények működnek: Nagykőrösi Rehabilitációs Szakkórház és Rendelőintézet, Szent Kozma és Damján Kórház Visegrád, Jávorszky Ödön Kórház, Vác, Tüdőgyógyintézet Törökbálint, Pest Megyei Flór Ferenc Kórház, Kistarcsa, Misszió Egészségügyi Központ, Veresegyház, Toldy Ferenc Kórház és Rendelőintézet, Cegléd, Gálfi Béla Gyógyító és Rehabilitációs Közhasznú Nonprofit Kft., Pomáz, Hajnalszallag Szervenélybetegek Rehabilitációs Otthona, Dunaharaszti, Segítő Kéz Alapítvány, Gödöllő.

Az egészségügyi ellátórendszerrel szemben a **szociális ellátórendszerben** már az alapellátások szintjén is jelentős területi különbség mutatkozik a régió belül Budapest és Pest megye között, ahogyan ezt a néhány jellemző szociális ellátáshoz való hozzáférést jellemző mutató alakulása is igazolja.

2013 végén Közép-Magyarországon 236 bölcsőde 15.700 férőhellyel segítette a kisgyermeket nevelő családok életét (ez az ország rendelkezésre álló férőhelyeinek 42%-a). A férőhelyek megoszlása a régió belül ugyanakkor nagyon egyenlőtlen: míg Budapest minden kerületében működik bölcsőde és férőhelyekkel is jól ellátott (163 bölcsőde 12.000 férőhellyel), addig Pest megyében mindössze 50 településen biztosított a bölcsődei ellátás (72 bölcsőde 4.200 férőhellyel).

Az időskorúak, a fogyatékosok, a pszichiátriai betegek és szenvedélybetegek, valamint demensek ellátására 2013 végén 10.400 nappali ellátást biztosító férőhely működött: ebből Budapesten közel 8.000 (azaz a férőhelyek közel 80%-a), míg Pest megyében mindössze 2.400 férőhely. A régióban található 14 népkonyhából kettő működik Pest megyében (Érden és Valkón), 12 Budapesten üzemel.

A **közoktatás alap és középfokú intézményeinek** mennyisége és eloszlása a fővárosban megfelelő, azonban fontos megjegyezni, h a fővárosban tanulók közel harmada Pest megye településéről ingázik naponta. Különösen igaz mindez a felsőoktatásra, hiszen a Pest megyei diákok java része Budapesten tanul.

Az alapfokú oktatási intézmények szintjén az óvodai és az általános iskolai ellátás relatíve jól elérhető szolgáltatásokat nyújt a régió területén, bár az intézményrendszer egészét érinti a jelentős férőhelyhiány, az épületek állagromlása és az oktatási infrastruktúra elavultsága. A megyében és a fővárosban az oktatási rendszerben résztvevő tanulók száma ugyanakkor némileg eltérő trendet mutat. Míg a kedvezőtlen demográfiai helyzet, a képzési rendszerekbe bekerülő korosztály számának gyors csökkenése a fővárosban a tanulólétszám csökkenését eredményezi, addig – a szuburbanizáció következtében – Pest megye agglomerációs településein az óvodások és általános iskolások száma növekedést (2014/15: +5%) mutat. A kiköltözők sok esetben az agglomerációból kénytelenek a fővárosba hordani a gyermekeket, ami a tanítási időszakban megsokszorozza a gépkocsiforgalmat Budapest bevezető útjain. Nincs minden Pest megyei településen általános iskola, megszüntetésük sok esetben összefügg az óvodai ellátás hiányával is. A sajátos nevelést igénylő tanulók ellátását illetően szintén sok megyei tanulót fővárosi intézményekben látnak el. A tanulók utaztatása, a feladattal foglalkozó iskolák kis száma, illetve elhelyezkedése a megyében a feladatellátást nem teszi teljessé.

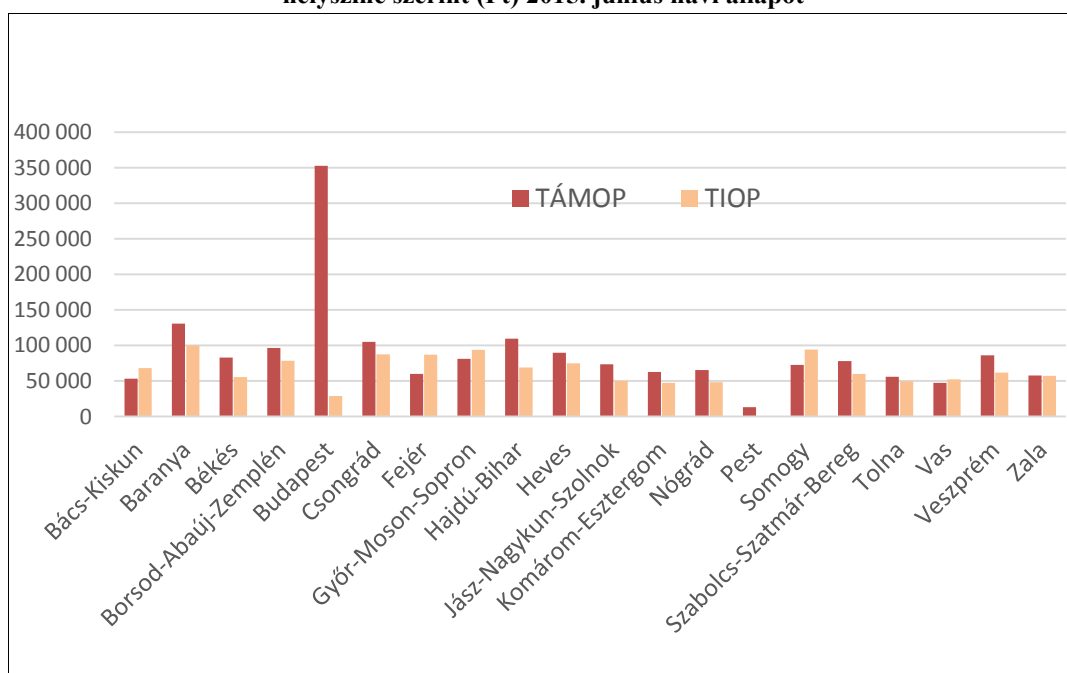
A megye **felsőoktatási** helyzetképét a főváros közelsége befolyásolja. A térségen belül a felsőoktatási intézmények többségének a székhelye a fővárosban van, ugyanakkor a megyében több egyetem tart fenn képzési helyeket. Ilyen a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem és az Eötvös Loránd Tudományegyetem egy-egy kara Gödön és a Pázmány Péter Katolikus Egyetem piliscsabai képzési helye. Három felsőoktatási intézménynek a székhelye Pest megyében található (Szent István Egyetem Gödöllő, Apor Vilmos Katolikus Főiskola Vác, Adventista Teológiai Főiskola Pécel).

Az oktatási rendszer infrastruktúrájában fellelhető különbségek leképződnek a **népesség iskolai végzettségének** területi alakulásában is. A régióra jellemző – az országos átlagokat minden esetben felülmúló – végzettségi arányok egyértelműen a fővárosi adatoknak köszönhetőek mivel a pest megyei átlag az országos átlagtól elmarad, ami ismét rámutat a régió belüli egyenlőtlenségekre. Kiemelkedő pozícióval rendelkezik a főváros a közép- és felsőfokú végzettségűek tekintetében: a 18 évesnél idősebb népesség 69,9%-a rendelkezik legalább érettségivel (ez az érték országosan: 49%), az egyetemi, főiskolai oklevéllel rendelkezők aránya közel kétszerese az országos átlagnak (17,7%). A csupán alapfokú végzettséget szerzettek hányada is a fővárosban volt a legalacsonyabb (18%)

Pest megye lakossága iskolai végzettség tekintetében az országos átlaghoz áll közelebb, de a felsőfokú végzettségűek aránya már elmarad az országostól is (11,7%). A perifériális helyzetű kistérségekben élők iskolázottsági mutatói lényesen rosszabbak, a felsőfokú végzettségű lakosság aránya ezekben a térségekben 6 százalék alatt van.

A 2007-2013-as uniós ciklusban Közép-Magyarországon rendkívül korlátozottan álltak rendelkezésre mind az oktatási intézmények infrastruktúrájának megújítását, mind az oktatási tartalomfejlesztést biztosító pályázati lehetőségek, amelyekre főleg a TÁMOP forrásból került sor. A konvergencia régiók számára a regionális operatív programok mellett az oktatási infrastruktúra fejlesztésére rendelkezésre álltak a TIOP források, amelyekből Pest megye egyáltalán nem részesedhetett. (A statisztikában a Budapesthez rendelt források kiugró nagysága elsősorban annak köszönhető, hogy országos projekteknél a projekt-megvalósulási helyszínt Budapesthez regisztrálták, azonban ezeknek a forrásoknak a konvergencia régiók ugyanúgy hasznélvezői voltak.)

3/11. ábra: A Társadalmi Infrastruktúra Operatív Program (TIOP) és a Társadalmi megújulás Operatív Program (TÁMOP) 2007-2013 egy főre jutó leszerződött összegei a megyékben, a projekt megvalósulás helyszíne szerint (Ft) 2015. június havi állapot

(Forrás: EMIR adatok alapján)

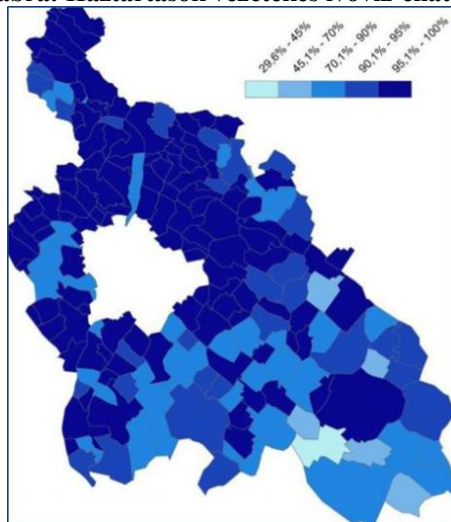
3.7 A KMR kommunális infrastruktúrájának területi elhelyezkedése, szerkezete

3.7.1. Víz-, szennyvízkezelés

A vízellátás az elmúlt évtizedekben megvalósított fejlesztések eredményeként teljes körűnek nevezhető a régióban. Valamennyi településen kiépítésre került a vezetékes ivóvíz ellátás. Pest megyében 2014 végén megyei szinten a lakások közüzemi ivóvízvezeték hálózat bekötöttsége a 2007-es 93,1%-hoz képest 90,8%-ra csökkent, amely érték azonban még mindig azt jelzi, hogy néhány település (településrész) kivételével az egészséges ivóvíz szinte a teljes lakosság számára elérhető.

Meg kell említeni, hogy a települések egy részének a kiépített ivóvízhálózata meglehetősen előregedett állapotú, melynek cseréje a közeljövőben jelentős összegű beruházási igényként jelenik meg az adott településeken.

3/12. ábra: Háztartások vezetékes ivóvíz-ellátottsága

(Forrás: Pest megyei Területfejlesztési Konceptió)

Szennyvízkezelés

Országos viszonylatban Pest megye csatornázottsága fejlődött az elmúlt 10 évben a legtöbbet, itt épült a legtöbb km csatorna és itt került csatorna bekötésre számszerűen a legtöbb ingatlan. A fejlődés is értékelendő, 2000-ben a megyék közötti ellátottsági rangsorban a 14. helyről 2005-re a 11. helyre, 2010-re pedig a 8. helyre lépett előre. Így a megye ez irányú hátrányairól nem lehet beszélni.

A közüzemi szennyvízgyűjtő-hálózathoz csatlakozott lakások száma Pest megyében a 2001-es évi 38%-ról 2005-re 55%-ra, 2010-re pedig 68,3%-ra nőtt.

A fejlődés, a szennyvízhálózat építések folyamatosan zajlanak, így az ellátottság a szennyvízgyűjtő hálózatba bekapcsolt háztartások száma 2013-ra 70,7%-ra nőtt.

Az elmúlt évtizedekben kiépített vezetékes ivóvízellátással párhuzamosan lényegesen megnőtt a fajlagos vízfelhasználás, s ezzel együtt a keletkező szennyvíz mennyisége is. Az elhasznált víz a környezet egyik alapvető szennyező eleme, amelynek megfelelő elhelyezése nagyon fontos feladat. A szennyvízgyűjtés és -kezelés problémájának megoldatlansága,

valamint a keletkezett szennyvíz jelentős hányadának még ma is kezeletlenül a talajba szikkasztása az ivóvízkészlet vízminőségének egyik legnagyobb veszélyeztető forrása. A vízügyi ágazat a közelmúltban a korábbi vezetékes ivóvízellátás kiépítéséhez hasonlóan, hazai és nemzetközi támogatás segítségével bonyolította a szennyvízhálózat és szennyvíztisztítás létesítésének intenzív fejlesztését.

Ennek hatására számos szennyvíztisztító telep létesült és több települési csatornahálózat került kiépítésre, illetve jelenleg is a megvalósítás különböző fázisaiban van.

Az agglomeráció és az agglomeráción kívüli térség infrastrukturális ellátottságában és az infrastruktúra használatában markáns különbségek jelentkeznek a régióban. A másodlagos közműolló (azaz a közüzemi vízhálózatba és a csatornahálózatba bekapcsolt lakások arányának különbsége) az agglomeráción belül 7 százalékpont, az agglomeráción kívül azonban ennek több mint ötszöröse: ez azt jelenti, hogy **Pest megye Budapesti agglomeráción kívül eső részén** – a hálózat alacsony fokú kiépítettsége miatt - **a lakások alig több mint fele rendelkezik csak közüzemi szennyvízhálózati csatlakozással.**

A megvalósított csatornázási és szennyvíztisztító telep, létesítési beruházások ellenére azonban a rendelkezésre álló 2013-as statisztikai adatok alapján **a megye 187 településéből még mindig 36 település nem rendelkezik közcatornás szennyvízelvezetéssel,** és a már csatornahálózattal rendelkező településeken sem teljes a csatornázottság. Négy település (Tápiószentmárton, Pócsmegyer, Csemő, Nagykörös) ellátottsága nem éri el a 30%-ot. A közüzemi szennyvízgyűjtő hálózatba bekapcsolt lakások aránya 14 település esetében haladja meg a 95%-ot a megyében: Göd, Hernád, Dunakeszi, Kisoroszi, Örkény, Százhalombatta, Monorierdő, Csobánka, Dunaharaszti, Leányfalu, Szigethalom, Telki, Remeteszőlős, Törtel, Veresegyháza.

Budapesten három szennyvíztisztító telep működik, az Észak-pesti Szennyvíztisztító Telep, a Dél-pesti Szennyvíztisztító Telep és a Budapesti Központi Szennyvíztisztító Telep, melyek együttesen a budapesti szennyvizek 92%-át képesek megtisztítani (2013-as KSH adatok alapján). **Lényeges azonban, hogy például az Észak-pesti Szennyvíztisztító Telep** az óbudai szennyvizek nagy része mellett a IV., XV., XVI., XVII. kerület, részben pedig a X., XIII., és XIV. kerület, illetve az agglomerációs települések egy részének keletkezett szennyvizét is itt tisztítják.

3.7.2. Energiaközmű infrastruktúra-ellátás helyzete

Pest megye energiaigényeit primer energiahordozó vonatkozásában, ahogy az országban mindenhol, döntően import, és csak részben hazai energiahordozókkal elégítik ki. A megyében egy közcélú erőmű üzemel Százhalombattán, amely a villamosenergia-termelés egyik bázis létesítménye. Az országon belül az energiaszétosztás a kiépített egységes országos alaphálózati rendszerek segítségével megoldott, amelyekhez tartozó hálózati nyomvonalakból Pest megye területén is áthalad néhány. **A megye településeinek korszerű energiaellátására a vezetékes energiahordozók közül a villamos energia, a földgáz és néhány településen a távhő áll rendelkezésre.**

A megye településeinek vezetékes energiaellátása az 1980-as évektől vált majdnem településszintűvé. A villamosenergia-ellátás teljes körű, és a földgázellátás – Pilisszentlászló kivételével – valamennyi településen biztosított. Tíz településen üzemel távhőszolgáltatás. A statisztikai nyilvántartás alapján a vezetékes gázellátással rendelkező háztartások aránya 90,6% a lakásállomány százalékában mérve, és 4,4%-a rendelkezik távhő-ellátással.

A települési energiagazdálkodás körében elsősorban mitigációs, azaz megelőző jellegű intézkedések szükségesek. **Az intézkedéseknek főként az energiahatékonyságra és a megújuló energiák előtérbe helyezésére kell törekedniük.** Az adaptációs lehetőségek köre szűkebb a települési energiagazdálkodás esetén. Pest megye települései különböző szinten és mértékben tettek meg intézkedéseket az elmúlt időszakban e téren, elsősorban pályázati lehetőségek kihasználásának ösztönzésére. Többnyire biogáz üzemek, geotermikus energiát vagy földhőt hasznosító fűtésrendszerek, néhány szélgenerátor, szélerőmű és egy fotovoltatikus naperőmű épült.

3.7.3. Hulladéklerakók, hulladékgazdálkodás

A rendszeres hulladékgyűjtésbe bevont lakások aránya 2012-ben¹⁴ Pest megyében 89,5% volt. Ennél rosszabb arány csak nyolc megyében van, 10-ben viszont jobb a helyzet.

Az EU-s szabályozás, kötelezettségvállalás miatt 2009. július 15. óta a hulladéklerakóknak szigorúbb szabályoknak kell megfelelniük, csak az EU normáknak műszakilag megfelelő, hulladéklerakók működhetnek. **A budapesti agglomerációnak a főváros hulladékgazdálkodásában jelentős szerep jut.** A követelményeknek való megfelelésre a hulladéklerakók többsége nem tudott felkészülni, így többségüket bezárták, köztük a főváros közigazgatási területén lévő korábbi hulladéklerakók mindegyikét. 2009. július 15. után hivatalosan működő – „regionális” kommunális – lerakók a megyében: Cegléd, Csömör, Dabas, Dömsöd, Dunakeszi, Kerepes, Pusztazámor, Tura, Gyál. Budapest területén évente mintegy 700.000 tonna települési szilárd hulladék keletkezik, amelyből 420.000 tonna (60%) a Fővárosi Hulladékhasznosító Műben kerül termikus hasznosításra. A fennmaradó mennyiség kisebb részét (5%) a Dunakeszi 2. sz. hulladéklerakón, azonban mintegy 35%-át a Pusztazámori Regionális Hulladékkezelő Központban ártalmatlanítják. Az utóbbi évek sok pozitív, de negatív tapasztalatot is hoztak a szelektív gyűjtéssel kapcsolatban. Van, ahol a szelektíven begyűjtött mennyiség változatlan gyűjtőkapacitás mellett nő, de olyan is, ahol csökken. Ezekben a helyeken a hulladék minősége is romlik, mivel a lakosok nem tartják be megfelelően a szelektív jelzéseket a gyűjtőszigeteken. Ezért a **szelektív hulladékgyűjtést minden lehetséges módon népszerűsíteni kell és a lakosságot - akár anyagilag, akár erkölcsileg - érdekeltté kell tenni benne.**

3.7.4. Lakásviszonyok

Budapesten a lakásviszonyok kapcsán lényeges, hogy 2001 és 2010 között 820.977-ről 889.757-re emelkedett a lakások száma. A főváros kerületeinek laksűrűsége (száz lakásra jutó

¹⁴ 2013 óta a KSH már nem rendelkezik ezzel az adattal.

lakos) 2001-2009 között minden kerületben csökkent. A fővárosi lakások túlnyomó része, 85%-a magántulajdonban van. Az önkormányzat tulajdonában lévő lakások aránya 1990-ben még 50% volt, majd 2001-re 11%-ra, 2011-re pedig 5,6%-ra csökkent. **A Magyarországon tapasztalható súlyosbodó lakhatási szegénység (Pl. megfizethetőségi problémák, lakásfenntartási kiadások, lakások minősége, komfortfokozata, stb.) Budapesten és Pest megyében egyaránt komoly problémát jelent.**

A kommunális infrastruktúra egyik eleme a **lakásállomány, lakásellátottság, amely a megyében – messze meghaladva az országos átlagot – az elmúlt 10 évben évről évre erőteljesen gyarapodott.** A lakásállomány növekedése országos viszonylatban a 2001-2012 közötti időszakban 7,2%-os volt, Pest megyében ennek több mint duplája, 16,3%-os. A megyében található 458 ezer lakás az országos lakásszám mintegy 10,5%-át teszi ki. A megye agglomerációs járásai járnak élen a lakásépítések számát tekintve. A Veresegyházi és a Dunakeszi járásban a lakásállomány a 10 év alatt egyharmadával nőtt, előbbiben 35,6, utóbbiban 31,6 %-kal. A Szobi járásban 3 % alatti, a Dabasi és a Nagykátai járásban 5 és 6 % közötti volt csupán a gyarapodás. Kiemelkedő, 50% feletti állománynövekedést mutató település Csomád, Herceghalom, Telki, Szada, Veresegyház és Üröm. A települések sorrendjében első nem agglomerációs települések Szigetszentmárton és Vasad 18, illetve 17%-os növekedéssel.

3/14. táblázat: Kiadott lakásépítési engedélyek száma 10 ezer lakosra (db)

Terület	Kiadott lakásépítési engedélyek száma (db) 10ezer lakosra		
	2007	2013	Változás (%)
Budapest	65,24	10,51	16,11
Pest megye	93,42	15,92	17,04
Közép-Magyarország	76,78	12,74	16,59
Közép-Dunántúl	32,43	6,19	19,09
Nyugat-Dunántúl	45,41	25,98	57,21
Dél-Dunántúl	30,14	8,00	26,54
Észak-Magyarország	23,86	2,71	11,36
Észak-Alföld	32,58	5,14	15,78
Dél-Alföld	23,97	6,4	26,70
Országos átlag	43,99	9,75	22,16
Pest megye az országos átlag %-ában	212,4	163,3	76,9

(Forrás: KSH adatok alapján dr. Csath Magdolna számítása)

Az előző programozási időszakot vizsgálva a kiadott lakásépítési engedélyek száma tekintetében, Pest megyében a csökkenés a budapestivel közel azonos szintű, és ez a harmadik legrosszabb helyet jelenti a régiók között. Legkisebb csökkenés Nyugat-Dunántúlon következett be. Pest megye a kiadott lakásépítési engedélyek számát tekintve az országos átlaghoz mérve rontotta pozícióját. Ugyanis 2007-ben a 10 ezer lakosra jutó kiadott építési

engedélyek száma a megyében több mint kétszerese volt az országos átlagnak, 2014-re már csak 1,6-szorosa lett.

Jelentős eltérések adódnak a megye egyes településeinek lakásállományai között, de **az új építkezések jellemzően az agglomerációs településekre összpontosulnak.** Az új építésű lakásállomány alakulását vizsgálva, megállapítható, hogy míg az építkezések száma kezdetben évről évre növekedett, a válság hatására ez a növekedés megtorpant, és az időszak végén kevesebb lakás épült, mint 2001-ben. Míg 2001-ben a megyében 5.602 db lakás épült, 2010-ben már csak 4.690 db.

A lakások közművekkel való ellátottsága alapján a megye lakásállománya az átlagosnál lényegesen jobb összképet mutat. A 2011-es adatok alapján a vezetékes gázt fogyasztó háztartások arányát tekintve Pest megye 87,8%-kal az élen jár, az országos átlag 75,9%, míg a megyék átlaga 74,0%. A közüzemi szennyvíz-gyűjtőhálózatba bekapcsolt lakások aránya a megyében 67,3%, ami a közép- és nyugat-dunántúli megyék mutatójánál rosszabb, de az ország többi régiójánál kedvezőbb képet nyújt. A vízvezeték-hálózatba bekapcsolt lakások száma az országos átlagnak megfelelő, de a megyén belül egyenetlen eloszlású.

Az új építésű lakásoknál az energiahatékonyság egyre inkább gyakorlattá válik. Emellett már középtávon is megoldandó probléma a megye meglévő épületállományának felkészítése a klímaváltozás hatásaira.

3.7.5. Infokommunikáció

Pest megyében az infokommunikációs hálózatok ugrásszerű fejlődésen mentek keresztül az elmúlt tíz év során. A még a 90-es évekre is jellemző telefon és internet elérhetőségek terén meglévő szűk keresztmetszetek felszámolódtak. A vezetékes telefon előfizetések száma jelentősen csökkent, ugyanakkor az **ezer főre eső mobil előfizetések terén Pest megye Budapestet is megelőzte.** A szolgáltatási piacra az éles verseny a jellemző a térségben is. Az internet előfizetések számát tekintve Budapestet követve a második helyen áll a megye, ugyanakkor a járárok közötti eloszlásban nagyok a különbségek. **Jól kivehető az összefüggés a térségek gazdasági fejlettsége, a vállalkozások száma, a társadalmi összetétel, a jövedelmek és az innovatív tevékenységek, valamint az infokommunikációs hálózatok használata között.**

Az internet-előfizetések lakosságárányosított száma a teljes agglomerációt tekintve 46%-kal magasabb, mint az agglomeráción kívül, és ez csak részben köszönhető Budapest hatásának: a Budapesten kívüli agglomerációs települések internet-ellátottsági mutatójának átlaga összességében 37,5%-kal magasabb, mint az agglomeráción kívüli településeké.

A kommunális infrastruktúra kiépítettségéről összefoglalóan megállapítható, hogy:

- Az agglomeráció és az agglomeráción kívüli térség infrastrukturális ellátottságában és az infrastruktúra használatában markáns különbségek jelentkeznek.
- Az vízellátás tekintetében megállapítható, hogy a valamennyi településen kiépítésre került a vezetékes ivóvíz ellátás, illetve a lakások vezetékes ivóvíz bekötöttsége 94,6%-os.

- Szennyvízkezelés terén jelentős fejlődés volt a megyében, melynek eredményeképpen a közüzemi szennyvízgyűjtő-hálózathoz csatlakozott lakások száma 2010-re pedig 67,3%-ra nőtt, mindez a hazai megyék között a nyolcadik legjobb arány.
- A villamosenergia-ellátás teljes körű, és a földgázellátás szinte valamennyi településen biztosított.
- Az EU-s kötelezettségvállalás miatt 2009. közepe óta a hulladéklerakóknak szigorúbb szabályoknak kell megfelelniük, így azon hulladéklerakók, melyek az előírásoknak nem tudtak megfelelni, bezárásra kerültek. Mindezek mellett minden a kommunális szilárd hulladék elszállítása minden településen megoldott.
- A lakásállomány, lakásellátottság a megyében az elmúlt 10 évben évről évre az országos átlagot messze meghaladó mértékben erőteljesen gyarapodott. A lakásállomány növekedése országos viszonylatban a 2001-2012 közötti időszakban 7,2%-os volt, Pest megyében ennek több mint duplája, 16,3%-os és főképp a megye agglomerációs járásai járnak élen a lakásépítések számát tekintve. A lakások közművekkel való ellátottsága alapján a megye lakásállománya az átlagnál lényegesen jobb összképet mutat.
- Pest megyében az infokommunikációs hálózatok ugrásszerű fejlődésen mentek keresztül az elmúlt tíz év során. A még a 90-es évekre is jellemző telefon és internet elérhetőségek terén meglévő szűk keresztmetszetek felszámolódtak. A vezetékes telefon előfizetések száma jelentősen csökkent, ugyanakkor az ezer főre eső mobil előfizetések terén Pest megye **Budapestet is megelőzte.**

Összességében megállapítható, hogy a kommunális infrastruktúra minősége tekintetében az agglomerációs zóna és Pest megye agglomeráción kívüli eső települései között fejlettségi szempontból nagyon éles különbségek húzódnak.

3.8 A KMR-en belüli területi egyenlőtlenségek térszerkezeti sajátosságai

3.8.1. Településhálózat jellemzői

A régiót jelenleg két különböző jogállású terület egység, a fővárost megtestesítő **Budapest** (1,74 millió fő) és az öt körülvevő **Pest megye** (1,22 millió fő) együttese alkotja. A fővárosi kerületek mindegyike egy-egy járást alkot, így **Budapest 23, Pest megye pedig 18 járásból áll.** A KMR Budapesttel együtt **188 települést** foglal magába, ahol a fővároson és egy megyei jogú városon (Érd) kívül 53 további városi jogállású település található (KSH,2013).

A KMR és egyben Pest megye térszerkezete az országban **egyedülálló**, melynek alakulása, fejlődése szempontjából a természetföldrajzi adottságok mellett a gazdaságföldrajzi tényezők szerepe – ezen belül is a főváros jelenléte, az ország **főváros-centrikus** fejlődése, a közlekedési hálózatok centrális szerkezete – a meghatározó. Pest megye településhálózata több egyedi jellegzetességgel bír. Az egyik, hogy nincs önálló központja, a megyeközponti intézmények a fővárosban vannak, ami viszont nem képezi a megye közigazgatási területének részét. A főváros közvetlen környezetében található települések a budapesti agglomeráció

részét képezik. E terület a megye közigazgatási területének szerves része, fejlődése mégis több szempontból Budapesthez kapcsolódik. Az elmúlt évtizedekben a legtöbb városi rangot agglomerációs települések nyerték el, melyekből egy többnyire kertvárosias jellegű gyűrű alakult ki a főváros körül. Ezen városok nagy része azonban központi funkciókkal nem rendelkezik.

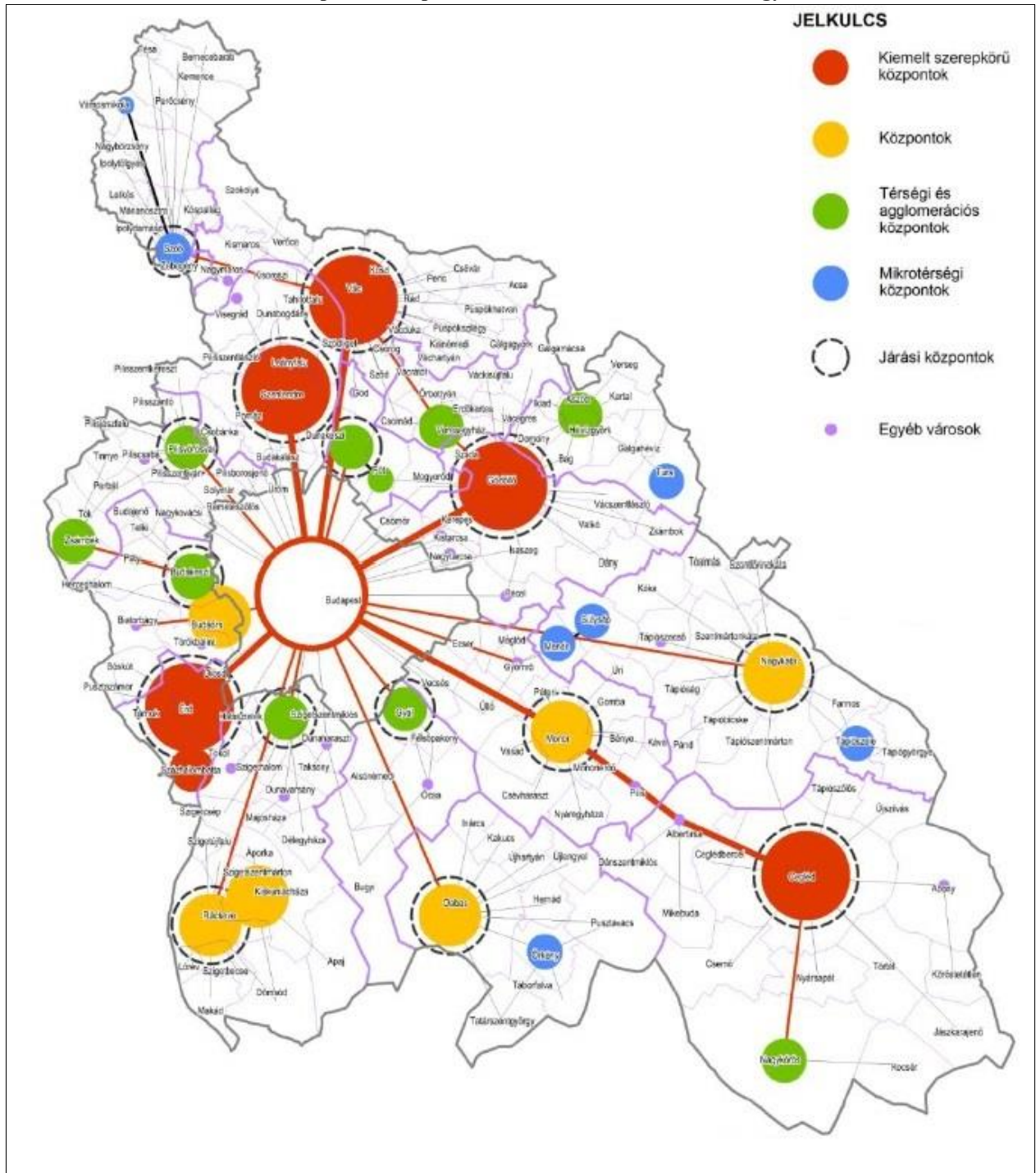
Pest megyén belül hiányoznak az 50 ezernél nagyobb lélekszámú települések (egyedül Érd haladja meg ezt a lélekszámot 64 ezer fős lakosságával), **a térséget az 1.000-4.999 fő népességszámú települések túlsúlya** (101 település) **jellemzi**, a 10 ezer fő feletti települések száma 38.

A megye településeinek 29%-a városi ranggal rendelkezik, szemben az országos átlagnak tekintethető 11%-kal. A Pest megye egészében érvényesülő **fővárosi hatás következtében** azonban **gyengébb a megye városhálózata, mint amit a népességtömörülés indokolna**, emiatt kevésbé fejlettek – és **több vonatkozásban funkcióhiányosak – a térségi, járási központok**. A népesség egy jelentős hányada nem kielégítő módon jut hozzá a szolgáltatásokhoz, különösen a Budapesttől távolabbi, illetve rosszabbul megközelíthető térségekben. A megye központihiányos térségei (pl.: Ipoly-mente, felső Galga-völgy) nem tudják biztosítani népességük számára a biztonságos, kiegyenlített és elvárt színvonalú, teljes körű ellátást. Az agglomeráció területén kívüli városok közül Nagykőrös és Cegléd rendelkezik a legtöbb városi funkcióval, illetve tevékenységgel. Pest megye alföldi részén található, komplexebb funkciójú városokra jellemző, hogy Dabas, Nagykáta, Ráckeve már az ezredforduló előtt komplex városi funkciójú település volt. Az Ipoly mente városhiányos volta viszont hangsúlyos maradt, Szob csak jogállását tekintve város, funkcióit tekintve nem az. **Budapesttől távolodva a településsűrűség csökken**. A hegyvidéki területeken és a megye délkeleti síkvidéki térségében elsősorban a fő közlekedési folyosók közé eső területeken a legkisebb a településsűrűség.

A megyében **számos markánsan eltérő településfajta található meg**, mint például az **aprófalvak** (pl.: a Börzsönyben), a nagy kiterjedésű **tanyás térségek** (elsősorban Cegléd-Nagykőrös térségében), és az ország más részén ritka **óriásközségek** (a Tápió mentén, illetve az agglomerációban). Az urbanizálódás eredményeként is **eltérő karakterű városok** fejlődtek ki: **mezővárosok** (Nagykőrös, Cegléd), **ipari újvárosok** (Százhalombatta), vagy az **agglomerálódási folyamat eredményeként várossá fejlődött települések** (korábban Érd, Dunakeszi, Budaörs, azt követően pedig többek között Pécel, Gyál, Pilisvörösvár, Göd, Veresegyház, Dunaharaszti, Pomáz, Visegrád).

Pest megye településeinek döntő többsége olyan méretű, hogy – szemben az ország aprófalvas térségeivel – az alapfokú ellátást helyben képes biztosítani lakói számára. Ahol ez nem megoldott, (vagy a magas fenntartási költségek az intézmények racionalizálását teszik szükségessé), ott a járási központok biztosítják az intézményellátást.

3/13. ábra: Központi szerepet betöltő városok hálózata Pest megyében

(Forrás: Pest megyei területfejlesztési koncepció, 2013)

Pest megye településeinek élők ellátását biztosító központok térbeli rendszere sajátosan alakul. Annak ellenére, hogy a **budapesti városrészközpontok részt vállalnak elsősorban az agglomeráció településeinek élők ellátásában, évről-évre bővülnek és erősödnek az agglomeráció belső ellátó központjai is. Az ellátott területek azonban több vonatkozásban átfedésben vannak egymással.** Vác és Gödöllő központi szerepe és hatása az agglomeráción, illetve a megyehatáron kívülre is kiterjed. Városiasodik a megye településhálózata, nő a jó ellátást biztosító, városi településeken élők aránya. **Az agglomeráción kívüli térségekben egyértelműbb az ellátó-központok vonzáskörzete. Erősödnek és funkciókban**

gazdagodnak a megye tradicionális térségi és járási központjai. A megye központrendszerének szintjeit az egyes központok népességi súlya, foglalkoztatásban betöltött szerepe és térségi ellátó szerepkörei határozzák meg.

Fentiek figyelembevételével **Pest megye Területfejlesztési Konceptiója** az alábbi **funkcionális központokat** határozza meg:

- **kiemelt szerepkörű központok:** Cegléd, Érd-(Százhalombatta), Gödöllő, Vác, Szentendre;
- **központok:** Budaörs, Dabas, Nagykáta, Monor, Ráckeve- (Kiskunlacháza);
- **térségi és agglomerációs központok:** Aszód, Budakeszi, Dunakeszi-Fót, Gyál, Nagykőrös, Pilisvörösvár, Szigetszentmiklós, Veresegyház, Zsámbék;
- **mikrotérségi központok:** Mende-Sülysáp, Örkény, Szob-(Vámosmikola), Tápiószele, Tura.

3.8.2. A szuburbanizáció területi egyenlőtlenségekre gyakorolt hatása

A szuburbanizációs folyamatok vizsgálata esetében **két különböző irányzat** létezik. Míg az egyik azt vallja, hogy **a városfejlődés mozgatója a gazdasági fejlettség, így minden város esetében ugyanazok a szakaszok követik egymást, csak bizonyos fáziskéséssel.** A másik irányvonal szerint viszont **hasonló gazdasági fejlettségi szintek mellett is eltérő fejlődési utak figyelhetőek meg.** Vagyis a gazdasági fejlettség mellett – gyakran még annál erősebben is – **érvényesülnek** olyan meghatározó **történeti-társadalmi tényezők**, amelyek a városok fejlődésének eltérő típusait hozzák létre. Budapest és agglomerációja esetében némi fáziskéséssel tetten érhetőek ugyan a nyugati szuburbanizációs folyamatok egyes szakaszai, azonban sajátos elemek is megfigyelhetőek.

Hazánkban Budapest központi szerepe miatt beszélünk **fővárosról, agglomerációjáról** és a „**vidékről**” (agglomeráción kívüli területek). Ilyen szempontból az ország erőteljesen bipoláris jellegű, s a valóságban is érezhető az **agglomeráció felszívó (centripetális), illetve taszító (centrifugális) ereje.** A **vonzó hatások** érvényesülésének egyik látható térbeli formája a **(belső) migráció**, amely a lakosság fiatal, esélyes és versenyképes részét mobilizálta elsősorban a 90-es éveket megelőző évtizedekben. A **szuburbanizáció folyamata** ugyanakkor **megerősítette a város környékkel való napi kapcsolatát**, nőtt az egymásra utaltság a főváros és térsége között. Budapest terjeszkedésével a településhatárok elmosódnak és egymásba érnek az egyes települések. A város története folyamán a közel eső települések helyenként beolvadtak és a város egyik kerületévé váltak. A főváros egyesítésével létrejött terület is beolvastott néhány települést. Az ún. funkcionális várostérségek lehatárolása alapulhat a különböző funkciók vonzaskörzeteit kimutató területi elemzéseken, melyek kiterjednek például az ingázás mértékére, a lakóhelyi-munkahelyi kapcsolatokra, a gazdaság kapcsolatrendszerére vagy rekreációs szempontokra, de fontos lehatárolási szempont lehet a térségi együttműködési hagyományok, térségi identitásminiók figyelembevétele is.

A **várostérségbe való kiköltözést** a különböző társadalmi rétegeknél, **eltérő motivációk mozgatják.** A kutatók feltételezése szerint a kiköltözések egyik elsődleges indoka valamely

szuburbanizációs település által – véltén vagy valósan – biztosított **kedvezőbb lakás- és életkörülmények** keresése. **Alacsonyabb státuszúak** esetében sok esetben ún. **kényszerköltözésekről** beszélhetünk, mely Budapestről gyakran az agglomeráción túli területek irányába hatott. A belső kerületekből történő kiköltözést az 1990-es végén a **fővárosi önkormányzati bérlakások megszűnésével hozható párhuzamba**, illetve, akik a korábbi bérlakás privatizáció folyamatának valamelyik fázisában vették meg korábban tanácsi-önkormányzati lakásukat, az így szerzett relatív piaci előnyt használták fel a költözés elősegítésére. A **magasabb státuszú budapesti lakosság**, főként az északnyugaton található, **elit agglomerációs övezetekben kerestek új, a fővárosinál kedvezőbb lakhatási, élhetőségi feltételeket**. Az említett folyamatok egyfajta természetes szegregációt és térbeli polarizációt is generáltak az érintett agglomerációs területeken, mely szerint a várostérség bizonyos körzetei egyre dinamikusabban váltak magas státuszú társadalmi csoportok célterületévé, míg más körzeteiben főként az alacsonyabb státuszú népesség koncentráldott. Budapest **szuburbanizációs folyamata** egyéb metropolisz térségekhez hasonlóan **jelentős környezeti hatásokat generált**. A kitelepülők továbbra is a fővárosban vállaltak munkát, ezzel a **mindennapi ingázás** miatt megnőtt a gépjárműhasználat, mely **növekvő légszennyezettséget eredményezett**. A városba bevezető utak zsúfoltságának növekedésével **nőtt a közlekedési dugók gyakorisága a peremkerületekben**. Ezzel **fokozódott az igény az autópályák építésére**, azonban a megépített autópályák **tovább növelték a kiköltözési kedvet**, ezzel a további forgalomnövekedést előidézve. A városias területek terjedésével **nőtt a városi klímahatás**, vagyis a **hősziget-effektus**. A Budapest környéki településeken **nőtt a közművek iránti igény** is, ami a víz- és csatornahálózat fejlesztését igényelt. Az **alacsonyabb lakásűrűség miatt az egy főre jutó vízvezeték és csatornahossz jóval nagyobb volt az agglomerációban, mint Budapesten**, így a **létesítés és üzemeltetés költségei fajlagosan sokkal magasabbak**. Az agglomerációs településeken **nőtt az oktatási intézmények iránti kereslet** is. A **lakástámogatási rendszer**, amely az új lakások építésére sokkal kedvezőbb hitelfelvételi lehetőséget biztosított **tovább erősítette a szuburbanizációs folyamatokat**, hiszen a főváros területén lévő ingatlanok ára jóval magasabb, másrészt nehéz olyan beépítetlen területet találni, ahova új ingatlan létesíthető.

2007-2010 között felgyorsult a fiatalok visszaáramlása az agglomerációból. A belső városrészekben elérhető, kis lakások, alacsony fenntartási költséggel, használva a városi szolgáltatást, jobban igazodnak a fiatalok életigényeihez. Az ingatlan árak és a térbeli elérhetőség meghatározó módon hatott vissza a munkahelyek térbeli elmozdulására. A belső részeken olyan képviseletek, és szolgáltatások működnek, melyek képesek kitermelni a magasabb bérleti díjakat, az ettől eltérő és szállítás igényű tevékenységek a perifériára kerültek. Az autópályák mentén és Budapest vonzáskörzetében épülő logisztikai- és bevásárlóközpontok szintén sok esetben az agglomerációba települtek. A városmag és a köré fonódó agglomerációs gyűrű egyre szorosabb kapcsolatban állnak egymással. Megkezdődött a környező területek differenciálódása is. A lakó-, kereskedelmi-, és ipari területek elváltak egymástól, társadalmilag gazdaságtalan többlet közlekedési igényeket gerjesztve. Szaporodtak azok az üzletközpontok, melyeket csak gépkocsival lehet megközelíteni, amely egyedül a kereskedőknek előnyös, akik bérleti díjat és szállítási költségeket tudnak megtakarítani. A valós térstruktúrákhoz igazodó funkcionális Közép-Magyarország és a NUTS 2 régiók

határait követő adminisztratív régió között ugyanakkor nem teljes az átfedés: a régió több településével szerves módon összekapcsolódó **főváros funkcionális vonzaskörzete nyugati és északnyugati irányban egyértelműen túlnyúlik a KMR adminisztratív határain. Egyes pest megyei relatív periférikus térségek viszont már csak lazábban kötődnek Budapest funkcionális vonzaskörzetéhez.** Más a helyzet azonban Pest megye külső területein, amelyek az egységes Közép-Magyarországi régió részét képezve, annak egyfajta hátszágát adva az agglomerációs mag gazdasági erejének köszönhetően tartoznak a legfejlettebb európai régiók térségei közé, nem a valós endogén teljesítményük alapján.

3.8.3. Járási és települési szintű fejlettségi különbségek

Települések funkcióelemzése

A **Központi Statisztikai Hivatal** 2014-ben **kiadványsorozatot** indított „**Magyarország településhálózata**” címmel, melynek célja, hogy bemutassa az ország térszerkezetét, a települések között kialakult kapcsolatokat, az egyes településtípusok, településcsoportok térhálózatban betöltött funkcióit és szerepét, a társadalom és gazdaság térbeli különbségeit.

A második kiadvány a **települések hierarchiaszintek szerint képzett csoportjai között meglévő társadalmi–gazdasági különbségeket mutatja be, melyhez újfajta, jellemzően funkcionális alapú megközelítést alkalmaz.** Mivel a központi szerepkör és az ahhoz kapcsolódó funkciók szinte kizárólag a városokra jellemzőek Magyarországon, ezért ilyen **funkcionális alapú csoportosítást csak a városokra vonatkozóan készült, a községek esetében továbbra is a népességnagyság jelenti a területi összehasonlítás alapját.**

A vizsgálat során a települések 2014. január 1-jei jogállása jelenti a kiindulópontot. A településhálózat két nagy csoportjának – városok (főváros, megyei jogú város, város) és községek (nagyközség, község) – tovább bontása alapvetően népességnagyság-kategóriák szerint történt volna. Azonban a városok esetében (a szakirodalomban található nem egységes - különböző értékhatárok közötti - besorolás miatt) nem a népességszám alapján, hanem funkcionális megközelítést használ. A módszer a városok funkció szerinti kategorizálásához 10 fő tényezőt vesz számításba: népesség, szolgáltatások, vendéglátás, egészségügy, szociális ellátás, oktatás, kultúra, ügyintézés, munkaerő-megtartás és -vonzás, gazdasági potenciál. Mindegyik tényezőhöz a rendelkezésre álló mutatókból azok lettek hozzárendelve, amelyek az adott tényező jellemzésére alkalmasak elsősorban az egyes intézmények a kapacitás, illetve a kihasználtság mérését alapul véve.

A kiválasztott mutatók és azok legfrissebb elérhető adatai képezték a számítások alapját (KSH T-STAR). Mivel a felhasznált abszolút mutatószámok mind nagyságrendben, mind mértékegységben jelentősen eltérnek egymástól, az összehasonlíthatóság érdekében normalizálási eljárást használt a módszer: ahol adott település, adott mutató szerinti értékének és a legkisebb értéknek a különbségét osztotta a legnagyobb és a legkisebb érték különbségével. Az új értékek a 0–1 intervallumba esnek. A jobb átláthatóság érdekében az eredményeket szoroztuk 100-zal, így 0-tól 100-ig vehetnek fel értéket. (A 0 érték a legalacsonyabb, a 100-as pedig a legmagasabb értéket jelöli, adott mutató szerint. Az egyes témakörök túlsúlyozott megjelenésének elkerülése érdekében a többmutatós tényezőkhöz tartozó mutatók értékeinek a számtani átlaga került figyelembe vételre, így alakult ki az

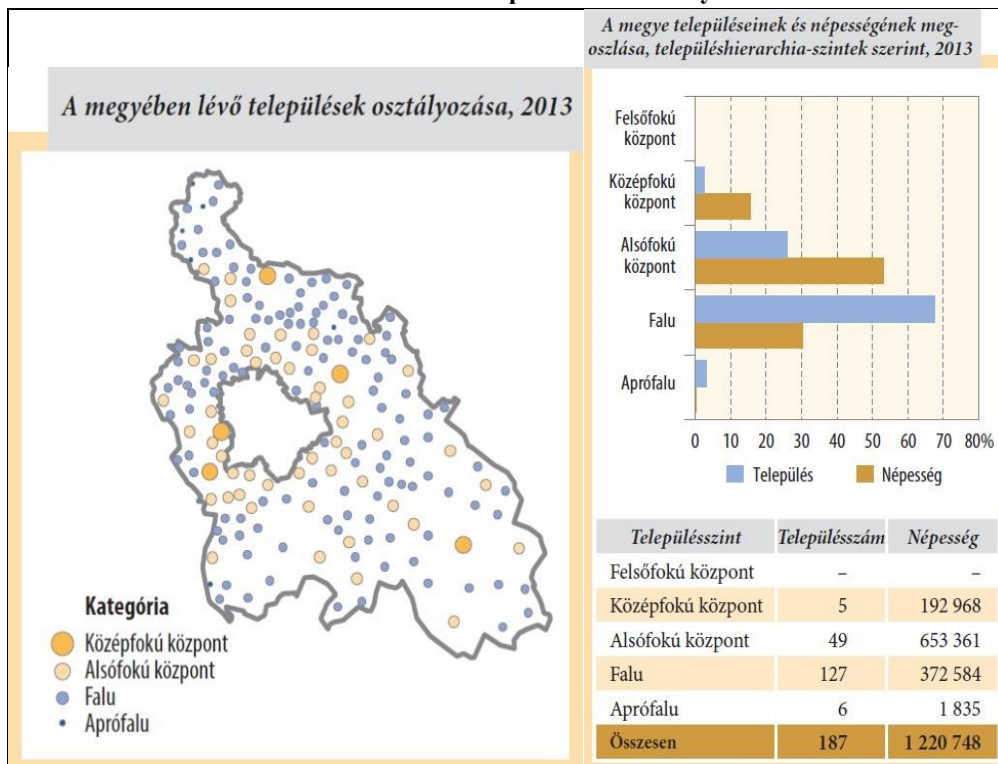
adatsort a 10 tényezőre. Végül az összes tényező számtani átlagát véve, létrejött egy **komplex mutatóérték minden városra**.

A komplex mutató alapján végül **4 városi csoport került meghatározásra** a George Jenks-féle módszerrel. A módszer úgy alakítja ki a csoportokat, hogy az egyes csoportok elemei között a legkisebbek, a csoportok között pedig a legnagyobbak legyenek az eltérések.

A központi szerepkör mértéke, a városi funkciók alapján az alábbi négy csoport került kijelölésre: **főváros; felsőfokú központ; középfokú központ; alsó fokú központ**.

A községek népességszám alapján kerültek felosztásra: falvakra és aprófalvakra, mivel a szakirodalom és a 2005. évi Országos Területfejlesztési Koncepció szerint az 500 főnél alacsonyabb lélekszámú településeket aprófalvaknak tekinthetjük. Így a vizsgálat Magyarország településeit összességében hat településhierarchia-szintbe sorolta. Az elsődleges cél nem a települések kategorizálása volt, hanem a hierarchiaszintek társadalmi-gazdasági bemutatása, illetve összehasonlítása.

3/14. ábra: A KMR településeinek osztályozása

(Forrás: KSH, 2014)

A vizsgálat szerint **Pest megyében a városhálózatot 5 középfokú és 49 alsó fokú központ alkotja**, ezek nyolctizede 1988 után nyerte el ezt a rangot. A megye népességének héttizede város lakó. A legtöbbben Érden laknak, több mint 63 ezren, a többi középfokú központ (Budaörs, Gödöllő, Vác, Cegléd) népességszáma alacsonyabb, 28–36 ezer fő közötti. Az alsó fokú központok koncentráltan helyezkednek el Budapest körül.

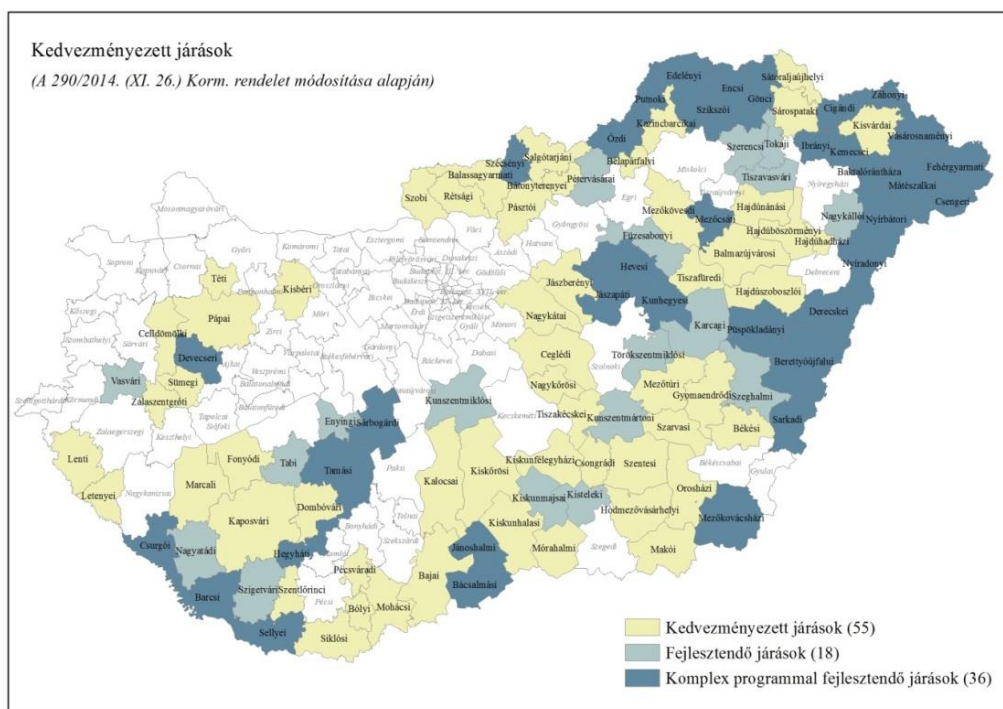
A fővárosból történő kiköltözések következtében az **alsó fokú központok népessége jelentősen növekedett**, ezzel párhuzamosan a lakásállomány is nagymértékben bővült

2001–2013 között. Foglalkoztatottsági és jövedelmi helyzetük is kedvező. Ugyanakkor **funkcionális szempontból elmaradottabbak**, amelyet jól mutat az is, hogy helyben kevesebb a munkalehetőség, az itt élő **foglalkoztatottak hattizede naponta ingázik.** A **községek a megye északi, nyugati részén helyezkednek el sűrűbben.** Általában nagy lélekszámúak, a 133-ból mindössze 6 aprófalu. A legnépesebb Solymár, tízezer fővel, a legkisebb népességgel – kevesebb, mint 100 fővel – pedig Tésa rendelkezik. **2001–2013 között a községek csaknem kétharmadában növekedett a népesség, leginkább a főváros közelében lévőknek.** Ezeken a településeken a **korösszetétel is kedvezőbb, az átlagnál jobb az itt élők munkaerő-piaci és jövedelmi helyzete is.** A **vállalkozói aktivitás és az egy adófizetőre jutó személyijövedelemadó-alapot képező jövedelem a Budapesttől nyugatra és északra lévő térségekben magas,** Telki kiemelkedő értékével a városokat is megelőzi.

Járási szintű fejlettségi különbségek

A Kormány 2014. november 13-án fogadta el a **kedvezményezett járások besorolásáról szóló 290/2014. (XI. 26.) Korm. rendeletet**, mely legfőbb célja a területfejlesztési források és egyéb beavatkozások térbeli orientálása a leginkább elmaradott térségek felzárkóztatására. A kedvezményezett járások besorolása egy olyan területi lehatárolás, mely azonosítja azokat a területeket, melyeknek leginkább szüksége van a fejlesztési forrásokra. A hatályos *rendelet* alapján egy négydimenziós, 24 mutatóból álló mutatórendszerrel kerültek besorolásra a járások. Az egyes járási mutatók a települési adatok aggregálásával állnak elő. Kedvezményezettnek az a járás minősül, amelynek számított komplex mutatója az összes járás komplex mutatójának átlaga alatt van. A hatályos kormányrendelet e küszöbérték használatával 109 járást minősít kedvezményezettnek, melyből 18 járás minősül fejlesztendőnek és 36 járás komplex programmal fejlesztendőnek (ez utóbbi kategória felel meg a korábban használt LHH kategóriának).

3/15. ábra: Kedvezményezett, fejlesztendő, és komplex programmal fejlesztendő járások Magyarországon

A hatályos rendelet értelmében a **KMR területén 4 járás sorolható a kedvezményezett kategóriába: a nagykátai, a nagykőrösi, a ceglédi és a szobi.** A négy járás lakossága összesen 212 ezer fő, amely **Pest megye lakosságának a 17%-át** teszi ki. Ezen térségek kedvezményezetti kategóriába kerülését alátámasztják a társadalmi és gazdasági mutatók elemzésénél feltárt területi különbségek, ahol rendre Pest megye összefüggő délkeleti térsége és a fővárostól északra elhelyezkedő, Nógrád megyével határos térség rendelkezett a legrosszabb mutatókkal.

A kedvezményezetti besorolással összefüggésben egy **járás szintű fejlettségi rangsor** is készült (lásd 6. melléklet). Az egyes járások fejlettségi rangsora azt mutatja, hogy **Pest megyében további három járás (Dabas, Aszód és Ráckeve) éppen kikerül a kedvezményezetti körből**, mutatói csekély mértékben haladják meg az összes járás komplex mutatójának átlagát. (Ha e járásokat is hozzávesszük a 4 kedvezményezetti körbe került járásához, akkor elmondható, hogy a **Pest megyei népesség 27%-a az országos átlag alatti fejlettségű térségben él.**

3.9 Pest megye versenyképességi, társadalmi haladási és általános fejlettségi szintjének alakulása 2007-2013 között^{15*}

Az előzőekben vizsgáltak alapján megállapítható, hogy a térség társadalmi-gazdasági fejlődését rendkívül összetett feltételrendszer mentén érdemes vizsgálni, a területi egyenlőtlenségek kialakulása, sok-sok tényező kölcsönös egymásra hatásának következménye. A következőkben, mintegy összegezve, alátámasztva az előző fejezetrészekben leírt megállapításokat, fejlettség, versenyképesség és társadalmi haladás szemszögéből, komplex módon is bemutatásra kerül a Pest megye helyzetének alakulása. A megye megbízásából 2015 augusztusában „*Pest megye, mint Közép-Magyarország része, gazdasági-társadalmi helyzetének alakulása a 2007-2013. időszakban, a rendelkezésre álló múltbeli és jövőbeli források hatásai a megye fejlődésére*” c. vizsgálat készült dr. Csath Magdolna közgazdász vezetésével, mely kutatási a megye fejlettségi szintjének alakulását kutatta. A tanulmány Pest megye gazdasági-társadalmi fejlődését és annak más régiókhöz mért alakulását széles információbázis alapján mutatja be. Az elemzések 45, nemzetközileg elismert kutatási módszertanok alapján rendezett mutatón keresztül vizsgálják a térség fejlődését. A mutatók kiválasztásánál a kutatók arra törekedtek, az elemzésbe bevont mutatók a KSH adatbázisából származzanak, illetve hogy olyan indikátorok kerüljenek be az elemzésbe, amelyeket rendszeresen mérnek, valamint az adatok könnyen elérhetők. Ez biztosítja azt, hogy a felmérést egy későbbi időpontban elvégezve is elérhetőek legyenek az adatok, valamint a kompozit indexet a friss adatokkal a jövőben is bármikor ki lehessen számolni. További szempont volt, hogy a mutatók kiválasztása a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően történjen. Ugyanakkor figyelembe vették Magyarország adottságait, így az elkészült általános fejlettségi kompozit index a főbb hazai szempontokat és prioritásokat

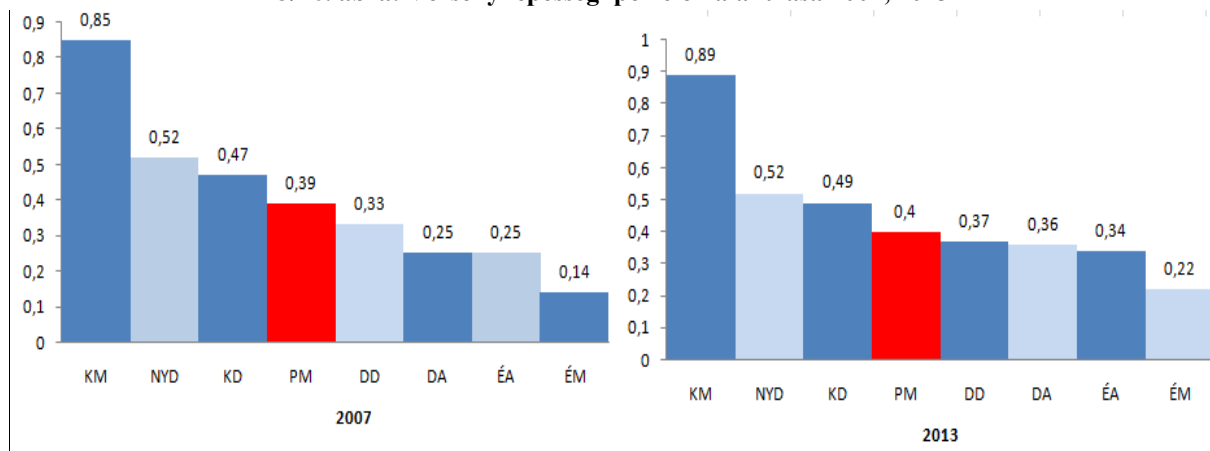
¹⁵ Kivonat Pest Megye Önkormányzata megbízásából Dr. Csath Magdolna által készített, „Pest megye, mint Közép-Magyarország része, gazdasági-társadalmi helyzetének alakulása a 2007-2013 időszakban, a rendelkezésre álló múltbeli és jövőbeli források hatásai a megye fejlődésére” c. anyagból

tükrözi. A kompozit indexek képzésénél az OECD ajánlását¹⁶ vették figyelembe. Az egyes területeket leíró mutatókon kívül – összhangban egyrészt a kitűzött elemzési célokkal, másrészt az EU-ban és a nemzetközi irodalomban szokásos általános elemzési módszerekkel – három kompozit indexet képeztek, melyek a következők:

- versenyképességi kompozit index
- társadalmi haladás kompozit index
- általános fejlettségi kompozit index.

Az EU a régiók versenyképességének mérésére kidolgozta a „Regionális versenyképességi indexet. (RVI)”. Az átfogó mutatót 73 részmutató kompozit/összesített mutatóvá alakításával képezik. De számítanak három részterületre vonatkozó kompozit mutatót is. Ezek a területek a következők: alpinfrastruktúra, hatékonyság és az innováció szintje. A három területen mért részmutatók rendszerét az 7. melléklet tartalmazza. A módszertan szerinti számítások NUTS 2 régiókra történtek, így Pest megye versenyképességét ezek alapján nem lehet vizsgálni, mivel az EU-s elemzésben Pest megye csak Közép-Magyarország részeként szerepel. Pest megye esetében a vizsgálat tehát a módszertant részben átvéve, a **versenyképességi kompozit indexet** az említett **három részterület, az alpinfrastruktúra, a hatékonyság és az innováció szintjét leíró mutatókból** képzett átfogó index segítségével mutatja be. A vizsgálati anyag külön-külön és az összes részmutatóra együtt is kiszámolja a versenyképességi kompozit indexet 2007-re és 2013-ra.

3/16. ábra: Versenyképességi pozíciók alakulása 2007, 2013

(Forrás: Dr. Csath Magdolna saját szerkesztése)

Versenyképességi index tekintetében a vizsgálat alapján elmondható, hogy **Pest megye nem tudta javítani pozícióját 2007-ről 2013-ra**. Ennek egyik oka éppen a **K+F beruházások területén való lemaradása**. De az is visszafogta a versenyképesség javítás esélyét, hogy **nem sikerült pozícióját javítania az alpinfrastruktúra tekintetében**, amely a **házi orvos és házi gyermekorvos és az összes dolgozó orvosok lakossághoz viszonyított száma**, valamint a **vezetékes ivóvíz ellátásba és a szennyvízgyűjtő hálózatba bekapcsolt lakások aránya** mutatókból épül fel. A hatékonysági index a **humán lehetőségeket** méri. Ezen a **területen**

¹⁶OECD (2008): Handbook on Constructing Composite Indicators – Methodology and User Guide. OECD Publishing, Paris, France

Pest megye jól áll. A gond az, hogy a **többi területen jelentkező problémák miatt nem tudja ezt a lehetőséget igazán hatékonyan kihasználni.**

Pest megye versenyképességének alakulásával kapcsolatban összességében a következőket mondhatjuk:

- Miközben Közép-Magyarország, Budapestnek köszönhetően, minden mutató tekintetében mindkét évben az első helyen van, aközben **Pest megye, mutatói többsége alapján, a középmezőnyben helyezkedik el.**

- Az **alpinfrastruktúrát leíró mutatók tekintetében Pest megye minden évben az utolsó helyen van a régiók között.** Ennek oka az orvosi ellátottsághoz és a közüzemi szolgáltatásokhoz való hozzáférés területén való elmaradottsága. Az orvosi ellátottsággal kapcsolatos mutatók esetén nem indokolt azt feltételezni, hogy Pest megye rossz adatait kompenzálják Budapest kiváló adatai, mivel Pest megye lakói a Budapesthez való közelség miatt, használhatják Budapest orvosi szolgáltatásait. Ez ugyanis maximum az agglomerációban lakóknál elfogadható érvelés, de a távolabbi járások, falvak, kisvárosok esetén már nem állja meg a helyét.

- Jelentős problémát jelent a megye **innováció területén való kéthelynyi visszacsúszása 2007-ről 2013-ra.** A Pest megyére kidolgozott „smart specializáció” program éppen azt tűzi ki célul, a térség a tudás-és innováció-alapú tevékenységeit bővítsé, ezek segítségével javítsa versenyképességét. Viszont a 2007-2013-as időszak kedvezőtlen tendenciái miatt **2013-ra a megyét, az innovációs mutatók tekintetében, Nyugat-Dunántúl, Dél-Alföld és Közép-Dunántúl is megelőzte.**

- A vizsgálat alapján a megye hatékonysági mutatók tekintetében jó eredményt ért el. Ez annak köszönhető, hogy a **foglalkoztatási, munkanélküliségi, aktivitási és népességfogyási adatai általában jobbak, mint a vizsgált régióké.** Azonban a lakosság jó foglalkoztatási adatai nem jelennek meg magas egy főre jutó bruttó hazai termék értékben. Ennek valószínű oka, hogy a rendelkezésre álló munkahelyek között jellemzőbb a kevésbé nagy hozzáadott értéket termelő munkahely, ahol a keresetek is alacsonyabbak. Ezt mutatják az átlagbér adatok is. De van összefüggés az alacsonyabb GDP és az innováció területén látható alacsonyabb szintű beruházások, a kevesebb K+F területen foglalkoztatott munkavállaló, illetve a rendelkezésre álló kutató-fejlesztő helyek száma között is. A K+F területen foglalkoztatottak magasabb átlagjövedelme ugyanis növeli az egy főre jutó bruttó hazai termék értéket is.

Pest megye versenyképességének javításához ezért beruházásokra lenne szükség: az alpinfrastruktúra és az innováció területén. Ehhez többletforrások lennének indokoltak, hogy a megye – mint önálló régió – jelenlegi fejlettségi szintbeli lemaradását ledolgozhassa, és ezzel növelve versenyképességét.

A **társadalmi haladás** elérése a versenyképesség javulás egyik célja és egyben eredménye is. Porter a társadalmi haladást így definiálja: **egy társadalom azon képessége, amely lehetővé teszi polgárai alapvető szükségleteinek kielégítését, és annak biztosítását, hogy az**

egyének és közösségek fenntarthatóságát, illetve folyamatosan javíthatóságukat és kiteljesíthetőségüket. Ennek elemzésére dolgozta ki a szerző munkatársaival az úgynevezett **társadalmi haladás indexet**, amely **három mutatócsoportból tevődik össze: az alapvető emberi szükségletek kielégítettségét, a jóllét szintjét és a lehetőségeket mérő mutatókból.** Mivel a kutatók elsősorban az elért társadalmi fejlődést akarták bemutatni Pest megye és a régiók szintjén, így Budapest helyzetét általában nem vizsgálták. Domináló szerepe azonban nyilvánvalóan látszik Pest megye és Közép-Magyarország adatainak jelentős eltéréseinél. A társadalmi haladás szempontjából fontos mutatók többségének alakulását már a versenyképesség-elemzés részeként is vizsgálták. Ennek oka, hogy a versenyképesség javítása sem képzelhető el bizonyos alapvető társadalmi mutatók értékének javítása nélkül. Viszont a társadalmi haladás méréséhez további mutatók bevonására is szükség volt. A társadalmi haladás kompozit indexet összesen 18 részmutatóból állítjuk elő. A kompozit mutató készítésének módszertana az 8. mellékletben kerül részletezésre.

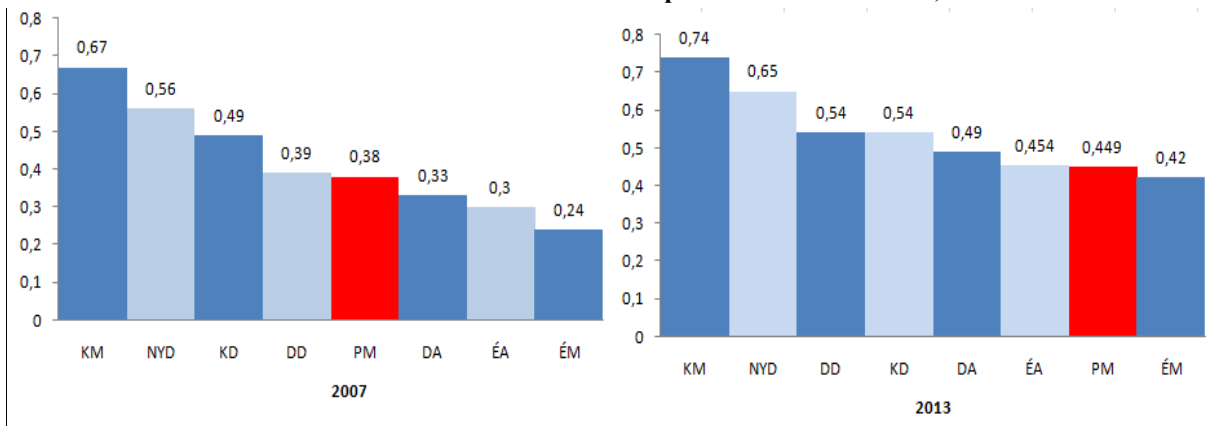
3/15. táblázat: Helyezések a társadalmi haladás indexe és részmutatói alapján 2007, 2013

Terület	Rangsor							
	2007				2013			
	Alapvető szükségletek	Jóllét szintje	Lehetőségek	Társadalmi haladás index	Alapvető szükségletek	Jóllét szintje	Lehetőségek	Társadalmi haladás index
Pest megye	5	6	4	5	8	6	4	7
Közép-Magyarország	1	1	1	1	2	1	1	1
Közép-Dunántúl	3	4	3	3	4	5	3	4
Nyugat-Dunántúl	2	2	2	2	1	2	2	2
Dél-Dunántúl	4	3	6	4	3	3	5	3
Észak-Magyarország	8	8	8	8	7	8	8	8
Észak-Alföld	7	7	7	7	5	7	7	6
Dél-Alföld	6	5	5	6	6	4	6	5

(Forrás: dr. Csath Magdolna szerkesztése)

A vizsgált adatok alapján megállapítható, hogy a társadalmi haladás mutató alapján Pest megye pozíciója 2007 és 2013 között két hellyel romlott (5-ről a 7. helyre), miközben Közép-Magyarország szinte minden részmutató és az átfogó (kompozit) mutató tekintetében is mindkét időszakban az első helyen van.

3/17. ábra: Társadalmi haladás pozíciók alakulása 2007, 2013

(Forrás: dr. Csath Magdolna szerkesztése)

Az alapvető szükségletek kielégítettségének szintje tekintetében Pest megye 2007-ben a megyék között az 5. helyet foglalta el. Pozíciója azonban 2013-ra romlott: lecsúszott a 8. helyre. Ennek okai a következők:

- **a közüzemi ivóvízhálózatba bekapcsolt lakások aránya 2,3 %-kal csökkent.** Ezzel Pest megye e mutató alapján az utolsó helyre került.
- a szennyvízgyűjtő-hálózatba bekapcsolt lakások aránya nőtt 7,5%-kal, de 3 régióban is magasabb volt a növekedési százalék.
- alapszükségletnek tekinthető az egy házi orvosra és házi gyermekorvosra jutó lakosok száma. Ez az érték 2007-13-ra nőtt Pest megyében, de 4 további régióban is javult.
- a vagyon elleni bűncselekmények száma 10ezer lakosra 4 régióban javult jobban, mint Pest megyében.

Mindent összevetve Pest megye pozíciója az alapvető szükségleteket mérő adatokból számított mutató tekintetében 2007-ről 2013-ra három hellyel romlott (5-ről 8.-ra).

A jóllét szintje tekintetében nem változott a megye pozíciója 2007-ről 2013-ra.

- Nőtt például a 10ezer lakosra jutó dolgozó orvosok száma. A javulás az országos átlag tekintetében 22,2%. Viszont Pest megye ezen adat tekintetében így is csak az országos átlag 69,6%-án áll.
- Az alkalmazásban állók bruttó átlagkeresete Közép- és Nyugat-Dunántúl után Pest megyében nőtt a legjobban a 2007-ről 2013-ra. Így Pest megye értéke 2013-ban 2,4%-kal az országos átlag fölé került.
- A születéskor várható átlagéletkor tekintetében Pest megyében férfiak esetén a 13,6%-os, nők esetén pedig 9,97%-os a javulás. Ez a vizsgált régiók között a legjobb érték. Pest megye adatait az országos átlag százalékában vizsgálva azt látjuk, hogy mindkét mutatóra (férfi, nő) javult az országos átlag százalékában mért érték 1990-ről 2014-re.¹⁷
- A kiadott lakásépítési engedélyek száma tekintetében Pest megyében jelentős, 82,96%-os csökkenés következett be. Ennél rosszabb adat csak 3 régióban – Közép-

¹⁷ Erre a mutatóra azért az 1990 és 2014 évi adatokat elemeztük, mert ezek álltak rendelkezésre a KSH adatbázisában.

Magyarországon, Észak-Magyarországon és Észak-Alföldön található. Budapest adata is kedvezőtlen: 16,11%-os, így e mutató tekintetében Közép-Magyarország helyezése is rossz.

- A működő kórházi ágyak tekintetében Pest megye 2007-ben és 2013-ban is az utolsó helyen volt a vizsgált régiókhoz viszonyítva. Ráadásul pozíciója az országos átlaghoz viszonyítva még romlott is 2%-kal.

Mindent összevetve az úgynevezett **jóléti szintet mérő mutatók együttes tekintetében Pest megye nem tudta javítani előnytelen 6. pozícióját.**

A lehetőségek vonatkozásában Pest megye pozíciója nem változott a vizsgált időszakban. A lehetőségeket hét mutatóval mértük.

Az aktivitási ráta tekintetében minden régió adata javult 2007-ről 2013-ra. Pest megye esetén a javulás 2,8%.

- *A munkanélküliségi ráta* tekintetében 2013-ban Közép-Dunántúlon és Nyugat-Dunántúlon egyaránt jobb volt a helyzet, mint Pest megyében. Közép-Magyarország kedvezőbb adata Budapest jobb adatának köszönhető.

- *A 10ezer lakosra jutó kutató-fejlesztő helyek* száma tekintetében 2007-ben Pest megyénél csak Észak-Magyarország adata volt rosszabb (1,49; 1,38). A helyzet 2013-ra sem javult, vagyis nem teremtődött érdemben több K+F munkahely Pest megye lakosainak 2013-ban (2007: 1,49; 2013: 1,9). Ezzel az adattal Pest megye Észak-Magyarország előtt továbbra is az utolsó előtti helyen van. Más elemzések szerint az agglomerációból sokan járnak be Budapestre, K+F munkahelyre. Azonban ez a lehetőség nem áll fenn Pest megye Budapesttől távolabb élő lakosai számára.

Budapesten egyébként 10ezer lakosra 2007-ben 7,1 és 2013-ban 7,8 kutató-fejlesztő munkahely jutott. Ez 2007-ben 4,7-szerese, 2013-ban pedig 4,1-szerese volt a Pest- megyei lehetőségeknek.

- *Az internet-előfizetések ezer lakosra jutó száma*¹⁸ tekintetében Pest megye 2007-ben jó helyzetben van a 160-as értékével. Ráadásul 2013-ra ez az érték 234-re nőtt, a növekedés 46%-os volt. Viszont a növekedés például Észak-Magyarországon 85, Dél-Alföldön 86, Dél-Dunántúlon 89,7, Nyugat-Dunántúlon 83, Közép-Dunántúlon 71,1, Észak-Alföldön pedig 91 százalékos volt. A nagy különbség valószínű oka a kohéziós régiókban az internet hozzáférési lehetőségek EU-s pályázati pénzek felhasználásával való javítása. Ebből kifolyólag 2013-ban Pest megye elvesztette első helyét, és Nyugat-Dunántúl után a második helyre került.

- *A települési könyvtárak szolgáltatói helyeinek száma* különösen olyan helyeken fontos lehetőség teremtő tényező, ahol kevés a tudáshoz jutási lehetőségek, például az internet hozzáférés vagy a továbbképzési programok száma. De egyébként is a könyvtárak a tudás és az ismeretek tárházai, ezért elérhetőségük mértéke lehetőség-teremtő vagy-szűkítő környezeti adottság. 5 régióban és országos átlagban is nőtt a települési könyvtárak szolgáltató helyeinek száma, addig Pest megyében 13,78%-kal csökkent. Közép-Magyarország helyzete picit jobb, de ez ismét a jó budapesti adatnak köszönhető: ugyanis, Budapesten is nőtt a szolgáltató

¹⁸ Mobil internet előfizetés nélkül

helyek száma, mégpedig 7,57%-kal. Pest megye e gyenge helyezése hatással volt a társadalmi haladás indexben bekövetkezett pozíció vesztesére.

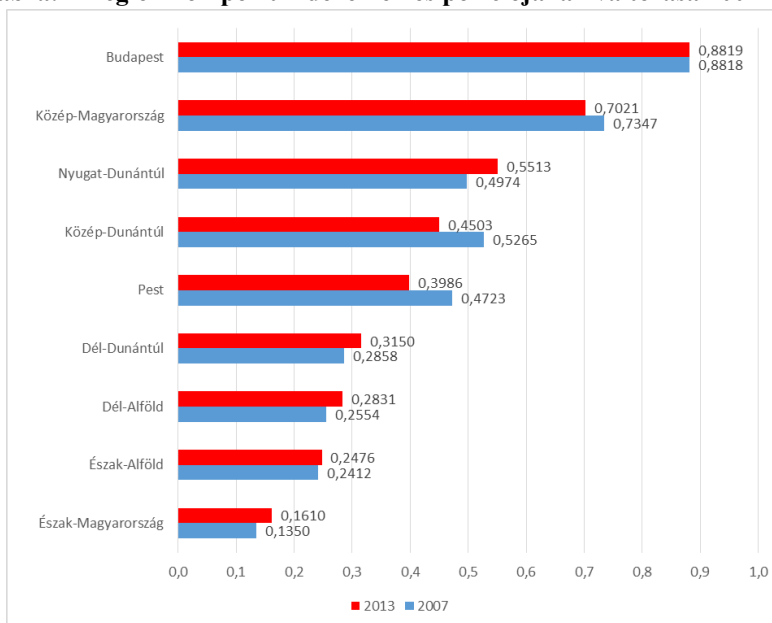
- *A felsőfokú alap – és mesterképzésben résztvevő nappali képzésben tanulók száma*¹⁹ tekintetében viszont Pest megye vezető pozícióban van, mint a tanulók teljes száma, mind pedig az 1000 lakosra vetített száma alapján. Ez a mutató azt érzékelteti, hogy humán tőke tekintetében jól áll a megye. Azonban az igényes K+F munkahelyek rendelkezésre állása, illetve a K+F ráfordítások területén elszenvedett hátránya miatt nem tudja hatékonyan hasznosítani a potenciális humán tőkét, az pedig nem tud hozzájárulni, nagyobb hozzáadott termék termeléssel, az egy főre jutó GDP mutató javításához, illetve ahhoz, hogy Pest megye, az egy főre jutó GDP-jének EU-s átlaghoz viszonyított arányát jelentősen javítani tudja.

- *Az 1000 lakosra jutó új vállalkozások száma*, Pest megyében 2007-ről 2013-ra 6,6-ról 5,08-ra csökkent. Ez munkahelyteremtésben jelent lehetőség csökkenést.

Mindent összevetve Pest megye a társadalmi haladás kompozit index tekintetében 2007-ről 2013-ra kéthelynyit rontott a pozícióján. Ennek okai között megtaláljuk az alapvető szükségletek területén, és a 2013-as évben a kutatási adatoknál a többi régióhoz képesti lemaradását, illetve azt, hogy a lehetőségei – további mutatók tekintetében is – romlottak, más esetben, mint például a humán tőke esetén, a lehetőségek kihasználásának esélyei romlottak. Ezt a tendenciát, az adatokat más közelítésben elemezve is tetten érhetjük.

Az **általános fejlettségi kompozit index** pedig az **EU-ban egy régió helyzetének elemzésére** általában **használt mutatókra építő átfogó kompozit index**. Az **általános fejlettségi kompozit index** összekapcsolja a versenyképességi és a társadalmi haladás kompozit index számításánál használt mutatók egy részét, illetve további mutatókkal is számol, ezzel segíti az általános fejlettségi helyzet felmérését. (Az index számításának módszertana a 7. mellékletben található)

3/18. ábra: A régiók kompozit indexeinek és pozíciójának változása 2007-ről 2013-ra

(Forrás: dr. Csath Magdolna szerkesztése)

¹⁹ A mérés az állandó lakhely alapján történt

A fenti ábra szemlélteti, hogy bár az országon belüli területi egyenlőtlenségek némileg csökkentek és a lemaradónak számító Alföld és Észak NUTS 1 régió is előrelépett, továbbra is jelentős lemaradás tapasztalható országos viszonylatban a fővárosi eredményekhez képest.

3/16. táblázat: A számított (általános fejlettségi kompozit indexhez használt) mutatók alapján az egyes régiók a helyezése dimenzióként

Régió	HELYEZÉSEK									
	Munkaerő-piaci mutatók		Gazdasági mutatók		Kutatás-fejlesztési mutatók		Kommunális ellátottsági és információs társadalmi mutatók		Jövedelmi helyzet és szubjektív jóléti mutatók	
	2007	2013	2007	2013	2007	2013	2007	2013	2007	2013
KÖZÉP-MAGYAR-ORSZÁG	2	3	2	3	2	2	2	2	2	3
Budapest	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Pest megye	4	5	4	6	8	8	6	7	5	6
KÖZÉP-DUNÁNTÚL	5	4	3	4	7	5	3	3	4	7
NYUGAT-DUNÁNTÚL	3	2	5	2	4	4	4	4	3	2
DÉL-DUNÁNTÚL	7	6	7	8	6	7	5	5	7	4
ÉSZAK-MAGYARORSZÁG	9	8	9	9	9	9	8	8	9	9
ÉSZAK-ALFÖLD	8	9	6	7	5	6	7	6	8	8
DÉL-ALFÖLD	6	7	8	5	3	3	9	9	6	5

(Forrás: dr. Csath Magdolna szerkesztése)

Az index alapján csak a Közép-Dunántúl és Pest megye rontott pozícióján 2007-hez képest. A Közép-dunántúli visszaesés egyértelmű oka a jövedelmi és jóléti helyzet (elsősorban a vagyon elleni bűncselekmények számának növekedése miatt), valamint a gazdasági helyzet romlása. **Pest megye minden területen visszaesett a többi régióhoz és a fővároshoz képest, egyedül a kutatás-fejlesztés területén stagnált a pozíciója, amely így is utolsó előtti.** A többi régióhoz képest leginkább Nyugat-Dunántúl fejlődött, ennek köszönhetően rangsorbeli pozícióján (Közép-Dunántúl visszaesése mellett) egy hellyel javítani tudta. Budapest helyzete változatlan, csak elhanyagolható mértékű fejlődést jelez a kompozit index. A közép-magyarországi régióon belüli egyenlőtlenségek fokozódására utal, hogy a fővárosi stagnálás mellett Pest megye jelentősen visszaesett. Így képet ad arról, hogy a 2007-2013-as időszakban hogyan alakult Pest megye általános pozíciója. **Az index alapján Pest megye nem tudta javítani általános pozícióját a régiókhöz viszonyítva: maradt a harmadik helyen. A pozíció változatlansága azonban a kompozit mutató értékének romlása mellett következett be, miközben a konvergencia régiókban, egy kivétellel (Közép-Dunántúl), az érték mindenhol javult.**

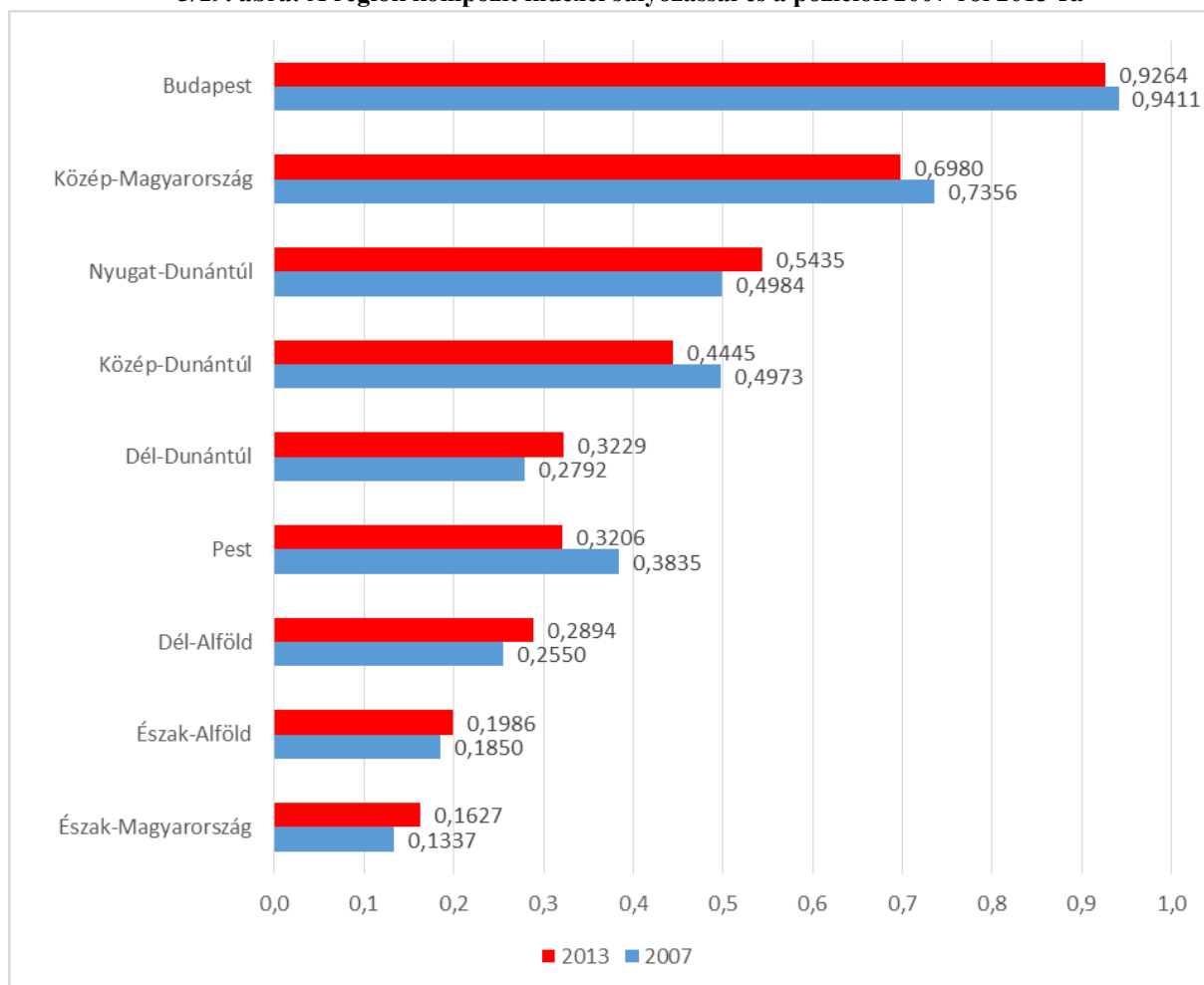
Az általános fejlettségi kompozit indexnek egy súlyozott változata is kidolgozásra került (az index számításának részletesebb módszertana a 7. mellékletben olvasható). Ennek

egyrészt az az oka, hogy 2020-ig az Európai Unió EU 2020 stratégiájában kiemelt célok elérését is vállalnia kellett Magyarországnak. Ezért az EU 2020-as célokhoz kötődő két mutató fontosságának hangsúlyozására e mutatókat (foglalkoztatás, K+F ráfordítás), valamint 3 további, a versenyképesség és a társadalmi haladás szempontjából jelentős mutató (egy főre jutó bruttó hazai termék, szennyvízhálózatba bekötött lakások aránya, házi orvosi és házi gyermekorvosi ellátottság) kettes értékkel került súlyozásra, és így is kiszámításra került az általános fejlettségi kompozit mutató értéke.

A mutatók 2-es értékkel való súlyozásával számolt általános fejlettségi kompozit mutató alapján Pest megye a harmadik helyről a negyedikre került. Ez azt mutatja, hogy a kiemelt mutatók, közöttük két EU 2020 célérték esetén, Pest megye adatai különösen gyengék. **A súlyozott index alapján látható, hogy Budapest és Közép-Magyarország egyaránt megtartotta vezető pozícióját.**

Viszont 2013-ban a dél-dunántúli régió is megelőzte az egy helyet rontó Pest megyét.

3/19. ábra: A régiók kompozit indexei súlyozással és a pozíciók 2007-ről 2013-ra

(Forrás: dr. Csath Magdolna szerkesztése)

A Közép-magyarországi régió, illetve külön-külön Budapest és Pest megye is rontott pozícióján 2007-hez képest. A legnagyobb mértékű fejlődés a dél-dunántúli régióban volt megfigyelhető: ez a régió egy helyet javított a helyezésén.

Pest megyében volt a legnagyobb mértékű visszaesés, amelynek következtében a megye 2013-ra egy helyet rontott a 2007. évi pozíciójához képest.

3/17. táblázat: A számított (általános fejlettségi kompozit index súlyozott változatához használt) mutatók alapján az egyes régiók a helyezése dimenzióként

Régió	HELYEZÉSEK									
	Munkaerő-piaci mutatók		Gazdasági mutatók		Kutatás-fejlesztési mutatók		Kommunális ellátottsági és információs társadalmi mutatók		Jövedelmi helyzet és szubjektív jólléti mutatók	
	2007	2013	2007	2013	2007	2013	2007	2013	2007	2013
KÖZÉP-MAGYAR-ORSZÁG	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2
Budapest	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Pest megye	4	5	5	5	8	8	6	5	7	7
KÖZÉP-DUNÁNTÚL	5	4	3	4	7	4	3	3	4	6
NYUGAT-DUNÁNTÚL	3	2	4	3	4	5	4	4	3	4
DÉL-DUNÁNTÚL	7	6	6	8	6	7	5	6	6	3
ÉSZAK-MAGYAR-ORSZÁG	9	8	9	9	9	9	8	8	8	8
ÉSZAK-ALFÖLD	8	9	7	7	5	6	7	7	9	9
DÉL-ALFÖLD	6	7	8	6	3	3	9	9	5	5

(Forrás: dr. Csath Magdolna szerkesztése)

A táblázat adatai szerint Pest megye a munkaerő-piaci helyzetén rontott, míg a kommunális ellátottság tekintetében némi javulás volt megfigyelhető. Ki kell emelni, hogy a kutatás-fejlesztés területén nem sikerült javítania a pozícióját, továbbra is az utolsó előtti helyen áll, csak az Észak-magyarországi adatot sikerült felülmúlnia. Ennek oka az, hogy a Közép-magyarországi régió erősen Budapest-központú, így a K+F tevékenység is a főváros területére koncentrálódik, ennek pedig az a következménye, hogy valószínűleg Budapesten vállalnak munkát az e területen dolgozó Pest megyei szakemberek is. Ez hosszútávon a Budapest és Pest megye közti K+F különbségek fokozódásához vezethet. A jövedelmi helyzetet és a szubjektív jóllétet vizsgálva láthatjuk, hogy Pest megye elmaradása e téren is jelentős, az előző fejlesztési időszakban nem tudott javítani pozícióján. Ezt mutatta ki a korábban vizsgált *társadalmi fejlettségi kompozit index* is.

A kompozit indexek alátámasztják, hogy a vidéki régiók általánosan csökkenteni tudták távolságukat a legkedvezőbb adattal rendelkező régióhoz képest. A konvergencia régiók helyzetében tehát fejlődés mutatható ki. Valamennyi vizsgált kompozit index azt mutatja tehát, hogy Pest megye 2007-ről 2013-ra nem tudta javítani a pozícióját, ami annak köszönhető, hogy a Közép-Magyarország régió tagjaként jelentős fejlesztési forrásoktól esett el. A jelenleg rendelkezésre álló információk szerint Pest megye a 2014-2020-as időszakban sem fog elegendő forráshoz jutni ahhoz, hogy fejlődése felgyorsulhasson. Ugyanakkor Pest megye intenzívebb fejlődése egyrészt lehetővé tenné a jelentős belső

egyenlőtlenségek csökkentését, másrészt tovagyűrűző hatással lehetne a szomszédos régiókra is. Jelenleg viszont az a veszély fenyegeti, hogy sikeres vállalkozásai közül több is áttelepülhet a környező konvergencia régiókba azért, hogy ott kedvezőbb feltételekkel pályázhasson. Ez tovább rontaná Pest megye versenyképességi és társadalmi haladási helyzetét.

3.10 Pest megye fejlettségi szintjének alakulása 2013-ban

Összefoglalásként a három legnagyobb és a három legkisebb lemaradást jelentő mutatóból következtetni lehet arra, hogy **mely területeken van szükség fejlesztésekre annak érdekében, hogy Pest megye javítani tudjon a társadalmi és gazdasági mutatóin.** A **három legkedvezőbb pozíció megállapítása** során nem abból indultunk ki, hogy melyik mutatók esetén legjobb Pest megye rangsorbeli pozíciója, hanem abból, hogy **mely normalizált mutatók mutatják a legnagyobb vagy legkisebb lemaradást a legkedvezőbb értékkel rendelkező régióhoz képest.** Ezért lehet az, hogy a vízhálózat kiépültségét a kedvező mutatók közé soroltuk, azonban a rangsorbeli pozíciója csak 8. Ugyanakkor e mutatónál a legkedvezőbb adathoz képest alacsony a lemaradás, hiszen a közüzemi vízhálózatba bekapcsolt lakások aránya a legkedvezőbb budapesti érték 91 %-a. A nemzetgazdasági beruházások területén a 7. rangsorbeli pozícióban van a megye, azonban e téren a lemaradás már jelentős, hiszen a legkedvezőbb nyugat-dunántúli adatnak csak 54 %-át érte el a megye.

A három legkisebb lemaradás a legkedvezőbb helyzetben lévő területhez képest

- Szociális segélyezés
- Munkanélküliség
- A vagyon elleni bűncselekmények aránya

A három legnagyobb lemaradás a legkedvezőbb helyzetben lévő területhez képest

- Kutatás-fejlesztési ráfordítások
- Házi orvosok és házi gyermekorvosokra jutó betegek száma
- Kutató-fejlesztő helyek száma

Mindezekből levonható az a következtetés, hogy egyrészt **Pest megyében a közműellátottság további fejlesztésére van szükség.** Azonban ez **alapkövetelménynek tekinthető,** vagyis nem a közműfejlesztés tudna legnagyobb mértékben javítani Pest megye pozícióján. **A legfontosabb a kutatás-fejlesztési tevékenység javítása** lenne, ami megnyilvánulhat **a felsőoktatási kutatások kiterjesztésében vagy a vállalati K+F ösztönzésében.** A **vállalkozói ökoszisztéma fejlesztése,** a vállalkozások számára kedvező környezet kialakítása szintén jelentősen javíthatná a vállalatok hozzájárulását a magasabb hozzáadott érték-termeléshez. Vagyis elsősorban nem alacsony termelékenységű és alacsony hozzáadott-értéket termelő gyártó vállalkozásokra van szükség, hanem innovatív, a humán tőke magas színvonalát kihasználni képes vállalkozásokra.

Az egészségügyi infrastruktúra vonatkozásában Pest megye kiemelt figyelmet érdemelne. Az egy házi orvosra és házi gyermekorvosra jutó lakosok száma nagyon magas, az országos átlagot messze meghaladja. Ez a szubjektív jóllét szempontjából meghatározó

tényező, ezért csökkenteni kellene a házi orvosok terhelését, további praxisok indítását kellene anyagilag támogatni.

Azonban a nagy ellentmondás az, hogy a jelenlegi ismeretek szerint Pest megye, Közép-Magyarország részeként nem látszik, hogy elég forráshoz juthat majd a 2014-2020-as időszakban ahhoz, hogy az említett területeken jelentősebb fejlődést érhessen el.

3.11 A régió belüli területei egyenlőtlenségek összefoglaló értékelése

A fejezetben bemutatott társadalmi-gazdasági mutatók alapján megállapítható, hogy a Közép-magyarországi régió teljesítménye minden vizsgált tématerület esetében jelentősen meghaladja az országos átlagot. **A régió demográfiai, gazdasági, elérhetőségi, infrastrukturális fejlettségi mutatók tekintetében a legtöbb esetben az első helyen áll a hazai régiók fejlettségi rangsorában.** Ez az előkelő hely azonban elsősorban a főváros hatásának köszönhető. **Pest megye megítélése szempontjából torzító hatással bír a Közép-magyarországi régióba való besorolása, illetve a főváros közelsége.**

A területi egyenlőtlenségek különböző dimenzióinak elemzése alapján elmondható, hogy a térség **rendkívül heterogén társadalmi-gazdasági jellemzőkkel bír, Budapest és Pest megye nem alkot koherens területi-fejlettségbeli egységet.** ..A régiót alkotó két NUTS 3 szintű terület egység, **Budapest és Pest megye közötti fejlettségi olló,** akár a legfőbb társadalmi-gazdasági mutatók értékét, akár a változás dinamikáját tekintve **évről-évre növekszik.**

Emellett **jelentős fejlettségbeli különbségek mutatkoznak Pest megye egyes járásai között is.** A megyének egy része **Budapest agglomerációjaként elsősorban a főváros fejlődésétől, gazdasági és társadalmi folyamataitól függ,** míg **a megye fejlett agglomerációs övezeten kívüli járásai** szinte valamennyi **társadalmi-gazdasági mutató tekintetében közelebb vannak a kevésbé fejlett régiók jellemzőihez.**

Ugyanakkor a más metropolisz térségekre jellemző gyűrűs modell a főváros és agglomerációjának térszerkezete esetében nem érvényesül egyértelműen. A perifériás térségeket az M1, M7, M6, M5 M3 autópályák (illetve az M2 autót) mentén elhelyezkedő, gazdaságilag fejlettebb települések mintegy küllőszerűen tagolják. **Ez a kocsikerékre hasonlító, sugaras térszerkezet teszi egyben lehetővé a makrotérségi szervesülést, kisugárzást.** Az **infrastruktúra axisokon,** a főutak és vasutak alkotta „gyors” tengelyeken **az urbanizáció uralja a téralakítást,** míg a küllők közötti „lassú” zónákban **főként a mezőgazdaság és a turizmus kínálnak lehetőségeket.**

A gyűrűs-sugaras térszerkezeti modellt igazolja a Pest megyei kedvezményezett járások (szobi, nagykáta, ceglédi, nagykőrösi) elhelyezkedése is. Az egyes járások fejlettségi rangsora (lásd a 3/14. ábrán) azt mutatja, hogy Pest megyében további három járás (dabasi, aszói és ráckevei) éppen kikerül a kedvezményezett körből. Ha ezen járásokat is hozzávesszük a 4 kedvezményezett körbe került járásához, akkor elmondható, hogy gyakorlatilag **a Pest megyei népesség egy harmada, közel 400 ezer fő, jóval az országos átlag alatti fejlettségű térségben él.**

A legfejlettebb európai régiók családjába tartozó **Közép-Magyarország régió belső fejlettségi feszültségeinek oldása, Pest megye évről-évre tapasztalható társadalmi-gazdasági lemaradásának mérséklése** tehát már rövidtávon is megoldást igénylő feladat, melynek egyik eszköze lehet **a KMR esetleges szétválasztása.**

Mindezt alátámasztja az a tény is, hogy KMR területén megvalósított beruházások mértéke döntő hatással van a teljes hazai beruházás- és gazdasági növekedés ütemére. A KMR közszolgáltatások terén betöltött szerepe szintén jelentős: az itt található országos intézmények fejlesztéseinek hozadékából a KMR lakossága mellett közvetlenül részesül a kevésbé fejlett régiók népessége is. A kihívás abban áll, hogy **a KMR fejlettségi mutatói alapján a régióba allokált európai és hazai források mennyisége folyamatosan csökken, mely a KMR-ben komoly forrásfeszültséget generál.** A források csökkenése nem csak a KMR központi szerepéből következő, ún. tovagyrúzó hatásokat veti vissza, hanem a **belső fejlettségbeli egyenlőtlenségek révén a régió belüli kiegyenlítődség ellen is hat. A térség fejlettebb területi egységei ugyanis – kedvezőbb abszorpciós kapacitásaik révén – elszívják a rendelkezésre álló források jelentős részét a kevésbé fejlett területek elől.**

A fejezetben bemutatott, 2007-2013 közötti időszak közötti változásokat vizsgáló, ún. kompozit index elemzések szintén megerősítik Pest megye többi megyéhez képest való lemaradásának tényét. A vizsgálat szerint, míg a vidéki régiók jellemzően javítani tudtak társadalmi és gazdasági helyzetükön, addig Pest megye helyzete sok mutató tekintetében romlott, ami nagyrészt annak következménye, hogy **a Közép-magyarországi régió tagjaként jelentős fejlesztési forrásoktól esett el.** A jelenleg rendelkezésre álló információk szerint Pest megye a 2014-2020-as időszakban sem fog elegendő forráshoz jutni ahhoz, hogy fejlődése felgyorsulhasson. Ráadásul az a veszély is fenyegeti, hogy vállalkozásai a szomszédos megyékben valósítják meg fejlesztéseiket, netán áteszik oda telephelyüket, mivel ott a kevésbé fejlett régióknak járó kedvezőbb támogatási feltételekkel juthatnak uniós fejlesztési forrásokhoz. Ez tovább rontaná Pest megye versenyképességi és társadalmi haladási helyzetét. Ezzel szemben Pest megye potenciálisan rendelkezésre álló fejlesztési forrásokkal megtámogatott intenzívebb fejlődése egyrészt lehetővé tenné a jelentős belső egyenlőtlenségek csökkentését, másrészt tovagyrúzó hatással lehetne a szomszédos régiókra is.

A régió erőteljesebb és egységesebb fejlődésének további gátja a térségi szereplők kellő együttműködésének, a térségi folyamatok, illetve eszközök kellő integráltságának hiánya. A régió esetleges kettéválasztása esetén, **a térség geopolitikai pozíciójából, valamint a számos összefonódó és a jövőben sem elválasztható funkcióiból adódóan, továbbra is elengedhetetlen Pest megye és Budapest szoros együttműködése valamint összehangolt, egymást támogató és kiegészítő fejlesztéspolitikája.**

4. Az Európai Unió fejlesztési forrásainak felhasználása 2004-2020 között

Az Európai Unió kohéziós politikája az 1986-ban elfogadott Egységes Európai Okmány aláírásával került a közösségi politikák szintjére. A már létező pénzügyi alapok koordinációja érdekében egységes szabályrendszer került kidolgozásra, jelentősen megnövelve a korábbi támogatási kereteket is.

A koncentráció elvének érvényesítése jegyében minden programozási időszakban a fejlődésben leginkább elmaradott, az 1. célkitűzés alá tartozó régióknak jut az EU kohéziós forrásainak 70-80%-a. Ezen belül is a legnagyobb haszonélvezők az ún. kohéziós országok, a Kohéziós Alap támogatásaiból is részesülő azon országok, ahol az egy főre jutó GNI (gross national income, azaz bruttó nemzeti jövedelem) az EU átlag 90%-a alatt van. A Kohéziós Alap által támogatott országok Portugália, Görögország (korábban Spanyolország és Írország), továbbá a 2004-ben vagy azt követően csatlakozott új tagországok. Magyarország – az előcsatlakozási (pl. PHARE, ISPA) programokat követően – először a 2004-2006 időszak, majd a 2007-2013 és a 2014-2020 ciklusok támogatásai révén kapcsolódhatott az EU kohéziós politikájához.

Az Unió szigorú előírásai, továbbá a támogatáspolitikát alapvetően meghatározó versenyszabályok következtében a Közép-magyarországi régió és azon belül Pest megye számára, éppen a régió fejlettségéből eredően, egyre nehezebben hozzáférhetők a strukturális források. Az alábbiakban ismertetésre kerülnek az egyes EU költségvetési periódusokhoz kapcsolódóan a forrás-allokációs megállapodások tervezési-előkészítési folyamatai, valamint gyakorlati megvalósulásuk számszerűsíthető eredményei.

Külön alfejezet ad áttekintést a versenyszférába tartozó tevékenységek támogathatóságának alakulásáról, az egyes régióknak nyújtható maximális támogatások mértékeinek alakulásáról az EU költségvetési periódusokban.

A fejezet keretében a vizsgálat tárgya annak átvilágítása, hogy a Közép-magyarországi régióhoz tartozás a kevésbé fejlett Pest megye számára mit jelent, hogy a források elérhetősége és felhasználásának mértéke hogyan alakul az egyes EU költségvetési ciklusokban és a kevésbé fejlett kategóriába tartozó régiókhoz képest.

4.1 A 2004-2006 programozási időszak fejlesztési kereteinek felhasználása

Magyarország a 2000-2006 programozási ciklus félidejében, 2004-ben úgy csatlakozott az Európai Unióhoz, hogy a kohéziós támogatások felhasználására való felkészülés már a csatlakozást megelőzően megindulhatott. 2003 decemberében sikeresen lezárultak a tárgyalások az EU-val a Nemzeti Fejlesztési Tervről, és aláírásra kerülhetett a Közöségi Támogatási Keret (KTK) megállapodás Magyarország és az Európai Bizottság között. Ennek eredményeként már a csatlakozási megállapodás aláírását megelőzően, 2004. január 1-től megindulhatott a KTK végrehajtása. **A KTK 2004-2006 között Magyarország**

számára a Strukturális Alapokból és a Kohéziós Alapból 2,8 milliárd euró (kb. 725 Mrd Ft²⁰) támogatási keretet biztosított a fejlesztési programok végrehajtására.

2004 és 2006 között Magyarország teljes területén felhasználhatók voltak a strukturális támogatások. A régiókban felhasználható forrás-keretek, a támogatási maximumok és a régiók támogatási kategóriába sorolása ugyanis az 1997-1999 évek egy főre jutó GDP átlaga alapján került meghatározásra. Ennek következtében a **2004-2006 közötti időszakban az ország mind a hét régiója az elmaradott térségek kategóriájába került**, függetlenül attól, hogy a KMR fejlettsége az időszak indító évében, azaz 2004-ben már bőven meghaladta az EU-régiók átlagának 75%-át.

Ez a támogatási időszak hazánk számára speciális időszak volt, mert bár Magyarország az előcsatlakozási programokhoz képest sokkal több forrás fölött rendelkezhetett, ezek azonban lényegesen kisebbek voltak, mint a régi kohéziós tagországok számára korábban, illetve a 2000-2006 programozási időszakban előirányzott támogatási összegek. A programozási időszak közepén való csatlakozás azt eredményezte, hogy míg Magyarországon, éves szinten az európai uniós támogatások mértéke átlagban 61 euró/fő volt, addig ez az érték a korábban csatlakozott kohéziós országok esetén 126 és 293 euró között mozgott.

A KTK keretében meghatározott fő fejlesztési célok a termelőszektor versenyképességének javítása, a foglalkoztatás növelése és az emberi erőforrások fejlesztése, a jobb infrastruktúra és tisztább környezet biztosítása, valamint a regionális és helyi potenciál erősítése voltak. A célok megvalósítása érdekében öt operatív program került kidolgozásra, melyek a következők voltak:

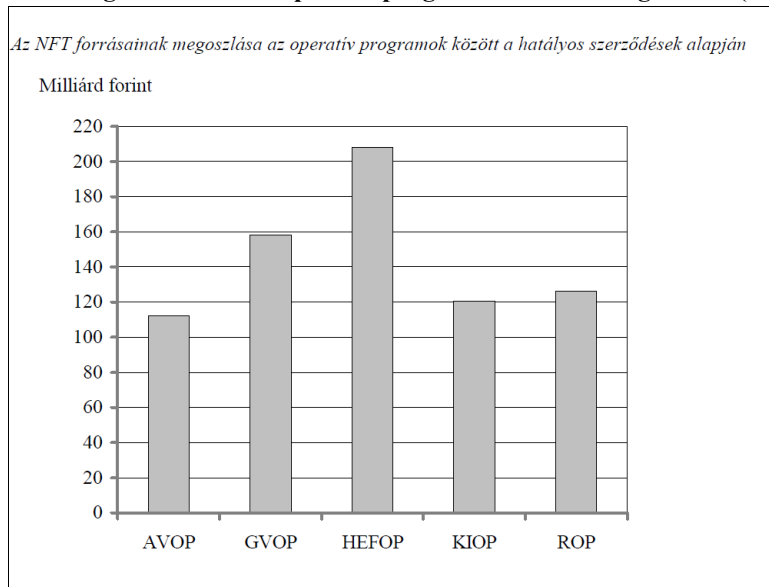
- Humánerőforrás-fejlesztés Operatív Program – HEFOP: a humánerőforrás fejlesztésére és a hátrányos helyzetűek megsegítésére jött létre, és az előirányzott 200,4 milliárd forinttal a legnagyobb támogatási kerettel rendelkezett;
- Gazdasági Versenyképesség Operatív Program – GVOP: 154,6 milliárd forintos kerettel rendelkezhetett, mely elérte az operatív programokra felhasznált támogatási keretek 22,5 százalékát.
- Környezetvédelmi és Infrastruktúra Operatív Program – KIOP: környezetvédelmi és infrastrukturális beruházásai főként önkormányzati, néhány esetben központi költségvetési projektek megvalósítását célozták. A program támogatásai túlnyomóan a műszaki infrastruktúra-fejlesztésekre irányultak, ebből 71,2 milliárd forint az úthálózat fejlesztésére, 47,8 milliárd forint környezetvédelmi fejlesztésekre került felhasználásra;
- Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program – AVOP: a hazai mezőgazdasági termelés modernizálását és műszaki szintjének emelését célozta, valamint a gazdák szakképzettségének javítását. Az AVOP a mezőgazdasági vállalkozásokat 87,7 milliárd forinttal támogatta, majdnem akkora összeggel, mint a GVOP a termelő-szolgáltató szektort.

²⁰ 259 Ft/EUR árfolyam (2006)

- Regionális Fejlesztési Operatív Program – ROP: a régiók fejlesztésére irányult. Szerkezete tematikus, ágazati alapú volt, regionalitását leginkább az szolgálta, hogy a projekt-kiválasztás alapvetően a régiók szintjén történhetett. A tervezésnél a területiség elve alapvetően a rendelkezésre álló forrásoknak a régiók fejlettségi szintjével fordított arányban történő elosztása (allokációs mechanizmus) révén érvényesülhetett, ezzel megvalósítva a területfejlesztési politika azon céljait, melyek a területi különbségek kiegyenlítésére törekedtek.

A KTK végrehajtását támogatták a minden operatív programon belül elkülönített, ún. technikai segítségnyújtási (TA) prioritások.

4/1. ábra: A támogatási források operatív programok közötti megoszlása (2004-2006)

(Forrás: Miniszterelnökség)

2004-2006 időszak forrásfelhasználása

A források felhasználásának értékeléséhez a Miniszterelnökség által rendelkezésre bocsátott, projekt szintű adatsorok kerültek feldolgozásra. A számítások során a letisztított, operatív programonként és régióként csoportosított, kifizetett projekt-összegek kerültek összesítésre.

A kifizetett összegek felhasználásának területi megoszlása igen változatos képet mutat. **Az igénybe vett források eltérő mértéke az egyes régiókban szoros kapcsolatban állhat a régiók pályázati aktivitásával, abszorpciós képességével, gazdaságfejlesztési potenciáljával, de meghatározó szerepet tölthettek be egyéb, kormányzati szabályozási eszközök is. A felhasznált támogatások összegei a kevésbé fejlett régiók nagyobb fajlagos támogatás-hozzáférést mutatják.** Az Észak–magyarországi (ÉM), a Dél–alföldi (DA), az Észak–alföldi (ÉA) és a Dél–dunántúli régiók (DD) támogatásainak fajlagos értékei magasabbak a fejlettebb Nyugat–dunántúli (NYD), a Közép–dunántúli (KD), valamint a Közép–magyarországi (KM) régiók értékeinél.

4/1. táblázat: Forrásfelhasználás 2004-2006 (Mrd Ft)

	DA	DD	ÉA	ÉM	KD	NYD	KM	BP	PM	TA	Összes
AVOP	22,9	16,4	26,4	12,1	8,4	12,6	6,8	1,2	5,6	2,8	108,4
GVOP	23,6	10,7	19,1	15,0	16,2	12,1	51,8	36,5	15,3	5,8	154,4
HEFOP	15,8	18,8	34,4	22,3	12,1	11,5	72,5	64,7	7,8	8,8	196,2
KIOP	21,2	4,7	4,5	36,6	8,4	13,2	14,6	5,5	7,5	4,4	107,5
ROP	17,3	15,7	24,2	23,5	8,5	7,1	11,4	7,6	5,4	7,3	115,0
Összes	100,8	66,3	108,7	109,5	53,6	56,5	157,1	115,5	41,7	29,0	681,6
ezer Ft/fő	74,8	68,3	70,9	86,8	48,4	56,4	55,0	68,0	36,0		67,6

(Forrás: Kifizetett összegek, az NFT projektlista szerint)

Az összes megítélt projekt-támogatást vizsgálva megállapítható, hogy a Közép-magyarországi régió területén igénybe vett támogatások fajlagos értéke alacsonyabb az országos átlagnál.

A KMR-en belül a támogatások Budapest és Pest megye közötti megoszlását nézve azonban már jelentősebb különbségek figyelhetők meg. A kifizetett összegek abszolút értékét tekintve **Pest megye összes forrás-felhasználása az országos átlag felét sem éri el, fajlagos, egy főre jutó értéke pedig alig több mint a felét teszi ki az országos átlagnak. Budapest értékei mindkét vonatkozásban meghaladják az országos átlagot.** Pest megyében az AVOP-tól igénybe vett forrás-keret Budapesthez képest magasabb, a többi régió átlagához viszonyítottan azonban már sokkal alacsonyabb, ami valószínűsíthetően köszönhető egyrészt a fővárossal szinte egybeépült agglomerációs települések AVOP prioritásokkal kapcsolatos passzivitásának, másrészt Pest megye határmenti területei alacsony abszorpciós képességének. A KIOP és a GVOP támogatások felhasználása Pest megyében közel átlagosnak tekinthető, ugyanakkor alacsony a HEFOP által nyújtott támogatások fajlagos felhasználása, mind az országos átlag tekintetében, mind Budapesthez képest.

A KMR fejlettségéből eredően a ROP források régióba allokált keretei eleve alacsonyabbak a többi régióhoz képest, a szűkösebb keretek felhasználásának KMR-en belüli megoszlása kiegyensúlyozottnak tekinthető.

A 2004-2006 időszakban felhasznált források összesített fajlagos értékeinek területi megoszlását bemutató fenti táblázat alapján megállapítható, hogy a régiók és azon belül a KMR részeként Budapest és Pest megye aktivitása között jelentősek az eltérések. A KMR forrásfelhasználása az átlagosnál alacsonyabb, hasonló a fejlettebb Nyugat-Dunántúlihoz és jobb, mint a Közép-dunántúli régióé. A KMR fajlagos forrásfelhasználása összességében az országos átlagnál alacsonyabb, mindössze Közép-Dunántúl értékét haladja meg. A KMR-en belül azonban egyértelmű a különbség a két területi egység között: míg a főváros értéke az országos átlagot kicsivel meghaladja, addig Pest megye forrásfelhasználása a legalacsonyabb abszorpciós képességet mutató Közép-dunántúli régió értékénél is jelentősen alacsonyabb értéket mutat. Pest megye fajlagos forrásfelhasználása (36,0 ezer Ft/fő) bőven az országos átlag (67,6 ezer Ft/fő) alatt van. A fajlagos forrásfelhasználás vonatkozásában kimutatható különbségek valószínűsíthetően nem függetleníthetők attól, hogy Pest megye Budapesttel közösen egy régiót alkot.

4.2 A 2007-2013 programozási időszak fejlesztési kereteinek felhasználása

A 2007-2013 periódusra vonatkozó támogatási keretek meghatározása, majd tagországi leosztása hosszú tárgyalássorozat eredményeként az EU költségvetés tervezése során került megállapításra. Az 1083/2006/EK rendeletben meghatározott általános elvek²¹ mellett megállapításra került a kohéziós politika által nyújtható támogatások mértéke is, mely – alapelveként – a tagországok GDP-jének 4%-át nem haladhatta meg. **A támogatási plafonok meghatározása az egyes tagországokban az egy főre jutó, 2000–2002-es bruttó nemzeti jövedelem (PPS) átlagának a 25 tagú EU átlagához viszonyított értékének figyelembevételével történt.** Az így megállapított kereteket bizonyos esetekben kiegészítették kétoldalú, az Európai Bizottság és az adott tagország közötti tárgyalások révén kialakított további forráskeretek.

A támogatási plafon Magyarország esetében a hazai GDP 3,52%-ban került megállapításra.

A tárgyalások eredményeképpen a KMR vonatkozásában a 2007-2013 közötti időszakban a következő elvek érvényesültek:

- 2007-től a KMR területén, a „phasing-in”²² besorolásból eredően az EU „kizsilipeltetési” technikája érvényesült, a támogatás fokozatosan csökkent. **A KMR felhasználható forrásai a konvergencia régiók rendelkezésére álló források nagyságrendjéről indulva 2011-ig éves szinten csökkenő mértékben álltak rendelkezésre, ezt követően a „Regionális versenyképesség és foglalkoztatás” célkitűzés keretében elérhető források nagyságrendjével egyező keretekhez volt hozzáférése.** A KMR 2011-re elérte a regionális versenyképességi és foglalkoztatási célkitűzés átlagos egy főre jutó támogatási szintjét, ezzel a támogatások éves összege **a 2007-es 494,8 millió euróról 2011-től a ciklus végéig az eredeti keret több mint a tizedére, 45,2 millió euró/évre csökkent.**

- A KMR területén a társ-finanszírozás felső határa (85 %), illetve a támogatható tevékenységek köre a konvergencia régiókéval megegyező maradt.

- Magyarország egésze számára juttatott uniós támogatásokon felül a KMR további 140 millió euró²³ (37 milliárd forint) kiegészítő támogatásban részesült. Az országnak juttatott uniós kereteken belül a KMR jogosultságát az Unió összességében is meghatározta (2.031 millió euró), ami az NSRF pénzügyi táblájában is rögzített módon a hét év alatt, a

²¹ Az Európai Regionális Fejlesztési Alapra, az Európai Szociális Alapra és a Kohéziós Alapra vonatkozó általános rendelkezések megállapításáról és az 1260/1999/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló, a Tanács 1083/2006/EK rendelete

²² **Phasing-in** kategóriába azon régiók tartoztak, amelyek 2006-ban még az 1. célkitűzés szerinti támogatásokban részesültek, azonban 2007 és 2013 között az egy főre jutó GDP-jük már meghaladta az EU-15-ök GDP átlagának 75%-át.

²³ Az 1083/2006/EK rendelet II. melléklet 15. pontja szerint „A (kohéziót támogató alapokból nyújtható maximális támogatásokról rendelkező) 7. ponttól eltérve, Közép-Magyarország NUTS 2. szintű régió számára a 2007–2013 közötti időszak során 140 millió EUR értékű további keretet kell elkülöníteni.”

hazai társfinanszírozással együtt kb. 2,4 milliárd euró strukturális forrás felhasználását tette lehetővé.

A 2007-2013 időszak fejlesztéspolitikáját megjelenítő Nemzeti Stratégiai Referenciakeret (NSRK) az alábbi pénzügyi kereteket rögzítette:

4/2. táblázat: Tervezett támogatási keretek 2007-2013

	Tervezett támogatási keretek 2007-2013	
	(millió euró)	egy főre jutó euró
Magyarországra jutó allokáció	24.921	2.476
Kohéziós Alap (az ország egészére)	8.642	858
SA: ERFA+ESZA	16.279	1.617
1. célterület: konvergencia régiók	14.248	1.980
ebből: regionális OP-k	4.304	598
ágazati OP-k	9.944	1.382
Phasing-in régió: KMR	2.031	707

(Forrás: az EU által jóváhagyott NSRK és OP-k adatai)

Az NSRK keretében meghatározott operatív programok meghatározó része ágazati program, a területi programok közül hat operatív program a konvergencia régiók, egy további pedig a KMR fejlesztését célozta.

Az ágazati programok az Államreform OP (ÁROP), az Elektronikus Közigazgatás OP (EKOP), a Gazdaságfejlesztési OP (GOP), a Környezet és energia OP (KEOP), a Közlekedési OP (KÖZOP), a Társadalmi Megújulás OP (TÁMOP) és a Társadalmi Infrastruktúra OP (TIOP) voltak. A programok közül a KEOP 8 prioritásából 5 prioritást, a KÖZOP 6 prioritásából 5 prioritást a Kohéziós Alap támogatta. Szintén a Kohéziós Alap finanszírozta a Végrehajtás OP (VOP) projektjeit.

A területi programok keretei a fejlesztési források közel 40%-át jelentették, megoszlottak a konvergencia és a regionális versenyképesség kategóriák között (ROP és KMOP). Az egyes konvergencia kategóriába tartozó regionális OP-k (hat ROP) keretei hazai szinten a régiók egy főre jutó GDP értékének, valamint népességszámának figyelembevételével kerültek meghatározásra.

A „phasing-in” kategóriába került **KMR támogatását elsősorban a Közép-Magyarország OP (KMOP) biztosította**, melybe többek között a kizárólag a konvergencia régiók számára hozzáférhető Gazdaságfejlesztés OP (GOP) és Társadalmi Infrastruktúra OP (TIOP) prioritásaihoz hasonló prioritások is beépítésre kerültek. **A KMR a KMOP támogatásain felül részesülhetett az ÁROP, EKOP és a TÁMOP támogatásaiból, és korlátlanul hozzáférhetett a Kohéziós Alap által finanszírozott KEOP és KÖZOP meghatározott prioritásainak kereteihez.**

A 2007-2013 időszak forrásfelhasználása²⁴

A 2007-2013 időszak forrásfelhasználása, a támogatások elszámolása és kifizetése 2015 végéig még folyamatban van, összesítésük ezért jelenleg még nem lezárható. A források teljes körű felhasználása érdekében – a várható korrekciók és lemorzsolódások miatt – a szerződéssel lekötött keretek az eredeti EU támogatások összegeit túllépik, ezért azok nem összevethetők a NSRK-ban meghatározott forrás-tervezetekkel, erre majd csak az időszak lezárását követően nyílhat lehetőség. A forrásfelhasználás elemzése jelen vizsgálat keretében nem terjedhet ki az NSRK szerinti feltételek teljesülésének kérdésére.

A vizsgálat lefolytatásához a Miniszterelnökség által, 2015. június 30-i zárással rendelkezésre bocsátott EMIR adatsorok kerültek feldolgozásra. Az adatsorokban szereplő közel 70 ezer projekt közül végül számos nem támogatható minősítést kapott, több projekt utólag visszavonásra, vagy kizárásra került, egyéb okokból szerződés nem született. A szerződéssel rendelkező projektek közül többenél a támogatás kifizetése még csak részleges, a projekt-megvalósítás még folyamatban van, vagy a kifizetések még el sem kezdődtek (van olyan projekt, ahol a szerződéskötés 2015 év folyamán történt meg), esetleg végül nem kerülnek megvalósításra.

A projektek megvalósulásának bizonytalanságai ellenére a leszerződött projektek kapcsán a szerződés keretében meghatározott támogatási keretek területi megoszlásai képezték a vizsgálat tárgyát.

Az adatok feldolgozása során leválogatásra kerültek az operatív programok megvalósítását támogató, a technikai segítségnyújtást célzó prioritások (TA), majd külön csoportokba kerültek a strukturális alapok, illetve a Kohéziós Alap által támogatott projektek. Ezt követően különválasztásra kerültek azok a projektek, melyek – mint országos projektek – területileg nem voltak besorolhatók (pl. helyszín nélküli tanulmányok, a konvergencia és a versenyképességi régiókat is érintő vasútvonalak, stb.), illetve melyek beazonosíthatóan vagy a konvergencia régiókba, vagy a regionális versenyképesség célkitűzés által érintett régióba irányultak. Ez utóbbi régióon belül pedig különválogatásra kerültek a Budapest, illetve Pest megye helyszínű projektek.

Az adatok feldolgozása során azonban az is megállapítható volt, hogy a támogatások területi eloszlását csak fenntartásokkal szabad kezelni. Sok esetben a projekt helyszíne ismeretlen, miközben rengeteg projekt helyszíneként Budapest került nevesítésre még olyan esetben is, amikor a projekt címében megjelent egy másik helyszín, vagy amikor a projektet támogató program nem is hozzáférhető a regionális versenyképesség kategóriába tartozó Budapest számára (ld. GOP és TIOP projektek).

Az egyes operatív programok által finanszírozott beavatkozások, illetve azon belül a Budapest helyszínű projektek területi leválogatásának módszertani leírását az 9. melléklet tartalmazza, azonban már itt fontos felhívni a figyelmet a TÁMOP projektekkel kapcsolatos problémákra. A több mint 18 ezer projektből közel 1.700 Budapest helyszínű,

²⁴ EMIR adatok 2015. június 30. állapota alapján, saját számítás

függetlenül attól, hogy országos kérdéseket tárgyaló tanulmányról van szó, vagy például konkrét helyszínnel rendelkező intézkedésről. Az 1.700 projekt területi leválogatása jelen vizsgálat keretében nem lehetséges, ezért az adatok torzító hatását tudomásul kellett venni. A projektek területi beazonosíthatóságának hiányában a vizsgálatból ki kellett volna zárni az egész TÁMOP programot, ami viszont már a konvergencia régiók vonatkozásában erős torzítást jelentene. Az adatsorok pontatlansága ellenére a forrásfelhasználás területi megoszlásáról azért értékes, további következtetések levonására alkalmas áttekintés adható.

A rendelkezésre bocsátott EMIR-adatok közül a hatályos leszerződött közkiadások összegei képezték a vizsgálat tárgyát, és ennek során elsősorban a konvergencia régió támogatásai kerültek összevetésre Pest megye támogatásaival abból kiindulva, hogy Budapest feladat- és hatáskörei saját területén jóval túlnyúlóak.

A vizsgálat során **első megközelítésben a konvergencia régiókat támogató GOP, TIOP és a regionális OP-k által finanszírozott projektek keretei kerültek összehasonlításra a témájuk tekintetében közelítőleg azonos, a központi régió területén elérhető KMOP-ból felhasznált keretekkel.** Ez szűkített keretek között, de képet ad a *phasing-in* régióba és a konvergencia régiókba áramló ERFA-források megoszlásáról.

4/3. táblázat: GOP, TIOP és ROP, valamint KMOP források felhasználása (2007-2013)

milliárd Ft	ROP	GOP	TIOP	KMOP	Összes
Dél-Alföld	259,1	191,4	102,7		553,3
Dél-Dunántúl	250,8	75,7	87,3		413,8
Észak-Alföld	333,3	144,2	102,5		580,1
Észak-Magyarország	303,4	132,7	94,4		530,5
Közép-Dunántúl	177,9	143,7	80,5		402,2
Nyugat-Dunántúl	162,1	99,5	79,9		341,5
(TIOP)²⁵			1,3		1,3
Összes	1 486,6	787,2	548,6		2821,4
Közép-Magyarország				507,7	507,7
Budapest				286,7	286,7
Pest megye				221,0	221,0
Mindösszesen	1 486,6	787,2	548,6	507,7	3329,1

(Forrás: EMIR adatbázis, saját feldolgozás)

A szűkített – GOP, TIOP, ROP és KMOP – keretekre vonatkozó összehasonlítás (elsősorban az egy főre jutó, fajlagos támogatási értékek) alapján a konvergencia régiók között is mutat eltéréseket. Jelentősebb különbség mutatkozik **ugyanakkor a phasing-in kategóriába tartozó KMR és a konvergencia régiók által felhasznált források között, mivel a fejlettebb KMR támogatottsága jelentősen elmarad a többi régióétól. A KMOP tekintetében a KMR-en belüli forrásfelhasználás relatíve kiegyenlített,** bár az egy főre jutó támogatások tekintetében Budapesthez képest Pest megyében nagyobb aktivitás érzékelhető.

²⁵ Azon TIOP projekteknél, amin belül több, konvergencia régió területére irányuló intézkedések kerültek rögzítésre, ott helyszíniként a Közép-magyarországi régió került rögzítésre, holott nem a versenyképességi régió volt a megvalósítás helyszíne.

A GOP, a TIOP és a konvergencia regionális OP-k, valamint a KMOP forrásai azonban az adott területre beazonosítható forrásoknak csupán egyharmadát jelentik, ezért a vizsgálat során a tényleges forrásfelhasználás területi megoszlásánál nem kikerülhető az összes támogatási forrás felhasználásának figyelembevétele.

Az alábbi táblázatok először a Kohéziós Alap, majd a strukturális alapok által támogatott projektek hatályos leszerződött közkiadásainak összesítését tartalmazzák, valamint az ehhez kapcsolódó fajlagos értékeket. Az országos kategóriába mindenhol azok a projektek kerültek, melyek helyszíne nem beazonosítható, vagy megvalósításuk helyszíne mindkét régiókat érinti (pl. vasútvonalak, több iskola korszerűsítése egy projekt keretében). A táblázatok mindenhol bemutatják a konvergencia régiókban, a *phasing-in* régióban és azon belül Budapesten, illetve Pest megyében felhasznált forrásokat.

4/4. táblázat: Kohéziós Alap forrásai 2007-2013 - Hatályos leszerződött közkiadások (Mrd Ft)

Kohéziós Alap	Összesen	Országos	Konvergencia régiók	Versenyképességi régió	Budapest	Pest megye
KEOP	1 467,4	55,9	1 168,5	243,0	84,1	158,9
KÖZOP	1 996,2	286,7	1 140,0	569,5	535,6	33,8
VOP	206,4	206,4				
Összes	3 670,0	549,1	2 308,4	812,5	619,7	192,7
ezer Ft/fő	367,5	55,0	329,1	273,4	357,5	155,7

(Forrás: EMIR adatbázis, saját feldolgozás)

A Kohéziós Alap által finanszírozott projektek közül a VOP projekteknek területi hatása nincs, eredendően az EU támogatások végrehajtását szolgálták. Az értékelésnél érdemben a KEOP és a KÖZOP projektekkel célszerű foglalkozni. Összességében **a Kohéziós Alap által is támogatott, főként közlekedési, energetikai és környezetvédelmi fejlesztéseket támogató operatív programok forrásainak felhasználásában nincs nagy különbség** a konvergencia régiókban, illetve a fejlettebb KMR-ben az egy főre jutó támogatásokat tekintve. Bár a KMR vonatkozásában elmondható, hogy a fajlagos támogatás ebben az esetben is 20%-kal alacsonyabb, mint a konvergencia régiókban.

A KMR-en belül, Budapest és Pest megye területén realizált támogatások között viszont már jelentős, több mint kétszeres a különbség. A KEOP forrásoknál figyelhető meg nagyobb megyei aktivitás (ezek elsősorban környezetvédelmi, vízgazdálkodási, szennyvízkezelési projektek), itt a keretek kétharmada kerül Pest megyében felhasználásra. A közlekedési projektek vonatkozásában már más helyzet alakult ki. Pest megyét illetően a fejlesztések számban és értékben is jelentősen elmaradnak akár Budapest, akár más régiók KÖZOP forrásfelhasználásától. A KÖZOP forrásaiból közvetlenül Pest megye területének legjelentősebb fejlesztését az M0-ás gyorsforgalmi út építése jelentette, de érintőlegesen több elővárosi vasútvonal fejlesztése (Budapest-Esztergom, Budapest-Vác és Budapest – Székesfehérvár vasútvonal) is megvalósításra került. Ugyanakkor Budapest esetében rendkívül magas támogatási érték jelenik meg a közlekedésfejlesztésben, amely elsősorban a fővárosi nagyobb közösségi közlekedési projektek esetében került felhasználásra (pl. 4-es metró, fonódó villamos-hálózat).

Összességében: a Kohéziós Alap főként közlekedési, energetikai és környezetvédelmi fejlesztéseket támogató forrásainak Pest megyére jutó fajlagos értéke kevesebb, mint a fele az ország egészére számított és az ezt megközelítő budapesti fajlagos értéknek, és a konvergencia régiók ettől nem sokkal elmaradó átlagos értékének is. **A Budapest területén megvalósult nagy közlekedési beruházások miatt a fővárosban az egy főre jutó, a Kohéziós Alap által nyújtott támogatás nagysága a konvergencia kategóriába tartozó régiók egy főre jutó támogatását is meghaladja.**

4/5. táblázat: A Strukturális Alapok nyújtotta támogatások 2007-2013
Strukturális Alapok támogatásával leszerződött közkiadások (Mrd Ft)

Strukturális Alapok	Összes	Technikai Segítségnyújtás	Országos	Konvergencia régiók	Versenyképességi régió	Budapest	Pest megye
ÁROP	57,0	1,9	36,2	14,3	4,7	2,5	2,3
EKOP	140,7	2,0	138,6				
GOP	1 061,5	29,7	244,5	787,3			
KEOP	212,7	30,3	4,3	177,9	0,2		0,2
KÖZOP	745,6	22,8	64,3	656,4	2,1		2,1
TÁMOP	1 250,5	37,7	53,4	564,4	595,0	579,1	16,0
TIOP	610,7	16,3	45,9	548,6			
ROP	1 535,2	48,6		1 486,6			
KMOP	524,3	16,6			507,7	286,7	221,0
Összesen	6 138,2	205,8	587,2	4 235,4	1 109,7	868,3	241,6
Ágazati	4 078,6	140,7	587,2	2 748,8	602,0	581,6	20,5
Területi	2 059,5	65,2	0,0	1 486,6	507,7	286,7	221,0
%	33,6	31,7		35,1	45,8	33,0	91,5
Népesség ezer Ft/fő	9 985 722 614,7			7 014 476 603,8	2 971 246 373,5	1 733 685 500,8	1 237 561 195,2

(Forrás: EMIR adatbázis, saját feldolgozás)

A strukturális alapok (ERFA, ESZA) által finanszírozott támogatások tekintetében hasonló a kép. Mivel Pest megye érdemben csak a Közép-Magyarország OP forrásaihoz fér hozzá, a további négy, elvileg elérhető ÁROP, KEOP, KÖZOP és TÁMOP forrásokból nyert támogatások mértéke elmarad más régiók támogatásától.

Az ágazati források aránya a Pest megye területén felhasznált forrásokon belül csupán 8,5%. A strukturális alapokból finanszírozott operatív programok közül kizárólag a TÁMOP támogatások jelentenek érdemi, de csekély hozzájárulást a megye fejlődéséhez. Ebből eredően Pest megye fajlagos értékei egyharmadát sem érik el a fejlettségét tekintve hasonló konvergencia régiók támogatottságának.

Amennyiben Pest megyének a megyék közötti fejlettségi rangsorát szem előtt tartva azt vizsgáljuk, hogy mekkora a megye támogatottsága a többi megyéhez viszonyítottan, akkor a 2004-2006 időszakhoz képest kedvezőtlenebb helyzetet lehet megállapítani. **Amíg 2004-2006 között Pest megye területén felhasznált források fajlagos mértéke kicsivel több volt az országos átlag felénél, addig ez az arány a 2007-2013 időszakban már kevesebb, mint az országos átlag egyharmada.** Az alábbi, 4/6. táblázat szerint az összes

közkiadás tekintetében a 982,2 ezer Ft/fő országos átlaggal szemben Pest megye a támogatások egy főre jutó fajlagos értéke már csak 350,9 ezer Ft/fő. Ez azt jelenti, hogy Pest megye alig jut hozzá több forráshoz, mint az országos átlag egyharmada, a konvergencia régiók forráskereteihez viszonyítva pedig jóval kevesebb, mint azok felével gazdálkodhat.

Az alábbi táblázat a Kohéziós Alap és a Strukturális Alapok által nyújtott támogatások összesítését tartalmazza. A TÁMOP projektekkel kapcsolatos problémák miatt, továbbá a KÖZOP projektek egy részének országos jelentősége miatt a táblázat alján két további számítás látható. Az első számítás a TÁMOP-projektek figyelembe vétele nélkül készült, a második számításnál pedig a TÁMOP mellett a KÖZOP projektek is kizárásra kerültek.

Megjegyzendő, hogy Pest megyénél és minden konvergencia régiónál sokkal fejlettebb Budapest támogatottsága, még sajátos szerepének elismerése mellett is igen magas. A közösségi támogatások 2007-2013 időszakban erősen Budapest-centrikus felhasználása azonban nagymértékben a KÖZOP és TÁMOP forrásoknak köszönhető, ezen források vizsgálatból történő kizárása esetén Budapest forrásfelhasználása drasztikusan le is csökken.

4/6. táblázat: Összes leszerződött közkiadás 2007-2013 (Mrd Ft)

	Összes	Országos	Konvergencia régiók	Versenyképességi régió		
				Összesen	Budapest	Pest megye
ÁROP	57,0	38,0	14,3	4,7	2,5	2,3
EKOP	140,7	140,7				
GOP	1 061,5	274,2	787,3			
KEOP	1 680,0	90,5	1 346,4	243,1	84,1	159,1
KÖZOP	2 741,9	373,9	1 796,3	571,6	535,6	36,0
TÁMOP	1 250,5	91,1	564,4	595,0	579,1	16,0
TIOP	610,7	62,1	548,6			
VOP	206,4	206,4				
ROP	1 535,2	48,6	1 486,6			
KMOP	524,3	16,6		507,7	286,7	221,0
Összesen	9 808,1	1 342,1	6 543,9	1 922,2	1 488,0	434,3
Ágazati	7 748,6	1 276,9	5 057,2	1 414,5	1 201,3	213,3
Területi	2 059,5	53,7	1 486,6	507,7	286,7	221,0
Területi (%)	21,0	4,0	22,7	26,4	19,3	50,9
Népesség	9 985 722	9 985 722	7 014 476	2 971 246	1 733 685	1 237 561
ezer Ft/fő	982,2	134,4	932,9	646,9	858,3	350,9
<i>TÁMOP projektek nélkül</i>						
<i>Összesen</i>	8 557,7	1 251,0	5 979,5	1 327,2	908,9	418,3
<i>ezer Ft/fő</i>	857,0	125,3	852,4	446,7	524,3	338,0
<i>TÁMOP és KÖZOP projektek nélkül</i>						
<i>Összesen</i>	5 815,8	877,1	4 183,1	755,6	373,3	382,3
<i>ezer Ft/fő</i>	582,4	87,8	596,4	254,3	215,3	308,9

(Forrás: EMIR adatbázis, saját feldolgozás)

A TÁMOP és a KÖZOP projektek forrásainak kizárása a vizsgálatból azonban jelentősen torzítja az arányokat. Budapest magas forrásfelhasználását a negyedére csökkenti, mutatva a területén megvalósított beruházások nagy súlyát. Azonban még ez sem változtatja Pest megye helyzetét, a területén felhasznált források fajlagos értéke még így is alig haladja meg az országos átlag, vagy a konvergencia régiók átlagának felét.

A 2007-2013 közötti időszak forrásfelhasználását tekintve összefoglalóan megállapítható, hogy a KMR phasing-in pozíciójából eredően a régióban felhasználható támogatási keretek érzékelhetően szűkültek, azonban egyes operatív programokhoz való hozzáférés lehetősége révén a KMR forrásfelhasználása messze nem olyan mértékben csökkent, ahogyan az az NSRF keretében rögzítettek szerint várható lett volna. Ezzel együtt el lehet mondani, hogy a KMR területén felhasznált összes Kohéziós és Strukturális Alapból származó forrás fajlagos értéke 60-70%-a a konvergencia régiók átlagos fajlagos értékének.

A Közép-magyarországi régió belül nagy különbség figyelhető meg Budapest és Pest megye abszorpciója között. Kimagasló a főváros támogatottsága, ami központi szerepe, feladatainak súlya következtében nem is vitatható. **Pest megye esetében azonban a régiókategória-váltás hatása jóval markánsabban érzékelhető,** a megyében felhasznált források mértéke jelentősen lecsökkent. A támogatások fajlagos értéke a konvergencia régiók fajlagos támogatottságához viszonyítottna a 2004-2006-os 53%-ról mintegy 40%-ra esett vissza²⁶, ami Pest megyének a kevésbé fejlett, korábban konvergencia régiókhoz hasonló helyzetéből való kimozdulást nem segítette.

4.3 A 2014-2020 időszak fejlesztési keretei

2013. december közepén kihirdetésre kerültek a 2014-2020 időszak kohéziós politikai szabályozási rendeletei, és ezt követően 2014 februárjában kiadásra került a Bizottság 2014–2020 közötti időszakban az Európai Regionális Fejlesztési Alapból és az Európai Szociális Alapból finanszírozásra jogosult régiók, valamint a Kohéziós Alapból finanszírozásra jogosult tagállamok jegyzékének megállapításáról szóló végrehajtási határozata.

A 2014-2020-as támogatási időszakra az Európai Strukturális és Beruházási (ESB) Alapok kereteinek megállapítását és az alapok elosztási módszereit az 1303/2013/EU rendelet tartalmazza. A kevésbé fejlett régiók esetén az egyes tagállamoknak juttatható összegek felső határa a tagállam GDP-jének 2,35%-ban került meghatározásra. Amennyiben a tagállam 2008–2010 közötti átlagos reál-GDP növekedése -1%-nál alacsonyabb volt, akkor a fenti rendelettel összhangban a maximális támogatás 2,59 %-ra nő²⁷. Magyarország maximális támogatásának kiszámításánál ezen utóbbi 2,59 %-os arány kerülhetett érvényesítésre.

²⁶ Amennyiben valamennyi forrást (TÁMOP és KÖZOP forrásokat is) figyelembe vesszük, avagy a TÁMOP értékeket kivesszük (de a KÖZOP értékeket nem vesszük ki) az adatok köréből.

²⁷ 1303/2013/EU rendelet VII. melléklet 10. pont

A rendeletnek az elosztás módszeréről szóló rendelkezése keretében, az egyes régióknak támogathatósági helyzetükben bekövetkezett változásokhoz, vagy a közelmúltbeli gazdasági változásaikból eredő hosszú távú hatásokhoz való alkalmazkodás megkönnyítése érdekében Magyarország kevésbé fejlett régiói számára a strukturális alapokból 1.560 millió euró összegű további keret került elkülönítésre²⁸.

A rendelkezések szerint a fejlettebb régiók esetében figyelembe vehető támogatási elosztási módszer kezdőösszegét a 19,80 EUR/fő/év támogatásintenzitás és a jogosult régió népességszámának szorzata adja.

A 2014–2020 időszak fejlesztési kereteinek megoszlását, valamint az egy főre jutó forrás-nagyságokat az alábbi táblázat mutatja, összehasonlítva a 2007–2013 közötti EU forrás-megoszlással.

4/7. táblázat: Tervezett támogatási keretek 2007-2013 és 2014-2020 között

	Támogatási keretek 2007-2013		Támogatási keretek 2014-2020	
	(millió €)	egy főre jutó euró **	(millió €)	egy főre jutó euró **
Magyarországra jutó allokáció	24.921	2.476	21.544	2.168
Kohéziós Alap (az ország egészére)	8.642	858	6.025	606
Strukturális Alapok (ERFA+ESZA)	16.279	1.617	15.519	1.561
1. célterület: kevésbé fejlett régiók	14.248	1.980	15.055	2.146
ebből: regionális OP-k	4.304	598	3.390	484
ágazati OP-k	9.944	1.382	11.665	1.668
2. célterület: fejlettebb régiók	2.031	707	464	156

** 2011. évi népességszámmal, KSH adat

A 2014-2020 időszakban már a fejlettebb régiók kategóriájába tartozó Középmagyarországi régió tekintetében a források szembetűnő szűkülésén túlmenően további nehézséget jelent a források felhasználhatóságának jelentős tematikus korlátozása is a 2007-2013-as időszakhoz képest. Az Európai Regionális és Fejlesztési Alapról (ERFA) szóló rendelkezés (*Az Európai Parlament és Tanács 1301/2013/EU Rendelete*) a fejlettebb régiók tekintetében az alábbi megkötéseket tartalmazza:

- A teljes ERFA forrás legalább 80%-át nemzeti szinten az 1, 2, 3. és 4. tematikus célkitűzésre kell elkülöníteni (1. tematikus célkitűzés: a kutatás, a technológiai fejlesztés és az innováció erősítése; 2. tematikus célkitűzés: az IKT-hoz való hozzáférésnek, azok használatának és minőségének a javítása; 3. tematikus célkitűzés: a kkv-k versenyképességének a növelése; 4. tematikus célkitűzés: az alacsony szén-dioxid-kibocsátású gazdaság felé történő elmozdulás támogatása minden ágazatban).

- A teljes ERFA forrás legalább 20%-át nemzeti szinten a 4. tematikus célkitűzésre kell elkülöníteni²⁹.

²⁸ 1303/2013/EU rendelet VII. melléklet 19/c pont

²⁹ Ennek teljesítésébe azonban lakosságárányosan a Kohéziós Alap ilyen jellegű forrásai is beleszámítanak.

Az Európai Szociális Alapról (ESZA) szóló rendelet (*Az Európai Parlament és Tanács 1304/2013/EU rendelete*) tematikus koncentrációra vonatkozó előírásai:

- Tagállami szinten az összes ESZA-forrás legalább 20%-át a 9. „a társadalmi befogadás előmozdítása és a szegénység, valamint a hátrányos megkülönböztetés elleni küzdelem” tematikus célkitűzés megvalósítására kell elkülöníteni.
- A fejlettebb régiók esetében pedig a tagállamok az egyes operatív programokra vonatkozó ESZA-allokáció legalább 80%-át legfeljebb öt (a 3. cikk (1) bekezdésében meghatározott) beruházási prioritásra kell, hogy összpontosítsák.

A 2014-2020 időszakra való felkészülés keretében – az uniós szabályozások adta lehetőségek kihasználásával – több elképzelés is felmerült a KMR források növelése érdekében.

Az ESB alapokra vonatkozó közös rendelkezések (*az Európai Parlament és Tanács 1303/2013/EU rendelete*) értelmében a főszabálytól, azaz a régiókatégeriákra leosztott források közötti átcsoportosítás tilalmától eltérően a Bizottság kellően indokolt körülmény esetén elfogadhatja a tagállam egy régiókatégeriája teljes előirányzata legfeljebb 3%-ának másik régiókatégeriába történő átcsoportosítására tett javaslatát. Ez a megoldás lehetőséget adott volna a KMR forrásainak növelésére a kevésbé fejlett régiók forrásai terhére. Magyarország végül azonban nem élt ezzel a lehetőséggel, hivatkozva az átcsoportosítás esetén a KMR területén megnövekedő, 50%-os hazai társfinanszírozási kötelezettségre, mely a hazai költségvetést terhelte volna (a kevésbé fejlett régiók területén elköltött uniós források hazai társfinanszírozási kötelezettsége 15%).

További lehetőségként merült fel a **földrajzi rugalmasság alkalmazása**. Az uniós támogatási előírások szerint egy projekt abból a régiókatégeriának szóló forrásból valósítható meg, amelyben a projekt helyszíne található. Az országos, vagy nagyobb térségi kihatású projektek esetében a központi megvalósító jellemzően a KMR területén helyezkedik el. A jogszabály alapján az irányító hatóság azonban elfogadhatja, hogy egy művelet a programterületen kívül, de az Unión belül kerüljön megvalósításra, feltéve, hogy a művelet a programterület javát is szolgálja, valamint hogy a program keretében a programterületen kívül eső műveletekre allokált teljes összeg nem haladja meg az érintett prioritási tengelyen rendelkezésre álló forráskeret 15%-át (ERFA esetén). A földrajzi rugalmassági keret elszámolhatóságával kapcsolatos döntés végül úgy rendelkezik, hogy az egyes projektek KMR területére eső részét arányosítani kell és az a KMR területére vonatkozó operatív program (VEKOP) keretét, vagy a nemzeti költségvetést terheli.

A KMR-re allokált források régióon belüli indikatív felosztásáról a *2014–2020 közötti programozási időszakban a Versenyképes Közép-Magyarország Operatív Program (VEKOP) tervezésének egyes szempontjairól, valamint az operatív program területi és ágazati tervezési jogkörbe utalt forrásainak megoszlásáról* szóló 1707/2014. (XII. 3.) Kormányhatározat rendelkezik. A határozat értelmében a **forráskeret egyik része (12,93%) területi felhasználású forrásként kerül elkülönítésre, illetve felosztásra a területi szereplők, Budapest (7,61%), Pest megye (5,04 %) és Érd megyei jogú város**

(0,28%) között. Ennek megfelelően **Budapest 21,9 milliárd, Pest megye 14,5 milliárd, Érd megyei jogú város 0,8 milliárd forint indikatív forráskeretre tervezheti beruházásait**, Integrált Területi Programja keretében. A források döntő hányada (87,07%) ágazati szakpolitikai fejlesztések, finanszírozását szolgálja. Ennek egyik része olyan ún. ágazati regionális keret, mely források a közép-magyarországi helyszínen megvalósuló ágazati tükör-felhívások forrását biztosítják, , másik része az ún. ágazati országos keret (KMR-láb), mely az országos jelentőségűnek számító projektekhez nyújtanak támogatást. Ezeknek a projekteknek 30%-a a VEKOP-ból kerülhet finanszírozásra, a további 70% pedig a kevésbé fejlett régiókra allokált keretből.

A VEKOP-ra allokált forráskeretek felhasználásának területi megoszlását vizsgálva abból lehet kiindulni, hogy a területi szereplők jogkörébe utalt források területi megoszlása a kormányhatározatra támaszkodva adottnak tekinthető (Pest megye és Érd MJV kereteit itt együtt kezeljük).

Az ágazati regionális keret felhasználásának területi fókuszálására – egy intézkedéstől eltekintve – rendelkezés nem született, ezért itt is a népességarányos megoszlást feltételezzük.

Az **ágazati országos keretnél** azonban nem lehet eltekinteni Budapest főváros kiemelkedő központi szerepétől, ebből eredően pedig attól, hogy az országos jelentőségű beruházások helyszíne döntő mértékben Budapestre irányul. Több kormányhatározat rendelkezései is azt támasztják alá, hogy a keret régióon belüli felhasználásánál nem lehet népesség-arányos megoszlást feltételezni, sokkal inkább egy Budapest túlsúlyán alapuló, 85-15%-os felosztást. A KMR feltételezhető belső forrásmegoszlását vizsgálva, a Kohéziós Alap hozzájárulásait nem figyelembe véve, Budapest és Pest megye egy főre jutó, becsülhető támogatási keretei a következők:

4/8. táblázat: VEKOP forrás-megoszlás 2014-2020 (becslés)

Mrd Ft	Budapest	Pest megye	Összesen
Területi	21,9	15,3	37,2
Ágazati, ebből	175,8	74,7	250,5
– ágazati országos	92,6	16,3	108,9
– ágazati regionális	83,2	58,4	141,6
Mindösszesen	197,7	90,0	287,7
KMR belső megoszlás (%)	68,70	31,30	100,00
Egy főre jutó forrás (ezer Ft/fő)	114	75	97

A 2014-2020 periódus támogatási kereteinek hazai allokációjával kapcsolatban realisabb kép rajzolható, ha a hazai társfinanszírozás is figyelembe vételre kerül. A hazai társfinanszírozási kötelezettség minimális mértéke a kevésbé fejlett régiók esetén 15%, míg a KMR területén 50%. Ennek figyelembevételével **a 2014-2020 időszakban a tervezett EU források és az ahhoz kapcsolódó hazai társfinanszírozás régiókatégoriák, valamint a KMR-en belül Budapest és Pest megye közötti várható megoszlása** szerint a kevésbé

fejlett régiók kategóriájába tartozó megyék egy főre jutó támogatásainak várhatóan kevesebb, mint a tizede áramlik Pest megyébe.

4/9. táblázat: Strukturális Alapok (ERFA, ESZA) tervezett támogatási keretek és hazai társfinanszírozás 2014-2020

Régiókatégória	EU támogatás (millió euró)	Hazai hozzájárulás (millió euró)	Összesen (millió euró)	Egy főre jutó támogatás (euró)*
Kevésbé fejlett	15.055	2.350	17.405	2.481
Fejlettebb	464	464	928	312
- Budapest	319	319	638	369
- Pest megye	145	145	290	234
Ország összesen	15.519	2.813	18.322	1.836

* KSH: 2011. évi népességszám figyelembevételével

A 2014-2020-as tervezési ciklusban a korábbi időszakokhoz hasonlóan a Kohéziós Alap forrásai az ország egész területén felhasználhatók. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy az IKOP és a KEHOP Kohéziós Alap által finanszírozott prioritástengelyeiből a Közép-magyarországi régió fejlesztései is támogathatók. (A fenti, a KMR-re vonatkozó forrásmegoszlást bemutató két táblázatban a Kohéziós Alap KMR területén is rendelkezésre álló forrásai nem jelennek meg.) Az ezzel kapcsolatban eddig megismert fejlesztési szándék szintén a fővárost érintő fejlesztések nagyobb súlyát vetíti előre a Pest megyei fejlesztési igényekkel szemben. (Lásd pl. a 2014-2020-as európai uniós programozási időszakban a fővárosi projektek támogathatóságáról szóló 1199/2015 (III. 31.) Kormányhatározatban foglaltakat.)

A 2014-2020 időszakban a KMR a VEKOP és a Kohéziós Alap forrásain túl további fejlesztési forráshoz az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap (EMVA) által támogatott Vidékfejlesztési Program (VP) és az Európai Tengerügyi és Halászati Alap (ETHA) által finanszírozott Magyar Halgazdálkodási Operatív Program (MAHOP) révén juthat.

4.4 A versenyjogi értelemben vett regionális állami támogatási mértékek alakulása

Az Európai Unió versenyjogi szabályainak értelmében költségvetési ciklusonként, az Európai Bizottság által kidolgozásra kerülő, a regionális állami támogatásokról szóló iránymutatás (RAG) alapján meghatározásra kerül a tagországok régióira illetve területi egységeire a versenyszabályok alá tartozó tevékenységekhez beruházási támogatás formájában nyújtható állami támogatások maximális mértéke.

Az egymást követő költségvetési ciklusok során a termelő beruházásoknak nyújtható támogatásokra vonatkozó előírások folyamatosan szigorodtak: a támogatások mértéke csökkent, az eltérő kategóriába tartozó régiók közötti kiegyenlítés lehetősége pedig erősen beszűkült.

Az ún. elmaradott térségekben gazdasági tevékenységhez nyújtható regionális beruházási támogatás szabályrendszeréről az Európai Bizottság által 2013. június 28-án elfogadott,

2014. július 1-től hatályos *regionális állami támogatásokról (2014-2020) szóló iránymutatás* (a továbbiakban: regionális iránymutatás) rendelkezik³⁰.

A regionális iránymutatás a kevésbé fejlett térségek két csoportját különbözteti meg:

- rendkívül alacsony életszínvonalú, az EUMSZ 107. cikkének (3) bekezdése szerinti a) régiók (a továbbiakban: a) térségek);
- nemzeti szinten elmaradott térségek (a továbbiakban: c) térségek):
 - ún. automatikusan (predefined) c) térségnek minősülő térségek, amelybe általában az a) kategóriát elvesztő térségek tartoznak;
 - ún. indoklással (non-predefined) c) térségnek minősíthető térségek, melyek kijelölése a tagállamok feladata, a regionális iránymutatás által megadott mértékig.

Ezen elvek alapján az egyes területek vonatkozásában alkalmazandó, azok fejlettségi szintjeinek megfelelően meghatározott maximális támogatási intenzitásokat a regionális támogatási térkép határozza meg. Magyarországon vonatkozásában a 2014. július 1-jétől hatályos, az Európai Bizottság által jóváhagyott regionális támogatási térképet a 37/2011. Kormányrendelet 25. §-a tartalmazza.

A 2014-2020 közötti időszakban a Közép-magyarországi régió fejlettsége révén Budapest lekerült a támogatási térképről, ami azt jelenti, hogy regionális beruházási támogatás Budapesten nem nyújtható, azonban más támogatási jogcímen (pl. KKV beruházási támogatás, ami a támogatási térképtől független, vagy K+F+I, környezetvédelem, helyi infrastruktúrára irányuló támogatás, stb.) továbbra is lehet támogatást nyújtani.

Pest megyében pedig, bár 2007-2013-ban a megye egész területén 30%-os maximális támogatás-intenzitás volt érvényben, a 2014-2020 időszakra ez a lehetőség megszűnt, és a regionális iránymutatás 168. pontjának d) bekezdésének megfelelően a Magyarországra allokált c) területre vonatkozó kvóta (a teljes népesség 6,33%-a) alapján Pest megyének már csak egyes térségei kerültek fel a támogatási térképre. Ez kb. 630 ezer főt tesz ki, ami egyben azt is jelenti, hogy a teljes régió lakosságának 78,65%-a, azaz az ország népességének 23,29%-a nem részesülhet regionális beruházási támogatásban³¹.

Fontos megemlíteni továbbá, hogy a c) térségekben a regionális beruházási támogatással támogatható beruházások köre szűkebb az a) térségekben támogathatóknál, pl. nagyvállalatok esetében kapacitásbővítés nem támogatható, és a támogatható tevékenységnek meg kell felelnie az új gazdasági tevékenységre irányuló induló beruházás fogalmának.

³⁰ HL C 209., 2013.07.23.

³¹ Ez azonban nem jelenti azt, hogy ezeken a területeken nem adható egyáltalán támogatás. Horizontális célokra (pl. képzés, környezetvédelem, kutatás-fejlesztés, KKV-k beruházási támogatása) továbbra is adható támogatás. Szintén lehetőség van e területeken csekély összegű támogatás nyújtására is.

2014-2020-ban a támogatható, azaz az a) és c) térségek vonatkozásában a népességarány-korlátot az EUROSTAT a NUTS-rendszer 2010. évi felülvizsgálata alapján kihirdetett új nomenklatúrára alapozva határozta meg, 2008-2010 közötti GDP (PPS) adatok felhasználásával.

A jelenlegi támogatási ciklusban a speciális kezelésben részesülő c) térségeken kívüli települések és térségek támogathatósága a KMR területén a nagyvállalkozások számára lenullázódott (csak speciális esetben érhetik el a 10%-ot), aminek következtében a c) térségbe nem tartozó térségek és a szomszéd megye támogatás-intenzitásai közötti eltérés már 50% is lehet³². A KMR területén a termelő beruházások támogathatósága tehát jelentősen különbözik a kevésbé fejlett régiókban érvényes támogatási maximumok mértékétől. A jelenlegi szabályok értelmében Pest megye szinte vákuumba kerül, a termelő beruházások Pest megyébe településének esélyei nem számottevőek.

4/10. táblázat: A támogatások maximális mértéke 2004–2020 között

	Régiók	Támogatási intenzitás 2004-2006	Támogatási intenzitás 2007-2013	Támogatási intenzitás 2014-2020
87. cikk (3) a) térség	Észak-Magyarország	50%	50%	50%
	Észak-Alföld	50%	50%	50%
	Dél-Alföld	50%	50%	50%
	Dél-Dunántúl	50%	50%	50%
	Közép-Dunántúl	50%	40%	35%
	Nyugat-Dunántúl	45%	30%	25%
87. cikk (3) c) térség	Pest megye	40%	30%	0% (10%*) kivéve c) térségek
	Budapest	35%	25% (2007-től) 10% (2011-től)	

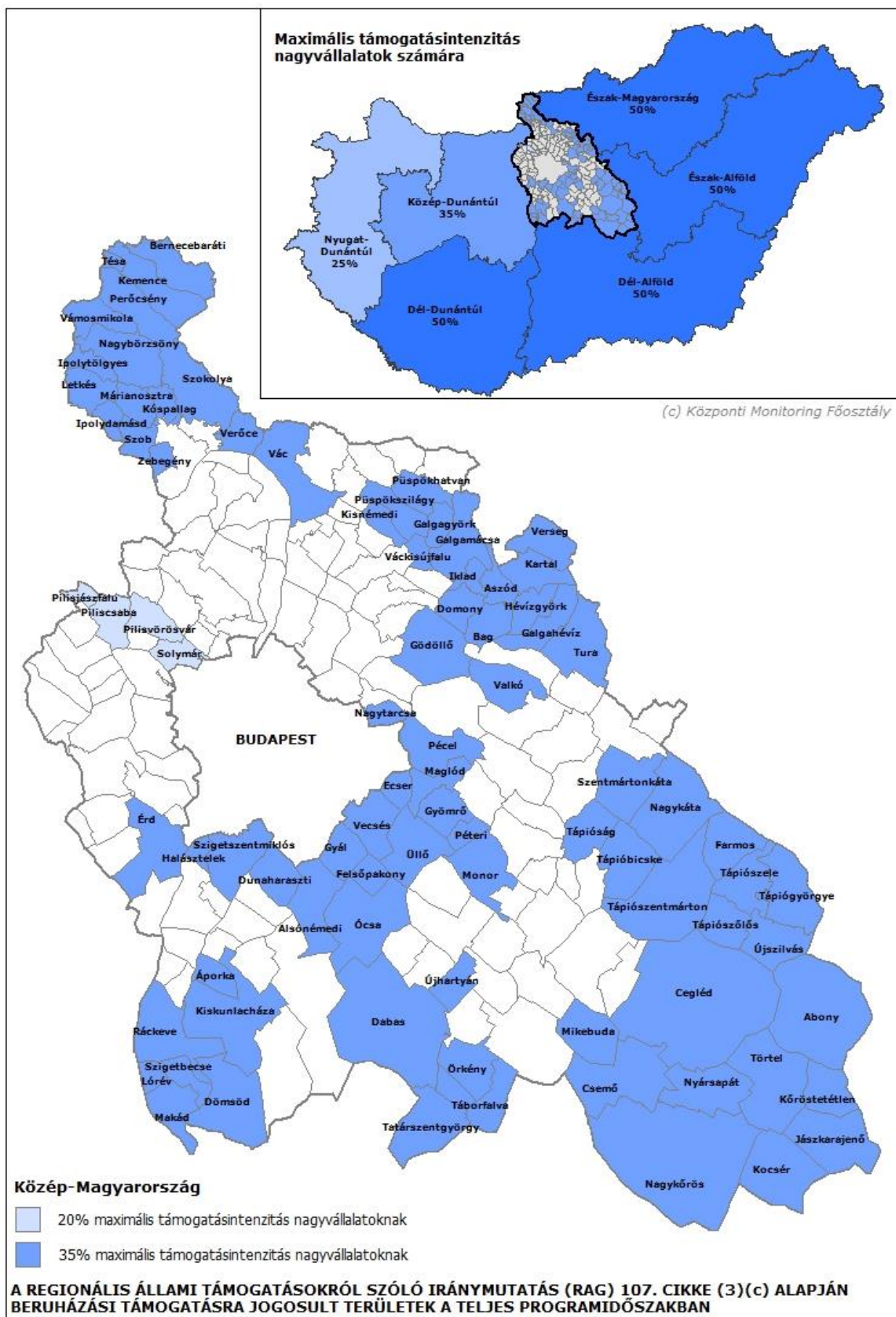
* csak zöldmezős beruházás, vagy új tevékenység indítása, diverzifikáció esetén

A fenti támogatás-intenzitás maximumok a nagyvállalkozásokra vonatkoznak, mely értékek a kisvállalkozások esetén 20, középállalkozások esetén 10%-kal növelhetők.

A 2017-es esetleges szétválás nem érinti a 2020-ig hatályos regionális támogatási térképet, azaz Pest megye a szétválással járó állami támogatási szempontú kedvezményeket csak 2021-től élvezheti. Ugyanakkor, amennyiben a szétválás később történik meg, a 2021-től hatályos regionális támogatási térképben a szétválás előnyeit nem lehet érvényesíteni.

³² A KKV státuszért járó bónusz változatlan marad, azaz a maximális támogatási intenzitás kisvállalkozások esetében legfeljebb 20%-kal, középállalkozások esetében pedig 10%-kal megnövelhető.

4/2. ábra: Maximális támogatás-intenzitások 2014-2020

4.5 Fejlesztési források felhasználása 2004-2020 között

Az EU szigorú előírásai, továbbá a támogatáspolitikát alapvetően meghatározó versenyszabályok révén a Közép-magyarországi régió fejlettségéből eredően Pest megye számára egyre nehezebben hozzáférhető a strukturális források. Már a **2004-2006 időszak** forrásfelhasználásának elemzése során megállapítást nyert, hogy míg **a források területi megoszlása a KMR-re nézve átlagos** abszorpciós képességet mutat, addig **a régió belül a támogatások Budapest és Pest megye közötti megoszlásában igen nagyok a különbségek**. Akár a kifizetett összeg nagyságát, akár annak fajlagos, egy főre jutó értékét nézzük, Pest megye támogatottsága az országon belül alig több mint a fele a többi régió vagy Budapest támogatottságának.

A **2007-2013 időszakban** a KMR phasing-in pozíciójából eredően a támogatási keretek már a régió egészében érzékelhetően szűkültek, ami a Pest megyében realizált fejlesztési források tekintetében hatványozottan érvényesült. Az egyre periférikusabb helyzetbe kerülő megye a hasonló népességszámmal rendelkező konvergencia régiók támogatási kereteinek bőven kevesebb, mint a feléhez jut hozzá, az egy főre jutó támogatások már alig 40%-át érik el a konvergencia régiókban realizált fajlagos értékeknek.

A **2014-2020 időszak forrásfelhasználása még nem vizsgálható teljes körűen**, azonban a tervezett keretek és azok felhasználási kilátásai Pest megye számára még kritikusabb helyzet kialakulását eredményezheti. A fejlettebb régiók kategóriájába kerülés a fejlesztési források volumenét drasztikusan lecsökkenti, így a – Kohéziós Alap támogatásain túl – a KMR számára már csak a Versenyképes Magyarország Operatív Program forrásai maradtak elérhetőek. Becsült számítások szerint a Pest megye területén 2014-2020 között felhasználható uniós fejlesztési források értéke egy főre vetítve egy tizedét fogja kitenni az ország többi megyéjében potenciálisan elérhető fajlagos fejlesztési forrásnak.

A fejlesztési forrásokhoz való hozzáférés csökkenése a többi elmaradott, kevésbé fejlett régióval azonos fejlettséget mutató Pest megye esetén azt jelenti, hogy jövőbeni kilátásai nem képesek biztosítani a megye fejlettségének javulását, a leszakadás veszélyének leküzdését.

5. A Közép-magyarországi régió NUTS-besorolás módosításnak perspektívái

A fejezet áttekintést ad az Európai Unió 2020 utáni fejlesztéspolitikájának valószínűsíthető változásairól, a NUTS felülvizsgálattal kapcsolatos nemzetközi elvárásokról és hazai érdekekről, valamint a Közép-magyarországi régió NUTS besorolás módosításának lehetséges forgatókönyveiről illetve az egyes verziók támogatáspolitikai, fejlesztéspolitikai, területszervezési és jogi hatásairól, a vizsgálat korábbi fejezeteiben már részletesebben elemzett szempontokat mintegy összefoglalva.

5.1 Az Európai Unió fejlesztéspolitikai és pénzügyi perspektívái 2020 után³³

A kohéziós politika megtervezésére vonatkozó kérdések minden esetben a soron következő programidőszakot megalapozó költségvetési vitákba ágyazódnak. A jelenlegi, **2014-2020 közötti kohéziós politika költségvetési pozíciójának kijelölésére három lehetőség tűnt valószínűnek.** (1) Egyrészt az **előre rögzített kohéziós költségvetésen belül mechanikusan csökken a konvergencia régiók támogatási részesedése.** (2) Másrészt felmerült az a lehetőség is, hogy **az elvonás differenciáltan érintse a „régit” (EU15) és az „új” (EU13) tagállamok régióit.** (3) Végül pedig elvileg lehetségesnek tűnt **az egy tagállamra jutó közösségi támogatások korlátozásának („capping”) felülvizsgálata.** A három lehetséges variáció közös jellemzője, hogy **mindegyik jelentős érdeksérelemmel jár,** ezért **kompromisszumként felmerült az előző programidőszakban működő átmeneti támogatások, „kivezető szakaszok” (phasing out) meghosszabbítása,** a területi kohézió elvének az uniós joganyagba építésével pedig **megnyílt a lehetőség arra, hogy az EU egész területe – a korábbiakhoz képest jóval szélesebb körű szempontrendszer alapján - a támogatások kedvezményezettjévé váljon.**

A költségvetési kérdések azonban kéz a kézben járnak a tartalmi elemek kialakításával. A 2000-2010 közötti lisszaboni stratégia utáni („poszt-lisszaboni”) időszak lezárulását követően konszenzus alakult ki abban, hogy **a kohéziós politika a jövőben is meghatározó szerepet fog betölteni a megújított, Európa 2020 néven elfogadott versenyképességi stratégia (2010-2020) megvalósításában.** A stratégia három fő prioritásra (intelligens, fenntartható és befogadó növekedés), öt közpolitikai célkitűzésre (foglalkoztatás, kutatás, oktatás, a szegénység csökkentése, éghajlatváltozáshoz és energiaellátáshoz kapcsolódó ügyek), valamint hét ún. zászlóshajó kezdeményezésre épül.

Ma még csak körvonalaiiban látható, hogy az Európa 2020 milyen hatást gyakorol a kohéziós politika 2014-2020 közötti működésére. Arra viszont számítani lehet, hogy megvalósításának tapasztalatai komoly befolyást gyakorolnak majd a 2020 utáni kohéziós politika előkészítésére, ami időben is összekapcsolódik magának az Európa 2020-nak a

³³ Az 5.1 fejezetrész tartalma Pest megye – mint a Közép-Magyarországi régió része – gazdasági-társadalmi helyzetének alakulása 2007-2013 között, Pest megye önálló NUTS 2 régióvá válásának indokai és lehetőségei (Dr. Csath Magdolna tanulmánya alapján) c. dokumentum felhasználásával készült

megújításával. **A növekedés és versenyképesség feltételrendszere és hatékonysági tényezői elválaszthatatlanok a területi aspektusoktól. A területi kohézió koncepciója így ugyan számos helyen megjelenik a stratégiában, mint például a befogadó növekedés, vagy az innováció, a K+F, az oktatás és az erőforrás-hatékony technológiák alkalmazásának összefüggésében, de nem tartalmaz konkrét útmutatásokat arra vonatkozóan, hogy miként lehet a javasolt beavatkozások területi relevanciáit a gyakorlatba is átültetni. Márpedig a területi szempontok hatásainak alábecslése komoly torzulásokhoz vezethet a stratégia megvalósítása során.**

A jogosultság kritériumainak meghatározásakor mindig nagy jelentőséggel bír az ún. statisztikai hatás. A 2013 utáni kohéziós politika tervezése a 2003-2005 közötti adatok alapján történt, amelyeket 2009 februárjában tett közzé az EUROSTAT. Ebből egyértelműen kirajzolódott a 2014-2020 közötti programidőszak előkészítésének alapproblémája, miszerint a 2007-2013 közötti jogosultsági kritériumok alapján (azokat változatlanul hagyva) az elmaradott térségek felzárkóztatása - mint a kohéziós politika koncepcionális és pénzügyi vonatkozásában egyaránt legjelentősebb célkitűzése – szinte kizárólagosan az EU12 „belügyévé” vált volna. Az EU27 átlagát tekintve a támogatásban részesülő lakosság számaránya 2007-2013-hoz képest 31,7%-ról 24,4%-ra csökken 2014-2020 között. A konvergencia célkitűzés keretében 2007-2013 között 18 tagállam 84 régiója részesül támogatásban, a 2003-2005 közötti GDP-ráta szerint viszont 2014-2020 között ez már csak 15 ország 67 régiójára lett volna érvényes. Az EU15 országai közül csupán Görögország, Portugália és Olaszország rendelkezett volna 2014-2020 között konvergencia-státusú régiókkal. Ezzel együtt visszaszorult volna – utóbb meg is szűnt - a támogatások fokozatos kivezetését („phasing out”) szolgáló kategória, miután itt a támogatott népesség száma a jelenlegi 16 millióról 7 millióra csökken. **A statisztikai hatás tehát leginkább abban mutatkozik, hogy azok a régiók, amelyek a 2003-2005 közötti EU27 átlag alapján elveszítik konvergencia-jogosultságukat, az EU15 átlaga alapján még jogosultak lettek volna a támogatásokra. Emiatt egyrészt a „phasing in” kategória népességszáma gyarapodott volna, kiváltképpen Németországban és Spanyolországban, másrészt a regionális versenyképesség és foglalkoztatás célterületbe tartozó régiók zömmel az EU15 országaiba koncentráálódtak volna.**

A fentiek alapján két olyan súlyú problémakör rajzolódott ki, amelyek kezelése nagy valószínűséggel a **2020 utáni kohéziós politika tervezése** során sem kerülhető meg. Először is (1) **arról kellett döntést hozni, hogy a kohéziós politika támogatásai a gazdasági, szociális és területi kohézió megteremtése érdekében kizárólag a legelmaradottabb régiók felzárkóztatására irányuljanak, vagy pedig - a 2007-2013 közötti időszakhoz hasonlóan – az EU valamennyi térsége részesedjen a támogatásokból.** A másik alapvető probléma (2) **a versenyképesség és a szolidaritás dilemmájában** ragadható meg. Az előkészítési folyamat során végül konszenzus alakult ki azzal kapcsolatban, hogy a kohézió immár nem tekinthető tisztán redisztribúciós politikának, mivel az újraelosztó mechanizmusok a versenyképesség és a fenntartható fejlődés eszközrendszerébe illeszkednek. Röviden: **a kohéziós politika eszköze az Európa 2020 stratégia végrehajtásának.**

A két problémakör mentén három forgatókönyv jöhetett számításba. Az első esetben (1) **a 2007-2013 közötti támogatási rendszer maradt volna fenn**, ami elvileg alkalmasnak tűnt a szükséges kompromisszumok kialakítására. A jogosultság és feltételrendszer azonban a 2007 előtti fejlettségi paraméterekre és érdekviszonyokra épült, de az azóta eltelt idő során a külső feltételek és a kihívások jellege, valamint a jogosult országok köre a statisztikai hatás miatt lényegesen megváltozott. Ez az opció tehát **lekerült a napirendről**. A második esetben (2) a „renacionalizáció” elve érvényesült volna, amelynek értelmében **a támogatások koncentrált, kizárólag a legszegényebb országokra és régiókra irányuló felhasználásával a kohéziós politikára szánt költségvetési ráfordítások lényegesen csökkenthetők**, a nettó befizető tagállamok pedig saját eszközeikkel képesek megoldani gyengébben fejlett térségeik felzárkóztatását. Ezt az opciót elsősorban az Egyesült Királyság, Svédország és Hollandia támogatta, de több szakpolitikai anyag és közpolitikai elemző cég, például a befolyásos brüsszeli Bruegel Intézet is érvelt mellette. Az Európai Bizottság 2011-ben átfogó hatásértékelés keretében megvizsgálta és modellezte ezt a forgatókönyvet. Eszerint a kohéziós politika csak az EU lakosságának csupán 22%-át érintené, költségvetése megfelelő, és csakis azok a régiók részesülnek támogatásban, ahol a GDP/fő alacsonyabb, mint a közösségi átlag 90%-a. Ez az opció akkor kisebbségbe szorult, de nagyon **valószínűsíthető, hogy ismét napirendre fog kerülni**. A harmadik álláspont (3) – amit a tagállamok többsége képviselt, és ami végül meghatározza a 2014-2020 közötti kohéziós politika megvalósítását – **a „mindenki kap valamit” szemléletének** jegyében az **EU teljes területét valamilyen szempont alapján jogosultnak tekinti**. Az új területpolitikai paradigma - amelynek központi elemei a területi kohézió koncepciója és a területi adottságok feltárását és kibontakoztatását középpontba állító **„hely-bázisú” (place-based)** megközelítés - **alkalmasnak bizonyult a különböző tagállami érdekcsoportok közötti ellentétek feloldására**. Megítélésünk szerint a **2020 utáni időszak tekintetében ezt az opciót sem szabad elvetni**.

A KMR NUTS besorolás módosítása mindkét forgatókönyv - „renacionalizáció” és „mindenki kap valamit” – megvalósulása esetében reális és támogatható lépés lenne. Ugyanakkor látni kell, hogy a felvázolt **az opciók jelenleg csupán a kohéziós politika jogosultsági kritériumait és földrajzi koncentrációját képesek modellezni**.

Összességében tehát még nagyon kevés szakmai háttéranyag áll rendelkezésre az uniós költségvetés és az EU 2020 stratégia áttekintésével kapcsolatban, márpedig ez a két tényező fogja kialakítani a 2018-ig tartó előkészítő folyamat alapelveit és a 2020 utáni kohéziós politika tartalmi elemeit. Ugyanakkor a 2004-2006, 2007-2013 és 2014-2020 közötti kohéziós politikai trendjeiből kiindulva a **2020 utáni időszakban feltételezhető:**

- a támogatás szabályozás további egységesítésének és egyszerűsítésének szándéka;
- a támogatáspolitikai tematikus fókuszáltságának, célirányos megközelítésmódjának megtartása;
- a Kohéziós Alap területi fókuszának megtartása, amelynek továbbra is az EU egy főre jutó GNI-jének 90%-át el nem érő tagállamok lehetnek a kedvezményezettjei és a támogatás igénylésére jogosult régiók alap léptéke a NUTS 2-es területi szint marad;

- a kohéziós források jelentős részének, bár csökkenő arányban, de még mindig a kevésbé fejlett régiók irányában való összpontosulása, ugyanakkor a támogatási jogosultság megmaradása az EU teljes területén;

- a beavatkozások hatásainak maximalizálása érdekében, a stratégiai programozás folyamatának tovább erősödése, és a világos beavatkozási logika elvárása program- és projektszinten egyaránt;

- a visszatérítendő támogatási források részarányának növekedése, a közvetlen brüsszeli források előtérbe kerülése.

5.2 A KMR, mint NUTS2 egység területi lehatárolására vonatkozó forgatókönyvek

5.2.1 A KMR, mint NUTS2 egység módosításának támogatáspolitikai, fejlesztéspolitikai, területfejlesztési és jogi dimenziói

A KMR területi lehatárolásának megváltoztatására elméleti síkon ugyan több forgatókönyv is felvethető, a gyakorlatban azonban a NUTS besorolás módosításának szigorú uniós kritériumait, az uniós és a hazai jogszabályi környezetet, a magyar területi közigazgatási és önkormányzati rendszer alkotmányban rögzített rendszerét figyelembe véve csak korlátozott számú lehetőség képzelhető el.

Hivatkozva a vizsgálat első fejezetében leírtakra, a területi statisztikai egységek közös osztályozási rendszerének (NUTS) kialakításáról szóló 1059/2003 (EK) rendelet³⁴ (NUTS-rendelet) egységesítette az egyes NUTS szinteket, egyúttal részletes eljárási szabályokat írt elő a NUTS-beosztás meghatározásához és esetleges módosításához. A NUTS-rendelet a hatályban lévő NUTS-besorolást elfogadta (azaz visszamenőleges hatállyal nem változtatta meg és nem írt elő kötelezettséget módosításuk végrehajtására), viszont a rendelet életbe lépését követő módosításokkal kapcsolatban szigorú szabályokat és eljárásrendet vezetett be. Ezek következtében a lehatárolások módosítási lehetősége jelentősen beszűkült.

Annak érdekében, hogy egy tagállam közigazgatási egységei a megfelelő szintű NUTS besorolást kapják, (a különböző NUTS szintekre vonatkozó népességhatárokat lásd 1/1. táblázatban), azok átlagos méretének a megadott értékeken belül kell lenni. A rendelet szerint a további – nem közigazgatási – területi egységek a közigazgatási egységek összevonásával vagy felosztásával hozhatók létre. A Rendelet 3. cikk (5) bekezdése szerint, „ha egy adott NUTS-szinthez egy tagállamban – a (2) bekezdésben említett ismérvek megfelelően – nincs megfelelő méretű közigazgatási egység, e NUTS-szintet megfelelő számú, egymással határos, meglévő kisebb közigazgatási egység összevonásával kell képezni. Az ilyen összevonás olyan ismérveket vesz figyelembe, mint a földrajzi, társadalmi-gazdasági, történelmi, kulturális vagy környezeti körülmények”. Az így keletkeztetett egységek az úgynevezett nem-közigazgatási egységek. Amíg a közigazgatási egységek átlagos méretének kell a küszöbértékek közé esnie, addig a **nem-közigazgatási**

³⁴ Az Európai Parlament és Tanács 2003. május 26-án fogadta el, 2003 júliusában lépett hatályba.

egységek méretének egyenként is meg kell felelni a fent említett népesség-küszöbértékeknek.³⁵ Mivel Magyarország esetében a megyék összevonásával létrehozott NUTS 2 szintű tervezési-statisztikai régiók nem rendelkeznek közigazgatási funkcióval, hanem a közigazgatási egységként kezelt megyék aggregálásával jöttek létre (azaz nem közigazgatási egységek), **a magyarországi NUTS 2 régióknak egyenként is teljesíteniük kell a népességeküszöbre vonatkozó előírásokat.**

Jelenleg a Magyarországon kialakított hét régió megfelel ennek a kritériumnak, az egy régióra átlagosan jellemző 1,4 millió fős népességgel. A számtani átlagra jellemző küszöbérték szerint a 10 milliós lakosság számú Magyarországon elméletileg minimum négy, maximum 12 NUTS 2 régió hozható létre.

A regionális statisztikák összehasonlíthatósága érdekében követelmény, hogy a régiók a népességszám tekintetében összehasonlítható méretűek legyenek. Ebből a szempontból a NUTS-osztályozás módosítása során az a legfontosabb elvárás, hogy a népességszám tekintetében – a Rendelet 5. cikk (3) bekezdése alapján – **a nem közigazgatási egységekre (így a magyar NUTS 2 régiókra) vonatkozóan a NUTS csak úgy módosítható, hogy a módosítás az érintett NUTS-szinten a népesség tekintetében csökkentse a területi egységek méretének a szórását.**³⁶

Az egyes alternatívák kialakításánál így figyelembe kell venni azt a következményt, hogy a mindenkori **tervezési-statisztikai régióhatároknak és az azokat alkotó megyék határainak egyeznie kell.** Vagyis amennyiben olyan NUTS besorolási alternatíva merülne fel, amely átlépi a jelenleg rögzített megyehatárokat, ahhoz hogy hivatalosan érvénybe lépjen az új NUTS 2 besorolás, az alatta lévő NUTS 3 megyei szintnek is már az új területszervezési elvek alapján kell működnie.

A régióhatárok módosítására vonatkozó eljárásrend kereteit a vizsgálat 1.3-as alfejezete fejti ki részletesen.

Összefoglalva az 1. fejezetben ismertetett NUTS területi egységek kialakításáról szóló 1059/2003 (EK) rendelet kritériumait, a hazai NUTS-rendszer módosítása tárgyában **két megközelítés** lehetőségét érdemes vizsgálni:

- a nem közigazgatási egységek, azaz a **NUTS 2 tervezési-statisztikai régiók határainak módosítása, a megyehatárok érintetlenül hagyásával,** vagy
- a közigazgatási egységek reformja, azaz a **NUTS 3 szintű megyék és a főváros közigazgatási rendszerének megváltoztatása.**

Az első megközelítés szerint (melyben a NUTS 2 területi-statisztikai régiók határa a közigazgatási – megyei és fővárosi – határok változatlanul hagyásával módosulna), a

³⁵ Egyes nem-közigazgatási egységek – sajátos földrajzi, társadalmi- gazdasági, történelmi, kulturális vagy környezeti körülmények miatt – eltérhetnek a fenti küszöbértékektől, különösen a szigeteken és a legtávolabbi régiókban.

³⁶ Szórás – átlagtól való eltérés

létrejövő új NUTS 2 egységek népességszűzöbnek való megfelelése mellett elsősorban azt kellene bizonyítani a felülvizsgálati eljárás folyamata során, hogy a módosítás révén létrejövő új NUTS 2 egységek népességszűza közötti szűzrás az előírásoknak megfelelően alakul-e. Amennyiben a KMR jelenlegi közigazgatási határok mentén történő szűzvászta mellett dönt a Kormány, a módosítások kivitelezése technikailag egyszerűen megvalósítható a 2016. évi felülvizsgálat keretében. Ebben az esetben van lehetőség arra, hogy - más tagországokkal való együttes fellépés esetén – a 2018. január 1-én hatályba lépő, új NUTS-besorolás érvényesíthető legyen a 2021-2028 közötti időszak költségvetésének és támogatási rendszer tervezése során.

A második megközelítés (melyben a NUTS 2 lehatárolás módosítása érintené a jelenlegi közigazgatási határokat is) megvalósítása az előzőnél hosszabb időt igényelne, hiszen a jelenlegi megyerendszer átalakításához a hazai közigazgatási és önkormányzati rendszert egyaránt érintő, átfogó jogszabály-módosításra is szűzség lenne (a szűzséges jogszabály módosításokról szűz felsorolást a 10. melléklet tartalmazza). Amennyiben az átalakított, új közigazgatási rendszer 2018. január 1-ig nem állna fel (például ha a jelenlegi önkormányzati választási ciklushoz illeszkedve esetlegesen 2019-re tolódna), a NUTS-rendelet által előírt közigazgatási egység elvének való megfelelés hiányában a KMR NUTS besorolásának módosítása a következő felülvizsgálati időszakra tolódna. Így a NUTS-rendszer átalakításától elvárt kohéziós politikai előnyök a 2021-2028 közötti időszakban még nem lennének érvényesíthetők és az új régió-beosztás legkorábban 2021. január 1-től léphetne hatályba.

Egy, a jelenlegi megyerendszer határait markánsan megváltoztató modell bevezetésének támogatottságát nagymértékben befolyásolja a magyar lakosságban a nemzet-tudat mellett erősen jelen lévő megyei identitás is. Az angol megyerendszer mellett Európában legrégibb történelmi hagyománnyal a magyar megyerendszer bír. Az ország 19 megyéje közül négy mondhatja el magáról, hogy több mint ezer éve fenn áll. Az egyik Pest megye³⁷. A megyében élő 1,2 millió ember, 187 település, és 13 nemzetiség identitása kulturális értékekben, hagyományokban, valamint természeti-táji, illetve épített környezeti sajátosságokban is megmutatkozik. Vitathatatlan azonban, hogy a főváros közelségének-közigazgatási, intézményi, közlekedési, gazdasági és kulturális jelentőségének -köszönhetően, az itt élők jelentős részének kettős identitása van. A megyei települések és a szomszédos megyék közötti kapcsolatok ezzel ellentétben kevésbé szorosak.

A 2020 utáni időszakra vonatkozó konkrétumok hiányában egyelőre csak feltételezhető, hogy az EU kohéziós politikai alapelvei többé-kevésbé változatlanok maradnak a következő programozási időszakban is. A felsorolt lehatárolási forgatókönyvek ebből kiindulva vonják le a következtetéseket.

³⁷ A mai Pest megye lényegében a korábbi Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye északi részét és Hont vármegye Magyarországon maradt részét foglalja magában.

A fentiek figyelembevételével a következőkben megvizsgáljuk a KMR-t érintő regionális lehatárolás esetleges megváltoztatására vonatkozó egyes alternatívákat, bemutatva azok főbb előnyeit és kockázatait.

A KMR-t érintő lehetséges regionális lehatárolások

5/1. táblázat: A lehetséges lehatárolások főbb jellemzői

	Lehetőségek	Mi a hatás?	Megfelel-e a NUTS-rendeletben rögzített min-max. népesség kritériumoknak?	A 2016. felülvizsgálat idején megfelel-e a NUTS-rendeletben rögzített közigazgatási egységre való épülés elvének?	A besorolással elérni kívánt kedvezőbb kohéziós politikai pozíció érvényesíthető-e 2020 után?
1)	A KMR NUTS-2 besorolása nem változik, Budapest és Pest megye egy régióban marad	Budapest és Pest megye egy régióban tartásával a KMR egész területe a fejlettebb kategóriában marad. A jelenlegi, korlátozott támogatási lehetőségek konzerválódnak a régió teljes területén.	IGEN	IGEN	Ha nem változik a regionális besorolás, a KMR egész területe 2014-2020-hoz hasonlóan a fejlettebb kategóriában marad.
2)	Budapest és Pest megye közigazgatási határai mentén különválnak	Két különálló régió, melyek közül Pest megye a kevésbé fejlett kategóriába kerülve többletforráshoz és magasabb támogatási intenzitáshoz juthat.	IGEN	IGEN	A 2016. február 1-én bejelentett felülvizsgálati szándék után 2018. január 1-én hatályba léphet az új NUTS besorolás.
3)	Budapest önállóan alkot egy régiót, Pest megye területe a szomszédos megyékhez kerül	Budapest önmagában is fejlettebb kategóriájú régió maradna, Pest megye különböző térségei a szomszédos, kevesbé fejlett régiókba sorolódnak - (és ezáltal a jelenlegihez képest többletforráshoz és magasabb támogatási intenzitáshoz juthatnak).	IGEN	NEM A megyehatárok módosításához illeszteni kell a területi közigazgatás rendszerét és a választóközveteket.	A változtatás megvalósítása komplex (területi, intézményi) közigazgatási és választási (országgyűlési, önkormányzati) jogszabály-módosítást igényel. Csak a 2016 –ban bejelentett és az eljárás szabályai szerint 2018. január 1-től hatályba léptethető új közigazgatási rendszer esetén van lehetőség arra, hogy az új NUTS besorolás már a 2021-2028 közötti támogatási periódusban életbe lépjen.
4)	Budapest és agglomerációja alkot egy régiót, illetve Pest megye agglomeráción túli része egy külön régiót	Budapest agglomerációjával együtt továbbra is fejlettebb kategóriájú régió maradna, Pest megye agglomeráción túli területei önmagukban kevésbé fejlett kategóriába eső régiót alkotnának.	NEM Mert az agglomeráción túli „maradék” Pest megye nem éri el a 800.000 fős népességszűzöt.	NEM A megyehatárok módosításához illeszteni kell a területi közigazgatás rendszerét és a választóközveteket.	A változtatás megvalósítása komplex (területi, intézményi) közigazgatási, önkormányzati és választási (országgyűlési, önkormányzati) jogszabály-módosítást igényel. Csak a 2016 –ban bejelentett és az eljárás szabályai szerint 2018. január 1-től hatályba léptethető új közigazgatási rendszer esetén van lehetőség arra, hogy az új NUTS besorolás már a 2021-2028 közötti támogatási periódusban életbe lépjen.
5)	Budapest és agglomerációja alkot egy régiót, illetve Pest megye agglomeráción túli része a szomszédos megyékhez kerül	Budapest agglomerációjával együtt továbbra is fejlettebb kategóriájú régió maradna, Pest megye agglomeráción túli térségei a szomszédos, kevesbé fejlett régiókba sorolódnak (és ezáltal a jelenlegihez képest többletforráshoz és magasabb támogatási intenzitáshoz juthatnak).	IGEN	NEM A megyehatárok módosításához illeszteni kell a területi közigazgatás rendszerét és a választóközveteket.	A változtatás megvalósítása komplex (területi, intézményi) közigazgatási, önkormányzati és választási (országgyűlési, önkormányzati) jogszabály-módosítást igényel. Csak a 2016-ban bejelentett és az eljárás szabályai szerint 2018. január 1-től hatályba léptethető új közigazgatási rendszer esetén van lehetőség arra, hogy az új NUTS besorolás már a 2021-2028 közötti támogatási periódusban életbe lépjen.
6)	KMR-hez további kevésbé fejlett megyéket csatolunk	A KMR átlagos GDP/fő értékénél alacsonyabb GDP/fő értékkel rendelkező megyék hozzácsatolásával csökkenthető az új, kibővített KMR régió átlagos GDP/fő értéke	NEM A létrejövő új, kibővített KMR régió népessége már egy megye hozzácsatolásával is meghaladja a 3 millió fős felső határt. (Továbbá Nógrád és Heves elcsatolásával a maradék Észak-magyarországi régió nem éri el a 800.000 fős minimum szűzöt.)	IGEN	A módosítás NUTS rendelet által előírt népességszűzöt kritériumainak nem felel meg.

1) *A Közép-magyarországi régió lehatárolása változatlan marad*

Budapest és Pest megye változatlanul jogosult maradna a fejlettebb régiókatörégióknak járó támogatásokra, a támogatás szabályai szerint változatlan fajlagos forráskerettel. A versenyszférába tartozó tevékenységek támogatására vonatkozó szabályozás értelmében a kedvezőbb támogatás-intenzitási maximumok alkalmazására továbbra is Pest megye területén előnyösebb c) kategóriás térségek kijelölése, elsősorban a kevésbé fejlett régiókatörégióba tartozó megyékkel határos területeken.

A **KMR egyben tartása** várható következményeinek áttekintését megelőzően célszerű a száraz adatokra felhívni a figyelmet.

A KMR EU27-átlaghoz mért magas egy főre jutó GDP-értéke miatt a régió ma már a fejlettebb régiók kategóriájába tartozik, döntő részben a főváros teljesítményének köszönhetően. A KMR egy főre jutó bruttó hazai termék vásárlóerő paritáson az EU27 átlagának százalékában a 2007-es 101,5%-ról 2011-re már 110,0%-ra növekedett, miközben Pest megye azonos időszakban 57,4%-ról 56,6 %-ra csökkent (EUROSTAT adatok, 2015).

A vizsgált időszakban az EU régiói gazdasági potenciálja tekintetében mutatott fejlődéséhez viszonyítottan Magyarország kevésbé fejlett régióinak többségében stagnálás, sőt romlás figyelhető meg, csak a Nyugat-dunántúli és kismértékben a Közép-dunántúli régióban látszik az elmúlt években némi növekedés. A Közép-magyarországi régió fejlődése ezzel szemben töretlennek tekinthető, kizárólag 2007-ben volt csekély visszaesés, különben az EU-átlaghoz viszonyítottan is folyamatos növekedés figyelhető meg. A KMR-n belül lejátszódó folyamatok azonban megerősítik a korábban már leírtakat: **Budapest intenzív fejlődése mellett Pest megye helyzete stagnál, fejlettsége az EU27 átlaghoz viszonyított egy főre jutó GDP (PPS)-t 2005-2011 között vizsgáló 5/2. táblázat szerint a kevésbé fejlett régiókon belül is a legkedvezőtlenebb helyzetben lévő Észak-magyarországi, Észak-alföldi, Dél-alföldi és Dél-dunántúli régiók gazdasági mutatóit is alig haladja meg.**

5/2. táblázat: Az egy főre jutó GDP (PPS) EU27-átlaghoz viszonyított aránya

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Európai Unió (euró)	22 500	23 700	25 000	25 000	23 500	24 500	25 200
%	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Magyarország	63,1	62,9	61,2	63,6	65,1	65,7	67,1
Közép-Magyarország	102,2	103,4	101,6	105,2	109,4	108,6	110,0
Budapest	133,5	137,3	132,9	139,6	147,4	144,7	147,8
Pest megye	56,3	54,2	57,4	56,0	55,6	57,4	56,6
Közép-Dunántúl	59,6	57,4	56,8	58,0	54,5	57,6	58,7
Nyugat-Dunántúl	63,1	63,3	60,0	62,0	60,9	65,7	67,9

Dél-Dunántúl	44,0	42,6	41,6	43,6	45,1	44,9	44,4
Észak-Magyarország	41,8	40,5	39,2	40,0	40,0	40,0	39,7
Észak-Alföld	40,4	40,1	38,4	40,0	42,6	42,0	42,5
Dél-Alföld	43,6	42,2	40,4	42,8	43,4	42,9	44,0

(Forrás: Eurostat, 2015)

Az 5/3. táblázatban bemutatott EU27-ek 272 NUTS 2 régiójának 2011. évi fejlettségi rangsora is jól szemlélteti az egyes régiók gazdasági kompetenciáit, mely szintén az egy főre jutó GDP (PPS) alapján kerül megállapításra. Az alábbi táblázat a hazai NUTS 2 régiók rangsorát mutatja, valamint a társítható értékek szerint beazonosíthatóan, kitér a NUTS 3 szintű Budapest és Pest megye rangsorban elfoglalt helyezésére is.

5/3. táblázat: Magyar régiók az EU28 NUTS-2 régiók rangsorában

2011	Helyezés
Közép-Magyarország	82
Budapest	21*
Pest megye	243*
Közép-Dunántúl	239
Nyugat-Dunántúl	218
Dél-Dunántúl	258
Észak-Magyarország	264
Észak-Alföld	262
Dél-Alföld	259

(* EUROSTAT 2011. évi adatok alapján NGM számítás)

A vizsgálat előző fejezetei kimutatták Budapest kimagasló fejlettségét és Pest megye hátrányos helyzetét. A **gazdaságilag fejlettebb Budapest révén a KMR európai összehasonlításban a legfejlettebb régiók közé tartozik**, csak eggyel marad el a legfejlettebb 20-ak csoportjától, **miközben Pest megye kevéssel marad el a legkevésbé fejlett 20 régiótól.**

E fejlettségbeli különbségekre hivatkozva Pest megye 2002 óta folyamatosan törekszik a régióból való kiválásra. Az eddigi kísérletek meghiúsulása, a KMR egyben tartása **kimutathatóan hátrányt jelent a megyének.** A lendületesen fejlődő főváros árnyékában Pest megye gazdasági, infrastrukturális, oktatási, egészségügyi értelemben vett lemaradásai valószínűsíthetően a fejlesztési források folyamatos elmaradásának is köszönhető. A megye helyzetét (ld. 3. fejezet) a hozzáférhető fejlesztési források egyre látványosabb csökkenése (ld. 4. fejezet) csak tovább ronthatja. A 2014-2020 időszakra Pest megye támogatási kilátásai már egyértelműen és drasztikusan beszűkülnek: a KMR támogatását jelentő VEKOP forrásaiból Pest megye igen kis mértékben részesül. A régióra allokált források közel 40%-át jelentő ún. ágazati országos projektek kedvezményezettjei többnyire budapesti székhellyel rendelkeznek, azonban a beruházások hatással lehetnek úgy Pest megyére, ahogy az egész ország területére.

Az **EU-s fejlesztési forrásokhoz való egyre kisebb mértékű hozzáférés** mellett a versenyszférába tartozó tevékenységek állami támogathatósága is **minimálisra zsugorodott.**

A Budapest körüli agglomerációs települések műszaki és szociális infrastruktúrájának fejlődése több szempontból biztosítottnak tekinthető, azonban az agglomeráción kívüli területek a lemaradása, a fejlődésből való kvázi kizárása megállíthatatlan folyamatokat indíthat. A Pest megyébe irányuló jelentős mértékű belföldi migrációhoz köthető humán és műszaki infrastrukturális fejlesztések elmaradása csak tovább súlyosbítja a megye helyzetét.

A gazdasági, pénzügyi, kulturális, turisztikai és egyéb szempontból is kiemelkedő, központi szerepet betöltő és lendületesen fejlődő Budapest árnyékában Pest megye lemaradása a KMR egyben tartása esetén nem megállítható. **A régió egyben tartása révén Budapest és Pest megye továbbra is a fejlettebb régiókatételekben marad.** A régióhatár módosítása nélkül Budapest mellett Pest megye számára is megmarad a támogatási források jelenlegi (alacsony) szintje, az 50%-os hazai társfinanszírozás kényszere, a támogatható tevékenységek körének szigorúbb korlátozása és a támogatásintenzitási mértékeknek a jelenlegi (alacsony) szintje, ami **Pest megye perifériára szorulását erősíti.**

5/4. táblázat: Az 1. lehatárolási forgatókönyv (A KMR NUTS-2 besorolása nem változik, Budapest és Pest megye egy régióban marad) szempontjából mérlegelendő következmények

Támogatáspolitikai szempontok
<ul style="list-style-type: none"> + A fejlettebb régiókatételekben kijelölhető, a népesség 6,33%-át kitevő, magasabb támogatási intenzitásra jogosult c) kategóriás térségek továbbra is Pest megye területén kerülnének kijelölésre. - A KMR egyben tartása révén Pest megye 2020 után is a fejlettebb régiók kategóriájában marad, nem nő a régió rendelkezésre álló forrástömeg. - A fejlettebb régiókra előírt determinációk jelentősen szűkítik az alapok által támogatható fejlesztési tevékenységet nemcsak Budapesten, hanem Pest megyében is. - Az uniós forrásokhoz szükséges hazai társfinanszírozás mértéke 50% marad a KMR egész területén. - A támogatható tevékenységek köre Pest megyében a fejlettebb régiókéhoz hasonlóan továbbra is szűk marad. - A jövedelemtermelő beruházások állami támogatásának mértéke Budapesten és Pest megye területén változatlan marad: nagyvállalatok esetén 0%, +10% közép-, és +20% kisvállalatok esetén.
Fejlesztéspolitikai szempontok
<ul style="list-style-type: none"> + A főváros agglomerációs térsége nem bomlik meg, továbbra is egy régióban marad. - Pest megye eltérő helyzetéből adódó fejlesztési érdekei továbbra sem érvényesíthetők a régióon belül. - A fejlesztési keretek és a támogatási feltételek változatlanul hagyása továbbra sem ad esélyt Pest megye leghátrányosabb helyzetű térségeinek felzárkózására.
Területszervezési szempontok
Nem releváns, mivel a régió egyben marad. Budapest és agglomerációja együttműködését nem befolyásolja.
NUTS felülvizsgálati kritériumnak való megfelelés (közigazgatási határok megtartása, lakónépesség szám és szórás szerinti korlátok)
Nem releváns, mivel a NUTS-besorolás módosítását Magyarország ez esetben nem kezdeményezi, és a jelenlegi rendszer megfelel a NUTS-rendelet által előírt kritériumoknak.
Jogi szempontok (alkotmányjogi, választójogi kérdések)
Nem releváns.

2) **Budapest és Pest megye közigazgatási határai mentén különválnak**

A NUTS lehatárolás módosítására vonatkozó előírásoknak minden szempontból megfelelő leegyszerűsített, és a legkevesebb adminisztrációt igénylő megoldás, ha a régió-megosztás Budapest és Pest megye közigazgatási határa mentén történik, azaz mindkét terület egység külön-külön régiót alkot a jövőben.

Magyarországnak utoljára 2010-ben lett volna lehetősége kezdeményezni a régió kettéválasztását, azonban ekkor kormányzati döntés nem született, melynek hiányában a 2014-től megindult új programozási időszak már egyértelműen kedvezőtlen helyzetet hozott létre. A támogatások köre és annak fedezetét szolgáló keretek a régióban jelentősen beszűkültek.

A KMR-nek Budapest és Pest megye közigazgatási határa mentén történő szétválasztása esetén a **továbbra is a fejlettebb régió kategóriába tartozó Budapestre jutó forrás-tömeg az előírásoknak megfelelően népesség-arányosan kerül kiszámításra**, tehát a jelenleg 3 millió fős régió helyett már csak egy **1,73 millió fős népességű központi régiót** lehet számításba venni.

Az alábbi táblázat ezt az arány-eltolódást mutatja, összehasonlítva a jelenlegi, 2014-2020 közötti leosztással az NGM saját számítása alapján:

5/5. táblázat: **Becsült forrásallokáció 2014-2020 között a KMR kettéválasztása esetén**

Fiktív forrás-allokáció 2014-2020					
	Támogatási keretek 2014-2020		Mi lett volna KMR kettéválasztás		Népesség (2011) (fő)
	(millió €)	€/fő	(millió €)	€/fő	
Magyarországra jutó allokáció	21,544	2,168	21,544	2,168	9 985 722
Kohéziós Alap	6,025	606	6,025	606	9 985 722
Strukturális Alapok	15,519	1,561	15,519	1,554	9 985 722
Kevésbé fejlett régió	15,055	2,146	15,243	1,847	8 252 037
Fejlettebb régió	464	156	272	156	1 733 685
ebből*: Budapest	272	156	272	156	1 733 685
Pest megye	192	156			

* lakosságárányos elosztást feltételezve

A KMR kettéválasztásának eredményeképpen az európai uniós forrásokhoz szükséges hazai **társfinanszírozás mértéke** a KMR-re vonatkozó jelenlegi 50%-ról **Pest megyében a kevésbé fejlett kategóriára vonatkozó 15%-ra csökkenne, a támogatható tevékenységek pedig (közlekedés, infrastruktúra, turisztika, oktatás, stb.) szintén a többi kevésbé fejlett régióéhoz hasonlóak lennének.**

Pest megye önálló régióvá válása hatással van a többi megye számára elérhető források nagyságára is. **A kevésbé fejlett régiókra allokált keret ugyan kismértékben bővül Pest megye felszabaduló fejlesztési keretével (192 millió euró), azonban a keret már nem 18, hanem 19 megye között kerül felosztásra,** ezzel a kevésbé fejlett területeken az egy főre jutó támogatások közel 15%-kal csökkennek (a számítások elvégzése során nem vettük figyelembe az egyes megyék népességből és fejlettségéből eredő súlyozását). A többi megye közel 15%-os forrás-vesztésével kapcsolatban azonban megjegyzendő, hogy Pest megye, a KMR-hez tartozása révén már 2004 óta folyamatosan hozzájárult ahhoz, hogy a többi megye kedvezőbb arányban részesülhessen az EU-s forrásokból. Más megközelítéssel: a kevésbé fejlett régiók kategóriájába tartozó megyék folyamatosan haszonélvezői voltak Pest megye KMR-hez tartozásának.

Ugyanakkor elmondható, hogy a bőven régió-nagyságrendű népességgel rendelkező Pest megye kedvezőtlen helyet foglal el a megyék fejlettségi rangsorában, az egy főre jutó GDP értékével a 2000-es évek közepén elért 5. helyről a KSH 2013. évi jelentése szerint már a 7. helyre csúszott vissza. Fejlettségbeli lemaradásai miatt a jelenleg érvényes, a megyék közötti forrás-allokációt meghatározó hazai elvek mentén Pest megyére az átlaghoz viszonyítottan magasabb fejlesztési keret jutna.

A versenyszabályok hatálya alá tartozó beruházások állami támogatásának mértéke Pest megye területén a jelenlegi nagyvállalatokra vonatkozó 0, illetve a c) kategóriás térségek 20, illetve 35%-os támogathatósága helyett - a vonatkozó szabályozás változatlanágát feltételezve - **egységesen 50%-ra módosulna a nagyvállalatok esetében (+10% a közép- és +20% a kisvállalkozások esetében).** Magasabb támogatás-intenzitási maximumokat élvezhetnek a térségek, amennyiben azok Pest megyével határos, külső budapesti területek.

Önálló új NUTS 2 szintű régiók létrehozása kizárólag a NUTS-besorolás módosítását jelentené, mely nincs hatással sem a közigazgatásra, sem a fejlesztési vagy területfejlesztési politikára.

5/6. táblázat: A 2. lehatárolási forgatókönyv (Budapest és Pest megye közigazgatási határai mentén különválnak) szempontjából mérlegelendő következmények

Támogatáspolitikai szempontok
<ul style="list-style-type: none"> + Pest megye 2020 után átkerülne a kevésbé fejlett régió kategóriába, és többletforráshoz jutna 2020 után. + Az uniós forrásokhoz szükséges hazai társfinanszírozás mértéke 50%-ról 15%-ra csökkenne Pest megyében. + A támogatható tevékenységek Pest megyében a kevésbé fejlett régiókéhoz hasonlóak, a jelenlegihez képest ismét bővebbek lennének. + A jövedelemtermelő beruházások állami támogatásának mértéke nagyvállalatok esetén 0%-ról egységesen 50%-ra módosulna (+10% közép-, és +20% kisvállalatok esetén). + A fejlettebb régió kategóriában kijelölhető, jelenleg az ország népesség 6,33%-át kitevő, magasabb támogatási intenzitásra jogosult ún. c) kategóriás térségek a főváros területén kerülnének kijelölésre.
Fejlesztéspolitikai szempontok
<ul style="list-style-type: none"> + Pest megye eltérő helyzetéből adódó fejlesztési érdekei egyszerűbben érvényesíthetők. + A megnövekedett fejlesztési források és a kedvezőbb támogatási feltételek nagyobb esélyt adhatnak Pest megye leghátrányosabb helyzetű térségeinek felzárkózására. - Budapest és agglomerációja külön régiókba kerülne.
Területszervezési szempontok
<ul style="list-style-type: none"> + Mivel két jelenleg is önálló közigazgatási egység külön régió kategóriába sorolása a cél, ezért gördülékeny lehet a szétválasztás. Budapest és agglomerációja szoros együttműködése a továbbiakban is szükséges.
NUTS felülvizsgálati kritériumnak való megfelelés (közigazgatási határok megtartása, lakónépesség szám és szórás szerinti korlátok)
<ul style="list-style-type: none"> + Megfelel a nemzeti közigazgatási határokhoz való igazodás kritériumának, vagyis közigazgatási reformot nem igényelne. + Megfelel a NUTS-rendelet korlátozásaiból adódó népesség-küszöbértékekre vonatkozó elvárásoknak. A jelenlegi 2,96 millió fő lakónépességű KMR az 1,73 millió fős Budapestre, és az 1,22 millió fős Pest megyére bomlana, ami az elvárt népességszámbeli szórás csökkenésének is megfelel.
Jogi szempontok (alkotmányjogi, választójogi kérdések)
<ul style="list-style-type: none"> + A lehatárolás módosítása alkotmányjogi és választójogi szempontokat nem érint.

3) **Budapest önállóan alkot egy régiót, Pest megye területe a szomszédos megyékhez kerül**

kedvezőbb támogatási intenzitás).

Hátránya azonban, hogy az egyik legbonyolultabb megoldás lenne, hiszen ebben számos megye érintett lenne a változtatásokban, ami a közigazgatási, adminisztratív teendők mellett társadalmi, identitásbeli és további, előre nem látható problémákat generálhat.

A KMR szétválasztásának további módja lehet Budapest jelenlegi közigazgatási határa mentén való kiválása a KMR területéből. Ebben az esetben **Budapest önmaga alkotna egy régiót, Pest megye különböző térségei azonban a hozzájuk legközelebb eső, a velük legtöbb hasonlóságot mutató szomszédos, kevésbé fejlett megyékhez, illetve régiókba sorolódnának.**

Budapest így önmagában fejlettebb kategóriájú NUTS 2 régió maradna, Pest megye különböző térségei a hozzájuk legközelebb eső, velük legtöbb hasonlóságot mutató szomszédos, kevésbé fejlett régiókba sorolódnának. A jelenlegi helyzetükhöz képest jóval előnyösebb forráshoz jutási pozíciót elérve (fejlesztési források nagysága, kötetlenebb felhasználása, alacsonyabb társfinanszírozás,

5/7. táblázat: A 3. lehatárolási forgatókönyv (Budapest önállóan alkot egy régiót, Pest megye területe a szomszédos megyékhez kerül) szempontjából mérlegelendő következmények

Támogatáspolitikai szempontok	
+	Pest megye Budapesten kívüli térségei átkerülnének a kevésbé fejlett régiókatégeriába tartozó szomszédos megyékhez és eszerint kaphatnának többletforrást 2020 után.
-	A jövedelemtermelő beruházások állami támogatásának mértéke a közép-dunántúli régióhoz kerülő Pest megyei részek esetében csak 35% lehet nagyvállalatok esetén, míg az egyben maradó Pest megye esetén az egész megye jogosult lenne az 50%-os támogatási intenzitásra (+10% közép-, és +20% kisvállalatok esetén).
Fejlesztéspolitikai szempontok	
-	Pest megye megszüntetése a jelenleg hatályos fejlesztéspolitikai irányelvek teljes újratervezését igényelné.
-	A megye fővároson kívüli térségeinek, köztük az agglomeráció településeinek szomszédos megyékhez való csatolásával különböző karakterű térségek kerülnének egy megyébe. A megye fejlődésben lemaradó térségei nem kapcsolódnak szervesen a szomszédos térségekhez (sok esetben ez fordított, pl. nyugat Nógrád megye gravitál Pest megyéhez), azok a szomszédos megyéknek éppúgy perifériái lennének, mint most Pest megyének.
Területszervezési/közigazgatási szempontok	
-	Pest megye megszüntetésével a közigazgatási (megye)határok, több megyét érintő komoly változtatására lenne szükség, mely jelentős átszervezéseket igényelne.
-	Számos szakigazgatási szerv központi irányítása jelenleg megyei szintre van telepítve. Megyei szint alatt lettek kialakítva járási hivatalok, járásbíróóságok, ügyészségek. Az államkincstár, az oktatásügy, szociális ügyek vitele szintén megyei szintű irányítás alatt vannak. Ezeknél a szerveknél a megyehatár módosítása esetén nem pusztán fenntartóváltás történne, hanem a működésük teljes struktúráját hozzá kellene igazítaniuk az új illetékességi területhez, továbbá a szakigazgatási szervek teljes adatállománya teljes frissítést igényelne (pl. földhivatali nyilvántartások, térképi nyilvántartások, államkincstári adatmigráció stb.), amelyek jelentős költségvetési kiadásokat jelentenek.
NUTS felülvizsgálati kritériumnak való megfelelés (közigazgatási határok megtartása, lakónépesség szám és szórás szerinti korlátok)	
+	Megfelel meg a NUTS-rendelet által előírt népesség-küszöbértékekre vonatkozó elvárásoknak.
-	Nem felel meg a nemzeti közigazgatási határokhoz való igazodás kritériumának, vagyis közigazgatási reformot igényelne.
-	A megyék területének módosításával sok statisztikai idősoros adat értelmezhetetlenné válik, amennyiben ezeket nem települési szinten gyűjtötték, utóbb sem lesz transzformálható az új közigazgatási besoroláshoz. Ugyanakkor a tagország NUTS 2 régióhatár módosításának alapfeltétele, hogy az EUROSTAT részére az új lehatárolás szerinti az adatszolgáltatás visszamenőleg is rendelkezésre álljon.
-	A NUTS 2 régió módosítása a megyehatárokat is változtatná, így a folyamat hosszabb időt venne igénybe, viszont a KMR esetleges szétválasztásából fakadó előnyök csak akkor érvényesíthetők a 2021-2028 közötti programozási időszakban, ha a közigazgatási rendszer átalakítása már 2018. január 1-jével hatályba lép.
Jogi szempontok (alkotmányjogi, választójogi kérdések)	
-	Pest megye megszüntetése közigazgatási reform lefolytatásával járna, mely maga után vonja választási törvény módosítását is.

4) Budapest és agglomerációja alkot egy régiót, illetve Pest megye agglomeráción túli része egy külön régiót

A KMR szétválasztásának további lehetséges módja az agglomeráció külső határa mentén történő szétválasztás. Eszerint **Budapest és agglomerációja, valamint Pest megye agglomeráción kívül fekvő részei alkotnának egy-egy külön régiót.**

Ez a lehatárolási verzió támogatja a főváros és az agglomeráció alkotta funkcionális egység további, közös, összehangolt fejlődését. A fővárosi régióhoz csatlakozó járások ez esetben a fejlettebb kategóriába maradnának/kerülnének. A jelenleg 2,96 millió fős népességű KMR helyett a főváros és agglomerációjával egy 2,55 milliós, szintén fejlettebb kategóriába tartozó központi régió jönne létre, amely a KMR támogatásának problémáját (forráshiányt, alacsony támogatási intenzitást, stb.) konzerválná. Ez esetben Pest megyének a mintegy 400.000 főt kitevő perifériális térségei kerülnének át a kevésbé

fejlett régiókatéghoz és kaphatnának többletforrást.

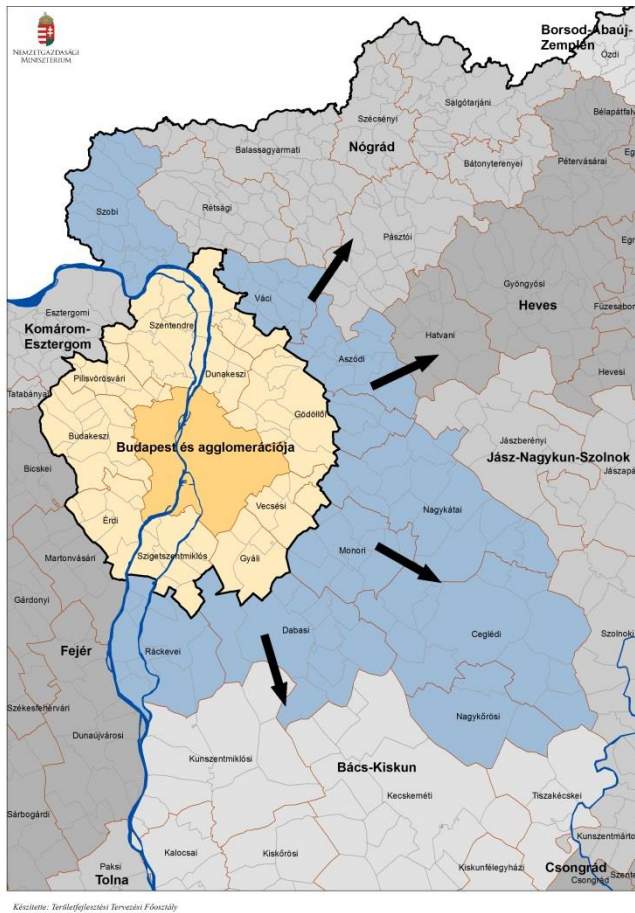
A modell megvalósítása esetén akadályt jelentene a NUTS-rendelet előírása szerinti **nemzeti közigazgatási határokhoz való igazodás hiánya**. A modell alapján Pest megye történelmi határainak megváltoztatására lenne szükség.

További probléma, a NUTS-rendelet korlátozásaiból adódó **népesség-küszöbértékekre vonatkozó elvárás**. Budapest és agglomerációjának együttes népessége jelenleg kb. 2,55 millió fő, mely egy átlagos NUTS 2 szintű régió méretének felel meg. Azonban Pest megye agglomeráción kívül eső, „maradék” népessége csupán kb. 400.000 fő (NUTS 3 szintű területegységnek felelne meg), így a megmaradt megye nem teljesítené a NUTS-rendeletben a NUTS 2 szint számára előírt 800.000 fős minimum népesség küszöbértéket, illetve a besorolás módosítása kapcsán elvárt népességszámbeli szórás csökkenését sem. Ezen verzió megvalósulása esetén, kritikussá válhat a „maradék Pest megye” helyzete a fent jelezett igen alacsony népességszám elvét továbbgondolva, mivel területének és településeinek döntő részét elveszítené, így nemcsak önálló régióként (NUTS 2), de valószínűleg önálló megyeként (NUTS 3) is csak nehezebben lenne működőképes.

5/8. táblázat: A 4. lehatárolási forgatókönyv (Budapest és agglomerációja alkot egy régiót, illetve Pest megye agglomeráción túli része egy külön régiót) szempontjából mérlegelendő következmények

Támogatáspolitikai szempontok
<ul style="list-style-type: none"> + Pest megyének a mintegy 400.000 főt kitevő perifériális térségei átkerülnének a kevésbé fejlett régiókatagóriába, és eszerint kaphatnának többletforrást 2020 után. - <i>A jelenleg 2,96 millió fős népességű KMR helyett a főváros és agglomerációjával egy 2,55 milliós szintén fejlettebb kategóriába tartozó központi régió jönne létre, amely „konzerválná” a KMR támogatásának problémáit. Budapest agglomerációjának települései (800.000 fő) továbbra is a fejlettebb régiókatagóriában maradnának, szűkös és komoly kötöttségekkel felhasználható fejlesztési forrással.</i>
Fejlesztéspolitikai szempontok
<ul style="list-style-type: none"> + „Intézményesítené” a funkcionális metropolisztérség, Budapest és agglomerációja összehangolt fejlesztését. + Pest megye agglomeráción túli, jelenleg az ország hátrányosabb helyzetű térségei közé tartozó járásainak megindulhatna felzárkózása a bővebb forrásnak és a kedvezőbb támogatási feltételeknek köszönhetően. - <i>Az így létrejövő „maradék” Pest megyében, még megyei szinthez is csekély méretű területen, működőképes közigazgatást, önkormányzati struktúrát kellene létrehozni.</i> - <i>Kritikussá válna a területének és településeinek döntő részét elvesztő „maradék” Pest megye helyzete, mivel önálló régióként (NUTS 2) nem, illetve önálló megyeként (NUTS 3) nehezebben lenne működőképes.</i>
Területszervezési szempontok
<ul style="list-style-type: none"> - <i>Az agglomeráció jelenleg hatályos hivatalos lehatárolása szerinti bontásnak (2005/65 Agglomerációs Területrendezési Terv) megfelelő lehatárolás szerint a Gödöllői, Váci és Monori járások egy része az agglomerációhoz, más része Pest megyéhez tartozna. Továbbá a Szobi járás területe „elszakadna” Pest megye területétől, mely jelentős terület (át)szervezési akadályokat vet fel.</i>
NUTS felülvizsgálati kritériumnak való megfelelés (közigazgatási határok megtartása, lakónépesség szám és szórás szerinti korlátok)
<ul style="list-style-type: none"> - <i>Nem felel meg a nemzeti közigazgatási határokhoz való igazodás kritériumának, vagyis közigazgatási reformot igényelne.</i> - <i>Nem felel meg a NUTS-rendelet korlátozásaiból adódó népesség-küszöbértékekre vonatkozó elvárásoknak. Budapest és agglomerációjának együttes népessége jelenleg kb. 2,55 millió fő, mely egy átlagos NUTS 2 szintű régió méretének felel meg. Azonban Pest megye agglomeráción kívül eső, „maradék” népessége csak kb. 400.000 fő (NUTS 3 szintű egységnek felel meg), ami nem teljesítené a NUTS-rendeletben a NUTS 2 szint számára előírt 800.000 fős minimum népesség küszöbértéket, továbbá a besorolás módosítása kapcsán elvárt népességszám-beli szórás csökkenése ellen hat.</i>
Jogi szempontok (alkotmányjogi, választójogi kérdések)
<ul style="list-style-type: none"> - <i>Pest megye történelmi határainak megváltoztatására lenne szükség.</i> - <i>Pest megye jelenlegi közigazgatási határainak megváltoztatása kiterjedne a megye területén lévő választóközetekre is, mely választójogi kérdéseket vet fel.</i> - <i>A jelenleg hatályos agglomerációs lehatárolás felülvizsgálata szükséges, az aktuális funkcionális „összefonódásokat” is figyelembe véve, mely alapján valószínűsíthető a jelenleginél jóval kiterjedtebb metropolisz tér kirajzolódása. (Ebben az esetben Pest megye „maradék” területe még kisebbre zsugorodna.)</i>

5) *Budapest és agglomerációja alkot egy régiót, illetve Pest megye agglomeráción túli része a szomszédos megyékhez kerül*

Elméletben felvetődik a lehetősége az agglomeráció külső határa mentén történő szétválasztásnak, mely szerint **Budapest és agglomerációja alkotná a központi régiót, Pest megye agglomeráción kívül eső térségei pedig a hozzájuk legközelebb eső, a velük legtöbb hasonlóságot mutató szomszédos, kevésbé fejlett régiókhöz (illetve megyékhez) sorolódnának.** Ez a lehatárolási verzió is támogatja a főváros és az agglomeráció alkotta funkcionális egység további, közös, összehangolt fejlődését. Ugyanakkor a fővárosi régióhoz csatlakozó járások ez esetben is a fejlettebb kategóriába maradnának.

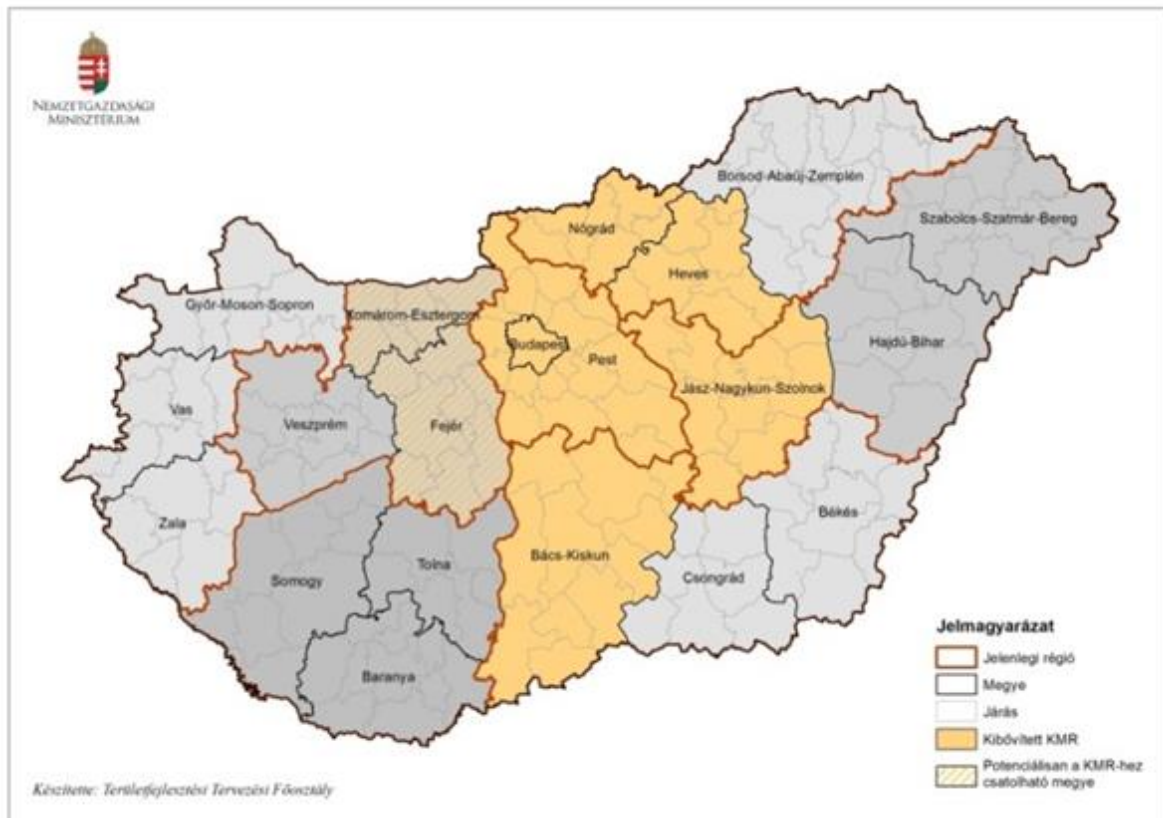
A 2,96 millió fős népességű KMR helyett a főváros és agglomerációjával egy 2,55 milliós szinten fejlettebb kategóriába tartozó központi régió jönne létre, amely a KMR támogatásának problémáját (forráshiányt, alacsony támogatási intenzitást) nem oldja fel.

A modell megvalósítása, Pest megye mellett, minimum négy további megye (Nógrád, Heves, Jász-Nagykun-Szolnok és Bács-Kiskun) érintettségét is jelentené, ami a jogi, közigazgatási és adminisztratív következmények mellett, potenciálisan egyéb társadalmi és identitásbeli következményekkel is járhat.

5/9. táblázat: Az 5. lehatárolási forgatókönyv (Budapest és agglomerációja alkot egy régiót, illetve Pest megye agglomeráción túli része a szomszédos megyékhez kerül) szempontjából mérlegelendő következmények

Támogatáspolitikai szempontok	
+	A főváros és agglomerációjának Pest megyétől való leválasztása esetén a „maradék” megye mintegy 400.000 főt kitevő, döntően perifériális térségei átkerülnének a kevésbé fejlett régió kategóriába tartozó szomszédos megyékhez, és eszerint kaphatnának többletforrást 2020 után.
–	A jelenleg 2,96 milliós fő népességű KMR helyett a főváros agglomerációjával egy 2,55 milliós szinten fejlettebb kategóriába tartozó központi régió jönne létre, amely „konzerválná” a KMR támogatásának problémáit. Budapest agglomerációjának települései, kötöttségekkel felhasználható szűkös fejlesztési forrásokkal számolhatnak csak.
Fejlesztéspolitikai szempontok	
+	„Intézményesülne” Budapest és agglomerációja egységes, összehangolt fejlesztése.
–	Pest megye megszüntetése a jelenleg hatályos fejlesztéspolitikai irányelvek teljes újratervezését igényelné.
–	A megye fejlődésben lemaradó térségei nem kapcsolódnak szervesen a szomszédos térségekhez, sok esetben ez fordított, (pl. nyugat Nógrád megye Pest megyéhez gravitál, jelenleg is munkavállalók ezrei ingáznak Nógrádból Pest megyébe). Azok a szomszédos megyéknek éppúgy perifériái lennének, mint most Pest megyének, ami erősítené további leszakadásuk kockázatát.
Területszervezési szempontok	
–	Pest megye megszüntetésével a közigazgatási (megye) határok, több megyét érintő komoly változtatására lenne szükség, mely jelentős közigazgatási átszervezéseket igényelne.
–	A 2,55 milliós Budapest és agglomerációjának potenciálisan egy régióban és megyében kezelése területszervezési szempontból számos kérdést vet fel mind a főváros kerületekre osztott közigazgatási struktúrája, mind a területi önkormányzati rendszer működése kapcsán (akár a NUTS 2 régió belül önálló NUTS 3 egység, azaz kvázi két önálló megye maradna Budapest és az agglomerációs települések, akár Budapest Főváros irányítása alatt, működnének a csatolt agglomerációs települések, akár egy új közös megye jönne létre a főváros és kerületei, valamint az agglomerációs települések részvételével).
NUTS felülvizsgálati kritériumnak való megfelelés	
+	Megfelel a NUTS-rendelet korlátozásaiból adódó népesség-küszöbértékekre vonatkozó elvárásoknak.
–	Nem felel meg a közigazgatási határokhöz igazodás kritériumának, vagyis közigazgatási reformot igényelne.
–	A NUTS 2 régió módosítása a megyehatárokat is változtatná, így a folyamat hosszabb időt venne igénybe, viszont a KMR esetleges szétválasztásából fakadó előnyök csak akkor érvényesíthetők a 2021-2028 közötti programozási időszakban, ha a közigazgatási rendszer átalakítása már 2018. január 1-jével megtörténik.
–	A megyék területének módosításával sok statisztikai, nem települési szintű idősoros adat értelmezhetetlenné válik, mely alapján a besorolás nem felel meg az EUROSTAT által támasztott visszamenőleg is rendelkezésre álló adatok kritériumának.
Jogi szempontok (alkotmányjogi, választójogi kérdések)	
–	Pest megye megszüntetése közigazgatási reform lefolytatásával jár. A megye „feldarabolása” érinti a választóközeteket is, mely további választójogi kérdéseket vet fel.

6) „Nagy KMR”, ahol a jelenlegi KMR-hez további, kevésbé fejlett, szomszédos megyék kerülnek

A hazai NUTS-lehatárolás módosításának lehetősége, amikor a **KMR jelenlegi területéhez nála kevésbé fejlett**, alacsonyabb GDP/fő értékkel rendelkező **szomszédos megyét vagy megyéket csatolunk**, mint Nógrád, Heves, Jász-Nagykun-Szolnok vagy Bács-Kiskun megye. Ez a módosítási javaslat, mivel teljes megyék mozgatójából indul ki, **igazodik a közigazgatási határokhoz**. Problémát jelenthet azonban a NUTS-rendelet korlátozásaiból adódó népesség-küszöbértékekre vonatkozó elvárás, mely a NUTS 2 szintű területi egységek népességét 800.000 – 3.000.000 fő között határozza meg. **A létrejövő nagy KMR népessége már egy megye hozzácsatolása után is meghaladja a rendeletben felső határként rögzített 3 millió főt.** A rendelet a NUTS-egységek határainak módosítását ráadásul abban az esetben teszi csak lehetővé, amennyiben a módosítás az érintett NUTS-szinten a népességszám tekintetében csökkenti minden EU területi egység méretének a szórását. A KMR 2,96 millió fős lakosságával jelenleg hazánk legnagyobb népességszámú régiója, mely egy átlagos (KMR nélküli országos átlagot alapul véve) magyar régió közel háromszorosa. Ehhez a népességszámhoz akár csak a legkisebb lakossággal rendelkező Nógrád megyét is hozzácsatolva **a területi egységek méretére vonatkozó szórás növekedéséhez járulnánk hozzá.** Ez az európai uniós törekvésekkel ellentétes, így az EUROSTAT és az Európai Bizottság részéről **nem élvezne támogatást.**

A lehetőségek sorra vétele érdekében egy gondolat erejéig eltekintünk az Unió népességszámra vonatkozó, fent részletezett elvárásától. Annak érdekében, hogy az új régió átlagos GDP/fő értéke csökkenjen, a KMR átlagos fejlettségénél alacsonyabb GDP/fő értékkel

5.2.2 A KMR NUTS besorolására vonatkozó alternatívák összefoglaló értékelése

Az előző fejezetekben részletesebben bemutatott, Pest megye és Budapest közötti markáns gazdasági, infrastrukturális, oktatási, egészségügyi, stb. fejlettségbeli különbségek leküzdése érdekében Pest megye 2002 óta folyamatosan törekszik a Közép-magyarországi régióból való kiválásra, miközben a KMR egyben tartása, és az ezzel együtt járó támogathatósági feltételek miatti „fejlesztési forrás veszteség”, évről-évre jelentősebb hátrányt generál a megyében.

A 2014-2020 időszakra Pest megye támogathatósági lehetőségei jelentősen beszűkültek: a KMR támogatását jelentő VEKOP forrásaiból Pest megye már csak igen kis mértékben részesül, így a KMR-források közel 40%-át jelentő ún. ágazati országos projektek például kizárólag Budapest területén kerülnek megvalósításra. Az EU-s fejlesztési forrásokhoz való egyre kisebb mértékű hozzáférés mellett a versenyszférába tartozó tevékenységek állami támogathatósága is minimálisra zsugorodott. A Pest megyei területek lemaradása, a fejlődésből való kvázi kizárása, megállíthatatlan folyamatokat indíthat. A vidékről a megyébe beáramló népességnövekedésből eredő humán és műszaki infrastrukturális fejlesztési igények elmaradása csak tovább nehezítheti Pest megye helyzetét.

A fenti helyzet kezelésére reális lehetőségként merül fel a KMR NUTS 2 szintű lehatárolásának módosítása. Az előzőekben bemutatásra került, hogy a KMR területi lehatárolásának megváltoztatására elméleti síkon ugyan több forgatókönyv is felvethető, a gyakorlatban azonban a NUTS besorolás módosításának szigorú uniós kritériumait, az uniós és a hazai jogszabályi környezetet, a magyar területi közigazgatási és önkormányzati rendszert figyelembe véve csak korlátozott számú lehetőség képzelhető el. A két alapvető kritérium közül az egyik a létrehozott statisztikai egységek népességnagyságára, a másik a közigazgatási egység elvére vonatkozik.

A magyar NUTS rendszer alapját képező NUTS 3 szintű megyerendszer közigazgatási határait tiszteletben tartó módosítás relatíve egyszerűen és gyorsan kivitelezhető az Európai Unió részéről háromévente megnyíló módosítási lehetőségek során. Ebbe a halmazba két KMR módosítási alternatíva került bemutatásra.

A KMR NUTS 2 besorolásának a csatlakozás óta rendre felmerülő reális alternatívája, amikor **Budapest és Pest megye közigazgatási határai mentén két NUTS 2 régióra különválnak**. A régióhatár módosításának 2) alternatívája összességében a **támogatási források bővülését, a hazai társfinanszírozás csökkenését, a támogatható tevékenységek körének bővülését és a támogatásintenzitás növekedését eredményezheti Pest megyében. Budapest pedig továbbra is jogosult maradna a fejlettebb régiókategóriáknak járó támogatására, és területén kerülnének kijelölésre a magasabb támogatásintenzitásra jogosult c) kategóriás térségek**. A felsorolt előnyökkel szemben egyetlen hátrány áll, miszerint Budapest és agglomerációja külön régióba kerülnének, mely fejlesztéspolitikai szempontból jelenthet problémát. Azonban a jelenleg is élő együttműködés, együtttervezés gyakorlata erre megoldást jelenthet. A KMR ilyen jellegű kettéválasztása kizárólag a NUTS-besorolás módosítását jelent, amely így nincs hatással a közigazgatásra.

Az eddigiekben ismertetett 2) és 6) verziók, olyan alternatívák, melyek a rendelkezésre álló időkereten belül végrehajthatók. Mivel a javaslatok megyehatárokhoz igazodnak, nem igénylik a közigazgatási rendszer időigényes átalakítását. Azonban a 6)-os verzió esetében létrejövő „nagy KMR” népessége ez esetben már egy megye hozzácsatolása után is meghaladná a rendeletben felső határként rögzített 3 millió főt. Így időben megvalósítható, reális, ugyanakkor legtöbb előnnyel járó megoldásként a 2)-es verzió, Budapest és Pest megye közigazgatási határa mentén történő szétválasztása tekinthető.

A többi módosítási lehetőség az előzőekkel ellentétben a megyehatárok megváltoztatását igényelné. Az EUROSTAT hivatalos közleménye szerint az adott tagállam Kormányának 2016. februárig kell jelezni módosítási szándékát az Európai Unió felé. Az Európai Bizottsággal történő egyetértés és az EUROSTAT általi jóváhagyás esetén az új régió-beosztás 2018. január 1-től lép hatályba. Ez az utolsó lehetőség arra, hogy a 2021-től induló újabb európai uniós támogatási ciklusban - a tárgyalások során a hasonló érdekekkel rendelkező tagállamokkal való szoros együttműködés és közös fellépés esetén – a KMR kettéválasztását figyelembe vegyék és a finanszírozásra jogosult régiók jegyzékében már a két új NUTS 2 régió szerepelhessen.

A korábbiakban már ismertetett NUTS rendelet értelmében egy NUTS 2 szintű régió csak a megyehatárhoz illeszkedve határozható meg. Így ha egy régió határát ettől eltérően szeretnénk változtatni, akkor a közigazgatási, az önkormányzati rendszer és a politikai választókeretek struktúrájának, határainak átszervezését is fel kell vállalni. Ezen változások az Alaptörvény és a hatályos magyar jogrendszer szerint a következő választási ciklusban (Parlamenti választás-2018, illetve Önkormányzati választás-2019 után) léphetnek életbe. Amennyiben a közigazgatási határokat átlépő, így a megyerendszer határait is érintő kormányzati döntés születne, annak eredménye valószínűsíthetően csak a választások után realizálható. Az Európai Bizottság felé legközelebb 2019-ben lesz lehetőség a régióhatárok módosításának kezdeményezésére. Ez esetben az Európai Bizottsággal történő egyetértés és az EUROSTAT általi jóváhagyás esetén az új régió-beosztás legkorábban 2021. január 1-től léphet hatályba, mely változás azonban már nem lesz hatással a 2020 utáni kohéziós időszakra.

Tekintettel arra, hogy az esetleges változások Pest megye 1,2 milliós lakosságán túl, a szomszédos megyék megközelítőleg 2 millió lakosát is jelentős mértékben érintik, illetve Pest megye bonyolult közigazgatási, gazdasági, társadalmi kapcsolatait is figyelembe véve, **bármilyen területszervezési kérdésben való döntés előtt további, mélyreható társadalmi, gazdasági és jogi szempontokat is mérlegelő vizsgálatokat szükséges lefolytatni mindenekelőtt a térség választott képviselőinek, az önkormányzati oldalnak és a közigazgatási átszervezésben érintett szervezeteknek a bevonásával.**

5.3 Az együttes tervezés lehetőségei a különválás után

Annak ellenére, hogy jelen vizsgálat alapján megalapozottan állítható, a Közép-magyarországi régió NUTS besorolását érintő módosítás szükségessége, a két területi egység közösségeinek fejlődése, anyagi gyarapodása és jóléte vitathatatlanul összekapcsolódik egymással. **A társadalmi-gazdasági kapcsolatok összefonódásai szükségessé teszik, hogy Budapest és Pest megye a fejlesztési céljaikat összehangolják.** A régiót érintő tervek elkészülte előtt szükséges, hogy a tervezés menetében, a tervek elkészítésében közreműködők útján a két önkormányzat már a tervezés folyamatában egyeztesse a jövőre vonatkozó elképzeléseit.

A fővárosi régiók általánosságban olyan **multifunkcionális egységek**, amelyek erőteljes és tartós gazdasági fejlődést mutatnak, ahol a gazdasági, politikai, tőke, infrastrukturális és emberi erőforrások kiemelt mértékben koncentrálnak. A **koncentráció elemei** azonban **nem feltétlenül oszlanak meg egyenletesen a régióin belül**, sőt ellenkezőleg, **a fővárosba és a vele funkcionálisan összetartozó agglomeráció bizonyos részein összpontosulnak**. Más szóval a kumulatív folyamatok mindig valamelyik centrumtértségben zajlanak, és nem csupán a térség, hanem a vele kapcsolatban álló térségek gazdasági fejlődését is erőteljesen befolyásolják. **A fővárosi régiók vonzáskörzete azonban sokszorosan meghaladja statisztikai, közigazgatási és fejlesztéspolitikai lehatárolásukat**, mivel ennél lényegesen tágabb térségben alakítanak ki kapcsolatokat és együttműködéseket.

A Pest megyében és Budapesten megvalósított beruházások mértéke döntő hatással van az aggregált (nemzeti szintű) beruházás- és gazdasági növekedés ütemére; hatásuk túlnyúlik a régió határain. **A fővárosába és Pest megyébe allokált támogatási források az infrastruktúrában és a közszolgáltatásokban közvetlenül és közvetve is jelentősen befolyásolják a közösségi szolgáltatások minőségét országos szinten is.** Az országos funkciójú intézmények fejlesztése esetén ez magától értetődő. A nem országos intézmények fejlesztése esetén a tovagyrúzó hatás a döntően fővárosi intézmények (oktatás, K+F, egészségügy) esetében abban jelentkezik, hogy azok szolgáltatásait más vonzáskörzetbeli lakosok és vállalatok is jelentős arányban igénybe veszik.

A Budapest és Pest megye alkotta erős, többközpontú kapcsolati térben a két területi egység - város és vidék - nem elszigetelten, hanem összehangolt partnerségben kell, hogy együttműködjön egymással, kiemelten a tudásgazdaság, a K+F+I, a csúcstechnológiát képező feldolgozóipar, a kreatív iparágak és a turizmus területén. A jó minőségű egészséges élelmiszerek fővárosi fogyasztói piacon való megjelenésének támogatása a térségi munkamegosztás egyik fontos szegmense, mely a vidéki térségek helyi gazdaságfejlesztésének támogatása mellett a hazai, egészséges termékek fogyasztásának népszerűsítését is szolgálja.

A Budapest és Pest megye alkotta térség csak akkor lehet versenyképes más európai fővárosi térségekkel, ha hosszú távú, közösen kialakított, a társadalmi-gazdasági szempontokra kiemelten fókuszáló területfejlesztési irányítási- és eszközrendszer

dolgoznak ki és alkalmaznak. A sikerhez a terület- és településfejlesztés valamennyi állami, önkormányzati, gazdasági és civil szereplőjének közös érdekek alapján közös célokat megfogalmazó és összehangolt fejlesztési eszközöket alkalmazó, sokoldalú együttműködése szükséges. **Ezért Budapest és Pest megye az esetleges különválást követően is a partnerség keretei között közösen kell, hogy törekedjen a térség széles társadalmi-gazdasági bázison nyugvó, összehangolt stratégiájának meghatározására és kialakítására.** Bármely felvázolt lehatárolási forgatókönyv érvényesülése esetén is, Budapest és Pest megye együttműködésének részét kell, hogy képezze **a sajátos agglomerációs kérdések kezelése.** E vonatkozásban kiemelt feladat a **közlekedés összehangolt fejlesztése** és a város határain átnyúló, településeket tagoló-elválasztó **zöldfelületi elemek és ökológiai hálózatok összehangolt védelme** és értékalapú fejlesztése, az indokolatlan zöldmezős beruházások visszaszorítása. A régió statisztikai besorolásától függetlenül, az agglomeráción belüli kérdések sajátosan szektor-specifikusak, a térségi együttműködések és együtt tervezések kialakításánál is figyelemmel kell lenni e térségi sajátosságokra, a valós térségi-, településközi kapcsolatokra.

Pest megye és Budapest összehangolt tervezésének fórumai

Pest megye és Budapest élő kapcsolatát, aktív együttműködését számos dokumentum és platform igazolja, melyek a teljesség igénye nélkül a következők:

A területfejlesztésről és a területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény (Tftv.) 14/A. §-a szerint a Közép-magyarországi régió esetében regionális területfejlesztési konzultációs fórum működtetését írja elő. **A törvényi indokolás szerint mindazokban az esetekben, amikor a megye területén túlmutat egy-egy területfejlesztési ügy, szükséges az érintett megyei önkormányzatok közötti koordináció,** illetve a harmonikus döntéshozatal kereteinek megteremtése.

2011-ben megújultak azok az önkéntes önkormányzati szövetségek, társulások, amelyekhez kapcsolódóan lehetőség van a főváros külső kerületei és a szomszédos agglomerációs települések közötti érdemi együttműködés kialakítására. A megszűnt Budapesti Agglomerációs Fejlesztési Tanács koordinációs feladatait ezek a szektorálisan szerveződő, önkéntes formák vehették át. Feladatuk egyebek mellett Budapest és várostérsége tervezésének összehangolása érdekében tervegyeztető és koordinációs fórumok rendszerének kialakítása és hatékony működtetése az érintett külső kerületek és a belső agglomerációs települések között. Ezek a terület- illetve településfejlesztésért és településrendezésért felelős önkormányzati bizottságok és a főépítészek részvételével a kerületi (települési) szintű fejlesztési koncepciók és tervek, valamint a területek felhasználását befolyásoló településrendezési tervek kölcsönös megismertetésére és egyeztetésére szolgálnak, közös platformként.

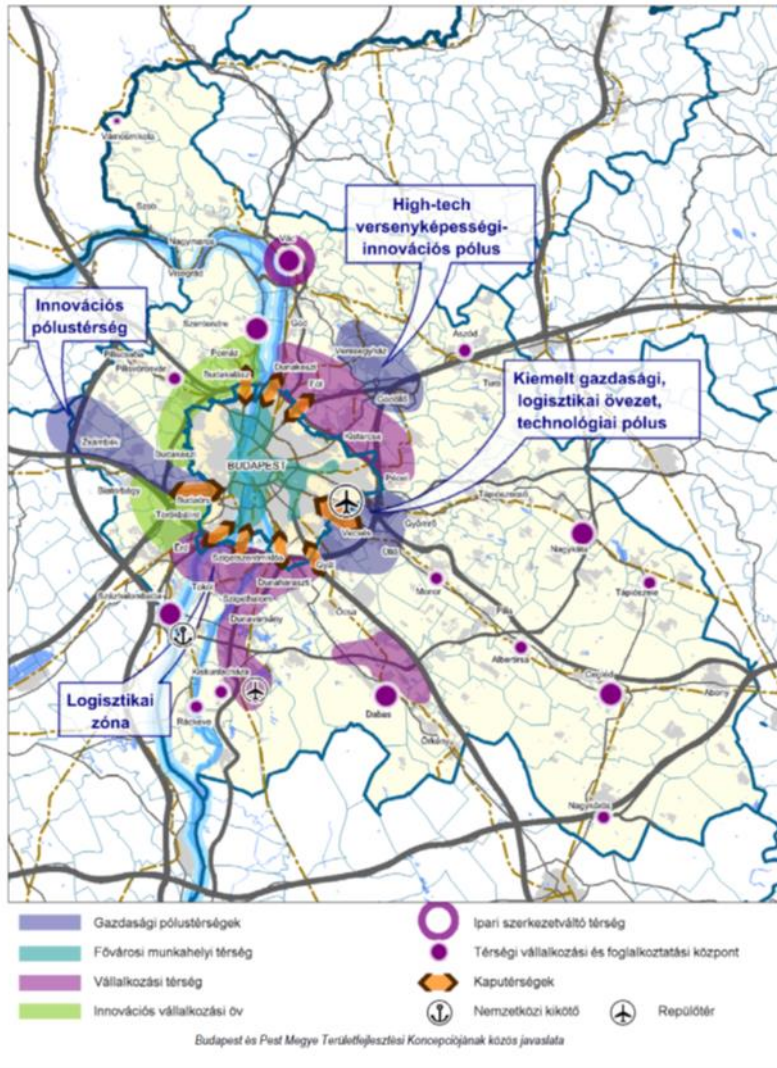
2012-ben Budapest és Pest megye önkormányzata között létrejött egy együttműködési megállapodás és egy együttműködési keret-megállapodás. Ennek keretében 2013 óta **konzultációs fórumot működtetnek** (FHP059/ 177-155/2013; FHP059/ 177-177/2013) területfejlesztési elképzeléseik összehangolása céljából. A megállapodás értelmében szakmai

egyeztetésekkel készítik elő például az utak felújítását, a közművezetékek korszerűsítését célzó feladatok összhangjának megteremtését és a gazdasági fejlesztéseket.

2014 januárjától a Fővárosi Önkormányzat intenzív partnerségi tervezési folyamatot koordinált a kerületi önkormányzatok és Pest megye Önkormányzatának részvételével három kiemelt témában, melyek a fejlesztési igények figyelembevételével a Budapest 2030 Hosszú Távú Városfejlesztési Konceptióban előzetesen azonosításra kerültek. Ezek a Duna menti területek összehangolt fejlesztése, a barnamezős területek fejlesztése és a szociális városrehabilitáció voltak. A részvételi tervezési folyamat célja a városfejlesztés keretében ún. tematikus fejlesztési programok (TFP) kidolgozása volt, mely a közös fejlesztési irányvonalak meghatározásán túl az Európai Unió forrásai által finanszírozható projektek beazonosítását és előkészítését is magában foglalta. A folyamat eredményeképp a Fővárosi Közgyűlés által elfogadott három stratégiai tervezési dokumentum elfogadásával egyidejűleg, a résztvevő kerületi önkormányzatok egyhangúan megszavazott döntése alapján, egy negyedik, a gazdaságélénkítést és munkahelyteremtést elősegítő tematikus fejlesztési program is kidolgozásra került 2015. első félévében. Az elsősorban a főváros közigazgatási határára belüli területére koncentráló, összvárosi érdekeken nyugvó stratégiák megalkotása széles körű, folyamatos együttműködést igényeltek, így jól működő partnerség alakult ki a folyamatban résztvevő Fővárosi Önkormányzat, a fővárosi kerületek és Pest megye között. **A központi régió esetleges statisztikai kettéválása esetén, a TFP-k során alkalmazott tervezési módszertan megfelelő formája lehet, Pest megye és Budapest összehangolt fejlesztési elképzeléseinek kialakításához is.**

A 1213/2014. (VI.30.) Főv. Kgy. határozatával elfogadott **Budapest Területfejlesztési Konceptiója (BTFK) a következő főbb együttműködési felületeket rögzíti a főváros és Pest megye között:**

- ▶ közös tervezési, fejlesztési- és működtető platform (társaságok, tanácsok stb.) létrehozása és működtetése a közös és folyamatos koordináló, ösztönző tevékenység elősegítésére a piaci befektetők és a közsféra fejlesztéseinek területén;
- ▶ a lakosság ellátását szolgáló intézményhálózat fejlesztése;
- ▶ gazdaságfejlesztés, a turisztikai kínálat integrált fejlesztése és értékesítése;

► közös projektgenerálás a vidéki élelmiszertermelés fővárosi fogyasztói piacon való megjelenésének erősítésére, az élhető és életképes vidék támogatása és az egészséges élelmiszerek fogyasztásának népszerűsítése, a szállításból adódó CO2 kibocsátás csökkentése céljából;

► a szuburbanizáció befolyásolására alkalmas, térségileg differenciált eszközök kidolgozása és alkalmazása;

► térségi beruházások összehangolt tervezése, támogatása (pl. a logisztika terén);

► a Budapesti Agglomeráció Területrendezési Tervéről

szóló törvény felülvizsgálata és módosítása a területfejlesztés és a városfejlesztés megváltozó célkitűzéseinek figyelembevételével, ennek célkitűzéseit szolgáló – a fejlesztés és a rendezés elemeit összehangoltan alkalmazó, differenciált térségi szabályozás kidolgozása;

► Budapest és Pest megye alkotta Közép-Magyarországi Regionális Területfejlesztési Konzultációs Fórum;

► közös metodika szerint összehangolt tervek előkészítése és kidolgozása mindazon tématerületekre, amelyek vonatkozásában az együttműködés keretében a felek azt szükségesnek tartják és vállalják a közös tervezést és a közös fellépést;

► több kerületet és több agglomerációs települést érintő térségi integrált fejlesztési programok kezdeményezése, előkészítése és megvalósulásuk elősegítése;

► a fővárosi térség közlekedésének megfelelő integráltságát biztosító intézményi kapcsolat kialakítása;

- ▶ megállapodás kialakítása a térség kerületei és települései önkormányzataival a terület felhasználás koordinálására a zöldövezet létrehozása érdekében;
- ▶ közös mintaprojektek kezdeményezése a legerőteljesebb fejlesztési potenciállal rendelkező térségekben; ennek részeként a megkezdett együtt-tervezési folyamat folytatása a Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtér és környezete projektterületében.

A BTFK-ban a főváros és Pest megye közös javaslatot fogalmazott meg a gazdaság fejlesztése tekintetében.

Pest megye és Budapest társadalmi, gazdasági területi egyenlőtlenségei megkívánják a régió két közigazgatási egységének egyedi szükségletekhez igazodó differenciált kezelést, ugyanakkor szorosan összefonódó társadalmi-gazdasági folyamatai miatt az együtt tervezés, az egymást támogató és egymás tevékenységét kiegészítő, közös gondolkodás egyik felvázolt lehatárolási forgatókönyv esetében sem maradhat el a jövőben. Akárhogy alakul is a kohéziós politika működése 2020 után, a térséget – a jelenlegi KMR területét – mindenképpen érdemes a nemzetközi szerep és az egyre bővülő vonzáskörzet, valamint a ténylegesen kialakult, működő kapcsolatok miatt egységes térségként, egyfajta metropoliszrégióként kezelni. A főváros és környéke között olyan erős és szerves kapcsolatok alakultak ki, hogy az uniós források régió-típusonként eltérő támogatási kritériumai ellenére, alapvetően hazai gazdaság- és területfejlesztési forrásokból továbbra is fenn kell tartani a főváros pozitív „árnyékhatását”. **A közigazgatási és fejlesztéspolitikai önállósulás nem az elkülönülés, a bezárkózás kezdetét kell, hogy jelentse, hanem a még hiányzó igazgatási szolgáltatás ellátási koordináció kiépítésének elindítását. Ehhez a „kettős önállóság” megteremti a szükséges felhatalmazást, létrehozza a szükséges intézményi és adminisztratív kapacitásokat.**

Felhasznált irodalom

„Pest megye, mint Közép-Magyarország része, gazdasági-társadalmi helyzetének alakulása a 2007-2013. időszakban, a rendelkezésre álló múltbeli és jövőbeli források hatásai a megye fejlődésére” c. tanulmány munkaverziója, Dr. Csath Magdolna, Leadership Kft.,2015. augusztus

Magyarország településhálózata 2. Városok – falvak (KSH, 2015.)

A gazdasági folyamatok regionális különbségei (KSH, 2015)

Pest Megye Stratégiai Program TERÜLETI HATÁSVIZSGÁLAT és KÖRNYEZETI ÉRTÉKELÉS, 2014

Budapest Területfejlesztési Konceptiója, Javaslat és mellékletek, 2014. május

Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió, 2014.

KSH - PEST MEGYE SZÁMOKBAN, 2014

Kis Máté1 – Goda Pál: Pest megye településeinek versenyképességi térképe (Lukovics Miklós – Savanya Péter (szerk.) 2013:Új hangsúlyok a területi fejlődésben. JATE Press, Szeged, 116-128. o.)

Közép-Magyarország intelligens innovációs szakosodási stratégiája 2014-2020

Feladat ellátási, intézményhálózati-működtetési és köznevelés-fejlesztési terv Pest megye 2013-2018. Oktatási Hivatal - Pest Megyei Kormányhivatal közreműködésével

Pest megye Területfejlesztési Konceptiója, I. kötet, Helyzetfeltárás, 2013. december

Közép-Magyarország: fejlesztési igények és a kohéziós politika eszköztára, Tematikus füzetek sorozat, Nemzeti Fejlesztési Ügynökség, 2012.november

KSH – Magyarország társadalmi atlasza, 2012

Budapest városfejlesztési koncepciója, 4. Budapest társadalma, 2011.december

CSANÁDI GÁBOR – CSIZMADY ADRIENNE SZUBURBANIZÁCIÓ ÉS TÁRSADALOM, Tér és Társadalom, XVI. évf. 2002 -3: 27–55

Felhasznált internetes oldalak:

<http://www.pestmegye.hu/>

<http://www.budapest.hu/>

<http://www.ksh.hu/>

<http://www.fcsm.hu/>

MELLÉKLETEK

1. melléklet:

Az Európai Unió régióinak száma és átlagnépessége (EUROSTAT alapján)

Ország	A NUTS 1 szintű régiók		A NUTS 2 szintű régiók	
	száma	átlagos népessége (1000 fő)	száma	átlagos népessége (1000 fő)
Ausztria	3	2835	9	945
Belgium	3	3734	11	1018
Bulgária	2	3622	6	1207
Ciprus	1	858	1	858
Csehország	1	10512	8	1314
Dánia	1	5627	5	1125
Egyesült Királyság	12	5359	37	1738
Észtország	1	1315	1	1315
Finnország ^{a)}	2	2725	5	1090
Franciaország ^{b)}	9	7315	26	2532
Görögország	4	2725	13	838
Hollandia	4	4207	12	1402
Horvátország	1	4246	2	2123
Írország	1	4605	2	2302
Lengyelország	6	6336	16	2376
Lettország	1	2001	1	2001
Litvánia	1	2943	1	2943
Luxemburg	1	549	1	549
Magyarország	3	3292	7	1411
Málta	1	425	1	425
Németország	16	4339	38	2125
Olaszország	5	12272	21	2894
Portugália ^{c)}	3	3475	7	1489
Románia	4	4986	8	2493
Spanyolország	7	6644	19	2448
Svédország	3	3214	8	1205
Szlovákia	1	5415	4	1353
Szlovénia	1	2061	2	1030
<i>Európai Unió összesen</i>	<i>98</i>	<i>4201</i>	<i>294</i>	<i>1548</i>

A népesség-adatok dátuma: 2014. jan. 1, a NUTS-besorolás a 2010-es állapotokat tükrözi.

- Finnország sajátos okok miatt egy 28.000 fős kis szigetet, Aalandot önálló NUTS 1 régióként tekint, a másik NUTS 1 régió a „kontinentális” Finnország (5,4 millió fő). A sziget NUTS 1 besorolása az átlag-értéket nagyban torzítja;
- Franciaország tengerentúli területei egy NUTS 1 régióként szerepelnek, de alacsony népességük miatt csak a teljes körű felsorolásokban szerepelnek, részletes értékelésekben ezeket figyelmen kívül hagyják.
- Hasonlóan a Finnországhoz, Portugáliában is önálló NUTS 1 régióként vannak nyilvántartva Madeira- és az Azori-szigetek, holott a szigetek lakossága csak 250.000 fő körül mozog, miközben Portugália szárazföldi része majdnem 10 millió lakosú. tehát erősen torzítják Portugália NUTS 1 besorolásának átlag-értékeit.

2. melléklet: Magyarország régiói

3. melléklet: Magyarország NUTS egységeinek adatai

Magyarország NUTS-egységei és azok népességszáma 2001–2013

NUTS osztályba való besorolás	Közigazgatási területi egység	Népességszám 2001	Népességszám 2013
NUTS 1	Nyugat (Dunántúl)	3 066 082	2 971 203
NUTS 2	Nyugat-Dunántúli Régió	984 151	984 521
NUTS 3	Győr-Moson-Sopron megye	424 507	450 318
NUTS 3	Vas	266 411	254 580
NUTS 3	Zala	293 233	279 623
NUTS 2	Közép-Dunántúli Régió	1 107 163	1 069 190
NUTS 3	Fejér megye	423 531	419 506
NUTS 3	Komárom-Esztergom m.	311 770	300 677
NUTS 3	Veszprém	371 862	349 007
NUTS 2	Dél-Dunántúli Régió	974 768	917 492
NUTS 3	Baranya megye	400 806	373 984
NUTS 3	Somogy	330 261	315 512
NUTS 3	Tolna	243 701	227 996
NUTS 1	Közép	2 844 224	2 965 413
NUTS 2	Közép-Magyarország	2 844 224	2 965 413
NUTS 3	Budapest	1 811 552	1 744 665
NUTS 3	Pest megye	1 032 672	1 220 748
NUTS 1	Alföld és Észak	4 132 918	3 940 749
NUTS 2	Észak-Magyarország	1 269 132	1 176 894
NUTS 3	Borsod-Abaúj-Zemplén m.	729 965	674 999
NUTS 3	Heves megye	322 629	303 503
NUTS 3	Nógrád megye	216 538	198 392
NUTS 2	Észak-Alföld	1 521 951	1 484 375
NUTS 3	Hajdú-Bihar megye	541 581	539 507
NUTS 3	Jász-Nagykun-Szolnok m.	410 694	383 489
NUTS 3	Szabolcs-Szatmár-Bereg	569 676	561 379
NUTS 2	Dél-Alföld	1341835	1 279 480
NUTS 3	Bács-Kiskun megye	532 465	516 892
NUTS 3	Békés megye	391 702	355 199
NUTS 3	Csongrád megye	417 668	407 389
	Magyarország	10043 224	9 877 365

4. melléklet: Egy főre eső GDP Magyarország megyéiben

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Közép-Magyarország	16 183	18 376	20 768	20 964	22 058	23 332	24 864	25 923	26 806	26 235	27 073	27 451	27 813	28 174
Budapest	21 022	23 756	26 880	27 008	28 609	30 459	32 995	33 865	35 746	35 470	36 213	36 808	37 353	37 611
Pest	8 102	9 668	11 137	11 681	12 229	12 816	13 040	14 541	14 131	13 256	14 274	14 358	14 225	14 707
Közép-Dunántúl	10 038	10 818	11 143	12 082	13 013	13 612	13 796	14 483	14 666	13 097	14 291	15 081	15 110	15 840
Fejér	12 150	11 915	11 845	12 304	13 313	13 819	14 693	14 962	15 234	13 283	14 355	15 915	16 030	17 110
Komárom-Esztergom	8 649	10 666	11 617	13 753	15 262	16 580	15 794	17 129	17 143	15 472	16 899	17 368	17 345	17 916
Veszprém	8 808	9 694	9 937	10 395	10 731	10 812	11 016	11 618	11 833	10 805	11 939	12 082	12 093	12 527
Nyugat-Dunántúl	11 720	11 980	13 037	14 098	14 278	14 347	15 319	15 333	15 795	14 726	16 415	17 335	17 334	18 140
Győr-Moson-Sopron	13 695	13 710	14 801	15 500	15 687	16 003	17 525	17 884	18 441	16 991	19 677	20 892	19 783	21 332
Vas	11 643	11 403	12 326	13 668	13 658	13 597	14 978	14 137	14 003	13 012	14 032	15 170	16 120	17 013
Zala	8 939	9 990	11 105	12 411	12 742	12 544	12 305	12 539	13 351	12 763	13 464	13 674	14 561	14 052
Dél-Dunántúl	7 830	8 573	9 197	9 421	9 691	9 969	10 169	10 514	11 010	10 741	11 081	11 469	11 592	11 905
Baranya	7 926	8 737	9 271	9 752	10 062	10 472	10 811	11 021	11 362	10 795	10 990	11 077	11 233	11 586
Somogy	7 196	7 988	8 662	9 188	9 413	9 491	9 473	9 697	10 200	9 883	10 488	10 923	10 826	11 053
Tolna	8 527	9 093	9 797	9 196	9 464	9 794	10 060	10 786	11 530	11 823	12 049	12 884	13 239	13 606
Észak-Magyarország	6 741	7 669	8 087	8 488	9 018	9 534	9 749	9 975	10 081	9 525	9 881	10 239	10 217	10 845
Borsod-Abaúj-Zemplén	6 699	7 491	7 897	8 337	9 109	9 911	10 061	10 262	10 264	9 591	9 967	10 392	10 567	11 240
Heves	7 456	8 762	9 239	9 649	9 921	10 125	10 492	11 221	11 398	10 934	11 353	11 596	11 223	12 128
Nógrád	5 827	6 653	7 029	7 278	7 367	7 380	7 585	7 134	7 473	7 165	7 351	7 640	7 497	7 542
Észak-Alföld	6 885	7 923	8 353	8 784	9 043	9 231	9 591	9 760	10 135	10 126	10 398	11 009	10 940	11 188
Hajdú-Bihar	7 710	8 854	9 502	10 134	10 525	10 821	11 023	11 100	11 490	11 524	12 177	12 861	12 607	12 670
Jász-Nagykun-Szolnok	6 981	8 099	8 520	8 629	8 846	8 925	9 830	9 981	10 461	10 594	10 061	11 072	11 016	11 598
Szabolcs-Szatmár-Bereg	6 041	6 925	7 152	7 623	7 783	7 944	8 069	8 331	8 610	8 453	8 909	9 163	9 285	9 484
Dél-Alföld	7 778	8 625	8 973	9 137	9 657	9 937	10 156	10 255	10 861	10 334	10 623	11 374	11 594	12 187
Bács-Kiskun	7 492	8 333	8 943	9 013	9 579	9 799	10 175	10 198	10 907	10 347	10 563	11 617	11 947	12 874
Békés	7 174	7 972	8 093	8 176	8 655	8 747	8 854	9 158	9 545	8 783	9 161	9 734	9 709	10 244
Csongrád	8 707	9 605	9 831	10 186	10 678	11 200	11 314	11 308	11 965	11 667	11 957	12 473	12 801	13 013
Ország összesen	10 485	11 671	12 709	13 145	13 792	14 406	15 117	15 635	16 204	15 646	16 394	16 995	17 100	17 621

5. melléklet: Egy főre eső GDP Magyarország megyéiben az EU28 átlagához viszonyítva

A hazai régiókban egy főre jutó GDP (PPS) az EU28 átlagának százalékában

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Közép-Magyarország	82,6	90,5	98,9	98,4	98,9	100,6	101,9	100,5	103,5	108,0	107,0	105,6	105,0	105,9
Budapest	107,3	117,0	128,0	126,8	128,3	131,3	135,2	131,3	138,0	146,0	143,1	141,6	141,0	141,4
Pest	41,3	47,6	53,0	54,8	54,8	55,2	53,4	56,4	54,6	54,6	56,4	55,2	53,7	55,3
Közép-Dunántúl	51,2	53,3	53,1	56,7	58,4	58,7	56,5	56,1	56,6	53,9	56,5	58,0	57,0	59,5
Fejér	62,0	58,7	56,4	57,8	59,7	59,6	60,2	58,0	58,8	54,7	56,7	61,2	60,5	64,3
Komárom-Esztergom	44,1	52,5	55,3	64,6	68,4	71,5	64,7	66,4	66,2	63,7	66,8	66,8	65,5	67,4
Veszprém	44,9	47,8	47,3	48,8	48,1	46,6	45,1	45,0	45,7	44,5	47,2	46,5	45,6	47,1
Nyugat-Dunántúl	59,8	59,0	62,1	66,2	64,0	61,8	62,8	59,4	61,0	60,6	64,9	66,7	65,4	68,2
Győr-Moson-Sopron	69,9	67,5	70,5	72,8	70,3	69,0	71,8	69,3	71,2	69,9	77,8	80,4	74,7	80,2
Vas	59,4	56,2	58,7	64,2	61,2	58,6	61,4	54,8	54,1	53,5	55,5	58,3	60,8	64,0
Zala	45,6	49,2	52,9	58,3	57,1	54,1	50,4	48,6	51,5	52,5	53,2	52,6	54,9	52,8
Dél-Dunántúl	39,9	42,2	43,8	44,2	43,5	43,0	41,7	40,8	42,5	44,2	43,8	44,1	43,7	44,8
Baranya	40,4	43,0	44,1	45,8	45,1	45,1	44,3	42,7	43,9	44,4	43,4	42,6	42,4	43,6
Somogy	36,7	39,4	41,2	43,1	42,2	40,9	38,8	37,6	39,4	40,7	41,5	42,0	40,9	41,6
Tolna	43,5	44,8	46,7	43,2	42,4	42,2	41,2	41,8	44,5	48,7	47,6	49,6	50,0	51,2
Észak-Magyarország	34,4	37,8	38,5	39,9	40,4	41,1	40,0	38,7	38,9	39,2	39,1	39,4	38,6	40,8
Borsod-Abaúj-Zemplén	34,2	36,9	37,6	39,1	40,8	42,7	41,2	39,8	39,6	39,5	39,4	40,0	39,9	42,3
Heves	38,0	43,2	44,0	45,3	44,5	43,6	43,0	43,5	44,0	45,0	44,9	44,6	42,3	45,6
Nógrád	29,7	32,8	33,5	34,2	33,0	31,8	31,1	27,7	28,9	29,5	29,1	29,4	28,3	28,4
Észak-Alföld	35,1	39,0	39,8	41,2	40,6	39,8	39,3	37,8	39,1	41,7	41,1	42,3	41,3	42,1
Hajdú-Bihar	39,3	43,6	45,2	47,6	47,2	46,6	45,2	43,0	44,4	47,4	48,1	49,5	47,6	47,6
Jász-Nagykun-Szolnok	35,6	39,9	40,6	40,5	39,7	38,5	40,3	38,7	40,4	43,6	39,8	42,6	41,6	43,6
Szabolcs-Szatmár-Bereg	30,8	34,1	34,1	35,8	34,9	34,2	33,1	32,3	33,2	34,8	35,2	35,2	35,0	35,7
Dél-Alföld	39,7	42,5	42,7	42,9	43,3	42,8	41,6	39,7	41,9	42,5	42,0	43,7	43,7	45,8
Bács-Kiskun	38,2	41,0	42,6	42,3	43,0	42,2	41,7	39,5	42,1	42,6	41,8	44,7	45,1	48,4
Békés	36,6	39,3	38,5	38,4	38,8	37,7	36,3	35,5	36,9	36,1	36,2	37,4	36,6	38,5
Csongrád	44,4	47,3	46,8	47,8	47,9	48,3	46,4	43,8	46,2	48,0	47,3	48,0	48,3	48,9
Összesen	53,5	57,5	60,5	61,7	61,8	62,1	62,0	60,6	62,6	64,4	64,8	65,4	64,5	66,2

6. melléklet: Magyarország járásainak emelkedő rangsora

A járások – komplex mutató alapján – emelkedő sorrendbe állított listája
(a kedvezményezett járások besorolásáról szóló 290/2014. (XI. 26.) Korm. rendelet alapján)

A	B	C	D	E	F	G	H	I
Régió	Megye	Járás	Lakó-népesség (2013. XII. 31.)	A komplex mutató értéke	Rangsor-szám a komplex mutató értéke alapján	Kedvezményezett járás (46,68 alatt)	Fejlesztendő járás (a népesség 15%-a)	Komplex programmal fejlesztendő járás (a népesség 10%-a)
ÉM	BAZ	Cigándi	16 115	18,63	1.	1	1	1
DD	BAR	Sellyei	14 178	21,00	2.	1	1	1
ÉM	BAZ	Gönci	16 769	22,11	3.	1	1	1
ÉA	JNS	Kunhegyesi	20 304	22,12	4.	1	1	1
ÉA	SSB	Baktalórántházai	19 294	22,13	5.	1	1	1
DA	BKK	Jánoshalmi	16 997	23,06	6.	1	1	1
ÉA	HBH	Nyíradonyi	29 808	23,17	7.	1	1	1
ÉM	BAZ	Encsi	21 659	23,27	8.	1	1	1
ÉM	HEV	Hevesi	34 767	24,40	9.	1	1	1
ÉM	BAZ	Ózdi	53 914	25,49	10.	1	1	1
ÉM	BAZ	Szikszói	17 299	25,75	11.	1	1	1
DA	BEK	Sarkadi	22 926	25,83	12.	1	1	1
ÉA	SSB	Nyírbátori	43 439	27,15	13.	1	1	1
ÉM	BAZ	Edelényi	33 814	27,34	14.	1	1	1
KD	VES	Devecseri	14 778	27,37	15.	1	1	1
ÉM	BAZ	Mezőcsáti	14 481	27,50	16.	1	1	1

A	B	C	D	E	F	G	H	I
Régió	Megye	Járás	Lakó-népesség (2013. XII. 31.)	A komplex mutató értéke	Rangsor-szám a komplex mutató értéke alapján	Kedvezményezett járás (46,68 alatt)	Fejlesztendő járás (a népesség 15%-a)	Komplex programmal fejlesztendő járás (a népesség 10%-a)
ÉA	SSB	Fehérgyarmati	38 578	27,55	17.	1	1	1
DA	BEK	Mezőkovácsházai	40 186	27,82	18.	1	1	1
ÉA	SSB	Vásárosnaményi	36 510	28,00	19.	1	1	1
ÉA	HBH	Derecskei	41 775	28,01	20.	1	1	1
ÉA	SSB	Ibrányi	23 701	28,12	21.	1	1	1
ÉA	SSB	Záhonyi	19 192	28,52	22.	1	1	1
DD	BAR	Hegyháti	12 515	28,63	23.	1	1	1
DA	BKK	Bácsalmási	19 780	28,71	24.	1	1	1
DD	SOM	Csurgói	16 485	29,51	25.	1	1	1
ÉA	HBH	Püspökladányi	40 560	29,83	26.	1	1	1
ÉM	BAZ	Putnoki	19 053	30,10	27.	1	1	1
KD	FEJ	Sárbogárdi	28 223	30,15	28.	1	1	1
DD	SOM	Barcsi	23 596	30,19	29.	1	1	1
ÉA	SSB	Kemecsei	22 062	30,26	30.	1	1	1
ÉM	NOG	Szécsényi	19 416	30,29	31.	1	1	1
ÉA	SSB	Csengeri	13 802	30,30	32.	1	1	1
ÉA	HBH	Berettyóújfalui	45 277	30,42	33.	1	1	1
ÉA	JNS	Jászapáti	32 676	30,59	34.	1	1	1
ÉA	SSB	Mátészalkai	64 471	30,91	35.	1	1	1
DD	TOL	Tamási	38 304	30,95	36.	1	1	1
DD	SOM	Tabi	12 665	31,10	37.	1	1	0

A	B	C	D	E	F	G	H	I
Régió	Megye	Járás	Lakó-népesség (2013. XII. 31.)	A komplex mutató értéke	Rangsor-szám a komplex mutató értéke alapján	Kedvezményezett járás (46,68 alatt)	Fejlesztendő járás (a népesség 15%-a)	Komplex programmal fejlesztendő járás (a népesség 10%-a)
ÉM	BAZ	Szerencsi	40 525	31,22	38.	1	1	0
KD	FEJ	Enyingi	20 634	31,41	39.	1	1	0
ÉA	SSB	Tiszavasvári	27 221	31,55	40.	1	1	0
DA	CSN	Kisteleki	18 211	31,56	41.	1	1	0
ÉA	JNS	Karcagi	42 836	31,61	42.	1	1	0
ÉA	JNS	Kunszentmártoni	35 781	31,62	43.	1	1	0
ÉA	SSB	Nagykállói	30 176	31,95	44.	1	1	0
ÉM	BAZ	Tokaji	13 147	32,41	45.	1	1	0
ÉM	HEV	Füzesabonyi	30 129	32,50	46.	1	1	0
NYD	VAS	Vasvári	13 503	32,80	47.	1	1	0
ÉM	HEV	Pétervásárai	21 060	33,37	48.	1	1	0
DD	SOM	Nagyatádi	25 833	33,56	49.	1	1	0
ÉA	JNS	Törökszentmiklósi	36 298	33,87	50.	1	1	0
DA	BKK	Kunszentmiklósi	29 758	33,87	51.	1	1	0
DA	BKK	Kiskunmajsai	19 138	34,04	52.	1	1	0
DD	BAR	Szigetvári	25 055	34,16	53.	1	1	0
DA	BEK	Szeghalmi	29 760	34,57	54.	1	1	0
ÉM	NOG	Pásztói	31 172	34,80	55.	1	0	0
ÉM	HEV	Bélapátfalvai	8 742	35,09	56.	1	0	0
DD	BAR	Siklói	35 716	35,12	57.	1	0	0
DA	CSN	Makói	44 104	35,22	58.	1	0	0

A	B	C	D	E	F	G	H	I
Régió	Megye	Járás	Lakó-népesség (2013. XII. 31.)	A komplex mutató értéke	Rangsor-szám a komplex mutató értéke alapján	Kedvezményezett járás (46,68 alatt)	Fejlesztendő járás (a népesség 15%-a)	Komplex programmal fejlesztendő járás (a népesség 10%-a)
ÉA	HBH	Hajdúhadházi	22 335	35,26	59.	1	0	0
NYD	ZAL	Letenyei	16 207	36,19	60.	1	0	0
KD	VES	Sümegei	15 221	36,22	61.	1	0	0
DD	SOM	Marcali	34 620	36,40	62.	1	0	0
DD	BAR	Szentlőrinci	14 847	36,54	63.	1	0	0
ÉA	SSB	Kisvárdai	56 779	36,66	64.	1	0	0
ÉA	JNS	Tiszafüredi	19 699	36,76	65.	1	0	0
ÉA	JNS	Mezőtúri	27 434	37,08	66.	1	0	0
ÉA	HBH	Balmazújvárosi	30 353	37,16	67.	1	0	0
ÉM	NOG	Salgótarjáni	63 470	37,83	68.	1	0	0
DA	CSN	Mórahalmi	28 672	38,22	69.	1	0	0
KM	PST	Nagykátai	71 815	38,50	70.	1	0	0
ÉM	NOG	Bátonyterenyi	21 383	38,84	71.	1	0	0
NYD	ZAL	Zalaszentgróti	15 387	39,16	72.	1	0	0
KM	PST	Nagykőrösi	27 592	39,23	73.	1	0	0
DA	BEK	Gyomaendrődi	23 642	39,27	74.	1	0	0
DA	CSN	Csongrádi	22 297	39,40	75.	1	0	0
DA	BKK	Tiszakécskei	23 668	39,47	76.	1	0	0
ÉM	BAZ	Sárospataki	24 594	39,64	77.	1	0	0
KD	KOE	Kisbéri	20 033	40,31	78.	1	0	0
ÉA	HBH	Hajdúnánási	29 514	40,65	79.	1	0	0

A	B	C	D	E	F	G	H	I
Régió	Megye	Járás	Lakó-népesség (2013. XII. 31.)	A komplex mutató értéke	Rangsor-szám a komplex mutató értéke alapján	Kedvezményezett járás (46,68 alatt)	Fejlesztendő járás (a népesség 15%-a)	Komplex programmal fejlesztendő járás (a népesség 10%-a)
ÉM	NOG	Rétsági	23 599	40,82	80.	1	0	0
DA	BKK	Kalocsai	50 388	40,98	81.	1	0	0
DD	BAR	Bólyi	11 748	41,05	82.	1	0	0
DA	BKK	Kiskunfélegyházi	36 541	41,12	83.	1	0	0
DA	BKK	Kiskunhalasi	43 326	41,26	84.	1	0	0
DD	BAR	Pécsvárad	11 669	41,32	85.	1	0	0
ÉM	BAZ	Mezőkövesdi	42 116	41,32	86.	1	0	0
DA	BKK	Kiskőrösi	54 678	41,42	87.	1	0	0
DA	BEK	Szarvasi	28 103	41,49	88.	1	0	0
DA	BEK	Orosházi	50 893	41,78	89.	1	0	0
DD	TOL	Dombóvári	31 993	41,93	90.	1	0	0
DA	BEK	Békési	36 877	41,96	91.	1	0	0
NYD	ZAL	Lenti	19 590	42,23	92.	1	0	0
ÉM	BAZ	Sátoraljaújhelyi	22 267	42,31	93.	1	0	0
ÉM	NOG	Balassagyarmati	39 352	42,71	94.	1	0	0
ÉM	BAZ	Kazinbarcikai	65 024	42,87	95.	1	0	0
NYD	VAS	Celldömölki	24 535	43,04	96.	1	0	0
DD	BAR	Mohácsi	34 512	43,08	97.	1	0	0
DA	CSN	Szentesi	40 782	43,08	98.	1	0	0
KM	PST	Ceglédi	88 626	44,68	99.	1	0	0
ÉA	HBH	Hajdúböszörményi	40 129	44,72	100.	1	0	0

A	B	C	D	E	F	G	H	I
Régió	Megye	Járás	Lakó-népesség (2013. XII. 31.)	A komplex mutató értéke	Rangsor-szám a komplex mutató értéke alapján	Kedvezményezett járás (46,68 alatt)	Fejlesztendő járás (a népesség 15%-a)	Komplex programmal fejlesztendő járás (a népesség 10%-a)
DA	BKK	Bajai	66 143	44,89	101.	1	0	0
DD	SOM	Kaposvári	116 547	44,91	102.	1	0	0
KD	VES	Pápai	58 404	45,59	103.	1	0	0
DD	SOM	Fonyódi	34 222	45,76	104.	1	0	0
KM	PST	Szobi	24 411	45,97	105.	1	0	0
ÉA	JNS	Jászberényi	50 624	46,04	106.	1	0	0
ÉA	HBH	Hajdúszoboszlói	42 983	46,27	107.	1	0	0
NYD	GMS	Téti	14 445	46,48	108.	1	0	0
DA	CSN	Hódmezővásárhelyi	55 515	46,63	109.	1	0	0
DD	TOL	Tolnai	18 100	46,96	110.	0	0	0
DD	BAR	Komlói	34 776	47,16	111.	0	0	0
NYD	VAS	Körmendi	26 692	47,54	112.	0	0	0
NYD	VAS	Sárvári	38 653	47,93	113.	0	0	0
KM	PST	Dabasi	48 808	48,16	114.	0	0	0
NYD	GMS	Pannonhalmi	15 555	48,22	115.	0	0	0
KD	FEJ	Bicskei	35 634	48,61	116.	0	0	0
KM	PST	Aszódi	36 820	48,71	117.	0	0	0
KM	PST	Ráckevei	35 971	49,74	118.	0	0	0
KD	FEJ	Martonvásári	26 405	49,80	119.	0	0	0
ÉM	HEV	Hatvani	50 426	49,95	120.	0	0	0
DD	TOL	Bonyhádi	31 322	49,96	121.	0	0	0

A	B	C	D	E	F	G	H	I
Régió	Megye	Járás	Lakó-népesség (2013. XII. 31.)	A komplex mutató értéke	Rangsor-szám a komplex mutató értéke alapján	Kedvezményezett járás (46,68 alatt)	Fejlesztendő járás (a népesség 15%-a)	Komplex programmal fejlesztendő járás (a népesség 10%-a)
NYD	VAS	Szentgotthárdi	15 227	50,14	122.	0	0	0
NYD	GMS	Csornai	32 673	50,33	123.	0	0	0
NYD	ZAL	Nagykanizsai	77 394	50,86	124.	0	0	0
ÉM	HEV	Gyöngyösi	72 700	51,04	125.	0	0	0
KD	VES	Zirci	19 324	51,35	126.	0	0	0
NYD	GMS	Kapuvári	24 473	51,38	127.	0	0	0
DD	TOL	Paksi	49 319	51,66	128.	0	0	0
ÉM	BAZ	Tiszaújvárosi	31 426	51,91	129.	0	0	0
ÉM	BAZ	Miskolci	242 796	52,14	130.	0	0	0
KD	VES	Tapolcai	34 423	52,20	131.	0	0	0
DA	BEK	Gyulai	41 118	52,21	132.	0	0	0
KD	VES	Várpalotai	37 067	52,49	133.	0	0	0
DA	BKK	Kecskeméti	156 475	52,62	134.	0	0	0
KM	PST	Monori	66 538	52,81	135.	0	0	0
KD	FEJ	Dunaújvárosi	91 097	53,30	136.	0	0	0
KD	KOE	Esztergomi	92 341	53,80	137.	0	0	0
DD	TOL	Szekszárdi	58 958	54,40	138.	0	0	0
DA	BEK	Békéscsabai	81 694	54,89	139.	0	0	0
ÉA	JNS	Szolnoki	117 837	55,44	140.	0	0	0
NYD	VAS	Kőszegi	25 578	55,64	141.	0	0	0
NYD	ZAL	Keszthelyi	49 280	55,65	142.	0	0	0

A	B	C	D	E	F	G	H	I
Régió	Megye	Járás	Lakó-népesség (2013. XII. 31.)	A komplex mutató értéke	Rangsor-szám a komplex mutató értéke alapján	Kedvezményezett járás (46,68 alatt)	Fejlesztendő járás (a népesség 15%-a)	Komplex programmal fejlesztendő járás (a népesség 10%-a)
KD	KOE	Komáromi	39 236	55,92	143.	0	0	0
NYD	ZAL	Zalaegerszegi	101 765	55,95	144.	0	0	0
KM	PST	Váci	67 436	56,00	145.	0	0	0
ÉA	SSB	Nyíregyházi	166 154	56,11	146.	0	0	0
KD	VES	Ajkai	38 784	56,11	147.	0	0	0
KD	FEJ	Móri	34 299	56,12	148.	0	0	0
KD	KOE	Oroszlányi	25 750	56,62	149.	0	0	0
DD	SOM	Siófoki	51 544	57,19	150.	0	0	0
ÉM	HEV	Egri	85 679	57,64	151.	0	0	0
KM	PST	Gyáli	40 564	57,91	152.	0	0	0
KD	VES	Balatonalmádi	24 485	59,28	153.	0	0	0
KD	KOE	Tatabányai	84 691	59,55	154.	0	0	0
KD	KOE	Tatai	38 626	59,57	155.	0	0	0
DD	BAR	Pécsi	178 968	60,51	156.	0	0	0
KD	FEJ	Gárdonyi	29 978	60,70	157.	0	0	0
NYD	GMS	Mosonmagyaróvári	72 863	60,83	158.	0	0	0
ÉA	HBH	Debreceni	216 773	60,96	159.	0	0	0
KD	FEJ	Székesfehérvári	153 236	61,12	160.	0	0	0
NYD	VAS	Szombathelyi	110 392	62,69	161.	0	0	0
KD	VES	Balatonfüredi	24 335	62,77	162.	0	0	0
DA	CSN	Szegedi	197 808	63,83	163.	0	0	0

A	B	C	D	E	F	G	H	I
Régió	Megye	Járás	Lakó-népesség (2013. XII. 31.)	A komplex mutató értéke	Rangsor-szám a komplex mutató értéke alapján	Kedvezményezett járás (46,68 alatt)	Fejlesztendő járás (a népesség 15%-a)	Komplex programmal fejlesztendő járás (a népesség 10%-a)
KM	BP	Budapest, XXIII. ker.	22 257	63,97	164.	0	0	0
KM	PST	Gödöllői	140 643	64,78	165.	0	0	0
NYD	GMS	Soproni	99 397	65,47	166.	0	0	0
KD	VES	Veszprémi	82 186	65,50	167.	0	0	0
KM	PST	Vecsési	47 398	66,02	168.	0	0	0
NYD	GMS	Győri	190 912	66,69	169.	0	0	0
KM	PST	Szigetszentmiklósi	110 751	66,71	170.	0	0	0
KM	PST	Pilisvörösvári	52 832	67,02	171.	0	0	0
KM	PST	Érdi	117 564	67,64	172.	0	0	0
KM	BP	Budapest, XXI. ker.	76 503	68,65	173.	0	0	0
KM	PST	Szentendrei	77 918	68,82	174.	0	0	0
KM	BP	Budapest, VIII. ker.	75 294	69,34	175.	0	0	0
KM	BP	Budapest, XX. ker.	65 569	69,38	176.	0	0	0
KM	BP	Budapest, XV. ker.	80 287	69,91	177.	0	0	0
KM	BP	Budapest, XVII. ker.	87 356	70,62	178.	0	0	0
KM	BP	Budapest, X. ker.	78 986	71,59	179.	0	0	0
KM	BP	Budapest, XIX. ker.	60 738	72,77	180.	0	0	0
KM	BP	Budapest, VII. ker.	55 121	73,50	181.	0	0	0
KM	BP	Budapest, IV. ker.	100 282	73,57	182.	0	0	0
KM	BP	Budapest, IX. ker.	59 019	74,00	183.	0	0	0
KM	BP	Budapest, XXII. ker.	54 348	74,05	184.	0	0	0

A	B	C	D	E	F	G	H	I
Régió	Megye	Járás	Lakó-népesség (2013. XII. 31.)	A komplex mutató értéke	Rangsor-szám a komplex mutató értéke alapján	Kedvezményezett járás (46,68 alatt)	Fejlesztendő járás (a népesség 15%-a)	Komplex programmal fejlesztendő járás (a népesség 10%-a)
KM	PST	Dunakeszi	79 728	74,31	185.	0	0	0
KM	BP	Budapest, XVIII. ker.	101 317	75,20	186.	0	0	0
KM	BP	Budapest, III. ker.	127 602	75,82	187.	0	0	0
KM	BP	Budapest, XIV. ker.	124 300	76,20	188.	0	0	0
KM	BP	Budapest, XIII. ker.	119 352	76,48	189.	0	0	0
KM	PST	Budakeszi	85 333	77,15	190.	0	0	0
KM	BP	Budapest, VI. ker.	38 286	78,31	191.	0	0	0
KM	BP	Budapest, XVI. ker.	72 639	78,32	192.	0	0	0
KM	BP	Budapest, I. ker.	24 679	79,97	193.	0	0	0
KM	BP	Budapest, XI. ker.	147 275	80,45	194.	0	0	0
KM	BP	Budapest, V. ker.	26 048	80,98	195.	0	0	0
KM	BP	Budapest, XII. ker.	58 068	82,58	196.	0	0	0
KM	BP	Budapest, II. ker.	89 339	83,96	197.	0	0	0
		Ország összesen	9 877 365			109	54	36

7. melléklet: A versenyképességi kompozit index számításának elmélete és módszertana

A versenyképességet általában nemzeti és vállalati szinten vizsgálják. A legismertebb nemzeti versenyképesség vizsgálati tanulmányokat az IMD³⁸ és a Világgazdasági Fórum³⁹ készíti.

De mit értünk regionális versenyképéségen? A nemzetközi szakértők arra hívják fel a figyelmet, hogy a regionális versenyképesség nem az ott működő cégek együttes versenyképessége, de nem is lehet úgy tekinteni rá, mint a nemzeti versenyképesség egyik összetevőjére. Az általánosan elfogadott definíció Meyer-Stamertől⁴⁰ származik, aki szerint a regionális versenyképesség egy lokalitás (régió) azon képessége, amelynek segítségével állandóan javítani tudja lakosai életminőségét.

Vannak másféle közelítések is. Ezek az üzleti élet számára megteremtett környezetet emelik ki a versenyképesség feltételeként. A regionális fejlődés lehetősége nagymértékben függ a rendelkezésre álló humán tőkéától. Nemzetközi elemzések bizonyítják, hogy a rendelkezésre álló magas színvonalú humán tőke, amennyiben lehetőség van arra, hogy tudása és képességei hasznosuljanak, a gazdasági növekedés egyik fő forrásává tud válni. Fontos szempontja azonban a hasznosulásnak az, hogy rendelkezésre álljanak a szükséges erőforrások, például pénz a kutatás-fejlesztésre. Másrészt az is bizonyított, hogy hiába csoportosítunk jelentős összegeket egy adott régió fejlesztésére, ha nincs meg helyben a szükséges tudás, a megfelelő humán tőke a pénz hatékony hasznosításához. Ez esetben az egész rendszerben, esetünkben az ország egészében erőforrás pocsékolás következik be. Igaz persze az is, hogy a nem hatékonyan felhasznált pénz is csökkentheti a régiós különbségeket, legalábbis egyes mutatók mentén, de probléma lehet az eredmények fenntarthatósága. A fejlesztési támogatás hasznosulását jelentősen befolyásolja a helyi intézményrendszer működésének hatékonysága is.

Pest megyével kapcsolatban arra kell felhívni a figyelmet, hogy, – mint azt korábban bemutattuk –, a humán tőke tekintetében Pest megye előnyös helyzetben van, viszont a humán tőke optimális hasznosulását gátolja az alacsony szintű támogatottság, amely különösen a kutatás-fejlesztés és innováció területén szembetűnő. Vizsgáljuk meg most azt, hogy hogyan alakult Pest megyében a versenyképességet mérő különböző mutatók értéke, milyen összkep alakul ki és milyen következtetések vonhatók le e mutatók elemzése alapján.

³⁸ IMD: Institute for Management Development. World Competitiveness Center, Lausanne, Svájc

³⁹ World Economic Forum, Genf, Svájc

⁴⁰ Meyer-Stamer, J. (2008): Systematic Competitiveness and Local Economic Development. In Shamin Bodhanya (szerk) : Large Scale System Change: Theories, Modelling and Practices. Duisburg

A versenyképesség mérése

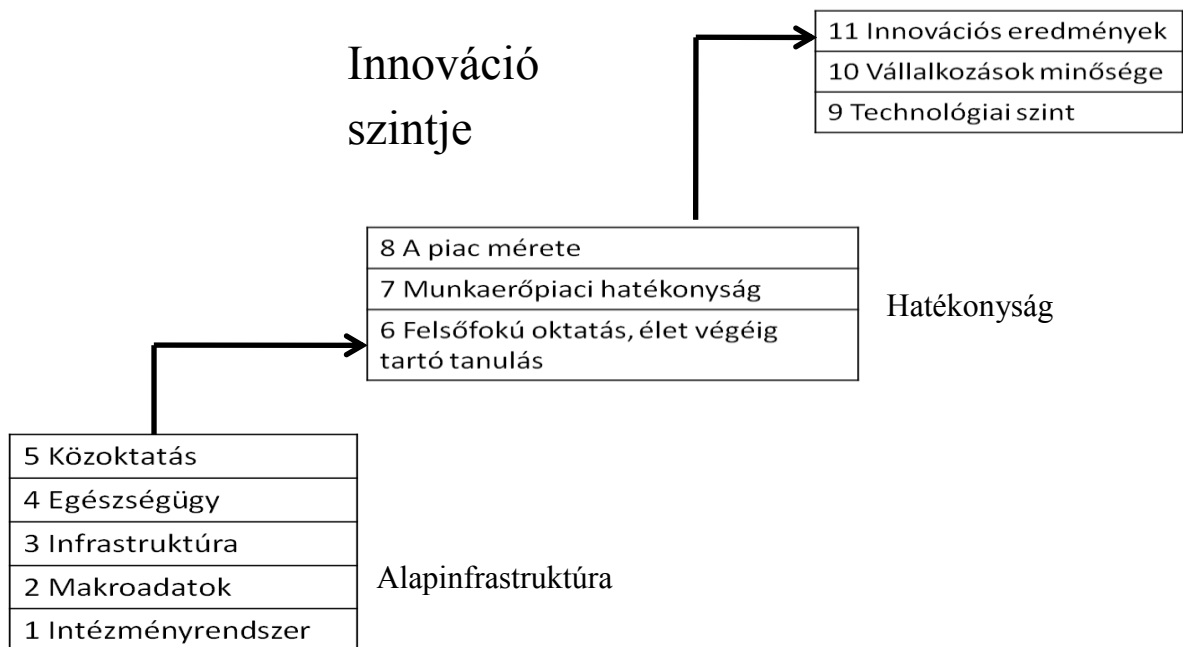
Az EU a régiók versenyképességének mérésére kidolgozta a „Regionális versenyképességi indexet. (RVI)⁴¹ Az átfogó mutatót 73 részmutató kompozit/összesített mutatóvá alakításával képezik.

De számítanak három részterületre vonatkozó kompozit mutatót is. Ezek a területek a következők:

- alapinfrastruktúra
- hatékonyság
- innováció szintje

A három területen mért részmutatók rendszerét az alábbi ábra szemlélteti:

A versenyképesség mérés területei az EU-s tanulmányban

(Forrás: Annoni, Dijkstra 2013)

Az átfogó és a részterületekre vonatkozó kompozit mutatókkal kapcsolatos elemzések eredményeit tartalmazó tanulmány 2013-ban jelent meg.⁴²

Az elemzéssel kapcsolatban az a probléma, hogy a számítások az EU NUTS2 régiókra történtek. Így Pest megye versenyképességét ezek alapján nem lehet vizsgálni, mivel az EU-s elemzésben Pest megye csak Közép-Magyarország részeként szerepel. Ettől függetlenül érdemes megvizsgálni régióink helyezését.

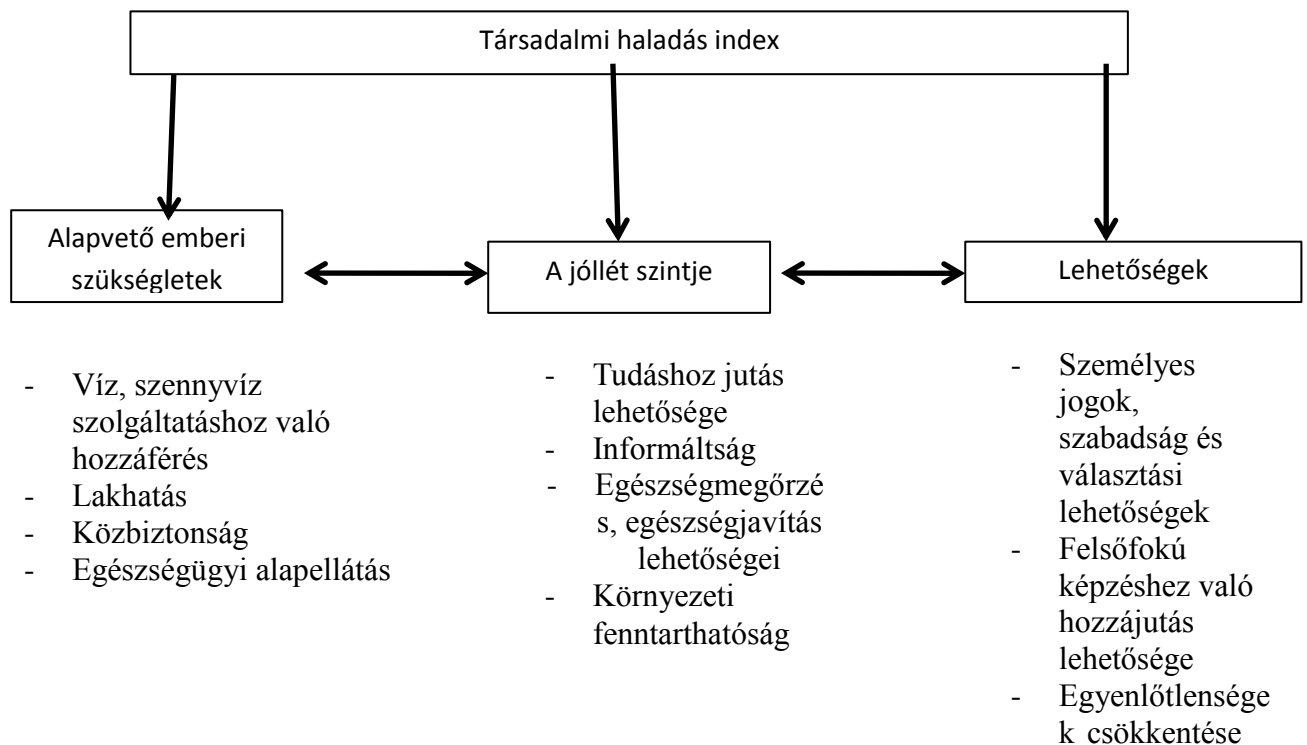
⁴¹ Regional Competitiveness Index (RCI)

⁴² EU Regional Competitiveness Index. RCI 2013 EC. Joint Research Centre. Luxemburg 2013.

A társadalmi haladás kompozit index számításának elmélete és módszertana

A társadalmi haladást így definiálja: egy társadalom azon képessége, amely lehetővé teszi polgárai alapvető szükségleteinek kielégítését, és annak biztosítását, hogy az egyének és közösségek fenntarthatassák, illetve folyamatosan javíthassák életminőségüket és kiteljesíthessék képességeiket. Ennek elemzésére dolgozta ki a szerző munkatársaival az úgynevezett társadalmi haladás indexet, amely három mutatócsoportból tevődik össze: az alapvető emberi szükségletek kielégítettségét, a jóllét szintjét és a lehetőségeket mérő mutatókból.

A három mutatócsoport alapján külön-külön és együttesen is vizsgálták a kutatók az egyes országok helyzetét. A mutatószámrendszert az alábbi ábrán láthatjuk.

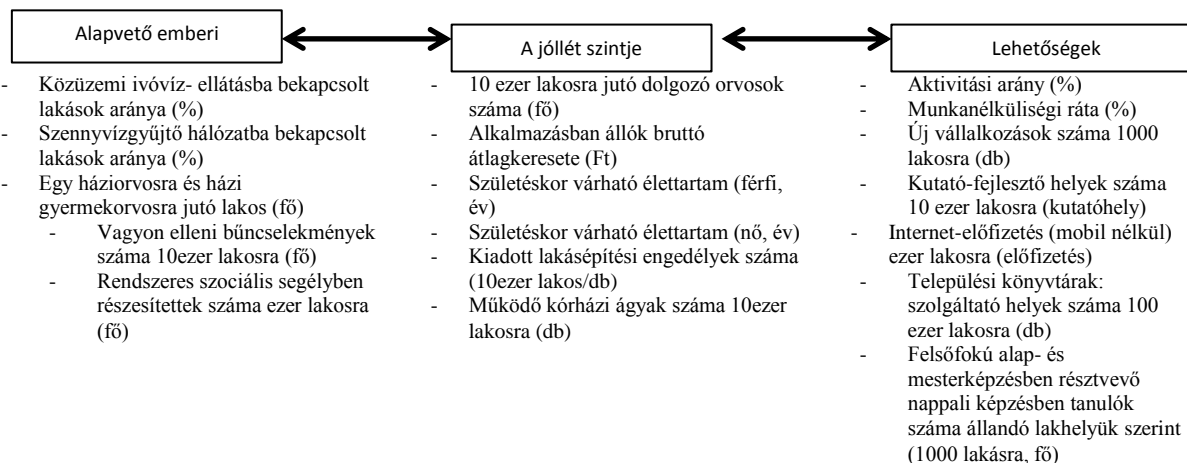
(Forrás: Porter, Stern 2014)

A kutatócsoport országokra vizsgálta a társadalmi haladás indexet. Azonban az EU-n belül az egyik fő cél – a gazdasági fejlődés mellett – éppen a társadalmi haladás, a lemaradt régiók, kistérségek társadalmi felzárkóztatása. Emiatt indokolt a regionális társadalmi index kiszámítása is. A használandó mutatók kiválasztását természetesen befolyásolják a regionális szinten rendelkezésre álló adatok.

A Pest megyére alkalmazott modell felépítése

A regionális társadalmi haladás indexet, követve a Porteri módszertant, a következő adatok felhasználásával számítottuk:

A regionális társadalmi haladás kompozit index részmutatói

(Forrás: Dr. Csath Magdolna szerkesztése)

A mutatókat részben a regionális helyzetelemzés követelményei, részben pedig az adatok elérhetősége alapján választottuk ki. Mivel elsősorban az elért társadalmi fejlődést akartuk bemutatni Pest megye és a régiók szintjén, így Budapest helyzetét általában nem vizsgáltuk. Domináló szerepe azonban nyilvánvalóan látszik Pest megye és Közép-Magyarország adatainak jelentős eltéréseinél. A társadalmi haladás szempontjából fontos mutatók többségének alakulását már a versenyképesség-elemzés részeként is vizsgáltuk. Ennek oka, hogy – mint korábban erre már rámutattunk – a versenyképesség javítása sem képzelhető el bizonyos alapvető társadalmi mutatók értékének javítása nélkül. Viszont a társadalmi haladás méréséhez további mutatók vizsgálata is szükséges. Az eddig még nem, vagy nem részletesen vizsgált többlet társadalmi mutatók a következők:

Alapvető emberi szükségletek:

- vagyon elleni bűncselekmények száma 10 ezer lakosra (fő)
- rendszeres szociális segélyben részesítettek száma ezer lakosra (fő)

A jóllét szintje:

- alkalmazottak bruttó átlagkeresete (Ft)
- születéskor várható élettartam (férfi, nő, év)
- kiadott lakásépítési engedélyek száma 10 ezer lakosra (db)
- működő kórházi ágyak száma 10 ezer lakosra (db) *Lehetőségek:*
- települési könyvtárak: szolgáltató helyek száma 100 ezer lakosra (db)
- felsőfokú alap- és mesterképzésben résztvevő nappali képzésben tanulók száma

állandó lakhelyük szerint (1000 lakosra, fő)

A társadalmi haladás kompozit indexet összesen 18 részmutatóból állítjuk elő. A kompozit mutató képzésének módszertanát az 1. Függelékben részletezzük.

Az általános fejlettségi index elemzési módszertana

A tanulmány vizsgált területi egységei Magyarország NUTS 2 régiói, valamint a Közép-Magyarország régión belül Budapest és Pest megye, tehát két NUTS 3 szintű terület is bekerült az elemzésbe. Erre azért van szükség, mert így összehasonlíthatóvá válik az utóbbi két terület közti fejlettségbeli különbség, valamint lehetővé válik a többi NUTS 2 régióval való összevetés.

Az elemzésbe bevont mutatók ez esetben is a KSH adatbázisából származnak. A mutatók kiválasztása során törekedtünk arra, hogy olyan indikátorok kerüljenek be az elemzésbe, amelyeket rendszeresen mérnek, valamint az adatok könnyen elérhetők. Ez biztosítja azt, hogy a felmérést egy későbbi időpontban elvégezve is elérhetők legyenek az adatok, valamint a kompozit indexet a friss adatokkal a jövőben is bármikor ki lehessen számolni. További szempont volt, hogy a mutatók kiválasztása a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően történjen. Ugyanakkor figyelembe vettük Magyarország adottságait, így az elkészült általános fejlettségi kompozit index a főbb hazai szempontokat és prioritásokat tükrözi.

A kompozit index képzésénél – éppen úgy, mint a korábban elemzett versenyképességi és társadalmi haladási kompozit index esetén -, az OECD ajánlását vettük figyelembe⁴³. Ennek leírása a függelékben megtalálható. Az összes vizsgált mutató száma 13.

Az általános fejlettségi kompozit index kiszámításához felhasznált mutatók

Munkaerő-piaci mutatók:

1. A 15–64 évesek foglalkoztatási rátája, [%]
2. Munkanélküliségi ráta, [%]

Gazdasági mutatók:

3. Egy főre jutó bruttó hazai termék, [ezer Ft]
4. Egy főre jutó nemzetgazdasági beruházás értéke, [Ft]

Kutatás-fejlesztési mutatók:

5. A kutató-fejlesztő helyek száma százezer lakosra, [kutatóhely]
6. Kutatás-fejlesztési ráfordítások ezer lakosra, [millió Ft]

Kommunális ellátottsági és információs társadalmi mutatók:

7. Közüzeti vízhálózatba bekapcsolt lakás a lakásállomány %-ában, december 31. [%]
8. Közüzeti szennyvízgyűjtő-hálózatba bekapcsolt lakás a lakásállomány %-ában, december 31. [%]
9. Internet-előfizetések ezer lakosra, december 31. [előfizetés] (mobil internet-előfizetések nélkül)

⁴³ OECD (2008): *Handbook on Constructing Composite Indicators – Methodology and User Guide*. OECD Publishing, Paris, France

Jövedelmi helyzet és szubjektív jólléti mutatók:

10. Alkalmazásban állók havi bruttó átlagkeresete, [Ft]
11. Rendszeres szociális segélyben részesítettek átlagos száma ezer lakosra, [fő]
12. Egy házi orvosra és házi gyermekorvosra jutó lakos, december 31. [fő]
13. A vagyon elleni bűncselekmények száma tízezer lakosra, [bűncselekmény]

Súlyozatlan általános fejlettségi kompozit index előállítása

A normalizálási módszer megválasztásánál szem előtt tartottuk, hogy ennél az indexnél Budapesten és Pest megyén kívül a Közép-Magyarország régió is bekerülhet az elemzésbe. A normalizálási módszerek általában átlagértékekkel dolgoznak. Amennyiben a Közép-Magyarország régió adatai is bekerülnek az elemzésbe, akkor az torzíthatná a modellt, hisz a régió adatai megjelennek már a fővárosi és Pest megyei adatoknál is. Ezért olyan módszert kellett választanunk, amely a legjobb és/vagy legrosszabb értékhez méri a régió teljesítményét, mert ezzel a megoldással lehetetlen, hogy a Közép-Magyarország régió vegye fel ezeket az értékeket, hiszen Budapest és Pest megye is szerepel a vizsgált területek között, vagyis a régió minden esetben e két NUTS 3 szintű terület között fog elhelyezkedni. Az alkalmazott normalizálási módszer részletesebb leírása az 1. Függelékben található.

Súlyozott általános fejlettségi kompozit index előállítása

Az index módszertanán némileg módosítva ennél az indexnél súlyokat vezettünk be. Ennek következtében mindegyik dimenziónál (munkaerő-piaci, gazdasági, kutatás-fejlesztési, kommunális ellátottsági és információs társadalmi, jövedelmi helyzet és szubjektív jólléti mutatók) egy kulcsindikátor került kiválasztásra, amely kétszeres súllyal került bele a modellbe. A kulcsindikátorok kiválasztásánál figyelembe vettük, hogy amennyiben egy adott mutatóhoz tartozik Európa 2020 célkitűzés (Erre a témára a következő pontban visszatérünk.) is, akkor az legyen a kulcsindikátor. Ezek alapján a kulcsindikátorok a következők:

Munkaerő-piaci mutatók:

A 15–64 évesek foglalkoztatási rátája, [%]

Gazdasági mutatók:

Egy főre jutó bruttó hazai termék, [ezer Ft]

Kutatás-fejlesztési mutatók:

Kutatás-fejlesztési ráfordítások ezer lakosra, [millió Ft]

Kommunális ellátottsági és információs társadalmi mutatók:

Közüemi szennyvízgyűjtő-hálózatba bekapcsolt lakás a lakásállomány %-ában, december 31. [%]

Jövedelmi helyzet és szubjektív jólléti mutatók:

Egy házi orvosra és házi gyermekorvosra jutó lakos, december 31. [fő]

A foglalkoztatás növelése és a K+F ráfordítás növelése Európa 2020 célkitűzés, így ezek kiválasztása egyértelmű. Az egy főre jutó GDP alapvető fejlettségi és jóléti mutató, a közüzemi szennyvízgyűjtő-hálózatba való csatlakozás pedig a XXI. században alapvető

fejlettségi követelmény. A társadalom szubjektív jólléte szempontjából pedig fontos, hogy az alap egészségügyi ellátásokhoz való széleskörű hozzáférés biztosított legyen. Ezért jelöltük ki kulcsindikátornak az egy háziiorvosra és házi gyermekorvosra jutó lakosok számát. A súlyozott kompozit indexeket a 46. táblázat és a 37. ábra tartalmazza.

8. melléklet: Normalizálási módszerek

A Min-Max módszer

$$I_r^t = \frac{x_r^t - \min_r(x_r^t)}{\max_r(x_r^t) - \min_r(x_r^t)}$$

ahol I normalizált indikátor képletében az x mutató t időpillanatban r régióban mért értéke, míg $\max_r(x_r^t)$ és $\min_r(x_r^t)$ az x mutató legkedvezőbb és legkedvezőtlenebb értéke.

A képletből következik, hogy a normalizált értékek, a legrosszabb helyzetben lévő régióban a 0 értéket, míg a legkedvezőbb helyzetben lévő régiónál az 1 értéket fogják felvenni. Fontos módszertani megjegyzés, hogy bizonyos esetekben a mutató alacsonyabb értéke a kedvezőbb, például a munkanélküliség esetén, itt más módszertani megközelítésre van szükség. A következő mutatók esetén volt szükség módosításra:

- Munkanélküliségi ráta, [%]
- Rendszeres szociális segélyben részesítettek átlagos száma ezer lakosra, [fő]
- Egy házi orvosra és házi gyermekorvosra jutó lakos, december 31. [fő]
- A vagyon elleni bűncselekmények száma tízezer lakosra, [bűncselekmény]

A Min-Max módszer esetén a következő módosításra van szükség:

$$I_r^t = \frac{x_r^t - \max_r(x_r^t)}{\min_r(x_r^t) - \max_r(x_r^t)}$$

A következő táblázatban egy példával mutatjuk be a kidolgozott normalizálási módszereket. A szemléltetés célja, hogy bemutassa az egyes módszerek közti különbségeket, elsősorban azt, hogy (mint korábban leírtuk) a Min-Max módszerrel 0 és 1 közötti értékeket kapunk normalizált értéként, így a terjedelem minden esetben 1. Ebből az következik, hogy a legalacsonyabb értékkel rendelkező régió 0 értéket vesz fel, sok esetben pedig kis különbség van a régiók között, ezért a Min-Max módszer ezeket az egyébként kis különbségeket is „bünteti” és nagyon alacsony normalizált értéket ad a mutatóknak. A kompozit indexek értéke mindkét esetben 0 és 1 közötti érték lehet, amelyet az egymáshoz képest elért eredményből adódik. Ez lehetővé teszi, hogy rangsort állítsunk fel a vizsgált területi egységek között.

Példa a normalizálásra

Az 54. táblázatban egy példával mutatjuk be a kidolgozott normalizálási módszereket. A szemléltetés célja, hogy bemutassa a normalizálás folyamatát egy tetszőlegesen kiválasztott mutató esetében, valamint azt, hogy a normalizált mutató csak 0 és 1 közötti érték lehet, amely az egymáshoz képest elért eredményből adódik. Ez lehetővé teszi, hogy rangsort állítsunk fel a vizsgált területi egységek között. Jól látható, hogy a legkedvezőbb budapesti adat normalizált értéke 1, míg a legkedvezőtlenebb észak-alföldi régió esetében 0.

A normalizálási módszerek

Régió	Eredeti érték	Normalizált érték
	Alkalmazásban állók havi bruttó átlagkeresete, [Ft] - 2013	Min-Max módszer
KÖZÉP- MAGYARORSZÁG	281 121	0,8498
Budapest	298 769	1,0000
Pest megye	225 121	0,3730
KÖZÉP-DUNÁNTÚL	217 746	0,3102
NYUGAT-DUNÁNTÚL	214 632	0,2837
DÉL-DUNÁNTÚL	192 706	0,0971
ÉSZAK- MAGYARORSZÁG	192 594	0,0961
ÉSZAK-ALFÖLD	181 302	0,0000
DÉL-ALFÖLD	188 108	0,0579

(Forrás: dr. Csath Magdolna számítása)

A tanulmányban három kompozit indexet alkottunk meg. Az első két mutató „időszaki típusú”, vagyis figyelembe veszi a teljes 2007 és 2013 közötti időintervallum éves adatait, a harmadik mutató pedig „időponti típusú”, így kizárólag két év (2007 és 2013) adatait elemzi.

9. melléklet: A 2007-2013 időszak forrás-felhasználásának értékelése – adatfeldolgozás elvei

A vizsgálat lefolytatásához a Miniszterelnökség által, 2015. június 30-i zárással rendelkezésre bocsátott EMIR adatsorok kerültek feldolgozásra. Az adatsorokból leválogatásra kerültek az élő projektek, így a 133 ezer helyett már csak közel 70 ezer projekt képezte a vizsgálat tárgyát.

Az adatok feldolgozása során leválogatásra kerültek az operatív programok megvalósítását támogató, a technikai segítségnyújtást célzó prioritásokba (TA) tartozó projektek, majd külön csoportba kerültek a strukturális alapok, illetve a Kohéziós Alap által támogatott projektek. Ezt követően kerültek különválasztásra a területileg nem beazonosítható, továbbá a konvergencia régiókba vagy a regionális versenyképességi régióba irányuló projektek. A regionális versenyképességi régióhoz tartozó projektek további leválogatása történt meg helyszín alapján (Budapest, illetve Pest megye helyszínű projektek).

Az adatok feldolgozása során megállapításra került, hogy a támogatások területi eloszlását csak fenntartásokkal szabad kezelni, mivel a projekt helyszíne sok esetben nem került rögzítésre, miközben sok helyen projekt helyszínéként Budapest került nevesítésre még olyan esetben is, amikor a projekt címében nevesítésre került egy másik helyszín, vagy amikor a projektet támogató program nem is volt hozzáférhető a regionális versenyképesség kategóriába tartozó Budapest számára (ld. GOP és TIOP projektek).

Jelen vizsgálat eredményes lefolytatása érdekében, az egyes operatív programok vonatkozásában az alábbi eljárást alkalmaztuk a projektek területi leválogatása során:

Az Államreform OP (ÁROP) projektek közül országos szintre kerültek azok a Budapest helyszínű projektek, melyeknél a pályázó állami költségvetési, kormányzati szerv volt.

Az Elektronikus Közigazgatás OP (EKOP) prioritásainak összes projektje országos szintre került annak ellenére, hogy a projektek megvalósítási helyszínéként minden esetben Budapest került rögzítésre.

A Gazdaságfejlesztés OP (GOP) Budapest helyszínű projektjei mind országos szintre kerültek, mivel azok támogatására a KMR nem jogosult. Ezen projektek hitelkonstrukciókra, kockázati tőkealapokra vonatkoznak.

A Környezet és Energia OP (KEOP) egyes prioritásait a Kohéziós Alap, a többi prioritást pedig a strukturális alapok (ERFA) támogatják. Prioritásai közül a Fenntartható életmód és fogyasztás prioritás hét olyan, nagy támogatást élvező projektje került Budapest helyszínnel rögzítésre, melyek átfogó tanulmánynak tekinthetők, ezért országos szintre kerültek.

A Közlekedési OP (KÖZOP) egyes prioritásait a Kohéziós Alap, a többi prioritást pedig a strukturális alapok (ERFA) támogatják. A Kohéziós Alap támogatásával megvalósított projekteknél több esetben problémaként jelentkezett, hogy a KÖZOP által támogatott projektek megvalósítási helyszínének megadása nem egységes, így például a minden esetben konkrét helyszínnel rendelkező, a városi közösségi közlekedés fejlesztését célzó projektek

helyszínének beazonosítása sem történt meg minden esetben. Ez a kb. 150 projekt a projekt-cím alapján, legtöbb esetben konvergencia régióba került területileg besorolásra. A projektek egy másik csoportjánál éppen a projekt-helyszín nem került rögzítésre, ami döntően a Budapest fejlesztését szolgáló projektekénél történt meg. Nincs bejegyzett helyszíne például a budapesti metró- és villamos-vonalak, a fonódó villamos-hálózat építését, a trolibuszok beszerzését, a Nyugati pályaudvar rendezését, stb. célzó projekteknek. A konvergencia régió településeinek fejlesztését szolgáló közel 20 projektnél sincs helyszín nevesítve, ebben az esetben is a projekt-cím segítette a helyszín beazonosításában. Végül 33 projekt területileg egyáltalán nem volt beazonosítható (pl. régiókatégória-határon átnyúló vasútvonal fejlesztés), ezek országos szintre kerültek.

A Társadalmi Megújulás OP (TÁMOP) keretében több mint 18 ezer projekt kerül megvalósításra, ezekből közel 1700 Budapest helyszínnel került rögzítésre. A helyszín azonban láthatóan esetleges, nem következetes, ugyanis Budapest a megvalósítás tényleges helyszínéeként, vagy a pályázó szerv székhelyeként került rögzítésre. Néhány esetben a központi költségvetési szervek (felügyeleti költségvetési szerv, központilag felügyelt költségvetési szerv, stb.) székhelye, azaz Budapest szerepel konvergencia régióban megvalósuló projektnél, más esetben a megvalósítás tényleges helyszíne szerepel annak ellenére, hogy a pályázó költségvetési szerv. Nagy számban országos szintűnek vélhető tanulmányok is Budapest helyszínnel szerepelnek. A fentiek miatt a TÁMOP projektek területi kiszűrése hosszú elemzést igényelne, projektenként kellene (felül)vizsgálni a helyszín kérdését. Felvethető az EMIR adatbázis korrekciójának szükségessége is, ez azonban nem jelen vizsgálat feladata. Felvetődhet továbbá a TÁMOP projektek kizárása a vizsgálatból, ez azonban a konvergencia területen megvalósuló projekteknek a területi összegzésből való kizárását is jelentené, ami torzító hatással bírna.

A Társadalmi Infrastruktúra OP (TIOP) kizárólag a konvergencia régiók területén nyújthat támogatást, ezért a Budapest helyszínű projektek közül közel 20 projekt, annak címe alapján átsorolásra került az adott konvergencia régióhoz, a többi projekt (informatikai infrastruktúra tervek, helyszín nélküli tanulmányok, stb.) országos szintre került.

A Végrehajtás OP (VOP) projektjei teljes egészében országos szintre kerültek.

A területi programok, tehát a Regionális OP és annak régiókra bontott alprogramjai (ROP: DA, DD, ÉA, ÉM, KD és NYD), valamint a Közép-Magyarország OP (KMOP) projektjeinek leválogatása problémát nem okozott.

Megjegyzés: a <http://emir.palyazat.gov.hu/> web-oldalon közzétett kimutatásokat jelen vizsgálat háttereként nem alkalmaztuk, többek között a projekt-helyszínek bizonytalanságai miatt. Az ugyanott közzétett módszertan a következőket rögzíti:

„Az összefoglaló az Egységes Monitoring és Információs Rendszer (EMIR) 2015.08.26-i adatai alapján készült. A jelentésben az adatok csak azon pályázatokra és kiemelt projektekre vonatkoznak (az összefoglaló a technikai segítségnyújtás és a pénzügyi alap projekteket nem tartalmazza), ahol rögzítésre került a beruházás helyszíne. A támogatott és a szerződéssel rendelkező projektek adatai között nem szerepelnek a támogató döntés, illetve a szerződéskötés után visszalépett, visszavont projektek. ...”

10. melléklet: Megyehatár változás esetén módosítandó jogszabályok listája

Pest megye határainak megváltoztatása (akár a megye esetleges megszűnése, akár a megye egyes térségeinek más megyékhez csatolása) az alábbi kiemelten fontos területeken von maga után jogszabály módosításokat (a jogszabályok a teljesség igénye nélkül lettek felsorolva!)		
Tématerület	jogszabály	magyarázat
Országgyűlési képviselők választása	<ul style="list-style-type: none"> • 2011. évi CCIII. törvény az országgyűlési képviselők választásáról 	a tv. értelmében az egyéni választókerület nem lépheti át a megyehatárt (4. §), a megyehatár megváltoztatása esetén módosítani kell a törvényt is.
Önkormányzati rendszer, választások	<ul style="list-style-type: none"> • 2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarország helyi önkormányzatairól. • 2013. évi XXXVI. törvény a választási eljárásról • 2010. évi L. törvény a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásáról 	<p>Magyarország helyi önkormányzatairól szóló sarkalatos törvény többek közt szabályozza az önkormányzatok jogállását, feladatait, jogait és hatáskörét, az Önkormányzatiság alapelveit valamint a területszervezést, a terület szervezési eljárás közös és specifikus szabályai is. (<i>mint pl: terület szervezési eljárás közös szabálya; az állami területi tagozódást érintő terület szervezési kezdeményezések; a helyi önkormányzatok törvényességi felügyeletét; az Országgyűlés és a köztársasági elnöki hatásköröket; időtartamok-időtávok, helyi népszavazás; önálló község alakítás; települések egyesítése; terület rész átadása; település megyék közötti átszatolása; várossá nyilvánítás; fővárosi kerület létrehozása; a kerületi határok megváltoztatása</i>)</p> <p>Önkormányzati és polgármester-választásokat Magyarországon a 2012. január 1-jétől hatályos új alkotmány értelmében (a 2014-es önkormányzati választástól kezdve) ötévente tartanak. Az önkormányzati választásokon a települések polgármestereiről, önkormányzatuk testületéről illetve a megyei közgyűlések összetételéről döntenek a választók. Budapesten a kerületek polgármestereit és képviselő-testületét, a fővárosi közgyűlést és a főpolgármestert választják meg. A megyei közgyűlési választáson a megyében lakó választópolgárok szavaznak, kivéve a megyei jogú városban élőket. A megyei közgyűlési választáson a megye egy nagy választókerületet alkot, ahol a választópolgárok listán szavaznak a jelöltekre. A fővárosi közgyűlés tagjait a fővárosban élők választják, ebben az esetben is listás szavazást tartanak. Bármilyen a megyehatárt érintő változás átrendezi a választási körzethatárt.</p>
Területi közigazgatás átszervezése	<ul style="list-style-type: none"> • 2015. évi CXLIII. törvény a közbeszerzésekről • 2012. évi XC. törvény a kéményseprő-ipari közszolgáltatásról • 2011. évi CLIV. törvény a megyei önkormányzatok konszolidációjáról, a megyei önkormányzati intézmények és a Fővárosi Önkormányzat egyes egészségügyi intézményeinek átvételéről 2011. évi CXCIX. törvény a közszolgálati tisztviselőkről 	Számos szakigazgatási szerv (Földhivatal, NÉBIH, ÁNTSZ,) központi irányítása megyei szintre van telepítve. Ezen túlmenően az államkinctár, az oktatásügy, szociális ügyek vitele szintén megyei szintű irányítás alatt vannak. Ezeknél a szerveknél egy megyehatár módosítás esetén nem pusztán fenntartóváltás történne, hanem a működésük teljes struktúráját hozzá kell igazítaniuk az új illetékességi területhez, továbbá

	<ul style="list-style-type: none"> • 2011. évi CXCVI. törvény a nemzeti vagyonról • 2011. évi CLXXXVII. törvény a szakképzésről • 2010. évi CXXII. törvény a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról • 2007. évi CXXIII. törvény a kisajátításról • 321/2012. (XI. 16.) Korm. rendelet a területszervezési eljárásról <p><u>Néhány 2015-ben született kormányrendelet, melyben Pest megye nevesítésre kerül:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • 74/2015. (III. 30.) Korm. rendelet a Nemzeti Rehabilitációs és Szociális Hivatalról • 73/2015. (III. 30.) Korm. rendelet az Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóságról • 71/2015. (III. 30.) Korm. rendelet a környezetvédelmi és természetvédelmi hatósági és igazgatási feladatokat ellátó szervek kijelöléséről • 68/2015. (III. 30.) Korm. rendelet a megyei kormányhivatalok mezőgazdasági feladatainak meghatározásáról • 67/2015. (III. 30.) Korm. rendelet az állami foglalkoztatási szervként eljáró járási (fővárosi kerületi) hivatalok általánostól eltérő illetékességi területéről • 66/2015. (III. 30.) Korm. rendelet a fővárosi és megyei kormányhivatalokról, valamint a járási (fővárosi kerületi) hivatalokról • 39/2015. (III. 11.) Korm. rendelet a régészeti örökség és a műemléki érték védelmével kapcsolatos szabályokról 	<p>a szakigazgatási szervek teljes adatállománya teljes frissítést igényelne (pl. földhivatali nyilvántartások, térképi nyilvántartások, államkincstári adatmigráció stb.), amelyek hatalmas költségvetési kiadásokat emésztenek fel, továbbá jelentős munkaerő-kapacitást kötnek le. Külön meg kell említeni a regionális szinten működő NAV teljes újrastrukturálását. Az átalakítás több regionális igazgatóságot érintene, amelyek nem a megyehatár mentén szerveződne újra.</p>
Bíróságok, ügyészségek	<ul style="list-style-type: none"> • 2015. évi LX. törvény a bíróságok elnevezéséről, székhelyéről és illetékességi területének meghatározásáról szóló 2010. évi CLXXXIV. törvény módosításáról • 2011. évi CLXIV. törvény a legfőbb ügyész, az ügyészek és más ügyészségi alkalmazottak jogállásáról és az ügyészi életpályáról • 2010. évi CLXXXIV. törvény a bíróságok elnevezéséről, székhelyéről és illetékességi területének meghatározásáról • 1995. évi CXIV. törvény az igazságügyi szakértői kamaráról • 1994. évi LIII. törvény a bírósági végrehajtásról 	<p>Megyei szint alatt lettek kialakítva járási hivatalok, járásbíróságok, ügyészségek, azonban az egyes szervezetek határai nem esnek egybe, 18 járási hivatal van, 13 járásbíróság. Emellett az országgyűlési választókerületek határai és a járások határai között sincs egyezés. Figyelembe kell venni még azt is, hogy a közös hivatalok kialakítása során a településnek egy járáson belül kell lennie.</p>
Fejlesztéspolitika, Területfejlesztés,	<ul style="list-style-type: none"> • 2005. évi LXIV. törvény a Budapesti Agglomeráció Területrendezési Tervéről 	<p>A megyehatárok változtatása a megyei szinten készült eddigi területrendezési és fejlesztési tervek módosítását vonja maga után. A</p>

területrendezés	<ul style="list-style-type: none"> • 2003. évi XXVI. törvény az Országos Területrendezési Tervről • 1996. évi XXI. törvény a területfejlesztésről és a területrendezésről • 290/2014. (XI. 26.) Korm. rendelet a kedvezményezett járások besorolásáról • 105/2015. (IV. 23.) Korm. rendelet a kedvezményezett települések besorolásáról és a besorolás feltételrendszeréről 	járáshatárok esetleges megváltoztatása a kedvezményezett térségek és települések besorolását, vagy az SZVZ besorolást is felülírja.
-----------------	---	---